

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

XL. KÖTET

SZINMŰVEK, III

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

SZINMŰVEK

IRTA

JÓKAI MÓR

III. RÉSZ 22. OCT. 2019

ELŐTÉRJSZÓ

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

BIBLIOTECA 1895N - I. PED

THESPIS KORDÉJA

SZÍNJÁTÉK KÉT FELVONÁSBAN

Személyek.

KELEMEN LÁSZLÓ ur, rendező.
KAZINCZY FERENC ur, fiatal költő.
MOOR ANNA leányasszony, drámai primadonna.
LIPTAI MÁRIA leányasszony, naiva.
SEHI FERENCZ ur, intrikus.
BOLDIZSÁR ur (gúnynevéen Jámbus), requisitárius.
PROTASEVICS BENEDEK ur, direktor; elébb borkereskedő.
ANISCHL GERGELY ur, ácsmester.
LAVOTTA JÁNOS ur, muzsika direktora.
Gróf UNWERTH OTTÓ ur, német színház direktora.
Gróf KOPPÁNDHÁZY HUGÓ ur, dúsgazdag mæcenás.
MAKKOS MENYHÉRT ur, grófi szekretárius.
HARSÁNY ur, disznókereskedő.
BALOG ur, expaulinus.
BECSKY FARKAS, juratus.
STOPPULA KALAZANTZUS ur, cenzor.
X. X. Helytartó Tanácsos ur.
Q. Y. Polgármester ur.
Polgármesterné asszony.
Egy vízáruló kis leány.
MIKUCZ, boltosinas.
BAGOLY.
KULACSFÍ.
Jegyszedő.
ANISCHLNÉ asszony.
Kis fiú.
Éltes hölgy.
Nagy fiú.
1. } frajlák.
2. }
Uri dáma.
Nagy kalapú dáma.
Divathölgy.
MEGYESI ur.
1. }
2. } gavallér.

Görög bacchansnök, pásztorok, ægipánok, Bacchus szekerét húzó párduczok.

Történet színhelye: Budán, Anischl ácsmester deszkapajtájában, átellenben a hajdani hajóhiddal; történet ideje: száz évvel ezelőtt.
Színtér: Színpad, egy pajtából átalakítva. Gerendázat, virág-guirlandokkal díszítve, háttérben oltár, nemzeti czímerrel.

I. JELENÉS.

Kelemen, Moor Anna. Később Jambus.

MOOR ANNA. (Egy spanyolfal által gyöngén eltakarva, valamelyes ruhadarabra arany papírból kivágott czifraságokat férczel, a mellett az előtte levő szerepre nézeget, mint a ki szerepét tanulja, néha az ujjain skándálja a verseket, majd meg boszusan felkapja fejét, mintha nem akarna valami az emlékében maradni.)

KELEMEN. (Körülnézi a dekorációkat.)

Az oltár megvan. Talán nem szakad le
Köpczös Pannoniánk alatt. A czímer is kész.
Bizony szép ez. E hármás zöld halom,
E négy folyó vértől piros mezőkben,
De régen láttak ilyet már Budán!
Jó, hogy a censura megengedé.

(Felkiált a zsinórpadra.)

Barátom Venczel úr, gépmeister úr,
Aztán jól kenje meg azt a csigát ott!
A génus megint fenn ne akadjon;
Zavarja a hatást, mikor az emelőgép
Nyikorog mint a taligakerék.
Azt a girlandot a középső szuffitán
Szorítsa feljebb, hisz Bogozdi úr
Ha dühbe jön, letépi a kezével.
Az angyaloknak aztán mondja meg,
Hogy a felhőkhöz ne támaszkodjanak,
Mert a festék még nedves és ragad.
Ugyan hol késik az a Boldizsár?
Ezóta minden requisitumot
Rég össze kellett volna hordani.

JAMBUS. (Kopott ruhás emberke, fején sábbeszdekli kalap; kulizsák közül jó. Egyik kezében két alabárd, a másikban tart három egymás fölé állított edényt, jól vigyázva, hogy egymásról le ne essenek; a nyakába van akasztva egy rezes tokú fringia, az övénel fogva, erre is jól vigyáz, hogy el ne botoljék benne.)

- KELEMEN. Úgyan hol kószál, édes Boldizsár ?
 JAMBUS. Nevem «Jambus». Azt tudja minden ember.
 Csak hogyha szídnak, akkor Boldizsár. —
 Hexameter ha volnék, majd szaladnék.
 Jambus vagyok, tehát bízogve járok.
 A városház ide nem békaugrás.
 Onnan hoztam az alabárdokat,
 Meg ezt a kardot.
- KELEMEN. De fél hatra már.
 Hol az órája ?
- JAMBUS. Az én vereshagymám?
 Az mostan épen németszón vagyok.
 Ne tépjük fel a fájdalmas sebet.
- KELEMEN. Jajh! Micsoda kardot hozott maga ?
 Hisz ez egy gyalog hajdutól való,
 És a mai darabhoz huszárkard kell.
- JAMBUS. Ne rontsa a virtussát rendező úr.
 Huszár kezében minden kard huszárkard,
 Sehi úr kezében minden kard gyikleső.
- KELEMEN. Hát a másik kezében mit hozott ?
- JAMBUS. Ez a legfelső — tessék leemelni —
 Ez a mai darabhoz kelő arany serleg.
- KELEMEN. (Kezébe veszi a serleget.)
 Arany serleg? Hisz ez egy rézmozsár.
- JAMBUS. Az ám. Az ingálmás barátok adták.
 Másutt, a hol arany billikomot
 Instáltam kölcsön, majd hogy nem kidobtak.
 Ez a másik. Tessék nagyon vigyázni
 Hogy ki ne düljön. Ez a Kelemen úr
 Vacsorája. Ha jól tudom, aludt tej.
- KELEMEN. Igen igen. A doktor rendeli. (Elveszi a bögrét.)
- JAMBUS. Ha én doktorhoz mennék a bajommal,
 Kikötném, hogy malacz-hust praescribáljon.
 Ez a bögre meg a lányasszonyé.
 Ez az ő lakomája. Ez pedig
 Botanikus nevén «kovászos ugorka».
 Itt a zsebemben meg egy páros zsemlye ;
 Ez mind a kettőjüknek szolgál.
 Ha az első szerelmes és a primadonna
 Összerakják e traktamentumot,
 Lukullus sem adott ily pikniket.
- KELEMEN. No csak rakjon le mindent Jambus úr
 Moor Anna leányasszony asztalára.

JAMBUS. (A spanyolfal elé kerül.)

Bocsánatot kérek, lányasszonyom,
Hogy így kopogtatás nélkül beronték,
Mink művészek rendesen nem szokánk
Zsenirozni egymás előtt magunkat.
Itt vannak a tudva levők.

ANNA.

Oh köszönöm.

Csak tegye le oda, jó Jambus úr.

JAMBUS. (Lerakja az asztalra a két bögrét, meg a páros zsemlyét, a mit a zse-
béből vesz elő.)

ANNA.

Hát a görög övem nem hozta el ?

JAMBUS. (Fejét vakarja.) Hogy is mondta csak a sadduceus ?

Elküldi majd ; de addig át nem adják,
A míg a Patrona Hungariæ
Huszás képében a markukba nem száll.

ANNA.

Azt pedig most nálam bajjal találni.

JAMBUS.

Mondok én egyet, drága leányasszony.

Minek magának fényes övkötő

A derekára ? arany diadém

A homlokára ? In tudok egy helyen

Igen szép repkényt, falra felfutót.

Abbul hozok magának egy-egy indát.

Az egyik a hajába koszorúnak,

A másik a ruháját átszorítani.

A legszebb múzsa lesz azzal kegyelmed.

ANNA.

Köszönöm. Elfogadom Jambus úr.

Hozzon repkényfüzért. Jó gondolat.

JAMBUS. (Büszkén.) Költők, művészek, már mint mink, értjük
ezt ! (Elvonul.)

KELEMEN. Hát a görögtűz ? Nem feledte el ?

JAMBUS. (Előhozza a vas serpenyőt.)

Kérdésre válasz : itt a serpenyő.

KELEMEN. Aztán jól a fejében tartsa, Jambus úr,

Midőn a múzsa csókját rálehell

A dalnok homlokára, zöld görögtűz

Világítja meg a jelenetet.

S ez tart, a míg a költő álmodik.

Midőn felébred, a hajnalt jelentve,

Pirosra változik a fény ; s a végén,

Midőn beszélni kezd a költő egy dicsőbb

Kornak megvirradása képiról,

Akkor fehér legyen a tűz.

Értette-e? Zöld. Veres. És fehér.

Ha megfordítva végzi: megölöm.

JAMBUS. (Sértett büszkeséggel.) Uram, ne sértse önbecsérzetem.

Hogyha hibázok: — gázsím bánja meg,
Anticipálni pénzt szoktak, nem szidást.

(Kevélyen elbiczeg s aztán a proscenium gyertyáit rakja sorba; elébb üveges-
vekbe gyertyákat önt meg.)

KELEMEN. Szabad zavarnom kegyedet, barátném?

ANNA. Ön engem soha nem zavar. Sőt inkább
Mikor nem látom, úgy tetszik nekem,
Mintha hiányoznék lelkemből egy rész.

KELEMEN. Én is csak kegyednél
Találom fel lelkem jobbik felét.

Az emberek nem értik, hogy lehet
Önzetlen vonzalom nő s férfi közt.

ANNA. Beszéljünk a mai nehéz napunkról.
Az első magyar szindarab kerül ma
Világ elé; oly szomorú vagyok.

KELEMEN. Engem nem bánt a csüggedés. A kezdet
Mindig nehéz. Hiszen jól tudtuk ezt
Mi mind a ketten: midőn meglepett
Egyszerre egy nehéz vagy. Valami
Emberfölötti gondolat. Alakot adni
Egy eszmének, melyről még senki sem tud.
Teremteni magyar művészetet.

ANNA. Egész új szép világot semmiből.
S mentül jobban futunk e ezél felé,
Annál messzebb látjuk eltűnni azt.

KELEMEN. Mink az utat mutatjuk hozzá: más eléri.
S ha elbukunk: szent volt, a mit akartunk.
A kinek a szenvedés nem gyönyör,
Az a színészi pályára ne lépjen.

ANNA. Nem ott fáj nékem. Én már a nyomort
Megszoktam, a gúnyt tudom nem látni,
Az anyáátok, mit magammal hoztam,
Kísér mindenhová, miként az árnyék.
De bánt nagyon, hogy önmagamban
Fel nem találom ideáloamat.

KELEMEN. Ez az igaz tehetség bélyege,
Hogy önmagával soha sem elégtelt.
A kontár színész jól lakik magával.
A kecskelábú Pán ha elsipolta
Scherzóját, bakugrál örömében.

Phoibosz kétkedik lyrája himnuszában
 S füles Midásztól kér ítéletet.

ANNA. Csakhogy engem a tudat nem vigasztal,
 Hogy vannak nálamnál rosszabb művésznők.
 Engem a jobbak ismerése sújt le.
 Mióta Bécsben jártam, láttam
 A nagy művésznőket, nincsen nyugalمام.
 Minő magasság! Szédület! Nem! Álom.
 Minő kincsekkel bír az idegen!
 Kegyed barátom, volt, a ki velem
 Megismertette Shakespeare-t, Molièret,
 Schiller tragœdiáit. Feltakarta
 Elöttem a lángelkeknek titokzatos
 Világát, mely szebb a tündérhazánál.
 Beálmodom magamat e világba,
 Érzem Lady Macbethnek lelki kínját,
 Emelkedem, elbukom Stuart Máriával
 És önt is oda álmodom. Hogyan
 Szavalná Don Carlost, vagy marquis Posát,
 Hogyan tembolna Béar király örjögő
 Jelenetében. Hogyan pajongna, midőn ölében
 hozza
 Cordéliáját, hogy játszana Hamletet
 Velem: én volnék a királyné! Ah mi álom!
 Aztán fölbredek: itthon vagyunk
 S én játszom Jutka Perzsit; ön pedig
 A bohó furcsa Pikkó herceget.*

KELEMEN. Hát a magyar közönség is ilyen még.
 Ha a nagy szellemóriásokat,
 Shakespeare-t, Schillert vagy Molièret
 A sors vaktában ide dobta volna,
 Mi lenne itt velük?
 Pusztába hullott fényes meteor.
 De jönni fognak egykor, kik fejükkel
 E nagy bálványok válláig felérnek!
 Mi akkor már az édes fű alatt
 Alszunk; de az álomriasztó
 Diadalzengés felkölt sírjainkból.
 Addig pedig játszuk
 Igazházit: Agota kisasszonyával,
 Az első magyarul irt színművet.

* Száz év előtt divatos bohózat. J. M.

Biz ez még gyöngé csecsemő.
 Tipegve lépked, selypítón gagyog,
 De a «mienk!» Ez a mi gyermekünk,
 Muzsánk első szülötte. Drága kincsünk.
 Ödöngve tett apró kis lépkedése
 Nekünk nagyobb diadal, mint a ki
 Versenyfutásban győzte le Atalantát.
 A hol hibit selypeskedő beszéde,
 Szívünk, szerelmünk kipótolja azt;
 S ha e gyermek felvesz egy kavicsot
 S meghajít vele egy futó ebet,
 Nagyobb hőstett az nekünk magyaroknak,
 Mint Herkules erőprodukeziói.

ANNA. Ez hát majd menni fog. A vig bolondok
 Megnevettetik a publikumot,
 Kivált ha jó Balog úr elbocsátja
 Extemporáló ægipánjait,
 Felmászik a nagy kályha tetejére
 És onnan kukorékol. De hát mi ketten
 Minő sikert vívunk ki a prólóggal?
 Én mondáimból oly sokat nem értek.
 Értem mit mond, de hogy mit rejt alatta?
 Sejttem, hogy még a rimen, metrumon
 Uralkodik egy mélyebb észme is.
 De azt nem bírom kitalálni.

KELEMEN. Én csak egyet tudok belőle. Azt megértem.
 Azt, hogy kegyedtől én, múzsától a poéta
 Kapok egy csókot: elsőt életemben.

ANNA. No no barátom, jusson jól eszébe
 Törvényeink kilenczedik paragrafussa:
 «Színpadon férfinak nőt megcsókolni
 Szigorúan tiltatik».

KELEMEN. «Kivéve, ha a szerző úgy rendeli.»

ANNA. «De akkor is csak a homlokára csókol.»**

KELEMEN. De a szabály csak férfiakra szól.
 Nem mondja, hogy nő nem adhat csókot,
 Sem azt, hogy a csók milynemű legyen.

ANNA. Azt, hogy nő csókoljon meg férfit színpadon,
 Bölcs törvényhozóink a lehetetlenek

* Ez is megtörtént. J. M.

** Megtalálható az akkori színi rendszabályokban. J. M.

Közé számíták, miként a rómaiak
Az apagyilkosságot, s paragrafus nélkül hagyák.

- KELEMEN. De ha szerző teszi utasításba?
ANNA. De hátha a censor kihúzza?
KELEMEN. Mingyárt itt lesz Kazinczy. Az majd
Világot teremt a homályban.
Hallom közelgni már. Jól ismerem
Lépéseit. A deszka is
Másként recseg alattuk. Mondtam úgy-e?

II. JELENÉS.

Elébbiek. Kazinczy.

- KAZINCZY. (A francia forradalom alatti divat szerint öltözve, fején czilinderkalap.) No hát kolléga, hány hét a világ?
JAMBUS. Tartom a czímet. Hisz skandalunk mind a ket-
Hát a mi a világot illeti, ten.
Ezt, a mai kopott, kórhadt, ezudar,
Toldott földött, kifordított világot,
Ha ez lenne az utolsó hete,
Meg nem síratnám: fölteve tudn'illik,
Hogy egy jobb jön utána. En egyébként
Épen azzal foglalkozom, hogy új világot
Készíték — taggyűből. Gyertyákat öntök.
KAZINCZY. Itt van Kelemen úr?
JAMBUS. Tessék oda
Lebegni. Ottan a Pieridák.
Berkében andalog Melpomenével.
(A spanyolfalra mutat.)

- KAZINCZY. (A spanyolfal előtt.) Szabad a múzsa szentélyébe lépnem?
ANNA. A hol otthon van a költő maga.
KAZINCZY. (A spanyolfal elé lép. Annának kezét csókol, Kelemen megöleli.) Légy üdvöz bajtárs. Járt Thersites itt már?
KELEMEN. A censort kérded? Nem. Még nem volt itten.
Megérzenéd azt a penész szagáról.
KAZINCZY. Nekem azt mondta, idejön.
Akarja látni két saját szemével,
Mi az az oltár? Hisz azt nem szabad
Szinpadra hozni. A honni czimer?
Theatrumon ki engedé azt profanálni?
Concessio van-e reá az inclytum
Consilium locumtenentiale útján.

Hát a «szellem», «nemtő» mi a fránya?
 Nem skandalózus portékák azok?
 Ezt ő ad oculos kívánja contemplálni.
 Magával hozza az allegóriám is.
 Azt mondja, nincsen magyarul, nem érti.

KELEMEN, ANNA. (Nevetnek.)

KELEMEN. Lásd, jó barátom, ha már ily nagy tudós,
 Perdoctus és reverendissimus
 Sem érti mind az allegóriádat,
 Hát akkor mink szegény, gyalog
 Thespis kordéját húzó mimusok
 Vétünk-e, ha azt mondjuk, mink sem értjük?

KAZINCZY. Mi az, a mit benne nem értetek?

KELEMEN. Az egésznek a tenorát. Mi ez?
 A múza biztat, lelkesít, vigasztal.
 Erre a költő mély álomba sülyed,
 Aztán elmondja, hogy mit látta ottan?
 A nagy jövődő fényörvényiben.
 Hogyan kell ezt elmondani?
 Álom ez, vagy hallucinatio?
 Magas páthoszt kell-e használni benne?
 Vagy egy holdkörös asztralis rebegését?
 Álljak-e benne mezdulátlanul,
 Csupán arczonnak megdicsőülése,
 A rémület, az égő vágy kísérje
 Az elbeszélte látvány phásisait?
 Vagy magyarázzak mind a két kezemmel?
 Mutassam, hogy kell élni, lenni annak,
 A mit lelkemben látok, és repülni
 Kívánjak a mérhetlen nagy magasba?
 Mondd meg, mi ez?

KAZINCZY. Megmondom.— Ismered a könyvek könyvéből
 Azon jelenetet, midőn az Idvezítő
 A hegytetőre ment fel tanítványival
 És látták ott a három tanítványok
 A mester arczát napként tündökölni.
 Látták beszélni, mennyekből leszállott
 Dicső, nagy szellemekkel, a kiknek Isten
 Teremtő erőt, világújító
 Hatalmakat adott kezükbe.
 Látták mind hárman, és nem álmodák azt
 A fényes felhőt, mely őket borítá.
 S így szóltak a mesterhez:

«Jó mi nekünk itten laknunk, uram!
 Építsünk itten három hajlokot,
 Egyet neked, Mózesnek egyet, Illésnek egyet.»
 És ők hitték, hogy tudnak építeni
 Hajlékot, melyben Mózes, Illés elfér,
 S hitték, hogy azok leszálnak bele
 S megtöltik azt dicsőségük sugárral.
 Pedig nem volt kezükben semmi szer
 S köröskörül csak szikla, sivatag
 S a sziklákön áthúzó lomha köd.
 És mégis hitték a mit látnak,
 S e hitnek rettentő nagy erejével
 Felépiték, a mit igértének:
 Az Isten országát.
 Higyjétek ti is
 Azt, a mit én és ti ébren alva látunk,
 S meglesz! Isten úgy áldjon! Meg lesz a jövő.
 Ez az én költeményem hangulatja.

(Egész beszéde alatt egyetlen kézmozdulatot sem tesz.)

KELEMEN. (Átöleli Kazinczyt.)

ANNA. (Némán letérdel Kazinczy elé s megcsókolja a kezét.)

Előbbiek. Stoppula.

STOPPULA. (Censor. Ósdi alak, czopfos fej, háromszögletű kalap, kezében esernyő, másokban hallótülök.)

(A hallótülköt fülébe illesztve a spanyol fal mögött hallgatózik; közbe egyet tubákol.)

KAZINCZY. Ez a lélekben gyökeret verő hit
 Adja meg neked a hangulatot
 Előadásod hangjában, mozdulatában.
 A magyar szavallat nem tür sok hadonázást.
 Ez nem kíván apróra magyarázni,
 Sem a szavakat egyenkint hangsulyozni,
 Csak a nagy indulatkitörésre tartja fenn,
 De akkor aztán kiadja erejét.
 Nem kapkod ez az égbe; nem veri
 Két tenyerével a levegőt. Nem használja
 Buzgányát mogyorótöréshez.
 Az igazság hangjában és szemében legyen
 S ne verje mellét, hogy jobban elhigyjék.
 Ha kell színésznek, úgy kell a magyarnak

Többet érezni, mint színjátszani.
 Midőn játszol, megszűnsz magadnak élni,
 Lelked nem a te testedben lakik,
 Hanem azéban, a kit személyesítesz.
 Nem látsz a külvilágból mit sem, mely körülvesz.
 Nem látsz páholyt, zártszéket, karzatot,
 Üres-e vagy zsúfolt a színház.
 Nem hallod, mit kiáltoz a tömeg:
 Tapsol, ujong, vagy tombol és fütyöl,
 Vagy hallgat és bután bámul reád.
 Te a magad által megalkotott
 Világban élsz. S ha király, koldus, elítélt bűnös,
 Máglyára hurezolt mártyr vagy: azzá teremed
 Magad, mint a hogy a való világban
 Teremti a mindenható az embert
 Ezernemű jellemesodáiban.

KELEMEN. Most már megértem allegóriád. (Kézét szorítanak.)

STOPPULA (Elölép a spanyolfal mögül.)

Annál kevésbbe értem én! Amice,
 Servus amice. (Kelemenhez. Annához.)

Jó jó, öcsém, hugám,

Maradjatok csak! Nem kívánom én azt,
 Hogy én nekem kézet csókoljatok.
 Nem is hozzátok jöttem. Semmi dolgom
 A theátrummal, még a Bűhnével.
 Ezt a magas Locumtenentiale Consilium
 A város kapitányra bizta. Én nekem itt
 Csak ezzel a lurkóval van bajom.
 Te vagy az a bizonyos Kazinczy?

KAZINCZY. Még mindig az vagyok.

STOPPULA.

Hová való?

Hiencz vagy? Krikeháj vagy? vagy palócz vagy?
 Mely országban tanultál magyarul?
 Hisz azt a nyelvet, a min itt te irsz,
 Csak a karakalpok beszélnek Mésopotámiában.
 A mit értek, sem értem benne. Tudja patvar,
 Hogy mit akartál vele mondani?
 Könnyebb volna még a dodonai
 Pythiák oráculumát kitalálni.
 Micsoda ember nem hallotta szók!
 Ihol van: «kontár». Quid hoc est?
 Vezsem a lexikont. Keresgetek.

Nem tud felöle Párizpápay.

Kiigazitottam neked ecce: «kantár».

KAZINCZY. (Nevet.)

STOPPULA. No csak ne vess. Hát mi ez? «Erény».

Keresem, mit mond Párizpápay?

Erény? erény? Nihil invenio.

Nem tud felöle. Beirtam «Remény.»

KAZINCZY (Még jobban nevet.)

STOPPULA. Nevethetsz a magad bolondságán.

De hát van itt egy sacrilegium.

Azt mondja: «hütlén ámitó barát!»

Hát nem tudod, hogy crimen læsæ

Barátnak adni ilyen epithetont.

Kikorrigáltam neked esinosan:

«Hütlén ámitó Paulinus».

Ez a rend már el van törölve nálunk.

Ezt szabad ócsárolni, mert meghótt.*

KAZINCZY. (Megijed.) Sed per amorem Dei Domine!

Barát alatt nem érték szerzetest,

Barát itt azt jelenti, hogy «amicus»,

STOPPULA. Ah há! engem bolonddá tenni nem lehet.

Mikor én neked azt mondom «amice»:

Nem gondolom hozzá, hogy «ámitó».

Keresztül látok a szitán. Van itten ész!

Mikor te azt írod, heh: «ámitó barát!»

Értem, hogy hová célzol, de még azt is,

Hogy a kinek azt mondd «te barát»

Az maga az ördögös ördög.

Intentio van benne! — Marad Paulinus.

És kend, Kelemen diák így fogja azt

Elreczitálni a publikum előtt,

És nem különben. Az áristomba hét nap

A poétával együtt, ha nem úgy lesz.

Én itt leszek és hallgatok,

Nekem hosszú fülem van, mondhatom.

KAZINCZY. Phoibosz növelje még hosszabbra!

STOPPULA.

Servus.

(Elvándorol.)

KAZINCZY. Csakhogy egyebet nem vett észre benne.

KELEMEN. De hát így mondjam el a költeményt?

* A Paulinusok rendét megszünteté II. József Magyarországon. J. M.

Hisz ezek a bolond igazítások
Olybák, mint májfoltok szép asszony arczán.

KAZINCZY. Csak mondd te úgy el, a hogy én megirtam.

KELEMEN. De akkor mind kettőnk hüvösre jut.

KAZINCZY. Hüvösre csak? S egész egy hosszú hétre?
S hiszed, hogy ézzel megrémitnek engem?

Kazinczyt: a szabadság dalnokát?

Látod kezemben ezt a kalapot?

Új forma és szokatlan. Most hozák

Párisból. Ez a legújabb divat.

A kik most e kalapot viselik,

Merész eszméket hordanak fejükben.

Ezeket hiják jakobinusoknak.*

Ki egy ilyen kalapot a fejére tesz,

Az a fejével már számot vetett.

Én is számot veték. Mindennap útra

Készen a málhám. Egy olyan útra,

A mely a vérpadnál találja végét.

Ezen kalap neve «villámfogó».

Mi egy nagy korszak pionnierjei

Vagyunk, szegény irók és színművészek.

Mi hintjük a magót; de a mi abból

Kikel: erdő lesz, mely felnő az égbe egykor.

Isten veleték. Még találkozunk. (El.)

JAMBUS, (Az utolsó szavaknál odafülfölt. Kazinczyt megszólítja eltávozásakor.)

Uram. Collega úr, ha úgy szabad.

Csak azt akartam megjegyezni,

Hogy ugyan szép kalapja van!

KAZINCZY. Úgy-e? Szeretnél tán ilyet viselni? [áron.]

JAMBUS. Nem én. S urát adom, hogy miért nem. Semmi

Mert Sehi úrnak is ilyen kalapja van,

S azt mondja, hogy ez nagy titkot rejt magában.

No hát azt jegyzem meg egész szerényen:

Ha a kegyed köcsögkalapja is

Ilyen veszélyes nagy titokkal vemhes,

Vigyázzon jól reá; mert a hogy én nekem

Sehi urat ismerni van szerencsém,

Az egy pohár borért, egy jó ebédért

Elárulja az apját, édes anyját.

Elárulja testvérét, kedvesét.

* A czilinderkalap a francia forradalom külső jelvénye volt.

Elárulja Jézust, Szűz Máriát,
 Elárulja hazáját is magát.*
 Nem jó vele egy kalapot viselni.
 Egyébiránt — servus hummillimus!

IV. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Jambus, Mikucz, majd Anischl, majd Balogh
 és Kulacsfi.

MIKUCZ (Neki szalad Jambusnak.)

JAMBUS. Hó bolond né! Hát nem látsz a szemedtől?

MIKUCZ. Mikor olyan sötét van idebenn.

JAMBUS. Sötét van? A hol én világolok?
 A kor lángszelleme.

MIKUCZ. No ha az úr világít,
 Akkor szeretném ha ott volna felakasztva
 A mi utcánkban, mert ott nincs lámpa éjjel.

JAMBUS. Szeretem a jocósus ifjuságot.

No hát mit hoztál? Add ide.

MIKUCZ. Dehogy adom. Ez csupa drágaság.
 Cleopatra királyné öve és koronája.

JAMBUS. No hát ott a királyné: vidd neki.

MIKUCZ. Hol?

JAMBUS. Hát nyisd ki a szemed! Ott a vára.

MIKUCZ. (A spanyolfal elé megy.)

J' estét kívánok. Tiszteli a gazdám.

Itt van a diadém, meg az öv, mind aranyból.

De azt izeni a görbe görög,

Hogy a míg két huszast nem látok, itt ne hagy-

KELEMEN. No hát fiam, akkor várj csendesen, [jam.

Mig a director úr előkerül.

Annál a pénztár, az majd kifizet.

MIKUCZ. Hát addig én itt mit csináljak?

KELEMEN. Hát állj a fél lábadra s ha az elfárad,

Akkor állj a másikra s elmélkedjél.

ANISCHL. (Háttal fordulva jön előre s a botjával hadonáz felfelé.)

Kruczitürken! Ez van szép gazdaság!

Se kérdész, se hallasz, csak fursz, faragsz.

Mintha enyim pajtádat senki volna.

JAMBUS. Bele ne lépjen az úr a serpenyőmbe!

ANISCHL. (Megfordul.) Mi 'z ördögöt sütsz a te serpenyődbe?

* Sehi színész így van jellemezve. J. M.

JAMBUS. Ez itten görög tűz.

ANISCHL. (Botjával nagyot üt a földre.) Nincs nekem tűz!
Az én pajtámban nem csinálsz tüzet!
Felgyújtasz!

JAMBUS. Ah, a görög tűz nem éget.

ANISCHL. Nekem ne szólsz! Én jártam iskolába.
Tanultam, hogy hajdan Epimanondus
Rexrex hajóit Marathonnál
Görög tűzön sütött. Csinálsz német tüzet.

JAMBUS. Ne tréfáljon az úr! Nincs feketesárga tűz.
Magyar tűz lesz ez. Zöld, fehér, veres.
Magyar tűz: egyet lobban, s vége van.

ANISCHL. No ha magyar tűz, akkor süsd meg. Tod darauf.

KELEMEN. (A spanyolfal mögül kijön.)

Mért tetszik zugolódni, nagy uram?

ANISCHL. Mért zugolódok? Ki engedte meg,
Hogy én nekem a padlás eszterhajba
Olyan nagy lyuk csináljanak?

KELEMEN. Ezt a contractusunk megengedi.
Az ott a mennyeország bejárata,
A melyen át az angyalok
Felszállnak a paradicsomba.

ANISCHL. Was du nid szagszt! Az ott paradicsom?
Elhiszek neked, hogy paradicsom.

Az ott enyim szalonnaskamra odafenn.
Tele van sonka, füstölt hússal,
Ha a sok éhes angyal oda feljut,
Egy szál füstölt kolbász sem ott marad.

KELEMEN. Hát minek ment oda a füstölt kolbász?

Mi az egész pajtát kiarendáltuk
Szinháznak. Egy évre négyszáz schein forintért.

ANISCHL. Aztán fizettetek? Nem hátra van
Két hónap, egy greschlit se adtatok.
Már kétszer is volt ultimo, de még én
Egy polturát sem láttam tőletek.

KELEMEN. Mert még nem jött be az abonomá.
Mihelyt pénz lesz a kasszában, fizessünk.

ANISCHL. Akkor várhatok száz esztendeig!

KELEMEN. Hát édes nagy uram: Anischl úr!
Nem lesz-e szép, ha majd száz év lefolytán
Azt fogja emlegetni az utókor,
Hogy volt egy férfi, egy nemes szívű,
Egy köztiszteletben álló polgár,

Ki a hajléktalan magyar művészet

Számára egy pajtát átengedett.

Nem pajtának, templomnak fogja azt nevezni

Klio, a történet múzsája, és e templom

Homlokzatán e név ragyog: «Anischl».*

ANISCHL. (Feltűzelve.) Igazán fogja mondani Klio?

„En jártam iskolába. Ismerem.

«Clio, gesta canens transacti temporis»

Hogy az első magyar theatrumot

Anischl György ácsmester épített.

Lehet majd több is, pompás, ezifraságos,

Az mind suviksz! Ez volt az első!

No hát — Tod drauf! Nem zungolódok.

KELEMEN. Tudtam én, hogy ön derék hazafi,

Bár német a neve, sok ős magyart

Megszégyenít nagylelkűségivel.

ANISCHL. Ferflixter Kerl! Olyan szépen beszél!

Ide jövök, keménytáji a csont»

S csinál belőlem lágyat, mint a brinza.

Csak én komédiással ne kseftet megcsináltam

Volna soha se nem az életemben!

A vége — hogy én fizetek neki.

(Mikuczhoz.) Hát te minek szádat itt tátogatsz?

MIKUCZ. Várom, hogy az a két mariás huszas

Belépottyanjon, a mi ezért a drágaságért

Kell a görbe görögnek.

ANISCHL. Kinek eztet?

MIKUCZ. A Moor Anna lányasszony rendelé meg.

ANISCHL. Hát mért nem odadod neki, te pizliczár?

MIKUCZ. Mert még nem adta meg a két huszast.

ANISCHL. Hüh! Kruczitürken! Hát nálatok hitel

Nincs rongyos két ezüst huszasra

Az első primadonnának magyarnak?

Pakold magad! Ihol a két huszas,

Megmondd gazdádnek, a görbe görögnek,

Hogy ezt Anischl küldi, ácsmester Anischl,

Kinek a neve után Klio, a múzsa

Azt írja majd: ein braver Patriot.

Tied gazdádénak után meg azt, hogy

«A Fizolenfresser».

* Más krónikások «Reischl»-nak nevezik a pajta tulajdonosát.

Ta haszt es! Gyüvök, hogy pénzt facsarjak
Belőle s még én adom nekik pénzemet.

MIKUCZ. (Az övet átadja, elszalad.)

KELEMEN. Jambus! Húzza meg azt a csengetyüt.
A tagok ne ácsorogjanak az udvaron,
Jőjjenek már, készülni a darabhoz.

JAMBUS. (Meghúzza a csengetyüt.)

BAGOLY, KULACSF. (A csengetyűszóra bejönnek.)

KELEMEN. No Bagoly úr, készen van ön a szerepével?

BAGOLY. Gyomrom korgása erre jobban megfelel.
Tetszik az akció is? Itt van. Egy üres zseb
(kifordítja egy zsebet.)

Ez a másik, harmadik, negyedik.
Ha még több volna: mind tele üressel.

KELEMEN. Mit tartozik ez én rám? kértem én?

BAGOLY. De én reám nagyon is tartozik.
Köppencset kellene ma játszanom,
A ki folyvást azzal hetvenkedik,
Hogy milyen dinóndánomból jött elő.
Torkig lakott, agyonivá magát,
Nekem pedig a napnál volt ebédem.
Tökmagnál egyéb meg nem feküdte gyomrom,
A mihez sajtzagot szittam egy bolt előtt.
Olyan sovány vagyok már, hogy a holdvilág
Keresztül látszik rajtam, mint a bárányfelhőn.
Hát tudjak éhgyomorral dobzódót játszani?

KELEMEN. Az épen a művészet. Hiszen Moor Károly
Sem gyujtogat naphosszant templomot.

KULACSF. De még nagyobb annál az én bajom.

(Lábát előre tartja.)

Látja az úr, mi van a lábamon?

KELEMEN. Látom. Papucs.

KULACSF. No hát lehet papucsban
Eljátszani a főnótáriust?

KELEMEN. Hát mi történt az úr csizmáival?

KULACSF. Az történt, hogy kidült az oldaluk,
Aztán elvittem a csizmadiához,
Hogy cselekedje meg. Meg is cselekedé.
De most nem akarja kiadni, a míg
Meg nem adom érte az öt forintot,
A hogy vevém tőle ujdonaúj korában.

KELEMEN. Hát puffra vásált? S nem fizette ki?

KULACSF. Tudja az úr: az a fölöttébb különös

Sajátságá van a memoriámnak,
 Hogy ha nekem tartozik valaki,
 Arra tíz év múlva is jól emlékezem.
 De ha én tartozom valakinek,
 Azt abba a mommába elfelejtem.
 Már most nincs csizmám. Így nem játszhatom.

KELEMEN.

Ezer tatár! A lelkem is elveszitem!
 Hát kocsmáros vagyok én, meg susztervarga,
 Hogy a tagok gyomráról, lábühvelyéről
 Én gondoskodjam? Ily hitványság miatt
 Ne lehessen meg az előadás?

ANISCHL.

Mit? Ne lehessen előadás?
 Das wär a Gschicht! (Mégfogja Bagoly gallérját.)
 Most mingyárt gyüsz velem,
 Hozom padlásról virsli: jól laksz magadnak
 Te meg (Kulacsfit ragadja meg) gyere velem az öltö-
 Huzod fel csizmát enyimet, [zöbe,
 Én majd járok tied papucsban addig.
 Krucitürken! Na! Ilyen Gesindel!
 Csak én soha komédiásokkal
 Kompániába nem magam kevertelek.

(Elhurcolja Bagolyt és Kulacsfit magával.)

(Ütközben.)

Ide gyüvök hozzátok szép csizma kordovánba
 S hazamegyek tületek egy papucsba —
 Mit mond nekem majd otthon feleség!

V. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Protasevicz, Jambus.

PROTASEVICZ. Ma szép nap lesz. A kassza még ki sem nyílt
 S már ember hátán ember oda künn.
 A hidon is tarkállik a populé.
 Csak hintó átkozott kevés.

Hát rezsizsör úr, minden rendben van?

KELEMEN. Részemről rendben. Hát direktor ur?

PROTASEVICZ. Nekem ma rossz napom volt.

KELEMEN. Az arany perezcnél?

PROTASEVICZ. Igen. Onnan jövök. Sok nagy csatában

Vettem már részt a hős Benyovszkyval.

Vívtam huszad magammal egy egész

Kozák zászlóalj ellen s nem futék meg;

Hanem ilyen kozákokkal soha

Nem jöttem össze, mint az aranyperecznél.
Mind ismeri az a kártyát a hátuljáról,
Ott becsületes ember nem rabolhat.

KELEMEN. Megint jól megkefélték az urat.

PROTASEVICZ. Ha csak kefélték volna! Megnyuzának.

Nincs már barátság lengyel és magyar között.

KELEMEN. Én régen mondom. Hagyja ottan őket.

PROTASEVICZ. Azt ősi jellemem nem engedi.

Megretírálni? Nem! E szó előttem ismeretlen,
Lengyel engedi magát sprengolni, retirálni

KELEMEN. Pedig nagy szükség volna pénzre ma. [nem.

Már nem bírom jó szóval tartani
A társaságot, az előkelőbb tagoknak
Hópénzéről nem is beszélek.

Azok még tudnak magukon segíteni,
De a sok apró ember türtőzetlen
Megérdemelt csekély napszámjaért.

PROTASEVICZ. Ez a hiba! A társadalmak átka,

Hogy van nagy ember és van kicsiny,
Holott egyentón kék felosztva lenni
Tehetségnek, vagyonnak, értelemnek,
Az volna a tökéletes világ.

Így a nagyok elnyomják a kicsinyt
S az aprók ingerültek a nagyokra.

KELEMEN. Ez mind szép frazisz, hanem ezzel én

A társaságom jól nem tarthatom,
Azok éheznek: értse meg uram!

PROTASEVICZ. Ne mondjon ily szót! Ez lealjasítja

A szent ügyet. A művész magasabb lény.

Éhezni! Ez paraszt baj. Triviális.

Éhezni csak a csöcselék szokott.

A művész, a nemes, szomjazhatik,
De azt, hogy éhes, nem vallhatja be.

KELEMEN. Ez jó lehet vicznek, de társaságot,

Mely munkájáért jól megérdemelt
Bérét nem kapja meg, még Jupiter
Maga sem tudna rendben tartani.

Én hiába parancsolok. Meg nem fogadják.

Azt mondják, büntess meg, hisz úgy sem adsz

PROTASEVICZ. Barátom, ez rossz hang. Fölötte rossz, [pénzt.

Ezt csirájában el kell fojtani.

Ez épen az, mi volt a lengyeleknél

A liberum veto — «Nye pozvolim.»

Ha egy tag azt mondhatja «nem teszem»,
Halomra omlik a respublika.

Ha egy színésztrupp összetartható,
Úgy azt csak a kancsuka teheti,
Barátom, végy magadnak kancsukát.

KELEMEN. A fránya tud az úr beszédein
Eligazodni; mindig másba kezd,
Miként Bodóné, ha a bor át kérik.
Szóljunk világosan. Önnél a pénztár,
Önök kötelessége számot adni.

PROTASEVICZ. Mi ez? Bizalmatlanság én irántam?
Ezért hozám önökhöz ezímerem?
A számadás föltétele «gyanú».
«Noblesse oblige». Ez az én jelszavam.
Dicső apám élelmezési biztos
Volt a híres Pulavszki táborában,
Soha nem kértek tőle számadást.
Nem is adott volna, ha kérnek is.
Ki nem bizik bennem, itt a szívem,
Tépje ki keblemből s olvasson benne.

(Hadonázás közben kikapit a kabátja ujjából egy odadugott kártyát,
nem veszi észre.)

KELEMEN. Direktor úr, elég a figurázás!
Én magam is komédiás vagyok,
Beszéljünk prózaban.

Menjen be az úr az öltözőbe s értse meg saját érzékei
útján, hogy ott van egy színész, a ki még ma kenyeret
sem evett és egy másik, a ki mezítláb maradt. Ha ezeket
rögtön e perczben ki nem elégíti: nem lesz előadás. Én
letépetem a játékcédulákat s visszaosztom a közönség-
nek az ánrét.

PROTASEVICZ. Menykőbe! Ez keményen fogja a dolgot.

Jól van. Majd benézek a kasszirhoz. Várjatok.

JAMBUS. (Felvesz egy kártyát a földről.)

Direktor úr! Valamit eltetszett veszíteni.

Ha jól ismerem: ez a makkdisznó.

PROTASEVICZ. Ah! a kabátom ujjából eshetett ki.

(Zsebbe dugja a kártyát, oldalajtón kimegy.)

VI. JELENÉS.

Kelemen, Moor Anna, Jambus, Makkos Menyhért.

MENYHÉRT. Szervusz barátom. Kedves czimborám. De régen láttam a fizimiskádat. Hadd nézzek a füled közé! Tyhuj, de pápista színben vagy komám! Úgy nézel ki, mint a Pilátus macskája. No, csakhogy élsz még! Jajh de vártunk Monyorókeréken. Azt hittük, hogy eljössz a truppoddal Monyorókerékre a statucióra. Az volt ám a hét országra szóló dáridó. A gróf úr arénát is csináltatott a számotokra. Tán nem kaptad a meghívó levelem? Pedig extra-czigányra bízam.

KELEMEN. Megkaptam. Feleltem is rá, hogy nem megyek.

MENYHÉRT. Nem jössz! Ajh ez már valami. Mikor a gróf hitt. A grófné is ott volt minden frajjával. Két hétig el nem eresztettünk volna. Az alatt úgy kihízott volna minden aktorod, aktrixod, mint a duda. Hát miért nem?

KELEMEN. Mert új darabra készülődünk. Ma adjuk.

MENYHÉRT. Igaz. Tudom. Hisz azért jöttünk fel cum gentibus. Három napi utat tettünk szekéren, hintóban. Messze van ám ide Monyorókerék. Egyenesen azért jött fel a grófi familia, hogy theatramba járjon. Itt leszünk minden este. Az ifju grófné új kaczamajkát varratott, színházba járni. Az öreg grófné is megigérte, hogy eljön, valahányszor trikós darabot adtok.* Azokat szereti nagyon.

KELEMEN. Lesz rá gondom a repertoire-készítéskor. Épen Hamletre készülünk, Kazinczy fordította.

MENYHÉRT. Mi a fránya az? Szomorú darab? Jaj, kérlek, csak szomorújátékot ne adjatok! Úgy is eleget búsul a magyar. Én a «Tulokmányi Mátét» meg a «Bohó Misi de Hájás»-t** mindennap megnézném. A szomorújáték alatt nem győzöm fújni az orromat a sok könyvezéstől. No de hogy az idejövetelem meritumára térjek: nem jöttem ám üres kézzel ide. A grófné ő kegyelmessége küldött neked általam valamit a mai előadás jutalmára. De nem adom ám oda, a míg az én kedvemért is valamit meg nem ígérsz. Addig nem adom oda. Te! Mi a csoda az a

* A külföldi darabokat hitták így, a melyekben a férfiak tricót-t viselnek. *J. M.*

** Akkor kedvenc bohózatok.

mára hirdetett «Allegoria», «A költő álma?» Lehet azon sokat nevetni?

KELEMEN. A pukkadásig.

MENYHÉRT. Nagyon jó: Kutyáliter fogok tapsolni. Megnyálazom a két tenyeremet. De hát mondjad csak, lesz táncz is a darabban? Magyar szólótáncz? Azért élek halok.

KELEMEN. No hát élj, ne halj meg. Lesz magyar táncz.

MENYHÉRT. Hát ének lesz-e? Elfujjátok-e: «Ha a nap végső sugárinál?» — meg azt, hogy «Mulik, mint az árnyék ez az élet!»*

KELEMEN. Azt is, meg többet is.

MENYHÉRT. Akkor dicső lesz! Milyen ruhája lesz Moor Anna leányasszonynak? Ezt otthon el kell mondanom.

KELEMEN. Lesz rózsaszín görög chlamysa, arany és ezüst czikornyákkal.

MENYHÉRT. Fölséges! Klámisz! Csak el ne felejténem hazáig. Hát a fején mi lesz?

KELEMEN. Arany diadém.

MENYHÉRT. Diadém? Diadém! Eszembe jut arról, hogy «de eadem». No hát kedves pajtásom: itt van, a mit hozék. Ebben a katulyában küld neked a kegyelmes grófné ötven darab körmoezi aranyat. Ez a mai szakaszának az ára.**

KELEMEN. Úgy kérek, add ezt a direktor úrnak. A pénzkezeléssel én nem foglalkozom.

MENYHÉRT. De a kegyelmes grófné ezt egyenesen te neked küldi.

KELEMEN. A mai előadás nem az én jutalomjátékom, de még akkor is, ha az én beneficiumom volna, minden felyülfizetés a pénztárba foly be: s az ajándékból is fele a társaságot illeti.

MENYHÉRT. De hát mért nem akarod te átvenni? Nézd, milyen szép ötven arany csikó. (Markába kitölti az aranyakat.)

KELEMEN. Azért, mert akkor oda kellene mennem a grófi palotába és megköszönnöm.

MENYHÉRT. Háj'sz úgy is odajöttök! Nem volt még itt a kammerdiner a meghívóval? Ma estére előadás után az egész társaságod híva van a kegyelmes grófi asztalhoz vacsorára.

* Azon időbeli bordal. *J. M.*

** Szakasz volt a neve a páholynak. *J. M.*

KELEMEN. Kaptam a meghívást; de nem közöltem senkivel. Majd előadás után tudtukra lesz adva. Ha most meghallanak a trakta híret: mind azon járna az eszük és nem a szerepükön.

MENYHÉRT. De hát akkor te is csak eljössz! Barrrátom! Vidrát löttünk: az lesz a pecsenye. Meg hattyumell! Olyat soha sem ettél. Erdélyből kaptunk pompás kászsajtot. Lesz levelensült, aranygaluska! Vaddisznóhús veres borban megfőzve. Ahhoz csinál a grófi szakács olyan miskulánczia salátát, hogy a paradicsomban Szent Dávid király se kap különbet. Aztán borok! Barrrátom! Lesz ménesi, rózsamáli. Tokajit hoztunk egész átalaggal, az asszonyfélének konty alá való badaesonyi ürmöst. A gróf fog olyan anekdotákat mondani, hogy az asszonyságok mind kiszaladnak a szobából. Magunkra maradunk. Barrrátom, kivilágos kivirradtig mulatunk s akkor lesz punes meg korbelyleves. Barrrátom!

KELEMEN. Ezt én mind szépen köszönöm. De én olyankor, mikor nagy szerepet játszom; nem vacsorálok. Ez a rendszerem. Részemről tisztelettel megköszönöm a szives meghívást.

MENYHÉRT. Ejh barátom! Hogy milyen szivesen látnak a grófék. Meglepetnél. Olyan tányérokat készítettek extra a telkibányai új fabrikában, a mikre a neved van beégetve arannyal: azokrul vacsorálnál.

KELEMEN. Vigasztalhatlan vagyok, hogy nem vehetek részt ez örömben.

MENYHÉRT. Te! A Moor Anna leányasszony is hiva van — külön.

KELEMEN. Úgy tudom, hogy az sem fog megjelenni. Orvosilag tiltva van neki a vacsorálás.

MENYHÉRT. Ejnye de kár! Milyent mulattunk volna! Ha tudnád, mi az a miskulánczia saláta! Hát csak nem jötök el? Ilyen bolond ez a komédiás had! Egyszer volna módjában igazán jóllakhatni s akkor nincs appetitusa hozzá.

KELEMEN. Ott a direktor, kérlek add át neki a grófi bélepti díjat. Vidd meg a kegyelmes uraknak, asszonyoknak leghálásabb köszönetem. A többiek ott lesznek s isznak majd helyettem is. És most bocsáss meg, sürgős a dologom.

MENYHÉRT. Hogy még a miskulánczia saláta sem «húz».

PROTASEVICZ. (Kijön az oldalajtón.)

Fatális állapot, a mai bevételt
Mind lefoglalák a hitelezők.
Csúf tartomány! Itten mindenkinek
Szabad meg nem fizetni tartozását,
Csak a színházdirektor a kivétel.
Azt szekesztrálják rögtön brevi manu.

MENYHÉRT. Tekintetes direktor úr?

Grófném, tetszik ismerni, azt hiszem. . .

PROTASEVICZ. Oh van szerencsém, nemzetes Makkos úr.

MENYHÉRT. Egy kis pénzt küld a mai előadásra.

Ötven arany. Kérek kvétanciát!

PROTASEVICZ. Szükségtelen a kvietancia.

Nemes urak között, minők mi ketten,

Egy kézzorítás az elismerés.

Magam fogok holnap tisztelgeni

A nagy kegyelmű főuraknál

Gavallérhoz méltó köszönetemmel.

MENYHÉRT. Csak aztán el ne tessenek majd felejteni.

PROTASEVICZ. Fejemben tartom alfabét szerint,

Hogy ki nekivel tartozom.

MENYHÉRT. (Félre.)

No az nagyon jó! Az én uraságom mingyárt a

«B» betűben van, hamar rá kerül a sor.

Alászolgája.

PROTASEVICZ. (Zsebébe sülyeszi az aranyakat.)

Rezsiszőr úr, meggondolám a dolgot.

Én e nemzettel, látom, nem bírok.

Önkényt lemondok trónusomról

S szabad hazámba visszatérek ismét.

Válasszon a trupp más királyt magának.

KELEMEN. Hát az ötven arany, mit most kapott?

PROTASEVICZ. Azt hátralevő direktori díjam

Fejében kegyesen elfogadom,

S minden további követelésemről

Nagylelkűen lemondok. Agyiő.

Après moi le déluge! Agyiő (El.) *

KELEMEN. S még ő a nagylelkű, ki nagy nevét

És fényes czímerét feláldozá

Az elárvult magyar színészetért. —

— A ki becsületes, az nagy bolond.

* Így történt. J. M.

- ANNA. Ön visszautasítá a meghívást
A fényes lakomára? Jól esett.
- KELEMEN. Még a kegyed nevében is.
- ANNA. A múzsa erre meg fog emlékezni.
- KELEMEN. Mi az ő fényes lakomájuk a mienkhez?
- ANNA. Azt mondja a mese: «terülj meg abrosz!»
S e szóra megtelik az asztal csemegével
És minden drága körömfaladékkal.

(Megterít, tányérokat tesz, kitölti az aludt tejet és a savanyított ugorkákat.)

KELEMEN. Jambus barátom. Egy kis friss vizet!

JAMBUS. (Kancsóval kezében.)

Már elhozám. A Svábhegyről hozám,
Mátyás király kútjának öbliből.
Királyi víz! Ilyet fejedelmek isznak.

(Leteszi az asztalra a kancsót.)

ANNA. Jó fiú ez a Jambus, minden este
A Svábhegyről hoz számomra friss vizet.

KELEMEN. Arany sziv, sárbarokban. Tűzbe menne
A színművészetért, miből neki
Csak a leortinahuzás szerepe jutott.

MINDKETTEN. (Asztalhoz ülnek, a páros zsemlyét kétfelé törik s derült kedvvel lakomáznak.)

JAMBUS. No most következik egy negyedórai
Pauza; azalatt miérünk Hamletet
Szerepezni. Ez az én deliciám! (Leül, ir.)

VII. JELENÉS.

Előbbiek, Kulacsfí.

KULACSFÍ. (Jön az öltöző felől, papucsban. Kezében Anischl csizmái.)

Barátom, jó barátom, Jambus úr!

JAMBUS. Ez roszban jár: azt mondja «jó barátom».

KULACSFÍ. Jajj, nézze kérem; itt a csizmapár,
A mit az ácsmester kölesön adott,
Olyan nagy, hogy a hányat lépek benne,
Annyiszor lemarad a lábamról.
Ugyan kérem az Isten áldja meg,
Tömje ki azt szalmával szaporán.

JAMBUS. Aztán legyen az ember Hamlet! Hocz' ide!

(Elkapja a csizmát.)

KULACSFÍ. Két percz mulva érte jövök.

JAMBUS. De csak maradjon itt és várja meg.

(Egyik csizmával a kezében.)

«Lenni, vagy nem lenni, ez hát a kérdés!»

(Tömi a csizmába a szalmát nagy igyekezettel.)

«S tán álmadozni? itt a bökkenő».

(Eldobja a csizmát megvetéssel.)

«De hát mi neki Hekuba!»

KULACSEFI. (Felhúzza az egyik csizmát, a lábára.)

JAMBUS. (Felveszi a másik csizmát, megtömi.)

«Tudsz ezen a furulyán játszani, Guldensztern?»

KULACSEFI. (A másik csizmát is felhúzza.)

JAMBUS. «Menj kolostorba».

KULACSEFI. Köszönöm frater! (El.)

JAMBUS.

Ahá! Ühüm.

Hogy megkapá, most már csak «fráter» vagyok.
Máskor is parancsoljon velem az úr! (Leül irni.)

(Írás közben.)

No ebben nekem is kínálkozik szerep,

«Hamlet apjának lelke» én leszek.

Ebben velem senki nem kompetálhat.

Hogyan fogom én majd kiáltani

(Riadó hangon.) «Esküdjete!»

Nem. Így nem jó lesz. Ez nagyon erős hang.

A lelkek hangja kísértetesen szól.

(Tompá, éltalón, nyomott hangon.) «Es-küd-jetek».

Ahun van úr! Ezzel meg kinevetnek. —

Egész egyszerűn kell ezt mondani

Természetesen, a hogy jön magától:

(Konfidens, rábeszélő hangon.) «Esküdjete!»

Nem! _gy mégis nagyon «natirlikus» lesz.

No hát! Hamletnek apja egy király volt.

Ha az volt, a pokolban is csak úr maradt.

Parancsoló hangon kell mondani.

(Parancsoló hangon.)

«Esküdjete! Kruczitürken!»

Ezt az utóbbit ugyan nem Shálespeáre mondja,

Hanem egy másik klasszikus: Anischl,

Művésznek mindenkitől kell tanulni.

(Tovább irdogál.)

VIII. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Jambus, gróf Unwerth.

UNWERTH. (Bejön hátulról.)

Nyomorult egy barakk, a míg az ember
 Bebukik a szinpadra, kétszer is
 Beleüti a fejét egy czölöpbe.
 No és még milyen dekorációk!
 Irombán festett papiros falak!
 S ezt ők még theátrumnak nevezik.
 Valjon merre vannak az öltözők?
 Ott kuporog valami élő állat.
 Olyan, mint egy komondor; nem harap meg?
 Héj földi!

JAMBUS. Nem! Én vízi vagyok.

Hajón születtem.

UNWERTH. Fűrésa embervakares,

Te vagy talán a társaság bolondja?

JAMBUS. Találni tetszett. — Hát az úr kié?

UNWERTH. Ez csakugyan harap. Kelemen úrral
 S Moor Anna leányasszonynyal kívánok szólni.
 Én vagyok gróf Unwerth. Ismersz?JAMBUS. De nem úgy mint Abrahám ismerte Sárát.
 Ott vannak együtt mind a ketten.

UNWERTH. No hát jelents be.

JAMBUS. Az szükségtelen.

Tessék belépni bátran. Ebédelnek.

UNWERTH. Ebédelnek? Hat órákor?

JAMBUS. Urassan!

UNWERTH. (A spanyolfal elé lép.)

Pardon! Szabad? Nincs a ki bejelentsen.

KELEMEN. Oh tessék, tessék! Méltassék leülni.

UNWERTH. Önök vacsorálnak!

ANNA. Óh nem, nem.

Az orvos rendelé, hogy Kelemen úr

Előadás előtt aludt tejet,

Én pedig egy pár kovászos ugorkát

Fogyaszszak el. Ez a hangnak erőt ad.

UNWERTH. Újat tanultam. Csakhogy nem hiszem.

Ez hát jutalma a magyar művészek:

Aludt tej, és ugorka! (Leül.)

- KELEMEN. Mivel a tejfelt és a pecsenyét
 Ön veszi el tőlünk, Unwerth gróf úr.
- UNWERTH. Dehogyan veszem, sőt kínálva kínálom.
- KELEMEN. De milyen áron?
- ANNA. Drága az nekünk.
- UNWERTH. Az önöknek nem kerül semmibe.
- KELEMEN. Gróf úr megnyitja nagy színházait
 Előttünk, ha németül játszunk benne.
- UNWERTH. No hát lehetetlen az? Hiszen önök
 Csak úgy beszélnek németül, mint magam.
 Bejárták Bécsset, Drezdát, német színpadokról
 Tanulták a művészetet.
- ANNA. De csak azért,
 Hogy a magyar színi művészetet
 Teremthessük meg általa.
- UNWERTH. Álom biz az; és való soh' se lesz,
 Hogy itt magyar színészet létre jöjjön.
 A nyelv is durva, hajlatlan, kemény,
 Szegény a szóban és vastag goromba
 Kifejezésiben. Azért nem is
 Használja senki a jó társaságban.
- ANNA. Majd művelődik.
- UNWERTH. De ugyan ki által? Hisz nincsenek íróik.
- ANNA. Vannak már s támadni fognak.
- UNWERTH. A kinek műveit más nem veszi,
 Mint tán a sajtkereskedő.
 Ilyen pajtában játszanak,
 Hol a játékhoz a kíséretet
 A verébsiripelés adja.
- KELEMEN. Tabarinnak ilyen se volt.
 Ne búsuljon miattunk méltóságod.
 Majd építünk Pesten szebb csarnokot,
 A vármegyék már megkezdték a gyűjtést.
- UNWERTH. A vármegyék! A nagy fejek,
 A kiknek nincs se lábuk se kezük,
 Csak szájuk van nagy. Igernek, nem adnak.
 De a diétán megbukott a színház.
 Az incliti status et ordines
 Kimondák, hogy nem illik a magyarhoz
 A bukfenczhányás, kötél-tánczolás.
 Nem született Árpád nemes fia
 Komédiásnak, ebtánczoltatónak.

Nem illenék, hogy a magyar
Pénzért tanuljon sírni és nevetni.
Szerelmeskedni — palam, publice!
A magyar úrnak született.

KELEMEN. Akadhat egy-egy ósdi, vén reves csont,
Kinek nem megy a háj fejébe,
Hogy lehet vágy, mit a kulacs nem olt el.
De a nemzet már lelkesül mi értünk.

UNWERTH. Ez a csalódás. A magyar nem él fel,
Elzüllött az már s csak pusztáin él.
Országának mind a hat fővárosa
Tetőtől talpig idegen. Nincs magyar
Se Pesten, se Budán, se Pozsonyban,
Nem is lesz. Ha Pesten egy magyar
Házat akar vásálni, a mi nagy ritkaság,
Előbb a külső tanácstól kér engedelmet.
Nincs pártolótok sehol a hazában.
Főurak, kormányzók, dicasterium,
Mind azt kívánja, hogy elmuljatok.
De hát nem jöttem én ide azért,
Hogy itt keserűségeket mondjak.
Örvendétes hírrel jövök.

A magas helytartótanács helyben hagyá,
Hogy kontraktussal kínáljam meg
Moor Anna leányasszonyt, a művésznőt.
Elhoztam a kontraktust. Ime itt van.

ANNA. Kontraktust én nekem? Nem értem ezt.

KELEMEN. (Felmáll.) Ha útban vagyok, én eltávozom.

ANNA. Kérem. Maradjon. Nincs titkom ön előtt.
A gróf úr tett ugyan ajánlatot
Több ízben ismételve nékem. Hanem én
Soha sem mondtam, hogy elfogadom.

UNWERTH. No csak olvassa végig azt az irást.
Hat évre szól a szerződés. Szerepkör
A magas drámai. Princesszin Eboli,
Stuárt Mária. Lady Milfort,
Racine Phaedrása, Lady Macbeth,
A mikre ön hangjánál, természeténél
Fogva teremtve van, a míg itt
Paraszt Pannákat, Jutkákat reprezentál.
Amott díszes közönség várja, a mívelt
Előkelő világ, mely minden szót megfigyel,
Itten meg egy buta és bárdolatlan

Népcsurhe, mely tapsol a grimasznak,
 S ha a művésznő haldoklik előtte,
 Akkor röhög rajta tele pofával.
 A fizetés rovansa nincs betöltve,
 Azt önre bizzák, hogy irjon bele.
 Kivánhat öt, hat, tizszer annyit,
 Mint a mit itten — nem mondom, hogy «adnak»
 Hanem «ígérnek». — Kérem, ne siessen
 A válaszával. Olvasgassa el
 Az átadott kontraktust és gondolja meg.

ANNA. (Átveszi a szerződést és olvassa.)

JAMBUS. (Hallgatózik a spanyolfal mögötti beszédre.)

(Indignálódik.) Ki mozog ottan a kárpit mögött?
 (Felkapja a requisitum-kardot, ki akarja huzni, de nem bírja.
 Tokostul szúr a karddal a spanyolfal felé.)
 Halj meg patkány! (Elégedetten előre jön.)
 A kard ugyan nem jött ki a hüvelyből,
 Hanem azért Polónyusz meghal: mert muszáj!

Előbbiek, gróf Koppándházy Hugó.

HUGÓ. (Bebotlik a szinpadra.)

Sapristi! Maledetto! Miféle lyukba
 Szorult a lábam? Majd verrenkolám.

JAMBUS. Az a kulisszahasadék. Én is épen
 Abban törtem ki a lábamat egyszer.

HUGÓ. Diantre! Ez volt a hopsza! (Sántikálva jön előre.)

JAMBUS. (Utána sántikál.)

Igy jár az, a ki a zsidónak nem köszön.

HUGÓ. Mit mokirozol te engem, te coquin?
 Sántikálsz utánam clopinclopot.

JAMBUS. Nekem jussom van a sántitáshoz,
 Mert én ex nobili officio sántulék meg.

De hát kegyelmed miben sántikál?

HUGÓ. Én vagyok gróf Hugó Koppándházy,
 A bécsi udvari theatrumok
 Direktora. Mamzell Anna Moornál
 Kívánom tenni vizitet.

Saute paillase! Anmeldenni engem!

Titulálsz engemet per excellenz!

JAMBUS. Csak menjen be az excellencia,

Van már odabenn egy másik úr is,
Az is gróf, az is direktor.

HUGÓ. Csak nem tán Unwerth Ottó gróf direktor?

JAMBUS. De épen az. Már egy órája itt van.

HUGÓ. Ventre bleu! Prevenirozott a parvenu.

(Belép a spanyolfal mögé.) [regisseur.

Ah bon jour cher comte, mamzell, monsieur
Très humble serviteur. Ön megelőzött.

Ah már kezében a kontraktus is
A mademoisellenek. Deprekálok.
Alá ne írja semmit! Én a duplumát
Garantirozom az egész offertnek,
A mit a kollégám kegyednek proponált;
Viszem Bécsbe! Mi Pestnek ily juwél?

UNWERTH. Én minden gázsit megadok!
S azonfelül négy fél jutalomjátékot.

HUGÓ. Én négy egész beneficet.

UNWERTH. Azonfelül az ingyen garderobot
Minden kostumedarabhoz.

HUGÓ. Én a civildarabokhoz is toilettet.

UNWERTH. Ingyen fiakkent.

HUGÓ. Én meg equipázst.

UNWERTH. A helytartóságtul placetumot kap
Tíz évi szerződésre.

HUGÓ. Én meg dekretumot a Hofintendaturától
Egész az ancienne gardeig; s akkor penziót.

UNWERTH. (Félrevonja Hugót.)
De excellenc! Ez verteufelt dolog!
Mi ketten itt egymásra licizálunk
A pesti és bécsi directorok.

HUGÓ. Úgy látszik, hogy csinálunk steepchase,
Ki arriviroz egy lófejvel előbb?

UNWERTH. Köszönöm a komplimat! De az én lófejembe
Sehogy se megy, hogy miért licizáljunk így fel
Egy primadonnát. Pedig magyar.

HUGÓ. Nem «pedig», hanem «mert». Nem «coique»
[de «par ce que».

Hát ön mért akarja accaparirozni?

UNWERTH. Az én hátam mögött áll a helytartótanács.

HUGÓ. Engem dekkol a kancellaria. Comprenez?

UNWERTH. Parfaitement.

HUGÓ. No hát continuons!

UNWERTH. Kisasszony: hallgasson reám.

- HUGÓ. Ma déesse! Enyim lesz a letztes wort.
- UNWERTH. Nálam egyedül lesz kegyed a primadonna.
Semmi vetélytársnéja nem leend.
- HUGÓ. Nálam van kettő: weltberühmt, celèbre!
De mind a kettő ruine már, alte Schachtel.
Ma déesse eccliptirozni fogja mind a kettőt.
- UNWERTE. Princesse! Válasszon! Gyémántokat kap min-
[den koszorún.]
- HUGÓ. Most én kihivom a dernière trumpfot,
Én nem prezentelek braceletteket,
De offerálok egy olyan bijout,
Miről asszekurálom, hogy magának très
Én mamzell mellé engageirozom [aimable;
Még Kelemen urat is Heldenrollékra.
- KELEMEN. (Felpattan.) De Kelemen úr ám nem eladó.
- HUGÓ. No no no. Calmez vous, junges Blut,
Minek ez az emotion? — Va t'en.
Veled én nem diskurálok oly manierban,
Mint mamzell Annával: nem flattirozok,
Nem persvadirozlak, hogy milyen excellent
Artist vagy, sőt frank und frei deklarálok,
Hogy ámbár van distingvált talentumod,
De még most nem vagy más, mint egy dilettant,
Egy márvány bloc, kit model irozni kell.
Ha itt maradsz, lesz belőled kuliszszenszenreiser;
Neked mankiroz még a haute école,
Azt megkapod Bécsben a klasszikus
Burgtheaternél. Ha dresszurába vesz
Egy Schröder, az majd koplitiroz fainul,
S ha egy rolléban reussirozol,
Minden journál tele lesz a neveddel!
Ha kell triumfus, kell victoria,
Mind azt a külföldön megtalálod.
Itthon csak egy: comment s'apelle? wie hászt
Csak egy tyukketrecz az egész világ, [man?
- KELEMEN. Gróf úr! Engem, nem bánom, ócsároljon,
De szép hazámat nem hagyom gúnyolni.
- HUGÓ. Ahó! Quel ton! Minő effronterie!
E Landstreicher beszél nekem hazárul?
S tart vélem vis-à-vis egy lectiont?
Nekem, gróf Koppándháznak, a ki
Negyven kvadrát mértföldeken vagyok
Proprietère s az ország egyik gránitzától

A másikig saját domainemen
 Utazhatom. Nem tudod talán,
 Minő distantia van kettőnk között?
 KELEMEN. Tudom, kegyelmes úr. A gróf úr öse
 Árpád apánkkal jött be a hazába,
 Fegyverrel vett részt a honfoglalásban
 S ez érdemeért nagy hatalmas úr lett.
 Hagyott is késő századok szülötte
 Unokájára roppant birtokot.
 Nekem is volt egy ősöm; az pedig
 Egy jámbor prédikátor volt, a kit
 Hithűségéért a gályákra küldtek.
 S mert e nehéz szót «abrenuncio»
 Nem mondta ki: ott halt meg a gályapadon.
 Az is hagyott nekem egy örököt,
 Egy töviséből fonott koszorút.
 A gróf dédöse gazdag birtokát
 Arra pazalja el, hogy idegen
 Művészetet tegyen hatalmassá e honban.
 Én viselem a galyán elveszett
 Ösömnök mátyárkoszoruját,
 Hogy a magyar művészetet megteremtsem.
 Ez a distantia, gróf úr, közöttünk!

ANNA. (Ketté szakítja a szerződést is a földre dobja, Kelemen kezét megradja
 hévvel.)

Mi együtt a hazánkban maradunk.

UNWERTH. Collega úr, mi innen mehetünk.

HUGÓ. No hát, ha nem ment con amore,
 Majd menni fog con violenza.

X. JELENÉS.

Elébbiek, Lavotta, színészek.

LAVOTTA. (Elegáns magyar öltözetben.)

(Körbe állítja a színészeket.)

No urak. Próbáljuk el még egyszer a vadászdalt kar-
 mester nélkül. (A szinfalhoz áll.)

JAMBUS. (Lavottához.) Mit tetszik itt most plánizálni?

LAVOTTA. Jön a chorus.

JAMBUS. Mint a görög tragœdiákban.

(A spanyolfalra mutat.)

Ott benn folyik már a tragœdia.

(Összeszedi az iratait, a székot, melyet íróasztalnak használt, s a számolyt, a melyen ült, kiviszi a szinfalak közé.)

(Lavottához.) Ne énekeljek én is a többivel? Igen szép altus hangom van. Tremolo.

LAVOTTA. Hadd lám.

JAMBUS. (Hamis hangon, fisztulázva énekel.)

Távol tőled ke-he-hedves lélek!

LAVOTTA. Elég! Mindent tudok. Majd hogy ha egyszer
Ki kell kergetni a patkányokat
A színházból: akkorra tartsuk ezt fenn.

UNWERTH, KOPPÁNDHÁZY. (Egymást halkán igyekeznek kapacitálni heves gestikulációkkal.)

KELEMEN, ANNA. (Egymáshoz közel, kezeiket egymásba téve, néma jelekkel biztatják egymást a kitartásra.)

LAVOTTA. (Felállítja a ohórust.) C, D, G, Fis! C, D, G, Fis!

SZINÉSZEK. (Énekelnek.)

Két eget bir a vadász, a vadász
Egyik ott a bérz-ölen,
Másik hölgye édenén
Ott halált, itt élted ad. (Bis.)
Hurráh! Hurráh!
Lallalalá, lallalalá, lallalalá. (Bis.)

HUGÓ. S ezt a vad tintamarret nevezik ők chórusnak.

LAVOTTA. (Sértett büszkeséggel.)

Urak! Takarodjanak azonnal a szinpadról.
Idegennek itt ácsorogni nem szabad!

HUGÓ. Uram, válogassa ön meg a szavait.
Ön Koppándházy Hugó gróffal beszél.

LAVOTTA. Vagyok olyan jó nemes, mint a gróf.
Az én őseim is nyereg alatt
Sütötték a rostélyos pecsenyét.

HUGÓ. Akkor ön nekem satisfactiont ad!

LAVOTTA. Egész készséggel. De mert kihivott
A duellumhoz, én választok fegyvert.

HUGÓ. Tessék. Itt rögtön legyen az assaut,
Gróf úr lesz a szekundásom.

UNWERTH. Szívesen.

LAVOTTA. (Hátra megy s onnan előjön egy nyirettyűvel kezében.)
Ha úgy tetszik! Ez az én fegyverem.

HUGÓ. De már hegedűvonóval nem vívok.

UNWERTH. Hagyjuk, gróf úr! Hisz ez a Kapellmeister.
A derék virtuoz Lavotta.

MINDKETTEN. (Hangosan nevetve el.)

LAVOTTA. (Igazgat.)

SZINÉSZEK. (Énekelnek.)

Kétszer vigad a vadász, — a vadász.

Vadra hull tűz záporu,

De torkába jó bora,

Melytől kedve felderül. (Bis.)

Hurráh! Hurráh!

Lallalalá stb.

KELEMEN. (Annához.) Nehéz tűzpróbán ment kegyed ma át

De hogy szive arany: tiszta szinarany,

Azt ez a próba bebizonyítá.

JAMBUS. (Jön, két repkényindát hozva.)

Leányasszony, a mit ígertem, itt van.

A múzsa öltönyéhez a füzérek.

ANNA. (Átveszi a repkényt.)

Köszönöm; most menjünk az öltözőbe.

KELEMEN. (Megcsókolja Anna kezét.)

ANNA. (Jobbra el, chlamysát magával viszi.)

JAMBUS. (Összecsukja a spanyolfalat és kiczipeli; székeket, asztalt a szin-
falak közé hord.)

KELEMEN. Hát Sehi úr nem került még elő?

JAMBUS. Se ő, se hűséges életjárása.

KELEMEN. Pedig itt az idő a készülésre. Menjen értük,

Tán az «arany perezben» lesznek.

JAMBUS.

Nincsenek.

Ott már nincsen kredit. Csak egy kocsmá van,

Honnan Sehi urat ki nem dobák még:

A «fehér farkas». Ottan meglelem. (El.)

KELEMEN. (Lavottához.) Karmester úr. Van-e zenekarunk?

LAVOTTA. Már fogtam egy brácsást, egy trombitást,

Egy vak klarinétos is parolát adott.

Magam játszok majd a viole d'amouron.

KELEMEN. Mikor a sugó kopogtat a seres pohárral,

Akkor kezdődik az andante amoroso.

LAVOTTA. Ahoz fogom magamat tartani.

KELEMEN. S tart addig a pauza, a míg a sugó

A második pohár sert hozatja el magának: ezt

tölti ki a dalmelódia. (El.)

XI. JELENÉS.

Lavotta, színészek, Sehi, Liptai Mária, Becski Farkas, Jambus.

SZINÉSZEK. (Hátravonultak az oltár elé.)

SEHI. (Kótyagosan jön, Farkastól és Máriától támogatva.)

SEHI, BALOG, MÁRIA. (Danolnak.)

Súrga csizmás Miska sárban jár,
Panni patakon túl reá vár:
Ne várd Panni Miskát, mert nagy a sár!
Súrga csizma sárban járni kár.

SEHI. (Magában tovább dudol.)

Rágalmazó nyelvek irigysége
Régi szerelmünknek lett vége.

MÁRIA. No ne daloljon már. Nem látja, itt vagyunk a színpadon.

SEHI. Hát mi dolgom nekem a színpadon?

MÁRIA. Ma játszani fog két szerepben is. Az allegóriában a dæmont, az Igazháziban meg fegyvernekít.

SEHI. Mi az ördög az a dæmon? Nem is láttam a szerepet.

JAMBUS. (Átadja neki a szerepet.) Itt hever egy hét óta az öltöző asztalán. Én mindennap elolvasam.

SEHI. Akkor hát könyv nélkül tudod? Akkor játszd el te Jambus azt a dæmont. Az ördög úgy is sánta. (Nevet.)

JAMBUS. Bizony eljátszanám úgy, a hogy az úr,
Ha nem különben.

SEHI. Nekem nem kell a dæmon.

Ha én dæmont játszom a színpadon,
Engem a kvártélyos gazdám kidob.
Azt mondja: ördögöt nem tart a háznál.
Ez a Kelemen okos patronus ám.

Minden háladatos szerepet magának tart meg,
S a czudar szerepeket mind nekem osztja.
Neki koszorut dobálnak, nekem meg rohadt
almát.

MÁRIA. Igaza van Sehinek. Velem is úgy tesz!
A mi csak parádés szerep, azt mind a kedvesnek,
A Moor Annának osztja; s a mi kiállhatatlan,
Abban nekem kell nyavalognom. Ez czudarság.
Mert kedvese ám neki a primadonna,

Azért, hogy olyan szent módra forgatják a szemek,

Oh tudnék én róluK sok mindent beszélni.

Kelemen úr is olyan ember, a ki

Elvágja addig, a meddig megsült.

Nézze csak Farkas úr, ma is milyen
Szerep jutott nekem. A csábító syrén.

Hát fölteheti rólam valaki,

Hogy el tudok egy syrént játszani ?

FARKAS. (Félre.) Játszani nem ; de komolyan venni «já».

MÁRIA. Az a kiállhatatlan, nagyképű Anna meg

Kapta a műzsát. Azt nekem kellene

Eljátszanom. És néki a syrént.

De hát annak tapsolnak.

FARKAS.

No hát én

Megmutatom, hogy nem fog tapsolni ma

A publikum Moor Annának, hanem

Le fogja püsszegni, ha én akarom.

MÁRIA. Megtenué azt a kedvemért ?

FARKAS. Meg biz én ; ha ad egy csókot.

MÁRIA. Menjen maga egy szemtelen. (Megcsókolja Farkast.)

FARKAS. E jó volt. Hanem egy csók nem csók.

MÁRIA. (Csókot ad és trefás pofont is hozzá.)

FARKAS. Két csók pedig csak egy csók. Három az igaz
magyar szám.

SEHI. (Féltékenyen.) No már tiltakozom ; elég volt !

MÁRIA. Hiszen csak márkírozva volt a csók.

SEHI. Tisztelem az ilyen márkírozást ! Hallottam a
csattanást.

MÁRIA. Az a pofonlegyintés csattanása volt.

Ugyan kérem, nem kezdene el féltékeny lenni ?

SEHI. De volna rá elég okom.

Ön én melletttem még szeretőt tart.

MÁRIA. S ez főben járó bűn ?

Hát önnek nincs pláne felesége ?

SEHI. Ne szúrja e fulánkot a szivembe.

MÁRIA. Ugyan kérem, nem kezdene el sírni ?

Farkas úr ! Ez a Sehi valódi virtuóz ám

A sírásban. Ha valaki ad neki egy tizest,

Megteszi érte, hogy záporosöt zokog.

FARKAS. Megpróbálom. Ne egy tizes Sehi.

Sírj nekünk egyet. (Tizest ad Sehinék.)

SEHI.

Ne gunyoljatok.

Ah, hogy ha ti azt tudnátok, hogy mi kin
Rejtőzik e vidám álarcz alatt!

Kívül nevet arczom; vigan danolok,
S pohárral öntözöm a bút; hanem belül
A megbánásnak férgé rágja szívem,
Hogyha eszembe jut az elhagyott nő,
Az édes otthon. (Kézével eltakarja arczát.)

S a vidáman csevegő

Két kis poronty, (zokog) a szívem megszakad.

(Megnézi a tenyerében a tizest.)

Te Farkas, ez a tizes lyukas.

FARKAS. Persze hogy az; azért adtam neked.

SEHI. Lyukas tizesért nem sírok.

(Letörli a könyeit s a tizest mellényzsebébe dugja.)

MÁRIA. (Jambushoz.)

Hát az én szerepem hol van? Adja frissen!

A míg átöltözöm, az alatt majd átolvassom.

(Átveszi Jambustól a szerepet s jobbra el.)

Előbbiek (Mária nélkül), Harsány, Balog.

HARSÁNY. (Berohan s egyenesen Sehinek megy.)

BALOG. (Harsányt követi.)

HARSÁNY. No csakhogy egyszer megcsiphettük az urat.

Hol vette ezt a csurapét?

SEHI. Quo jure kérdezi ezt tőlem az úr?

HARSÁNY. Ez a csurapé az enyim! Ezt fényes nappal lopta el az úr az arany pereczből, a míg én ott kin voltam.

BALOG. Nekem meg a tajtékpipámat lopta el az úr, sötét éjszaka, mikor együtt mentünk haza a három almából.

SEHI. No nézd már ezeket a bolondokat! Az egyiknek az a baja, hogy fényes nappal loptam; a másiknak meg az, hogysötét éjjel. — Hát mikor lopjon az ember?

HARSÁNY. Semmikor sem. A ki lop: az tolvaj.

SEHI. Nem mindig. Ha költő, vagy művész követi el, annak más neve van. Akkor úgy híjják, hogy travesztálás. Vestis: ruha; travesztálás — átruhásítás. Én az úrnak a kabátját csak átruhásítottam. Ismeri az úr Blumauer travesztált Aeneissét? Én csak azt tettem az urral, a mit Blumauer tett Vergiliussal.

HARSÁNY. Üsse meg a káposztakő Blumauert. Az is csak

olyan zsvány volt. Én azt akarom tudni, hogy miért vitte el az úr a csurapémat.

SEHI. Azért, mert nagyon esett az eső. Az én életem, tudja ön, a hazámé. Ha én megázom, megbetegszem: — a hazám vallja kárát. Kedves hazámfia. Derék disznókereskedő úr! Ha én az úrnak így szoltam volna: «nézd uram! Keblem kitérve a vihar elé. Nincs rajtam csak egy manchester kabát! A hon kívánja tőled, hogy nekem add csurapédát».

HARSÁNY. Hát bizony nem adtam volna én oda.

SEHI. No lássa ön. Nekem volt igazam, mikor nem kértem, hanem elhoztam.

HARSÁNY. Ördög! mennykő! Azért nem szabad az én csurapémat eltulajdonítani.

SEHI. Kikérem e gyanusítást! Nem tulajdonítottam el. Csak szoktatom a nagy világhoz. Mindenkinek elmondom, a ki látja rajtam, hogy ez Harsány úrnak a csurapéja. Tanum rá Farkas barátom, hiteles személy: juratus tabulae regiae notarius, hogy a minap a makaonál, mikor már minden einsatz elfogyott, órát, pecsétnyomó gyűrűt mind fölrakék, csak az a csurapé volt még hátra. Nem! Ezt nem teszem fel! mondom. Ez Harsány uré. Inkább a frakkomat! Ilyen karakterem van én nekem. Én az úr csurapéját hiressé teszem. A késő korban majd támad egy költő, a ki megéneкли Harsány úr csurapéját.

HARSÁNY. Még utoljára én tartozom neki azért, hogy megköpönyegtelenített.

SEHI. Gyújtsunk rá a békepipára, jó uram! (Kiveszi a tajtékpipát, tűzszerszámot s elkezd kicsiholni.)

JAMBUS. Sehi úr! A szinpadon pipázni nem szabad.

SEHI. Azért teszem, mert nem szabad.

BALOG. Nini! Az a tajtékpipa meg az enyim! Azt tőlem lopta.

SEHI. Dehogy loptam. Csak elhoztam barnára kiszini. Látod, ha magad szívod ki, minthogy neked nincs bajuszod, a pipád kap bajuszt.

BALOG. Ejh, mit! fogassuk el ezt az embert. Kalodába véle!

SEHI. Azt nem lehet, barátom. Nemes ember vagyok. Az én nevem örök betűkkel van bevésve tekintetes Aradvármegye házának a falába.

FARKAS. A tömlőcz falába úgy-e, czimbora?

SEHI. Igenis, oda,

HARSÁNY. No ha nemes ember, akkor ne csináljunk vele hosszú processzust, hanem nemes urakhoz illő módon használjuk a reoccupatiót. Csipd meg Balog!

HARSÁNY, BALOG. (Sehíról lerántják a csurapét s elveszik tőle a pipát dulakodással.)

SEHI. (Farkashoz.) Czimborám, segits.

FARKAS. Nem pajtás. Ha ütnek, én is ütlek.*

XIII. JELENÉS.

Előbbiek, Márís, Kelemen.

KELEMEN. (Kirohan haragosan.) Minő pogány vad láрма ez?
Herberg van itten, vagy vásárállás?

Sehi úr, mért nem megy átöltözködni már?

SEHI. Épen most vetköztetnek.

KELEMEN. Mit akarnak

Ezek az idegen urak itten?

HARSÁNY. Egy kis exekucziónk volt.

Csak amugy more patrio.

Reoccupálunk.

KELEMEN. (Sehihez.) Szégyelje magát,
Ilyen gyűlözetot hozni a társaságra!

SEHI. Vigasztalodjek meg Kelemen úr,

Nem utoljára történik.

KELEMEN. Betanulta ön

A daemon szerepét?

SEHI. Nem is fogom.

KELEMEN. Miért?

SEHI. Mert nem becsülöm. Ily szerepre
Nem érzek magamban vocatiót.

KELEMEN. Jól van Sehi! ön most olyan nagy úr,
A kinek példabeszéd szerint
Még a szénásszekér is tartozik kitérni,
S a symmetria és sympathia
Kedvéért természetesen Liptay
Mária kisasszony sem tanulta be
A syrén szerepét.

MÁRIA. Eszembe sem volt.

Az én szerepkörömbe vág a múzsa.

KELEMEN. Tehát eként az allegoriát

Előadjuk a daemon és syrén

* Ez is tény. J. M.

Kihagyásával. Hát az új darabban
Készen van ön? Talán Fegyverneki
A huszártiszt nem derogál?
Tessék az öltözéshez kezdeni.

SEHL. Az mingyárt meg van. Csak más csizmát húzok
S kardot kötök. De hát mi dolog ez?
Hisz ez a kard nem jön ki a tokjából!

KELEMEN. Hiszen nincs önnek a szerepében sehol,
Hogy a kardját kihúzza. Tán el se olvasta azt?

SEHL. Minek törném a derekam vele?
Arravaló a sugó. Hisz nem is valódi
Művész, a ki szerepét bemagolja.
Az a zseni, a ki a sugóbul kihuzza a szót.

KELEMEN. Ki így tesz, az nem művész, de naplopó!

SEHL. Ej de hegyes! Könnyü önnek beszélni,
Ki ott ül a tűzhelynél!

MÁRIA. S leszedi a

Levesnek a zsíriját.

SEHL. Míg mi kuporgunk.

KELEMEN. Hisz most jöttök a kocsimából mind a ketten.

SEHL. Én nem magamért szólok, de társimért.
Itt van Bagoly, ki létszámra sült tökön él.
Itten Kulaesi, a ki abból tengeti magát,
Hogy tenetn jár egy szal viaszgyertyáért,
S a többiek mind kik az éhkoppot nyelik,
Míg ön és Moor Anna grófi asztalok
Mellett dözsölnek.

MÁRIA. Könnyü önnek

A truppot így kiftymálni, mikor
Grófnékkal van esinos kis liézonja,
Kik aranyakat küldenek neki,
A mikben kedvesével osztozik!

FARKAS. No ennek jól befelelt a kisasszony!

KELEMEN. Megvetném enmagam, ha válaszolnék
Ily aljas kigyósziszegésre.

Vinco, seu vincor: semper ego maculor!

Jambus úr bocsássa le a kurtinát,

Jön a közönség, így bennünket ne lásson!

És erről a csapatról kell nekem

Azt mondanom, hogy dicső, nagy eszmék

Hordják szent czél után a szárnyukon,

Pfuj! Sárban fürdő gyülevész had!

Milyen nagyon kell az oltárt szeretnem,
Hogy papjait örökre ne gyűlöljem.
Hulljon le a függöny! Ne lássanak.

JAMBUS. (A függönyt leereszti, mely a belső színpadot eltakarja.)

(A külső színpadról csak a két prosceniumpáholy és a nézőtérre
átalakított orchestrum maradnak künn.)

VÁLTOZÁS.

Szintér: A nézőtérré átalakított zenekar helye a proscenium két páholyával.

I. JELENÉS.

JEGYSZEDŐ. (Az ajtóban.) Héj uram! Bilétet!

ANISCHL. Én adjam neked bilét? Mikor az egész színház az enyim! Nem ismersz Anischl ácsmestert? Ez meg a feleségem.

ANISCHLNÉ ASSZONY. (Bejön, a kis fiával az ölében, leül a középre.)

No csak ne sirsz! Látod azt a szép ezifra képet. Nesze pogácsa.

ASSZONYSÁG. Az a fiucska én hozzám tartozik. Még nincs nyolcz esztendő.

NAGY KAMASZ. (Mamája szalupjébe fogózik.)

JEGYSZEDŐ. Egy biléttel ketten mennek be.

STOPPULA. (Bejön.) Hol van itt olyan jó hely, a hol nagyon jól lehet hallani?

JEGYSZEDŐ. Csak oda az öreg dob mellé tessék ülni.

STOPPULA. (Leül a bal páholy alatti székre.)

1. 2. KISASSZONY. (Bejön.)

1. KISASSZONY. Mink a direktor unokahugai vagyunk.

JEGYSZEDŐ. Jól van. Annak is mindennap más unokahuga van.

MAKKOS MENYHÉRT. Itt van, fiam, a bilét; aztán meg egy peták borraivaló. Hanem adass nekem olyan széket, amelyik nem törik össze alattam. Mert olyankor, mikor elővesz a nagy kaczagás, még eddig minden székes székkel ment alattam. Aztán ha soká tart a darab: küldj be egy pohár bort parádi vízzel. Ha kettő lesz, se lesz baj. (Leül a helyére.)

ÚRI DÁMA. Hol itt a legelső hely? (Leül.)

MENYHÉRT. Phüh, de nagy pézsmaszagot hozott be az asszonyság magával.

ÚRI DÁMA. Fi donc! Milyen foghagyma illat.

MENYHÉRT. Nem! Ezt a büzt én ki nem állom. Adjatok nekem más helyet. (Más helyre ül.)

MEGYESI. (Bejön.)

1. 2. 3. 4. CIZMADIA LEGÉNY. (Bejönnek.)

MENYHÉRT. Ecce ni. Megyesi uram is itt van. A derék csizmadia mester.

MEGYESI. Hát ki pártolná a magyar művészetet, ha még a csizmadiák sem? De még a négy legényemet is behoztam. Magam fizettem meg értük az ánrét. Neszét vettem, hogy holmi korhely jurátusok, meg más afféle kortyondi fráterek valami kontrabontot akarnak csinálni ma a theatrumban a Kelemen ellen; hát majd az én legényeim hamar megmutatják nekik, hogy hol hagyott az ácsmester lyukat a deszkán?

MENYHÉRT. No még csak az kellene.

MEGYESI. Itt is jönnek már.

FARKAS, BALOG, HARSÁNY. (Dalolva jönnek be: Sárga csizmás Miska sárban jár.)

FARKAS. Együtt maradjunk, czimborák! egy csoportban. Aztán én rám figyeljétek.

MENYHÉRT. (Harsányhoz.) Hát az úr bundástul jön be a theátrumba?

HARSÁNY. Dejsezen többet le nem teszem a csurapémat, ott a hol színészek járnak.

FARKAS. Engem kereszszetek oda a vén salabakter mellé, a ki azzal a halló tüfökkel obszervál. Azzal én sok tréfát csinálok.

MENYHÉRT. A maga lábán járjon az úr.

FARKAS. A tyukszememmel nem látok, öreg.

MENYHÉRT. Öreg az ördög! Ezt még nekem soha sem mondták.

KÖZÖNSÉG (Tolongva jó be.)

NAGY KALAPU ASSZONYSÁG. (Bejön, eléje ül Harsáynak.)

HARSÁNY. Tegye le azt a nagy bolond kalapot, madám. Hisz nem látok tőle se eget se földet!

KIS FIU (Anischlné ölében.) Mama, én félek ettől a csúnya bácsitól.

ANISCHLNÉ. Hallgass, mert mingyárt megesz.

1. GAVALLÉR. (2. gavallérhoz.) Uram. Soká fog ez tartani?

2. GAVALLÉR. Pont kilencz óráig.

1. GAVALLÉR. Nem a darab, de hogy az úr a lábamon áll.

2. GAVALLÉR. Pardon! Hát hova álljak? Mindenütt láb van.

ANISCHL. (Rájuk förmed.) Aki ideben lármázni akar, az menjen ki!

FARKAS. (Felül az orchestra karfalára a lábait lógázza, s egy hosszú perspektívával vizsgálja a közönséget.) (Felkiált a karzatra.)

Hej öcsém, ott a kakasülön. Ne köpködd ide a szilvماغot a mi fejünkere: há nyeld le, ha magyar vagy!

VIZÁRULÓ LEÁNY. Tessék friss víz! (Többször ismétli.)

FARKAS. Te kis leány, adsza egy pohár vizet.

BALOG. Csoda történt! A Farkas vizet kér.

FARKAS. Nem innya kérem én azt, hanem abbul a végbül, hogy én a vén censornak beletöltögetem a halló trombitájába, mikor legjobban fülel. Majd hogy fogja mondani: jaj de vizenyős ez a poéma! Add ide a poharat a székem alá.

MENYHÉRT. Bizony már kezdhethnék a darabot.

MEGYESI. Nem lehet addig, a míg a Consiliarius úr, meg a polgármester úr meg nem érkeznek.

POLGÁRMESTER, POLGÁRMESTERNÉ.

(Jobb oldali páholyban megjelennek.)

HARSÁNY. Itt van már Habakuk uram, az ő Sárájával együtt.

BALOG. A polgármesterné a kis kutyáját is elhozta.

FARKAS. Ereszszetek engem oda a páholy alá. Én azt a kis kutyát megugattatom. (Engerkedik az ölebbel.) Bau bau bau.

DIVATOS HÖLGY. (Bejön, helyet foglal.)

FARKAS. Hopp ezimborak! Itt van az én bálványom. Most annak megyek kurizálni. A kucsmám itt hagyom a széken. A ki hozzá mer nyúlni, dudát csinállok belőle. (Előre megy a szép hölgynek udvarolni.)

KIS FIÚ. Mama ez a csunya bácsi rám nézett!

ANISCHLNÉ. Hallgass, vagy beduglak oda a sugólyukba!

FARKAS. (Kurizál a divathölgynek.) Karsamadiner meine gnädige. Hogy tetszett alunni az éjszaka? Disznó meleg lesz ma a theátrumban. Megengedi, hogy én legyezzem? Iszonyú sok itt a szúnyog! Ott csipi egy ni! Ah mért nem lehetek én ilyen szúnyog?

CONSILIÁRIUS, UNWERTH, KOPPÁNDHÁZY. (A baloldali páholyban megjelennek, helyet foglalnak.)

MENYHRÉT. (Megrántja Farkas mentéjét.) Tessék figyelmeznii! A Consiliarius úr megérkezett, ne tessék neki hátat fordítani, mert megtalál apprehendálni érte.

FARKAS. (Megfordul.)

MENYHÉRT. Ugyan kérem, ki az a másik két úr a Consiliarius úr szakaszában.

FARKAS. Hát ismerek én minden németet?

ANISCHL. Az egyik az excellenz Kopenhaggi bécsi theaterdirector a Burgtól; a másik meg gróf Nichtvielwerth pesti theater-direktor. Das san die Rechten! Elvesztenék minket magyart egy vízkanálba.

II. JELENÉS.

Elébbiek, Jambus.

JAMBUS. (A kurtina mellett kibukik, a sugólyukig előjön.)

FARKAS. Hahó! Vivát Jambus úr. Halljuk Jambus urat.

JAMBUS. Nagyméltóságú, nagyságos és tekintetes tiszteletreméltó publikum. A regisseur úr általam jelenti, maga nem jöhet, mert öltözködik, hogy a mai előadásra hirdett allegoriából, Sehi úr és Liptai Mária leányasszony gyöngélkedése miatt, a dæmon és a Syrén rolléja kimarad. Kegyes elnézésért esedezünk.

MIND. Éljen! Vivát Jambus úr! Vivát!

FARKAS. Jambus urnak tisztelői nevében szolgálunk ezzel a két koszorúval.

(Felhajt Jambusnak egy koszorút miskolczi pöréczből és egyet Knakkwurstból.)

JAMBUS. (Két karjára fűzi a koszorúkat.) ÉLZ már praktikus megkoszorúzás!

FARKAS, HARSÁNY, BALOG. Halljuk Jambust. Halljunk egy szózatot!

JAMBUS. (Parodiázva női hang utánzásával, minden szónak az első szótagját húzva meg.) Tisztelt nagyüri publikum. Hálám oly végtelen, hogy azt szavakkal kifejezni nem birom. E drága koszorúkat ágyam fölé akasztom s örökké meg fogom örzeni. Én még most csak egy kis rózsabimbó vagyok, a kiből még ezután lesz valami. (Megcsinálja a conventionatus üdvözléteket minden oldalra.)

MIND. (Tapsolnak, kacagnak.)

FARKAS. Nézd a gazembert. Ugyanazt a gratulátiót mondja el, a mit Liptai Mária szokott elmondani, mikor koszorút kap.

JAMBUS. (Megy vissza a kulisszák felé.)

CONSILIÁRIUS. (A páholyból eléje tartja a nádpálczáját.) Megálljon kend! Majd most én hirdetek valamit kendnek. Mondja meg kend a regisseurnek, hogy ha Sehi úr meg Liptai Mária leányasszony él nem mondják iziben a rolléikat, a hogy az a czédulán ki van nyomtatva. én mind a kettőt megvasaltatom, s Pest vármegye áristomába csukatom. Promulgátum est!

JAMBUS. Vivát! vivát! vivát a méltóságos consiliarius úr!
Ezen dicső deliberátumáért
Az egyik koszorúmat felajánlom.

CONSILIÁRIUS. Elmégy trifurcifer! vagy rád húzok.
Még engem is ki mer paródiázni.

JAMBUS. (A függöny mögé eloson.)

FARKAS, HARSÁNY, BALOG. Ez nem helyes! Ez gorombaság. Kövesse meg magát a consiliarius úr. Zsarnoki önkény!

MENYHÉRT, MEGYESI, ANISCHL. De nagyon helyes. Így kell azokkal bánni! Nagyon jól tette a consiliarius úr,

CONSILIÁRIUS. Majd emberségre tanítom én őket.

HUGÓ. Ebből lesz egy nagy debacle!

UNWERTH. Ilyen a mi színházunkban nem történik.

KIS FIÚ. Mama! Menjünk haza! Én félek.

ANISCHLNÉ. Hallgass! Mert téged is becsuknak.

STOPPULA. Mit mondtak? Mit beszéltek? Egy szót se hallok. A tubusom mind tele lett vízzel.

FARKAS. Bizonyosan belesik az eső a padláson keresztül.

STOPPULA. A meglehetősen rossz helyre ültem. (Fogja a székét s a közepre viszi, ott telepedik le.)

MENYHÉRT. Hét óra elmúlt már és még se kezdik.

HARSÁNY. Disznóság. En majd megfővök a csurapében.

MIND. (Elkezdenek tapsolni, lábakkal dobogni, botjaikkal dörömbözni.)

FARKAS. Attánzion! Majd én kigusztalom, hogy mért nem kezdik? (Felugrik a színpadra, félrehúzza a függönyt, bedugja rajta a fejét; visszafordul.) Mingyárt elkezdik: tessék patientiával lenni a tisztelt publikumnak. Csak a Liptai Mária leányasszonynak a cipőjéről szakadt le a pántlika, azt varrják fel.

MIND. (Nevetnek.)

STOPPULA. Mit perorált ez most? Nem hallom: Nincs is megcenzurázva. (A halló tülköt füléhez tartja.)

BALOG. (A pohárból vizet önt a tülökbe.)

STOPPULA. (Bámulva néz szét.) Ide is beesik az eső. (Felhúzza az esernyőt feje fölé.)

ANISCHL. (Stoppulára förmed.)

Le az az ámbréla! No nézd.

Csúfol az úr enyim pajtámat,

Hogy rosszul zsindeleztem? Jobb lesz,

Ha bezsindeleztet az úr a maga fejét.

SUGÓ. (Csönget először.)

FARKAS. Szilenzium! Most már jön az actus!

MIND. (Helyet foglalnak, elcsendesülnek.)

(Színpadon belül zene hallik, Lavotta nyitánya előzi meg az előadást.)

(Zene után.)

HUGÓ. Az ouverture nid übel! Az a ficzkó,
A ki akart Fidlbogennel duellálni engem,
Nincs van talentum nélkül.
Ha jönne hozzám Bécsbe fel,
Csinálnám belőle Paganinit.

MIND. (Pisszegnek.)

FARKAS. Piano ott a lózsiban, urak!

SUGÓ. (Másodszor csönget.)

(Függöny elkezd felgöngyölni, a színpadon lábak látszanak, melyek minden irányban szétfutnak; addig a függöny megáll, végre egészen felgördül.)

(Szintér ligetet mutat: elől gypágy, rózsalugassal.)

MIND. (Maglepetés hangján.) Áh! ah!

MENYHÉRT. Ucsesegéljen: gyönyörű decoratió!

HUGÓ. Ezt a pictort én elviszem Bécsbe.

MIND. (Pisszegnek.)

SZINÉSZEK ÉS SZINÉSZNÖK. (A színpad mögött dalolnak.)

„Jer vidám csónako-ho-hos, jer Fidelim.

Oh hozd ide sajkád

Ide, hol e folyó szélén, kedvesed vár te reád.

Fidelim, Lillám!

MIND. (Együtt éneklük a színészekkel a dalt másodszor.)

FARKAS. (A taktust üti.)

Jer, vidám csónako-ho-hos, jer Fidelim.

Oh hozd ide sajkád

Ide, hol e folyó szélén, kedvesed vár te reád.

Fidelim, Lillám!

HUGÓ. Mányifik! A publikum accompanyiroz.

CONSILÁRIUS. Ez már mi nálunk így szokás.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Kelemen, Sehi, majd Mária, Jambus.

KELEMEN. (Görög költő jelmezében lanttal.)

SEHI. (Dæmon, denevérszárnyakkal.)

(Evezve jönnek a tenger felől.)

SEHI. Megállj lantos. Kösd ki a csónakot

Ama vízbe lehajló füzfaághoz.

Helyben vagyunk. (A sugólyukhoz közeledik.)

CONSILÁRIUS. Te már helyben vagy — a sugólyuk előtt.

- FARKAS. Csitt! Nem szabad az ördögöt félbeszakítani.
 SEHI. Ez ime a tündér-sziget, (Minden szavát actióval kíséri.)
 Hová kívántad, hogy elhozzalak.
 Tündéredet, a kit látni óhajtál . . .
 (Sugóhoz.) Jobban sugj, Mózsi! — A játszi szellő
 Pillangó szárnyakon hozza eléd.
- KELEMEN. Keblem dagad, midőn e partra szállok,
 Hol istenek lábnyomán nő a fű.
 Virágharangok csengetyűszavát
 Hallgatja lelkem és megittasul
 A sűrű fenyvek hulló himporátul.
 Úgy érzem, mintha én se volnék többé
 Földet lakó lény. Nem érzek szomjat, éhet,
 De vágyakat, miket szó meg nem old.
 Szerelem az és még sem szerelem,
 Mert a gyönyört a kinnal párosítja.
 Mi e sziget tündérének neve?
- SEHI. Philo . . . (Füléhez tartja tenyerét.) Mi a csoda?
- FARKAS. A szárnyadat tartsd a füledhez, Sehi.
- SEHI. Eufrozina.
- KELEMEN. Igen: Philophrosüne.
- SEHI. Hát ha jobban tudod, mit kérdelek?
 De ime itt jön ő.
- MÁRIA. (Mint tündér, leeresztett hajjal, az első színpalnál.)
 Dehogy jövök.
 Hisz a schlagwortom, hogy «zengjen a liget.»
- SEHI. Zengjen hát a liget!
- MÁRIA. Jöjjön hát, vezessen ki.
- SEHI. Nem hagyhatom itten a sugót!
- MÁRIA. Dehogy nem. Jambus sűg a kulisszák közül.
- JAMBUS. (Sűg a szerepből a kulissza mellől.)
 Jöjj, hadd fakadjon minden rózsabimbó
 Láttodra teljes rózsává legott. (Ismétli.)
- SEHI. (Szaval.) Jöjj ki te rózsabimbó s hozd eszére
 Ezt a bolondos poétát amott.
- MÁRIA. Hallja Sehi, maga ma infámisul extemporizál.
 Ha a censor meghallja.
- FARKAS. Nem hallhatja meg,
 Egy szilvamagot dugtam a hallgató tülkébe.
- SEHI. Én mostan szépen félrevonulok,
 Hogy mint aféle dæmon, meszsziről
 Szemléljem a halandók veszedelmét.

- JAMBUS. Ez ügysegéljen a legokosabb,
A mit kigondolhatott Sehi úr.
- KELEMEN. Te vagy Philophrosüne ?
- MÁRIA. Én vagyok.
Nevemre nyilik a virág. Nevemre két
Szárnyára a pillangó bábüvelyből.
Nevemre mozdulnak meg csillagok,
Hogy földre hullva szétpattanjanak,
S a csillagoknál fényesb istenek
Leszállnak a földre, ha én hívom,
Mig a halandó földszülötte nálam
A mennyet feltalálja s idvezül.
- KELEMEN. Én nem tudok örülni. Szívemet
Egy jégburok veszi körül,
Mit fel nem olvaszt sem a napsugár,
Sem a szerelmes lányka mosolya.
Én egy alvónak vagyok eljegyezve,
Kinek álmát nem bírom elzavarni.
- MÁRIA. Szép hölgy, a kit magadnak eljegyeztél ?
- KELEMEN. Legszebb a földön ! Hozzá fogható
Nem volt soha és nem leszen soha.
Neve — Pannónia.
- MÁRIA. Bolond fiú !
Te egy országot jegyzél el magadnak,
Olyan jegyest, ki rólad mit se tud,
Ki alszik, álmodik ; de nem felőled.
Hagyd őt alunni és ne zengd nevét,
Nem hallja az meg. S jobb alunni néki.
Mint alvó lény tán még sokáig élhet,
De ha fölébred : az halála lesz.
- KELEMEN. Haljon meg inkább méltó szép halállal,
Mintsem hogy összenőjön rajt a burján,
Mintsem silány férgek porrá megörjék
S a népek gúnyja, mint a Szahara
Porondja, úgy takarja el hírét.
- MÁRIA. Hagyd ezt a méla ábrándot letünni !
A holdvilágról inkább vélheted,
Hogy megfogod, ha feljön a határon.
Nézd, minden napra új virág nyilik.
Bolond ki azt le nem szakítja ma,
Holnapra elhervad. Még ifjú vagy,
Az ifjuság nagy istenadomány,
Egyszer jön el és nem tér vissza többé.

Hagyd a vénségnek a mogorva bút.
 Megjő az s akkor el nem űzheted.
 Én elvezetlek a tündérvilágba,
 Hol minden perczen új gyönyör nyílik.
 Felviszlek oly magas tetőre, honnan
 Beláthatod a széles nagy világot,
 Vedd meg: tied lesz, megvásárlhatod.
 Van nálad egy kincs, melyről mit se tudsz:
 A szived. — Ezzel mindent megvehetsz.
 Magas rangot, ezímet, tiszteltetést,
 Duskálkodó kényelmet, nagy vagyont.
 Vehetsz rajta gyönyört, kéjt, ittasulást
 S nem kell eladnod mást, csak a szived.
 Eladni semmi mást, csak a szívem?
 De szívet csak szivért lehet eladni.
 A szív beszédét csak szív érti meg.
 Erényt nem hódít más meg, csak erény.
 Jőjjetek hát mánadok, ægipánok.
 Tagoljátok szét ez új Orpheust.

KELEMEN.

MÁRIA.

Elébbiek, Sehi, Kulacsi, Bagoly, Színészek, Színésznők.

KULACSI, BAGOLY. (Satyrokúak öltözve.)

1. 2. 3. 4. SZÍNESZ. (Görög pásztorok és ægipánok.)

1. 2. 3. 4. SZÍNESZNO. (Bacchansnők.)

SEHI. (Kétkerekű Bacchusszekéren.)

1. 2. FIGURÁNS. (Párduczna öltözve, húzza a laptikát.)

KARDAL. (Régi bordal, kálvinista diákok között.)

Rajta barátim igyunk,
 Kéjteli víg napot ivás közt élünk,
 Rajta vígan víg barátim, há-há-hát igyunk,
 Poharat a kézbe,
 Gondodat a légbe.
 Így világod nem bután van élve, jó barát.
 Mert az ember egyszer él,
 Ki tudja, hogy mit cserél,
 Ha szűk hantja megnyílik és lelke égbe száll.

SEHI.

Mit lógatod a buksid, czimbora?
 Ha bú rágja szived, borral kiöntjük.
 Ha szerelemtől vagy beteg,
 Van annak orvossága: csókra csók.
 Nézd! És áldjad Zeust, hogy két szemet

Adott, mindkettővel megláthatod
A gyönyör, a kéj istenasszonyát,
Ki tárt karokkal vár, hogy keblire
Öleljen : a szép Philofityfene.

KELEMEN. Hagyj el, te hűtlen, ámitó barát,
Szivem nem a kéj oltárára szántam.

FARKAS. (Nagyot prűszszent Stoppula úr füle mellett.)

STOPPULA. Mit prűszszent az úr épen e momában ?
Most nem hallottam jól :
Barátot mondott-e, vagy paulinust ?

KELEMEN. Én az ideált keresem : az eszményt!
Jövel ! Emelj fel, múzsám, ideáлом.

V. JELENÉS.

Elébbiek, Anna.

ANNA. (Mint múza jobbról előjön.) Távozzatok, satyrok, egippanok,
Bacchansnök és menádok serege,
Bocsásd el bűvös fátylod alól
Költőmet, csábító Phylophrosüne.
Az én védenezem ő : A lantos,

KARDAL. (Ez is régi diákeletből vett nóta.)

Múlik, mint az árnyék

Ez az élet.

Észre sem vesszük, hogy
Semmivé lett.

Hej bizony esztelen, a ki búsul, mikor
Örömök közt

Mulathat és vigadhat.

Észre sem is vészi, elsuhan élete,
Elenyészik,

Mint az őszi lenge köd.

Megszaporodik ez az életfonál

A kotyogó kebelű kancsónál.

Jőjjetek ide szaporán ti azért,

Kikbe szivetek az örömhöz ért.

Fogj nosza kulacsokat,

Tölts tele finakokat,

A fekete bajokat

Öntözd le.

(Eltávoznak.)

(A távolból andante, elmúlóan.)

«Múlik mint az árnyék ez az élet.»

SEHI. (A szinfalnál Jambushoz.)

Pompásan másztak a párduczok, ugy-e ?

- JAMBUS. Annál csunyábban mászott Sehi úr.
 MÁRIA. Még nem vagyunk legyőzve, dæmon!
 SEHI. Azt hittem, hogy már vége a szerepemnek.
 MÁRIA. Még csak ezután jön a nagy küzdelem.
 SEHI. No arra igazán kíváncsi vagyok. [csest!
 Jambus, ne a fogad közül sugj, tátsd fel a lep-
 MENYHÉRT. Mikor lehet már itt nevetni?
 VÍZÁRULÓ LEÁNY. Tessék friss víz!
 MENYHÉRT. Parádi víz?
 VIZES LEÁNY. Csak pesti víz. Ez is van olyan rossz szagú.
 ANNA. Mért hívtál, költő? Beszélj, mit keressz?
 KELEMEN. Vezérül hivlak bujdosó utamban.
 Hazámat keresem hazámban s nem találok.
 Bolyongok a magyar földön, keresve
 Hajdan dicső magyarok nemzetét,
 És nem tudok sehol reá akadni.
 Bezörgeték nagy fényes paloták
 Érezajtaján: ott a szavam sem értik.
 Leszálltam a szaktás földel alá:
 Ott csak az élet apró gondja van honn.
 Betértem a nemesnek udvarába,
 Kinél a tárt kapu vendégre vár.
 Találtam ott magyar konyhát, igaz,
 Magyar bort, magyar dobányfüstölést és
 Vig dáridót, magyar zsinórt a mentén.
 De magyar szellemet: azt nem találtam.
 ANNA. Ki a fején hordja a csillagot,
 Nem látja azt maga. Ott rejted azt
 A mit keressz, a büszke szellemet
 Saját szivedben. Bocsásd szabadon!
 Egy égi szikra kell csak nemzetednek
 S életre gyullad s lángja fényivel
 Betölti honját s bércei határán
 Tul fog ragyogni.
 KELEMEN. Találkozám már ily bolygótüzekkel,
 Nevezném őket inkább e neven:
 «Földön bolyongó csillagok».
 Lángelmék, kiknek a fejük
 A fellegek közt, lábuk sárban jár,
 Tisztelni és kigúnyolni valók,
 Az istenek s a férges jó baráti,
 Telt a szivük, de a gyomruk üres.
 Láttam a kordét, melyre nemzetem

Védszentjei vannak halomra hányva.
Gyalogszekér, melyet rabok taszítanak
Göröngyökön, tövismezőkön át,
Rabok, kiknek az Isten szárnyakat
Adott; de a világ bilincseket.

ANNA. Tudom. Ezek az én küldötteim.
E földön bolygó csillagok neve:
Komédiás trupp.

KELEMEN. Van közöttte kontár.
De van művész is. Mint egy nagy bukét,
Mely liliomból, rózsából, szekfüvekből
S aztán csalánból, bűzös labodából
Van összekötve, — a hogy felmarkolák,
A fénynek és a szennynek egy csodás
Hybriduma; egy újkori chimæra.

ANNA. És mégis erre bízva a varázshot,
Mely nemzetednek alvó szellemét
Életre fogja költöni.

KELEMEN. Vándorbot az ma: koldustengető.
Nem! A koldusnak sorsa kedvezőbb,
Mert annak nem kell királyt játszani.
A koldus nem takarja rongyait
Aranyfüsttel; nincs arra kényszerítve, hogy
Kevély legyen s aztán elvégre is
Magának koldul és nem nemzetének.

ANNA. A koldusé a mai nap. Színésznek
Csak holnapot ígér a sors, mi soha nem jön.
De eljön az! S ha engemet szeretsz,
Múzsádat, úgy én bennem hinned is kell.

KELEMEN. Szeretlek. Hisz lelkem tőled nyerém.
Anyám csak a földi életre szült;
Te halhatlanná tudsz teremteni.
Tied szívemnek minden dobbanása,
Tied s hazámé, a kit én imádok.
Muzsám s hazám közt oszlik meg szerelmem.
Mit egyik ajándékba ad, azzal én
A másiknak oltárán áldozok.
Oh adj egy órát, egy perczet csupán,
Melyben öledbe hajtva fejemet
Megálmodhassam a távol jövőndöt,
Lesz-e jutalma annak, és mi lesz,
Hogy egy kigúnyolt, eltaszított
Költő, egy üldözött művész

Szívét, lelkét, tűzben megáldozá
Bálványiért, kiket holtig imád.

ANNA. Jöjj, hajtsd keblemre babérkoszorús
Fődet és hallgasd szívem dobbanását.
Múzsádnak ajka egy szűz csókot ad,
Melytől átálmodol egy századot.
A másik csók majd ébresztő leszen.
S akkor elmondod, hogy mit álmodál.

KELEMEN, ANNA. (A gyep-padra leülnek.)

DAL. (Kívül.) (Régi dal.)

«Ha a nap végső sugárinál
A fák közt gyepágyad megett
Egy békés alkat elődbe áll
S feléd nyájasan integet:
Nem más az hű barátodnál
Ki békés örömmel kínál.»

KELEMEN. (A dal alatt elalszik.)

ANNA. (Főlé hajol és megcsókolja.)

SEHI. (Felkiált.) Ez igazi csók volt! Nem markirozott csók
volt! Igazi csók. Ez skandalum.

JAMBUS. Sehi úr, önnek most nincs szava. A syrén kö-
vetkezik. Mondja Liptai Mária leányasszony. Kegyedé
a szó.

MÁRIA. Hát majd beszélék én. De ahhoz nem kell ne-
kem se sugó, se szerep. No hát ha tetszett a tisztelt publi-
kumnak látni? Így játsza a múzsát Moor Anna leány-
asszony! Hát nem skandalum ez a szinpadon?

STOPPULA. Quid dicit ista? Ez nines a darabban.

FARKAS. Halljuk Liptai Máriát.

MÁRIA. Tisztelt publikum! Én nem tudom tovább
elnyelni a keserűséget. Ha volna igazság a földön, a mú-
zsa szerepét nekem kellett volna játszanom. Én majd
megmutattam volna, hogy mit lehet abból csinálni. Hát
így kellett azt elreczitálni? Akár egy köszent, akár egy
fábul faragott szobor.

CONSILIÁRIUS. Micsoda ez? Nem szabad a közönséget a
szinpadról harangirozni.

JAMBUS. Leányasszony! Az égre mit cselekszik?

Mind kiseprűznek bennünket a városbúl.

MÁRIA. Méltóságos úr! Nem bírok már magammal.
Kitör belőlem a nagy indulat. A múzsát nekem kellett
volna játszani. A szerző rám gondolt, mikor írta. De hát

Kelemen úr Moor Annának osztá. Csak azért, mert esők jön benne elő. Szégyen gyalázat! Publikum előtt.

CONSILIÁRIUS. Hallatlan ez! Hát nincs itt policzáj?

FARKAS. Igaza van Liptai Máriának! Ez czudarság.

BALOG, HARSÁNY. Igaz! úgy van. Egész igaza van.

MENYHÉRT. De már ez szemtelenség! Mit ordítanak az urak a darabba? Én nem azért fizettem ánrét, hogy az urakat hallgassam.

SEHI. (Mária mellé előlép.) Én is kénytelen vagyok megszólalni. Tiszta czudarság, a mit Kelemen úr elkövet a társasággal. Valódi zsarnok. Mink itt éhezünk, úgy-e bár Bagoly úr? Éhezünk és rongyoskodunk.

BAGOLY, KULACSF. (Előjönnek.)

Igen, igen, éhezünk, rongyoskodunk,

Ők meg dobozódna és páváskodna.

JAMBŰS. Nem igaz. Szemtelen hazugság. Én tudom.

FARKAS. Halljuk Sehit. Jól beszél Sehi!

MENYHÉRT. De nem beszél! Le kell őket a szinpadról dobálni.

MEGYESI. Most mingyárt közberontok a csizmadiáimmal.

SEHI. Kelemen buktatja meg a szinészetet! Mert áruló. Elárult bennünket a németeknek. Láttuk, hogy itt járt nála a bécsi, meg a pesti színházdirektor: azokkal megalkudott a mi bőrünkre. Eljadaskodta a magyar theátrumot. Most is ott ülnek mind a ketten a páholyban.

FARKAS, HARSÁNY, BALOG. Pereant! Halál az árulóra! Éljen Sehi! Vivát Liptai Mária!*

CONSILIÁRIUS. Hoc est multum, Domine Burgermeister faciat hic ordinem. Canis adta!

POLGÁRMESTER. Trabanten! Paktsz in an! Nid den da da, aba die da dort.

1. 2. DRABANT. (Megrohanja Farkast.)

FARKAS. Hozzám ne nyúlj te szerencsétlenség bálvány! Mert ha egyet sújtok a fokosommal a sőtartódra: egybe vissza születsz kukacznak!

1. 2. DRABANT. (Farkastól megijedve, megfogja a jegyszédőt s azt viszi ki.)

KIS FIÚ. Mama! gyerünk haza.

ANISCHLNÉ. Jaj! Nem fognak lüni a darabban? Mert akkor én kimegyek.

ANISCHL. Jaj, csak én soha a pajtamba komédiásokat be ne eresztettem volna.

* Tény. J. M.

STOPPULA. S ez mind nincs megcenzurázva, a mit beszélnek.

JAMBUS. (Be akarja fogni Mária száját.) Legyen esze leány-asszony.

MÁRIA. Juszt se hallgatok. Legyen skandalum.

MIND. (Részt vesznek az általános izgalomban, a nézők egymást kapacitálják, fenyegetőznek, a színészek csitítják egymást.)

SEHI. (Biztatja a híveit.)

KELEMEN. (Ez egész jelenet alatt csendesen alszik, fejét Anna ölébe hajtva.)

VI. JELENÉS.

Előbbiek, Kazinczy.

KAZINCZY. (Berohan a színpadra, középen megáll.)

Magyarok! Művészek! Emberek!
Mit tesztek itt? Hová rohantok?

KÖZÖNSÉG. (Lenn.) Itt van Kazinczy!

SZINÉSZEK. (Színpadon.) Halljuk Kazinczyt!

KAZINCZY. Én nemzetem! / En drága nemzetem!
Hát megfogott örökre az az átok:
Hogy a magyar soha egyet ne értsen,
Hogy honfi honfitársát tépje mindig?
S hogy a ki egy fejjel közülünk kimagaslik,
Azt sárral hajigálja mind a többi?
Művésznép! Mit cselekszel? Diadalt
Akarsz ma adni ellenségeinknek,
Kik barbar hordának csúfolnak?
Nézd! Kárörömmel legel a szeme
Az idegennek, a ki nem szeret,
És annak, a ki megtagadta nemzetét,
E csufos orgián, mely sárba dönti
Oltárainkat, bálvány isteninkkel!
Mi vértizzadva építünk az oltárt
S ti üszköt dobtok szentségtartójába?
Mi ádáz káprázat vakita el,
Hogy így rohansz az örvénynek, magyar?
Vad állatok levétek? Kialudt
Az istenszakra szivetekből?
Ébredjete fel örült álmotokból,
Halljátok meg esdő anyánk szavát,
A hon szavát, a szörnyű jajkiáltást.
Magyar! Ne öld meg önmagad.

Barátim! Véreim! Reményeim!
 Ime kitört a sárvolkán közöttünk,
 Miként hajdanta Róma forumán,
 Pokolgázt, fojtó kénkövet okádvá
 A nép közé s megutáltatva véle
 Szülötte városát és isteneit.
 Én, hogy e tátongó örvény becsukódjék,
 Mint hajdan Curtius, beszöktetek
 E búzokádó örvény közepébe. (Kirántja a törét.)
 Ha e napot ti megfertőzitek,
 Úgy én ne éljem meg annak éjét!
 Ily népnek, mely önmagát meggyalázza,
 Se vezére, se fia nem leszek,
 De életemet e törrel itt kioltom.

SEHI, MÁRIA. (Ódaro Hannahak Kazinczyhoz, megragadják Kazinczy kezeit.)

SEHI. Uram! Barátom! megbocsáss nekünk.

MÁRIA. Ne ítélj el. Óh vond vissza szavad.

Vakok valánk! Te világot hozál
 Lelkünkbe. Óh ne oldsd ki e világot.

MIND SZINÉSZEK. (Kazinczy körül csoportosulnak.)

Mesterünk! Óh légy vezérünk ezután is.

KAZINCZY. Esküdjete meg hát e törre itt,
 Hogy a nagy eszméhez, melyet szolgáltok,
 Hívek maradtok véglegelhetig.

SZINÉSZEK, SEHI, MÁRIA. Esküszünk reá. (Kézüket a törre téve.)

KAZINCZY. Esküdjete meg, hogy testvérekül
 Fogjátok egymást mindenkor szeretni.

MIND. Esküszünk reá.

KAZINCZY. Esküdjete meg, hogy meg nem nyugosztok,
 Míg azt a célt, melyet kitűztetek
 Győzelmesen ti el nem éritek.
 Esküdjete, hogy minden áldozatban
 És szenvedésben egyesülni fogtok,
 Hogy ez a nemzet, késő századok
 Után tisztelve mutogassa
 A tört vándorbotot, mely kezetekben
 Dicsőségének útját megmutatta.

MIND. Esküszünk, esküszünk rá.

KÖZÖNSÉG. (Lenn mind felállnak.) Esküszünk!

KAZINCZY. Úgy jöjjetek keblemre, kedvesim.

Bár oszthatnám fel köztetek szívem.

(Sehit, Máriát átöleli.)

STOPPULA. Ez mind szépen van mondva. Hallani
Is lehetett jól. De nem volt a cenzurán.

MIND. Éljen Kazinczy!

CONSILIÁRIUS. No ezt Kazinczy fráter jól kivágtad,
Hanem azért a publikum skandalumért
Sehi uram és Liptai leányasszony
Huszonnégy órai áristomot kap.

JAMBUS. Most már «tudom», hogyan kell mondani:
«Esküdjetek!» Csakhogy így nem «tudok».

KAZINCZY. (Máriát és Sehit kezénél fogva előre vezetni.)

Méltóságos Helytartótanácsos úr,
Nagy érdemű tekintetes közönség,
Mindez nem volt színházi skandalum.
Én irtam ezt így és én rendezém,
Mindez szerep volt és jól betanult,
Sehi a korhely naplopó színészt,
Liptai Mária a nyelves színésznőt
A csalódásig híven adta, lám!
Játék volt és művészet az egész.

CONSILIÁRIUS. Ez már poetica licentia!

KÖZÖNSÉG. (Lenn.) Bravo! Vivat! Fóra! Fóra!

MENYHÉRT. (Kaczag, tapsol.)

Megmondta nekem az a Kelemen,
Hogy pukkadásig fogunk nevetni az allegorián.
Bruhaha!

KAZINCZY. De a ki leghívebben tudta adni
Szerepét: az ime Kelemen úr.
Ő alszik és az egész nagy zaj alatt
A szempilláit sem emelte fel.
Ő mostan álmodik. Jövőbe lát.
S ha a kegyes közönség engedi,
Fölébredtével vízióinak
Képét föl fogja tární majd előttünk.
A múzsa csókja költi őt fel újra.

DAL.

SZINÉSZEK, SZINÉSZNŐK. (Énekelnek.)

Ha a nap végső sugarinál stb.

ANNA. (Odahajol Kelemen fölé, megcsókolja.)

KELEMEN. (Fölébred, támoilyogva jön előre.)

(A szinpad hátttere átváltozik; a háttérben látszik Budapest a három pompás
magyar színházával, közepén a király koszorúzott szobra.)

KELEMEN. (Kazinczyhoz tántorog.) Mester, nem álmodám. Én a valót láttam lelkemben. Szép volt a költemény, melyben leírod: mi lesz a jövő század végén? de végtelen szebb az, a mit még lát most is a szemem. Nézz! Nézz oda! Nem látod-e te is? Az a varázskép! Szivem szorul. Nincsen szavam elmondani, a mit most látok. Oh Istenem! Vedd el az életemből, a mi még hátra van. És adj helyette egyetlen egy napot, csak egy napot ama dicső korszakból, a midőn ez ábrándkép való lesz. Minek költöttetek fel? Haltam volna meg addig! (Kazinczy lábaihoz roskad.)

ANNA. (Feltartja.)

(Függöny legördül.)

KÖZÖNSÉG. (Tapsol.)

(Függöny újra felemelkedik.)

SZINÉSZEK. (Glédába sorakozva, mind éneklik a szokásos búcsuzódat.)

A vígjáték rendszeren

Házassággal végződik,

A dráma meg többnyire

Házassággal kezdődik.

Mélyen tisztelt publikum

Köszöntet a Helikon.

A holnapi előadást

Kivánjuk, hogy újra meglásd.

Hű pártolónk iránt

Azt kívánjuk, hogy vivánt!

MIND. Vivánt!

(Vé.c.)

FÖLDÖN JÁRÓ CSILLAGOK

DRÁMAI PROLOG

A MAGYAR SZINMŰVÉSZET SZÁZESZTENDŐS ÖRÖMNAPIJÁRA

Játszó személyek:

MOOR LÉNÁRD, nemes földesúr.

KATALIN, a felesége.

ANNA, a leányuk.

SIMAY KRISTÓF, piarista, az első magyar szindarab írója.

KAZINCZY FERENCZ.

KELEMEN LÁSZLÓ.

LUPI, víg czimbora.

FILOFROZŰNE grófnő.

BARANYI

HORVÁTH

NEMES

POPOVICS

RÁTH

RÓZSA

SZOMOR

UNGVÁRI

FÜLÖP ISTVÁN.

ERZSI

PANNA

magyar iskolavégzett ifjak.

szolgálók.

Történet ideje 1790. Színhelye: Moór Lénárd nemesi portája.

Szintér: Középbirtokú földesúr ebédlő terme; háttérben hosszú, étkekkel és palaczkokkal megrakott asztal; falakon ősi arczképek, címerek, vadászfegyver, tarisznya, kürt, fringia; szögletben zöld mázos kemence; oldalt bőrpamlag, medvebőr terítővel, bőrös székek. Ajtó fölött tálas, czintányérok. Pohárszék, pipatartó.
Nagy almárium, tetején ezetes üvegekkel.

I. JELENÉS.

Lénárd, Kazinczy, Kelemen, Katalin, Lupi, Baranyi, Horváth, Nemes, Popovics, Ráth, Rózsa, Szomor, Ungvári, később Anna, Erzsi, Panna.

LÉNÁRD. (Termetes táblabírói alak, kurta, zsinóros meggyzsin dolmányban, nyest süveg a fején, derekán széles gombkötő-munka öv, fehér gyolcs nyakravaló, hátul csomóra kötve. Sárga csizma, sallangos kostök az ellenzöbe dugva, nehéz járását kezében tartott rézfokossal gyámoltja.)

Vivat, vivat, regnum Hungariæ!

MIND. (Poharaikat összekocintják.) Vivat, vivat, vivat!

LÉNÁRD. Vivat rex noster, Leopoldus secundus!

MIND. (Kocintanak.) Vivat, vivat, vivat!

LÉNÁRD. Nunc est bibendum! Nunc pede libero

Pulsanda tellus!

Törjetek össze minden poharat,

A mikből ezt a két vivatot ittuk.

Ebből nem iszunk másért! Senkiért.

MIND. (Elhajigálják poharaikat és más poharat vesznek kézbe.)

ERZSI. PANNA. (Korsóból töltögetnek a vendégek poharába.)

LÉNÁRD. Hát vissza érkezett a korona,

Országunknak dicső symboluma!

Hajh, ott voltam, a mikor elvitette

Pozsonybul a «kalapos fejedelem».

Cum subit illius tristissimæ noctis imago

Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.

(Kazinczyhoz.)

Beszéljen, úr öcsém: loquatur, quid vidit?

Kegyelmed ott volt a lustratió,

Midőn a nemes magyar cum gentibus

Appareált az ősi Rákoson

S revindicálta dicső koronánk!

A sok banderium, a municipiumok zászlaival.

Concedálok, hogy szép spectaculum volt.

Quis possit resistere tot armatis ?
Nec portæ inferi !

KAZINCZY. Szép volt, lélekemelő a bevonulás,
De még szebb a korona őrizése,
Midőn azt közszemlére kitevék.
Budán, fenn a királyi palotában ;
Örül mellette a nemes vitézek álltak
Kivont karddal, ősmagyar öltözetben.
Nemcsak az ifjak. Még a vének is.
Rég látott ilyen pompát Budavára.
Ott láttam a két királyi tanácsost :
Beóthy Imrét és Domokos Lajost
Kivont karddal kezükben ; rókatorkos
Zöld mentében és paszomántos
Veres nadrágban.

LÉNÁRD. Czopfba volt még
Csavarva a hajuk ?

KAZINCZY. Dehogyan volt, bátya.

Czopf és hajtáska eltűnt; hirtelen sincs !
Szépen csigákba és csimbókba fonva
Régi kurucz divat szerint az üstökük
S bajuszuk szép czifrára megsodorva.
Fehér már mind a kettő, mint galamb.
Hát még a hírhedt Kállay Ferencz
Szabolesbul ! Őnél jóval nagyobb
A termete ; átmérve sem csekély.
Úgy, hogy nincs a világon paripa,
A mely alatta meg ne törjön,
Azért gyalog vezette a lovas
Csapatját ; de úgy is kitűnt közülök,
Kezében tartva a honfoglaló
Vezéri jelvényt, az ősz buzogányt.
A ki meglátta torzonborz bajuszát,
Hatalmas termetét, biz azt hívé
Ubul vezér támadt fel benne újra.

KATALIN. Volt e sok czifra öltözet, galambom ?

KAZINCZY. A vármegyékről jött nemes urak
Természetesen mindent fölszedének,
Mi őseikről régtől fenmaradt :
Dolmányt, mentét, farkasbőr-kaczagányt.
De szebb látvány volt ennél Pest-Budának
Egész népsége. Mert az is átváltozott,
Miként ha forgószél sepepte volna el

A föld színéről a mult divatot.
 Félnadrág és harisnya, csattczipők,
 Háczukák, szárdúthok, libernyakok
 Tászik és sábeszteklik eltünének.
 Sőt sok helyen kihurczolák őket
 A vesztőhelyre és ott égeték meg.
 A kancza mentét és a hosszú tógát
 Se hordja más, csak a ki vagy nagyon böles,
 Vagy a ki éhes. Szerte minden férfi
 Zrinyi kucsmát visel, kócsaggal, darutollal.
 Csakúgy virít, mint pipacs a vetés közt,
 A prémes mente. S a gazdája is
 Kezd prémet nevelni az ajakán.

KATALIN. Hát az asszony- s leánynép mit visel ?

KAZINCZY. Azok is eldobák a férfiakkal együtt
 A párizsi lipántokat. — Urasszonyok
 Szép fekete csipkés főkötőt viselnek,
 Sűrű gombos mentét, szép rókaprémmel,
 Selyem kötényt széles csipkefodorral.
 Hát még a gyöngé szép hajadonok !
 Azokat látni csupa élvezet.
 Zöld posztó mentéhez kifűzött ingváll,
 Fehér patyolatból és piros víganó,
 Szalag közé befűt hajuk fölött
 A gyöngyös pártá, kaczkás menyecskék
 Még csákót is viselnek, hogy csupán
 A kard hiányzik, s kész az amazon.

KATALIN. Hisz Nánikánk se jár már németessen.

KAZINCZY. Hol van a szép hugom ?

KATALIN. Hát egy leánynak

Nem illik ám a vendégek sorában
 Ülni az asztal mellett ; az kinn a konyhán
 Gondoskodik s csak néha-néha jön be.
 Ah, az nem illenék, hogy egy leányt
 Idegen férfiak úgy lássanak,
 A hogy ételt töm a szájába. A leánynak
 Csak úgy az anyja háta mögött elbujva
 Szabad még csipegetni, mint egy madárnak.
 Belebeszélni a discursusba ! Épen !

LÉNÁRD. No, csak az kéne még ! Hogy lány beszéljen
 Ott, a hol férfiak conversálnak.

Mulier taceat in ecclesia.

KATALIN. No itten hozza épen a dorongos fánkot.

ANNA. (Világoskék magyar szabású öltönyben, egyszerű fekete zsinórzattal, fekete gyöngypártával, haja leeresztve, kék szalag közé fonva, fehér csipkekötény-nyel, övébe dugva egy csomó kulcs, kezében egy tál dorongos fánkot hoz. Leteszi az asztalra. Kazinczyt bókkal üdvözi.)

KATALIN. Hát biz ez csak falusi kis liba.

Ő is varrott magának új ruhát,
De biz ezen se prém, se paszománt.

KAZINCZY. És így a legszebb! Az egyszerűség

A lyánka legfölségesebb díze.

Nekünk is jó lesz mihamarább megtérni

A sujtások és arany paszományok

Diadalmámorából. Ha van arany s ezüstünk,

Fordítsuk azt haszonra és ne varrjuk

Gombnak, mentekötőnek a gunyánkra.

LÉNÁRD. E principiummal nem értek egyet.

Vestis facit monachum: ruha tisztesség!

Hát valami új nótát nem hozott

Öcsém uram, a megfordult időkről?

A «Sárga eszimas Miska» óta, melylyel

Végig vertük a bukás háborút,

Nem is termett már magyar nóta nálunk.

Mind csak az jött, hogy;

«Hopszszaszsa, rászszaszsa,

Németnek nincs bajsa.»

«O tu liber Ágoston

A falra ágaskodj!

Csisz kopp-kopp, csosz-tiptop

Juhaj juhé!»

Úgy appetálna már a két fülem

Egy kis jó magyar nótát.

KELEMEN. Ha princípális úr megengedi,

Én már be is tanítám a barátaimnak.

LÉNÁRD. Ahán! Értem. Hisz az apád

Regens chori; te is tudsz virginálni!

Ámbár ez a virtus nem tartozik

A prókatori attributumokhoz.

Te is majd úgy jársz, mint az egyszeri

Jurátus, a kitől a censurán

Azt kérdezé a personalis:

«Quid scit ipse de nota Rákocziána?»

ANNA. (Lénárdot czirógatva.) De, jó atyuskám, ezt az adomát

Már százszor elmondtad. Mindenki tudja.

LÉNÁRD. Ihol van ni! Szavamba vág ez a leány!

Ejh, de roszul neveltéd a leányodat!

Mulier taceat in ecclesia.

No a ki százszor hallá, hallja meg

Százegyedszer. Hát erre a jurátus,

Ki a diæta által dekretált

Számúzetési nótát, —

Melyben Rákóczy és consortes

Mint rebellisek, proscibáltattak —

Hirből se hallá,

Eként felelt: a textussát én nem tudom

De elfütyülni, azt már megteszem.

No hát halljuk azt a nótát.

KELEMEN, BARANYI, HORVÁTH, NEMES, POPOVICS, RÁTH,
RÓZSA, SZOMOR, UNGVÁRY, ERZSI, PANNA.

(Énekelnek.)

«Azt mondják, hogy nem illik

A táncz a magyarnak.

Nem, ha neki varisnyát

S fél nadrágot varrnak.

Illik gyöngyös partálhoz,

Kócsagtollas fülhöz.

Illik sarkantyús eszimalhoz.

Pillangós cipőhöz.»

LÉNÁRD. (A dal alatt fellelkesül, összehívja a sarkantyúit.)

Ad animam! Engem is felhevített.

Még tánczba is kevertetek, ti lurkók,

Öreg házi dorombommal együtt.

Még a golyót is elfeledtem, a mit

Belé lőtt a burkus Collinnál

A lábamba. Most is ott viselem.

Hát te leány! Te is közé daloltál

A férfi chorusnak? Ez nem illik.

ANNA. Mikor oly szép mind verse, mind dala.

LÉNÁRD. No én két dolgot nem concedálok

Fehér személynek: egyik a gitározás,

Másik a virginálás. Egy leánynak

Pergő rokka csak a muzikaszer.

Ha énekel, már kutya van a kertben.

ANNA. Pedig még mást is tudok, jó atyuskám.

LÉNÁRD. Ugyan mit? Csak nem tánczolni?

ANNA.

Nem azt.

Ámbár, ha volna kitől, azt is megtanulnám.

Hanem szavalni.

LÉNÁRD.

Micsoda? Declamálni?

Aztán mit?

ANNA.

Egy szép verset.

LÉNÁRD.

Hogy kerül

Az én portámra vers?

ANNA.

Kelemen úr

Szerzette.

LÉNÁRD.

Vox faucibus hæsit.

Frater Laczi pœmát componál.

Compono impono, mondja a diætalís vers.

Tehát compositor æquale impostor.

ANNA.

A költemény czíme: «Magyar divat».

KAZINCZY.

Nagyon kérjük, kedves hugom, szavalja el.

LÉNÁRD.

Hogy az én Náni lányom ennyi ember

Füle hallatára deklamáljon!

Miből lesz a pestis? De már soká

Nem áll fenn a világ. Totus orbis stultisat.

No hát hadd halljuk azt a cantilenát.

De ha belesülsz, majd sirva fakadsz!

ANNA. (Szaval.)

 Magyar divat.

Ismét, ismét viseljük hát
 Azt a mentét, azt a ruhát
 A mit hordtak őseink.
 Régi dolmány, régi kalpag
 S kik a honért éltek haltak,
 Feltámadnak hát megint.
 Látásodra bár a léha
 Itt-ott kaczagja fakad . . .
 Hadd kaczagjon, majd elhagyja.
 Magyar, ne szégyeld magad!
 Ne szégyeld a viseletet,
 Miben apád ellehetett
 S boldog öregséget ért.
 Ki tudja, e boldog korbul
 Mikor a ruha megfordul,
 A jobb év is visszatér?
 Fintorítsa félre arczát,
 A ki jobb jövőt tagad,
 Te kérjed «azt» s hidd, hogy eljön,
 Magyar, ne szégyeld magad!
 Kinek lábán sarkantyú peng,
 Arról tudod, hogy az nem czenk,
 A bámész nevesse bár.
 Az orgyilkos és a gyáva,
 Nem ver pengőt a sarkába,
 Az elfut, vagy lesbe áll.

Szembe nézesz, valót mondasz,
Hogyha szived kifakad:
Ez a te régi jellemed.

Magyar, ne szégyeld magad
Aranycsipkés főkötőben
Olyan búbájos a nőnem,

Miként tündér asszonyok.
Szűz párta, nemcsak viselve,
Hanem meg is érdemelve,

A homlokon úgy ragyog.
Tüneményes idők járnak!
Férfi keble úgy dagad.

Kétszerte szebb minden asszony.
Magyar, ne szégyeld magad!

Hadd gyászolja Európa
Zsák ruhába, gyász zubbonyba
Vesztett reménységeit.

Ha mi nekünk szép az élet,
Azért minket ki ítélhet?

Jó az Isten, megsegít!
Önbecsülés, hazafiság

Legyen hát, ha kell «divat».

Akár mit mond rá a világ

Magyar ne szégyeld magad!

MIND (Tapsolnak.)

LÉNÁRD (Szemeit törülgeti.) *Canis tota mater! Megrikattál*

Vele. De hát kitől tanultál

Te deklamálni? Hisz egész falunkban

Nincs ahhoz értő ember. A papunk

Csak prédikál s azon elalszom.

A rektor meg, mikor neki ereszti

Sarkas verseit a búcsúztatón

Attól elszaladok. — S ezt Kelemen

Laczi írta — az én adjunctusom?

Hisz ez olyan szép poéma, mintha

Tinódi Sebestyén diák szerzette volna.

Csak aztán te is csavargó ne légy,

Mint a szegény Tinódi volt.

Cum grano salis

Nem rossz az a poesis: de ultra modum

Ne élj vele, mert megsoványodol.

A hány poétát ismerek, az mind olyan

Görhes, mint a Pilátus macskája.

De hát ne töltsük az időt haszontalan,

Lássunk nőmös mesterségünk után.

Lupi! Hoztál e Pestről bibliát?

Azt, a kinek harminczkét lapja van.

- KATALIN. No most kezdődik hát a durnyizás.
Egyebet se tudtok ti férfiak!
- LÉNÁRD. Mulier taceat in ecclesia!
Ferencz öcsém velünk tart, úgy-e bár?
- KAZINCZY. Nem értek semmi játékhoz.
- LÉNÁRD. Hát igyék.
Itt van a jó bakar.
- KAZINCZY. Bort sem iszom.
- LÉNÁRD. Hát akkor gyűjtsen rá. Ott a tajtpipák.
- KAZINCZY. Füstölni sem szokásom.
- LÉNÁRD. Per amorem
Dei! édes uramöcsém;
Se iszik, se kártyázik, se pipál,
Hogy tudott felnőni ilyen barom módra?
- LUPI. Itt a kártya.
Nézzé, urambátyám, ez a czifra
Igaz magyar kártya, a kivel
Gyönyörűség lesz játszani.
A négy disznó a négy főfő magyar
Méltóság: a zászlós uraké,
A négy királyból a veres a magyar.
Első a preferánczban: a magyar!
Török szultán a fők; zöld a francia;
A makk az anglus. A négy filkók:
Azok a főispánok.
Négy vicispán az alsó.
A hatos, a kit a játékból kidobunk,
A kis kutya, a ki talyigán tolja
A gazdáját: az a német.
- KAZINCZY. De már, édes urambátyám, ha mink
Attila ösünk példáját híven
Követjük, a kit Priscus Rhetor leirt:
Hát ez nem ivott, nem kártyázott, nem pipált,
Hanem maga és minden hős vezére
Hallgatták nagy figyelve a honi
Költőknek énekét, sőt a levante
Ifjak tegzeik húrját pengetve
Kisérték a dalt, a míg a vének,
Kik többé harcza menni nem valók,
A könyeik törülgeték. Mi is
Hallgassuk hát a költők énekét.
A filkó, durnyi, meg az opletán
Pihenjen. Hisz ráérünk reggelig.

- LÉNÁRD. No hát fiat piscis. A cartæ pictæ
Rostokoljanak. Hát hol a poéta?
Hallgassatok leventék. Kéziját
Nem adhatok, a mit pengessetek,
De a pohárcsengés is megteszi;
Az öregek pedig «búsuljanak».
Járjon körül az «órros». gy csinálták
Attila ősapánk korában is.
Mióta sírva vigad a magyar
Fecerunt magnum áldomás!
No hát ki lesz a táltos? hegedős?
KELEMEN. Ha urambátyám megengedi, én.
LÉNÁRD. Aztán mit akarsz eldeklamálni?
KELEMEN. Verseghi «Szózatát» a magyarokhoz.
LÉNÁRD. Akkor, öcsém, csak maradj a helyeden.
Nekem is megküldte, nem tudom ki,
Copertában. Hisz az futó bolond.
A ki arról beszél, hogy a magyar nemes
Dicső szabadságát terjeszse ki
A jobbágy népre, Hisz ez perduellio.
Hogy armalista, szűz vállú nemes
Egy rangban álljon a paraszttal.
A misera plebs contribuenssel.
Ezt az én házámban nem recitálok el.
KAZINCZY. Mond még ott egyebet is Verseghi:
Hogy a magyar nemzetnek annyi harc után,
A béke munkájára kell kiállni.
Hogy ősi kardunk, tollas buzogányunk
Többé e nemzetet meg nem védelmezi;
A paszománt és a sarkantyúpengetés
Magában nem elég az üdvösségre.
Tudomány, miveltség kell a magyarnak.
LÉNÁRD. No hát nincs nekem elég tudományom?
Arabul nem tanultam, az igaz.
A némettől meg borsószik a hátam.
De hát nem akarok én professzor lenni.
Bécsbe sem járok csirkével, libával.
A taliánnal semmi dolgom,
Nem élek makaronival.
Astronomus se lesz belőlem: én ugyan
Nem csinállok kalendáriumot.
De hát beszélek úgy diákul,
Ornata syntaxis szerint,

Akár egy cardinalis.

Begyemben az egész Tripartitum.

S ha eljön a restauratio,

S kiforr az új bor : megválasztanak

Bene sonantibus főbirónak.

S leszek olyan Judlium, mint akárki,

Míg három év mulva a megyeház

Ablakán ismét ki nem dobattatom.

Akkor aztán repülni is tudok.

S ezt sem csinálja utánam a német.

KAZINCZY. Hát édes bátyám, az a mit kegyed

Virtussának nevez, az a büne.

Hogy a magyar nemes már nem beszél

Apáinak szép zengő nyelvén,

De egy holt idegen nyelvet kalatylol,

Azon darál tanácskozásiban

Országgyűlés, törvényszék termiben.

Saját nyelvét elgyomositja véle.

Ez a magyar nemzetnek a halála.

Amit török, tatár belőlünk fenhagyott,

Azt elpusztítjuk miink saját magunk.

Nyelvében él a nemzet.

LÉNÁRD.

Az igaz.

Hát hisz a feleségem, a leányom

Nem is tudnak másként, csak magyarul.

S ez így van jól. Másként asztal fölött

Nem is lehetne jól anekdotázni.

Minduntalan azt kéne mondanunk:

«Az asszonyok most menjenek ki.»

«Ez nem nekik való.» Diákul meg nem értik.

Csak úgy vagdálnak a diákbeszédhez,

Mikor azt hallják: a potu incipe cœnam.

ANNA.

Atyuskám! Ez a löcsei kalendáriumban is

benne volt már.

LÉNÁRD.

Megint belé szól. Ejh, de rossz educatió!

Ha benne volt, régen volt, elfeledték!

Azért is elmondom, ha a nyelvemre jött.

Hát azt, hogy «a potu incipe cœnam». [jó].

Az asszony így mondja: «apró czipó czérnával

(Maga nevet rajta, Kazinczyt is megtaszítja, hogy nevéssen s aztán Lupinak mondja el még egyszer.)

Apró czipó czérnával jó.

KAZINCZY.

Nem ütjük azt el tréfás szójátékkal.

Ha már hazánkban csak a női nem
 És a parasztság beszél magyarul,
 S mindkettőnek az a neve, hogy: «hallgass!»
 Akkor a magyar nemzetnek sírkövére
 Már fel van írva ez a szó: «fuit».

LÉNÁRD. Ejh, úröcsém, hiszen Mátyás király,
 A nagy Hunyady sem irt magyarul.
 Még a csárda falára is diákul
 Karczolta fel az autogrammáját
 «Hic fuit Mathias rex, comedit ova sex».

KAZINCZY. Az akkor volt. A Corvinok korában
 Egész Európában Rómáé volt a szó.
 De azóta minden nemzet fölébredett.
 Megmondta régen már a szentírás: [való.]
 «Elvész az én népem, mert tudomány nélkül
 Nincs nemzet a mívelt Európában,
 Mely az írás és művészet terén
 Előre ne haladt volna, csupán
 Mink magyarok maradtunk semminek.
 Pedig érzésünk és talentumunk
 Van annyi, mint más akárcsinek.
 A költő és a művész nemesíti
 A nagy közönséget, ismerteti
 Hazánk történetének fényes korszakát,
 Buzdít nagy tettekre és vigasztal,
 Ha balsors üldöz és elesüggedünk.
 A költő a nemzet szívdobbanása.
 Emeljünk, a mint hajdan várakat —
 A tudomány és művészet menhelyéül
 Akadémiát és theátrumot.

LÉNÁRD. Jaj, domine frater, még ispitályra
 Sem telik, nem hogy theatrumra telne.

KAZINCZY. Telik biz az! Csak tized részit adjuk
 Színházakra és tudós társaságra
 Annak a szives örömet hozott
 Nagy áldozatnak, a mit kártyára szentelünk,
 S lesz színház és lesz akadémia.

LUPI. Kár, úröcsém, ekként dehonestálni
 A kártyázás nőmös művészetét.
 Ez is művészet, ez is tudomány.
 A ki kártyázik, addig más rosztat nem tesz,
 Ez is színjáték: kérdés, felelet.

KAZINCZY. Csodálom bátyámat, hogy így beszél,

Ki oly soká meglakta Bécs városát,
Mint császári commissarius.

LUPI.

Igaz, hogy ott valék. Én is viseltem
A Hausordnung szabta haczukát
S ettem spenótot békaczombbal
S eljártam este a theatrumokba.

Láttam Hanswurstot, láttam Hamletet.
Én bizony nem nagyon épültem rajtok,
Nem is hiszem, hogy akadjon magyar,
Ki kész legyen magából ily bolondot
Csinálni. Ki lesz itt Paprika Jancsi?

KAZINCZY.

Azt én sem várom, nem is keresem,
De várom és remélem támadását
Olyan művészi társaságnak, a mely egykor
A nagy britt költő hallhatatlan
Szép műveit nálunk személyesíti.

LUPI.

No hát elmondom, kegyes engedelmet
Instálva, hogy sit venia verbo,
Mi a tartalma annak a dicső
Hamletnek, a mit az anglus poéta irt.
Van egy királyné, a kinek derek
Ura mellett, még szeretője van,
S az nem más, mint a kisebbik ura.

KATALIN.

Lányom! Eredj ki. Ez nem neked való.

ANNA. (Az anyja karszéke mögé áll, a hol az nem látja.)

LÉNÁRD. No már ez, mondhatom, szép skandalum.

LUPI.

Eddig csak tréfa. Jön a vastagabbja.
A sógor, meg az ángy egy szép napon
Az alvó király fülébe mérget önt.

LÉNÁRD.

Kriminalitás!

LUPI.

És aztán összekelnek.

LÉNÁRD. Dispensatió nélkül? Ángy a süvvel?

LUPI.

Hazaérkezik a megölt király fia,
Princz Hamlet, a ki addig iskolán járt.

LÉNÁRD.

Királyfi, a ki iskolába jár!
Hisz annak Hopmestert tartanak.

LUPI.

A királyfi előtt megjelenik
Atyjának lelke, s elmondja, hogy ölék meg.

LÉNÁRD.

Kisértet! Spectrum! A felvilágosult
XVIII-ik saeculumban!
Hisz ez meg épen népbolondítás.
Hová maradt el az anglus mi mögöttünk?
De strigis, quæ non sunt, nulla quæstio fiat!

- LUPI. Hamlet királyfi boszut állni készül.
Hanem a mellett ráér egy leányzót
Szerencsétlenné tenni, a kit otthagy.
- KATALIN. De jó, hogy Náni nem hallotta eztet.
- LUPI. A lány maga bevallja ezt a casust.
- LÉNÁRD. Hogyan? Ott a theatrumon?
Ezer ember előtt? S nem seprűzik ki?
- LUPI. Aztán nagy szégyenében vízbe ugrik.
- LÉNÁRD. Ez hát az a fölséges példa, melyről
A többi szüzek himet varrjanak.
- LUPI. Végül aztán Hamlet királyfit
Az apja, anyja mérgezett hegyü
Spádéval megszuratja. Erre Hamlet
A mostoha apját kivégezi.
Az anyja mérget vesz. Rakásra halnak.
Csak a sugó maga marad meg élve.
- LÉNÁRD, KATALIN, LUPI. (Nevetnek.)
- KAZINCZY. Bátya, eddig nem hittem a lélekvándorlásban.
Most már hiszek. Kegyelmed volt bizonynyal-
Apelles eszmadraja.
- LUPI. Azt kikérem.
Ez actus minoris potentie!
- KAZINCZY. Még az actus majoris is beüthet!
- KATALIN. Jaj, mostan mindjárt összevesznek.

II. JELENÉS.

Elébbiek, Simay.

- SIMAY. (Szerzetes ruhában.) Áldás békesség!
LÉNÁRD. Itt jön a papunk.
Vocatus lude! Mintha csak hiva volna.
Ugyan soká vártuk a vacsorával.
A kedviért most újra kezdjük.
Akkor aztán komplét a preferáncz.
- SIMAY. Köszönöm. Ma nálam fogadott böjt van.
Egy nagy munkámon dolgozám napestig.
Annak adtam meg az ultima lineát.
- LÉNÁRD. Ezért nem jó tudósnak lenni. Ha az egyszer
Belejön, még a vacsorát is elfelejti.
De épen in extrema necessitate
Tetszett compareálni, reverendissime.
Két convivámnak van nagy casusa.

A mit már csaknem duellum dirimál,
Lupi pajtás, még Kazinczy fráter.

SIMAY. És miből áll a controversia?

LÉNÁRD. Cogitet tantum. Ez az én öcsém (Kazinczyra mutat.)
Theatrumot akar Budára hozni.

SIMAY. Azt nagyon jól teszi.

LÉNÁRD. (Elbámul.) Jól teszi-e?

SIMAY. A theatrum ép oly hasznos institutum,
Miként az iskola. Még hasznosabb,
Mért mulattatva, közvetlen tanít.

LÉNÁRD. S ezt tisztelendőséged mondja? A pap!

SIMAY. Hát hol van az megírva, hogy a pap
Ne legyen a felvilágosodás hive?

Azért, hogy reverendában jár,
Tartozzék az obscurantismust védni?
Az a munka, a mit ma befejeztem,
Épen egy színmű. Itt van. Elhozám.

LÉNÁRD. Omnipotens Deus! Egy piarista
Comoediát ír tractatum helyett.

SIMAY. Eddig a jezsuita rend tagjai
Irták a magyar színművet.
Most ránk maradt a hivatás,
Irodalommal mink foglalkozunk.
Majd, hogyha támad költő, hivatottabb
Miként mi, folytassa jobban megkezdett mű-
(Leteszi az asztalra munkáját.) [vünk.]

KAZINCZY, KELEMEN, ANNA. (Odasietnek a kéziratot nézni.)

KELEMEN. Az első magyar színdarab.

SIMAY. Biz ez még gyöngé csecsemő. Tudom,
Tipegve lépked, selypítőn gagyog,

KELEMEN. De a «mienk»! Ez a mi gyermekünk,
Múzsánk első szülötte. Drága kincsünk.
Ödöngve tett apró kis lépkedése
Nekünk nagyobb diadal, mint a ki
Versenyfutásban megelőzte Atalát.
A hol hibít selypeskedő beszéde,
Szívünk, szerelmünk kipótolja azt
S ha e gyermek felvesz egy kavicsot
S megdob vele egy csaholó ebet,
Nagyobb hőstett az nekünk, magyaroknak,
Mint Hercules erőproductiói.

LÉNÁRD. Ejh, fráter, te olyan exorbitans

Exaltatioval debacchalsz itt,
Mintha magad akarnál a darabban actiózni.

SIMAY. S miért ne tehetné? azt kérdezem.

LÉNÁRD. Hát csak simpliciter azért, mivelhogy
Ipso facto tűzre teheti akkor
A prókatori diplomáját.

SIMAY. Szent áldozat, mi a haza oltárán ég el.

LÉNÁRD. Obstupui! Egy szerzetes beszél így!

SIMAY. Egy szerzetes, ki azért hazafi.

Ez öltöny nem zárja ki a honszerelmet.

Vallásom nem kívánja tőlem azt,

Hogy nemzetemet megtagadjam.

Sőt a haza őszinte hű szerelme

Útmutató a mennyország felé.

Országunk czimerében a kereszt

És a hármás halom emblemája:

Az egyesült Gólgótha és Olympus.

LÉNÁRD. (Lupihoz.) Lupi! Ez meg a legnagyobb bolond!

De hát mi lesz ez opussal, vajon?

KAZINCZY. Szinpadra hozzuk.

LÉNÁRD. Hol a szinpad?

KAZINCZY. Addig járunk, a míg reá találunk.

LÉNÁRD. S ki adja ezt elő?

KELEMEN. A hogy mondá kegyed,

Magam, s találok hozzá társakat,

(A 8 énekesre mutat.)

Kik velem jönnek s nem félnek a rögös

Úttól, sem a tövistől, mely reánk vár.

LÉNÁRD. Bolond vagy, társaiddal együtt! Hogy ha már

Komédiás akarsz lenni: eredj

Medvetánczoltatónak; rágj esepüt,

Húzz pántlikát az orrodbul, nyelj késeket

És vess bukfenczeket. Az tisztességes

Kereset. De, hogy egy magyar nemes

Pénzért tanuljon sirni és nevetni,

Szerelmeskedni — palam publice,

Ez szenny! Gyalázat!

KELEMEN. Majd lesz oly idő,

Midőn e szenny dicsfényné változik.

LÉNÁRD. De hát a hogy a personákból látom,

Ezen komédiában lány is jönne elő,

Melyik fiú vállalja ezt?

KELEMEN. Nő játsza el.

- LÉNÁRD. Nő? Magyarul mondva «fehér személy». S te képes volnál emberek láttára Beszélni, kezet fogni, ölelkezni is Egy olyan asszonyi állattal, a ki Ráadja a fejét, hogy komédiázzon? Egy a «czifrák» közül, kik a kontyukat feltűz- Kik arcukat «sárga kendőbe» rejtik [ték, S piros sarkú czipőbe' járnak: Ilyenekkel fogsz országot kerülni? Nekem ne is szólj! Tudom, mit felelsz rá? Hogy a tkeatrumon csupa komédiából Ölelkeznek és csókolóznak. [sen: Megmondja azt a «magyar» közmondás ügye- «Post visum risum; post risum venit ad usum; Post usum tactum; post tactum venit ad actum; Post actum factum; post factum poenitet ac- Ez annak a vége! [tum!]
- KELEMEN. Nem! A ki véleménye pályára lépend, Oly tiszta, mint a műzsák egyike. Ha fűben járunk: én járok előtte S ő csak nyomomban lép, Hogy még a hármát se áztassa lábát.
- LÉNÁRD. És én azt mondom néked, ifju úr, Hogy ha én volnék a helyén azon apának, Kinek leánya veled elszökik Országcsaló, földönfutó komédiásnak: Ott a falon, látod, a fegyverem. Két csöve van. Egyik a csábitónak, Másik az elesábultnak! Esküszöm! Isten en- [gem!
- ANNA. (Lénárdot kérlelve.) Atyám, ne jöjj ily indulatba, kérlek!
- KATALIN. Ugyan, édes uram, ne vedd te ezt Olyan krudélisan. Nem látod-e? Szegény fiú egész magán kívül van. Minek diktáltad bele azt a sok bort? Kivált az egri bikavért? Mind a fejébe ment, Most azt sem tudja, mit beszél. Majd holnapig mind kialuszsza ő ezt.
- LÉNÁRD. Ezer burkus! Ha most meg nem simít A guta, hát sohasem.
- KAZINCZY. (Mégfogja Lénárd kezét.) Ejh, jerünk A pipatoriumba. S gyújtsunk reá.
- LÉNÁRD. Tehát pipázol?

KAZINCZY. Pipázom. Iszom. S preferánczozok.

SIMAY. És én beállok a companiába.

LÉNÁRD. No akkor nem bánom, kibékülök.
Ejh, de befütött ez a roszt kölyök.

KELEMEN. (Kazinczyhoz.)

Nem! Én az ideát nem hagyom meggyalázní,
Hogy a mi bennem szentséges rajongás,
Azt bor gőzének mondják csúfolódva! —
— Mit elkövetni van elég szívem,
Azt nyíltan vallani sem tétovázom.

ANNA. Az én kedvemért, kérem, hogy hajoljon.

KELEMEN. Kegyed kívánja azt? Ki múzsám s eszmeképe
Együtt? — Ha múzsámhoz hűtlen leszek,
Kegyedhez leszek az.

ANNA. Legyen hivem.

De ha színész akar lenni a szinpadon,
Tudjon az életben szint játszani.

KAZINCZY. Ne áruld el idő előtt és czéltalan

A csatatervet. A férfi jelszava legyen:

«Tedd, de ne mondd!» Úgy is régi nagy
Hibája a magyarnak, mit nem tud leszokni,
Az, hogy kétszer beszél, a míg egyszer cselek-

LÉNÁRD. (Katalinnal perelve.) [szik.

Hiába mondd, nem hiszek neki,
Nem részeg ez, hisz oly bolondokat
Beszél, minőket csak józan ember
Tud agyafurt észszel compingálni.
Kire értette azt, hogy «múzsák egyike»
Az ittlevő hajadonok közül?
«Múzsá» az én leányom? Miesoda?

III. JELENÉS.

Előbbiek. Erzsi.

ERZSI. (Beszalad.) Nagyasszonyom, új vendég érkezett.

KATALIN. Az Isten hozta, készíts vacsorát.

ERZSI. Azt mondta, hogy nem kell vacsora néki,
Mert most ebédelt. A földesasszonyosság
A szomszédból, a kinek az a neve, hogy
«Filofityfiritty!»

KATALIN. A szomszéd grófné.

No ugyan jókor jön, meg ugyan roszkor.
Tudom, nem az én konyhámért jár ide,

Mert annak franczia szakács kotyvalta kell,
De nem is az én szép két szememért, —
Laczikáért fáj a szive nagyon,
S szeretné, ha arra is elragadna a baja.
Eredj. Vezesd be.

KELEMEN. (Annához.) «Filofrozűne» grófnő
Jön. Most már játszom a részeget.
(Ittas ember bátorságával neki megy Lénárdnak.)
Mit mondott az úr ?

KAZINCZY. (Látszattól visszatartja.)

KELEMEN. Hogy én országcsaló komédiás vagyok ?
Ezért kihívom egy szál kardra az urat.

LÉNÁRD. Ez már «okos» szó! Ez már placet!
Nem rád alludáltam vele, amice,
Hanem azokra, a kik veled együtt játszanának.
Ha játszanának ? posito.

KELEMEN. Hisz akkor dupla sértés. A mi vért kíván.
Itt a darab! A «kegyes jó atya!»
Ebben a «kegyes jó atyát» az úr maga
Fogja eljátszani: a cselszövő anyát meg
Katinka-mámi!

KATALIN.

KELEMEN. (Kazinczyhoz.) Elég részeg vagyok ?

LÉNÁRD. (Kaczag.) Most már plusquamperfectum!
Ennivaló kolyók vagy! Mondhatom.

Igy régen nem kaczagtam! Én magam
Játszom a komédiában a kegyes atyát ?
Az oldalbordám meg a mámit ? (Kaczag.)

KELEMEN. Kazinczy lesz a pikós verbunkos huszár.

MIND. (Kaczag.) Kazinczy! Pikós verbunkos huszár!

LÉNÁRD. Ez már difinyós mulatság. Fogjatok meg,
Mert eldülök a nevetéstől: így berúgni!

KATALIN. (Kelemenre mutat.)

Vezessék ki. Hogy ne lássa így a grófné!
No az jól járt, hogy mostan ide jött.

LÉNÁRD. De jobban járt volna, ha hamarabb jön,
Hallott volna sok olyan dictiót,
A mitől fitorithatta volna a názikóját.
Tudom, hogy most is kész maskarába jön.
Szalüppben, bufándliban, steklis czipőben.
Púderezett hajjal, ölében mopszlival.
Madárijesztő! Minket nem ijeszt meg:
Ugy-e Lupi? Egyőnk se jó madár!

BARANYI. (Kelelent karon fogva.)

Barátom, gyere ki a friss levegőre.

HORVÁTH. (Más oldalon fogja karon Kelelent.)

Egy kicsit hadd gőzölögjön ki a fejed.

KELEMEN. (Ittasságot tettetve, engedi magát hátra vezetetni.)

LÉNÁRD. Még most is nevetek. Jaj, de excellens volt!

Én játszom a kegyes atyát.

Az anyjukom meg a mamát! Haha.

IV. JELENÉS.

Előbbiek, Grófnő.

GRÓFNŐ. (Öltözete 1790-lki párisi divat szerint.)

Ah, bon soir chère voisine! (Katalinhoz.)

Mademoiselle! (Annához.)

Je vous salue mon cher bon homme (Lénárdhoz.)

Pardon, hogy ily anmeldolatlanul

Jövök vizitbe: a lábkuirirom maród.

Csak en passant jövök, par hazard.

Nem derangirozom

Az amusement-t. Du tout! Du tout.

Csak tessék folytatni a divertissement-t,

A hol interrompue lett. En nekem egy pressant

Affairem van a monsieur fiskállal.

LÉNÁRD. (Kazinczyhoz.)

[diát!

Horrendum, így dehonestálni a magyar proso-

Minden tertium quartum verbum indigena,

S az egész phrasis egy gallimathiás!

A domicella dialogusa

Formaliter egy flosculus chaos.

Banalis témák variatiója.

Hová dekadált az intelligentiánk!

Nem capialom, hogy mire alludál?

Vagyok servus humillimus, ut supra.

GRÓFNŐ.

Très gentil! Très gentil! Mindig aufgeweckt!

Mi inseparable confrèrek vagyunk, [mázva.

Az antithese és contradiction által amalga-

LÉNÁRD.

Csak az a scrupulus, hogy a mit a grófnő

Publikál magyarul, azt én nem reassummálom.

A mit meg én duplicálok rá, azt meg

A grófnő nem prænótálja. Annyit tudok az

idiomáján,

Hogy «kiszti Hand, madame»; de ez se sok.

- GRÓFNŐ. Mily sokat profitirozott a cher bon homme !
 Ah, chere Kazinczy, comment va ? Très bien.
 Et la petite ? (Legyezőjével Anna állát felemeli.)
 Lehet már meglátni a szemeit ?
 Merveilleuse szemek ! Etincelants !
 De pardon, mesdames et messieurs.
 A kutsirozás échauffirozott,
 J'ai besoin siestát tartani. A revoir ! (El.)
- LÉNÁRD. Dejszen mi addig innen elszökünk,
 A mig a madame visszajön. Anyjukom
 Foglald el valamivel. Mert nekem,
 Tudod, megárt e dáma moschus-illata.
 Hát még ez a beszéd ? Árpád apánk
 Megfordulna a sirjában azonnal,
 Ha ezt a zagyva szót meghallaná
 S azt kiáltaná igaz szittyá nyelven :
 «O tempora, oh mores!» (El.)

Katalin, Anna, Kelemen; később Erzsí, Panna.

KATALIN. (Kelemen ápolgatva.)

No-no, Laczikám. Nem lesz semmi baj,
 Katonadolog ez. Megesik máson is.
 Az a sok «vívát» mindétig megárt.
 De hát sebaj ! At kell esni ezen.
 Addig nem nő ki a bölcsesség-foga
 A fiatal legénynek, a mig egyszer
 Föl nem tette az Orbán süvegét.
 Eredj, leányom, főzzél herbatét.
 Ott a pohárszékben van az ezerjó.
 Tégy hozzá egy kis fehér ürmöt is.
 Meg egy csipet istenfát : összefőzd.
 Nagyon sok nádmézet ne tégy belé.

ANNA. (Kimegy.)

KATALIN. (Kelemen lefekteti a bőrpamlagra.)

Igy ni, feküdjék le a kanapéra.
 Majd mindjárt hozzák a meleg zabot,
 Az jó lesz a gyomrára : le ne szórja
 Magáról ezt a takarót. (Betakarja egy medvebőrrel.)
 A herbaté után izzadni fog.
 Majd mindjárt ide küldöm a hetesnét,
 Az a hátából kidömöczköli

A rosszat. Ejh, de forró a homloka,
Csak úgy szakad róla a veriték.
Majd egy kis mustárt rakjunk a nyakára,
Attól megszűnik a fejszédülés.

(Eltávoztában.)

Szegény fiú, hogyan félre beszélt!
Van már nekem ebben tapasztalásom,
Mindennap látom, hogy a szőlő nedve
Hogy el tudja az embert cserélni.
Némely azt hiszi, hogy ő király;
Más meg, hogy az apját, anyját megölte.
Van a ki gyilkol, a ki gyujtogat,
Sőt megesik akárhány
Jegyben járó vőlegényen is az, hogy
Házasságot ígér a pesztonkának.
Mikor fölébred, nem tud semmiről.

(Visszatér egy bőrvánkossal.)

No még e vánkost a feje alá!
Mindjárt hozzák azt a jó herbatét.

(Visszanéz az ajtóból.)

Le ne rugdalja azt a takarót.

(Cselédokhoz.)

Tegyétek a gyertyát a kályha vállára, hogy ne
[süssön

A szemébe. Lábhegyén járjatok
Panni! a sarkos papucsod leved.
Te Örzsi, ne vihogj. Hadd aludjon (El.)

ERZSI. PANNA. (A tányérokat az asztalról összeszedik, kihordják.)

ERZSI. De kevés tányért, poharat törtek ma össze.

PANNA. Mert egy tudákos ember érkezett közējök,
A ki mindent felir, a mit meglát. Félnék tőle.

ERZSI. Jaj, de hamar elázott ez az úrfi.
Úgy fekszik itten, mint a béka a miskolczi
kocsonyában.

PANNA. Dejszen nem hiszek én neki, míg eleven!
Jőjön csak a kisasszony, majd kijózanodik.

ERZSI. Vagy az a másik. A filofityfirty.

(Mindketten el.)

VI. JELENÉS.

Kelemen egyedül. Majd 8 énekes és Simay.

(A színpadon kívül kardal zendül meg: férfi és női énekhang.)
(Régi dal.)

Ha a nap végső sugarinál
A fák közt gyepágyad megett
Egy békés alak elődbe áll
S feléd nyújassan integet, —
Nem más az hű barátodnál,
Ki édes örömmel kínál.

(Ismételve.)

SIMAY.

Alszik a jámbor? vagy csak tetteti
Az alvást? Itten jár-e a földön?
Vagy tulvilágon repked boldog lelke?
Zengjétek el kedvencz dalát. Ha ez sem
Ébreszti, elysiumban jár.

NYOLCZ ÉNEKES. (Dalol.)

Rajta barátim, igyunk!
Kéjteli vig napot ivás közt élünk,
Rajta vigan, vig barátim, hát igyunk,
Poharad a kézbe!
Gondolat a légbe!
Így világod nem bután van élve, jó barát.
Mert az ember egyszer el,
Ki tudja, hogy mit cserél:
Ha szűk hantja megnyílik és a lelke égbe szállt?

(Ismételve.)

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Katalin.

KATALIN. (Bejön egy tüzes serpenyővel.)

Micsoda nagy devernya ez megint?
Ilyenek ezek a fiatalok!
Dehogy hagynak békét az ártatlannak.
Azért jöttem vissza, hogy a szobát
Kifüstöljem egy kis eczettel.

(Eczetet önt a tüzes serpenyőre.)

SIMAY.

Minket meg az urak kikergetének
A kártyázóból, hogy ne zavarjuk
A nótáinkkal a hasznos foglalkozást.

KATALIN.

Innen meg én füstölöm ki; menjenek

Ki a tornácra, ott a boros asztal.
 No, ha azok a dúrnyihoz leültek,
 Onnan már őket piros hajnalig
 Még a földindulás se költi fel.
 Lóduljanak! Itt nincsen stáció.

SIMAY, NYOLCZ ÉNEKES. (Balra el; dalolva: Poharad a kézbe stb.)

VIII. JELENÉS.

Katalin, Kelemen, Grófnő, Erzsi.

GRÓFNŐ. (Közepén belép.)

Jó estét, kedves szomszédasszonyom!
 Megbocsát, hogy így véletlen berontok.

ERZSI. (Visszajön.)

KATALIN. Nagyon örvendek: tartom nagy szerencsémnek.
 Csak hogy épen tele vagyunk vendéggel.

GRÓFNŐ. Ne háborgassak senkit. Én csupán
 Az én költőmhöz jöttem.

KATALIN. Engedjen meg egy kérdést a grófnő nékem.
 Furcsa az, hogy mikor velem beszél a grófnő,
 Akkor egész jól beszél magyarul.
 Mikor meg az urakkal beszél,
 A harmadik szavát sem érteni.

GRÓFNŐ. Hát ez csak visszatorlás az uraknak.
 Ők is olyan magyar nyelven beszélnek,
 A miben semmi sem magyar.
 És ők az én szememben meglátják a szálkát;
 De a magukéban nem a gerendát.
 Jól magyarul Kelemenről tanulok:
 Ezuttal is épen egy versemet
 Akarom néki elszavalni.

KATALIN.

Azt ugyan

Nehéz lesz véle mostan megértetni.
 Tetszik látni? Nagyon el van készülve.

GRÓFNŐ. (Nevet.) Oh én azt tartom, hogy legérdekesebb
 A férfi, a mikor mámorba van.

Ha mindjárt az elysiumban jár is.
 Ha én szólok hozzá, majd válaszol.

KATALIN.

Ugyan szóljon. Én magukra hagyom.
 Bárcsak megértenék egymást.
 Ugyan szeretném:

Én rosztat senkinek sem kívánok,
 De e fiú megérdemelné a grófnét.

Derék, helyrevaló egy ifjú! Mondhatom
 Legény a talpán! — Csakhogy nagy bolond.
 Egészen a grófné mellé való.
 És aztán nekem is nyugalمام lenne.
 Még szerencsétlenséget hoz a házhoz!
 Az a leány.. (szájához kap.) Majd kivakkantok vala-
 No hát itten hagyom; beszéljen hozzá. [mit!
 (Erzsihez.) Mondd a lányomnak, nem kell herbaté.

KATALIN (Erzsit előre tolvá el.)

IX. JELENÉS.

Grófnó, Kelemen.

GRÓFNŐ. (Kezét Kelemen homlokára teszi.)

KELEMEN. (Félig fölemelkedik.)

Te vagy, Filofrozüne? Dæmonom!

GRÓFNŐ. Én vagyok.

Nevemre nyílik a virág. Nevemre két
 Szárnyára a pillangó bábhüvelyből.
 Nevemre mozdulnak meg csillagok,
 Hogy földre hullva, szétpattanjanak.
 S a csillagoknál tenyesb istenek
 Leszálnak a földre, ha én hívom.
 Mig a halandó földszülötte nálam
 A mennyet feltalálja s idévezül.

KELEMEN. Én nem tudok örülni. Szívemet

Egy jégburok veszi körül,
 Mit fel nem olvaszt sem a napsugár,
 Sem a szerelmes lányka mosolya.
 Én egy alvónak vagyok eljegyezve,
 Kinek álmát nem bírom elzavarni.

GRÓFNŐ. Szép hölgy, a kit magadnak eljegyeztél?

KELEMEN. Legszebb a földön! Hozzá fogható
 Nem volt soha és nem leszen soha.
 Neve Pannonia.

GRÓFNŐ. Bolond fiú.

Te egy országot jegyzél el magadnak,
 Olyan jegyest ki, rólad mit se tud,
 Ki alszik, álmodik; — de nem felőled.
 Hagyd őt aludni és ne zengd nevét.
 Nem hallja az meg. S jobb alunni néki,
 Mint alvó lény tán még sokáig élhet,
 De, ha fölébred, az halála lesz.

KELEMEN. Haljon meg inkább méltó szép halállal,
Mintsem, hogy összenőjjön rajt a burján,
Hogysem silány férgek porrá megörjék,
S a népek gúnyja, mint a sivatag
Porondja, úgy takarja el nevét.

GRÓFNŐ. Hagyd ezt a méla ábrándot letűnni!
Inkább hihetnéd, hogy a holdvilágot
Mégfoghatod, midőn feljő a láthatáron.
Nézd, minden napra új virág nyilik,
Bolond, ki azt le nem szakítja ma.
Holnapra elhervad. Még ifjú vagy.
Az ifjuság nagy isten-adomány.
Egyszer jön el és többé vissza nem tér.
Hagyd a vénségnek a mogorva bút.
Megjő az, s akkor el nem üzheted,
— Én elvezetlek a tündérvilágba,
Hol minden perczen új gyönyör nyilik
Felviszlek oly magas tetőre, honnan
Beláthatod a széles nagy világot.
— Vedd meg: tied lesz, — megvásárolhatod,
Van nálad egy kincs, mit magad sem ismersz.
A szived. — Ezzel mindent megvehetsz.
Magas rangot, czímet, tiszteltetést;
Duskálkodó kényelmet, nagy vagyont.
Vehetsz rajta gyönyört, kéjt, istenülést!
S nem kell eladni mást, csak a szived.

KELEMEN. Eladni semmi mást: csak a szívem?
De szívet csak szivért lehet eladni.
Távozz, szavad nem csábít el. Ne kísérts,
Én nőt nem szeretek. Szerelmem a hazámé.

(Lehanyatlík.)

GRÓFNŐ. Kár érte! Mert élő halott leend,
Ki e földön úgy fog bolyongani,
Mint egy más csillag eltévedt lakója.
Szegény fiú! Te vagy a mesehős,
Kinek bölcsőjéhez két tündér jött komának.
Az egyik tündér így szólt: légy híres,
Gazdag, hatalmas és szerencsés.
Ülj trónuson, parancsolj! légy vitéz.
Viselj babér- és rózsakoszorút.
Rettegjenek, mint hőst a férfiak,
Szerelmet valljanak az asszonyok!
A másik tündér pedig így beszélt:

«Úgy légyen! Ez mind lenni fogsz!
 De csak látszatból és nem igazán.»
 S az így megáldott és megátkozott
 Gyermekből lett — színész! Te veszve vagy!
 Ha nem szeretsz, akkor gyűlölni fogsz,
 Mert én üldözni foglak sirodig.
 Az én nevem: Filofrozüne,
 A szívtelen kéj istenasszonya.

(El a középén.)

(Színpadon kívül dalolnak.)

(Régi dal.)

Jer, vidám csólnakos jer
 Fidelim,
 Oh, hozd ide sajkád.
 Ide, hol e folyó szélin
 Kedvesed vár reád,
 Fidelim. Lillám.

(Ismételve.)

MÚZSA. (Anna jelenik meg, bő görög köpenybe burkolva, fején világító csillaggal.)

KELEMEN. (Felémelkedik, álmódzó hangon.)

Ah múzsám, te szállsz felém.

(A dal ismétlődik.)

(Színpad sötét, csak a múza alakját világítja meg egy fényugár.)

MÚZSA. Jöjj vélem!

KELEMEN. Hol lakol?

MÚZSA. Csillagok fölött,

A hol megszünik a tér és idő,
 A másodperc és az æon között
 Nincsen különbség. Se mult, se jövő.
 De midőn egy nagy eszme születik,
 Akkor az ég a földet éri el,
 S a föld a mennyekig emelkedik,
 Sík rónáival és fenyérivel.

KELEMEN. Hát ismerik az én hazámat ottan?

Egykor magyarok Istenét hallottam
 S mi voltunk legkedveltebb gyermeki,
 Ma már csak árvái vagyunk neki?

MÚZSA. Ne csüggedj, Pannon népe. Szól te rólad

Az égben földi hang, zengőn, búsan,
 Mely egy közös harmoniába olvad
 S keresztül hangzik égi hymnuson.
 Felhő, ha jó, felőle szól suhogva:
 Nagy sohaj úze, nem hagyott pihennem.
 Csillag, ha hull az égből, azt susogja:
 Erős imának hangja csalt le innen.
 S e föld, miként ha tudná azt, hogy itt
 Anyának hívják édes gyermeki,
 A délibábban mond regét nekik,
 S jövődő nagyságukról álmodik.
 S a boldogultak elszállt szellemi,
 A kiknek már e föld csak sárdarab,
 A melyben minden fájás elmarad,
 Melynek baját ott nem kell érzeni,
 Közöttük is e népnek üdvözültje
 A földi gondból egyet nem feled,
 Azt, hogy te voltak, oh hon, a ki szülte,
 S még ottan is együtt érez veled.
 Még onnan is e földre visszahajts,
 Zavarva az örvendők hymnuszát,
 És gyermekében újra élni ehajt
 S folytatni a be nem végzett tusát.
 És e tusának hossza ezredeves.
 Százszor bukott, felállt, győzött, remélt.
 Táplálta vérével a hirt — s ez mindig éhes;
 Nép, melyről hallgat a hír, az nem él.
 Most új csatára hívnak, a hol nem a kard,
 Hanem a szellem szerez diadalt.
 Nagy nemzetek, a kinek napja fényben
 Delél, midőn tied nem is virrad,
 Kiáltanak: állj népek versenyébe
 S győzz vagy veszsz el, s kimultodat sirasd.
 Eddig kardoddal vívtál hiredért,
 Fegyvertelen foglald el most a tért.
 Tettekben szól az élet! A ki nem tesz,
 Az halva van: e szót zúgd nemzetedhez.
 S meghallja-e szavamat nemzetem?
 E nagy hadban vajjon ki vezetend?
 Másutt már nap van, itten még sötét,
 Alig töri át méla éj ködét
 Vezéresillagnak reszkető világa.
 E csillagfény vezessen a világba.

KELEMEN.

MÚZSA.

Kicsiny csoportod számra még csekély,
 Ki hívó szóra küzdelemre kél.
 És az sem a nemzetnek büszkesége,
 Hanem kikért anyáknak arcza ége :
 Kóbor lovagjai a szellemhareztnak,
 Örjögő lantverők, vándor művészek,
 Hajósai egy távol tündérpartnak,
 Kis hírnöki egy új, egy nagy hívésnek.
 Anyáknak arczán köny csorog miattok,
 Apáknak átkát hordja szél utánok,
 Előttük hangját gúnyos hahotának,
 De menni fogtok, vissza nem riadtok.

KELEMEN.

Óh, istennő, jól ismerem hadam.
 Bolygó tüzeknek tábora : lidérezek !
 Óh nem, nevezzük őket inkább
 Földön bolyongó csillagoknak,
 Lángelmék, kiknek a fejük
 A csillagok közt, lábuk sárban jár ;
 Az istenek s a férgek jó baráti.
 Rabok, kiknek az Isten szárnyakat
 Adott, de a világ bilincseket.

MÚZSA.

És mégis rájuk bizya a varázssbot,
 Mely nemzetednek alvó szellemét
 Életre fogja költeni.

KELEMEN.

Vándorbot az ma, koldustengető.
 Nem ! A koldusnak sorsa kedvezőbb,
 Mert annak nem kell királyt játszani.
 A kol lus nem takarja rongyait
 Aranyfüsttel, nem éhezik babért !
 Magának koldul és nem nemzetének.
 A koldusé a mai nap. Színésznek
 Csak «holnapot» ígér a sors, mi soha nem jön.

MÚZSA.

De eljön az s ha engemet szeretsz,
 Múzsádat, úgy én bennem hinned is kell.

KELEMEN.

Szeretlek, hisz lelkem tőled nyerém.
 Anyám csak a földi életre szült,
 Te halhatatlanná tudsz teremteni.
 Múzsám s hazám közt oszlik meg szerelmem.
 Mit egyik ajándékba ad, azzal én
 A másiknak oltárán áldozom.
 S ha elbukom, mit ad jutalmul a sors
 Egy összetört élet nyugalmáért ?
 Egy pillantást a távol nagy jövőbe,

MÚZSA.

Hogy a minék magját elülteted,
Lásd meg a fát, mely országot takar be
S hullat tündér virágot és arany gyümölcsöt.
Ábrándjaid lásd messze túlhaladva.
Egy hant az, a mit most az égre feldobsz,
S míg visszahull, egy templom lesz belőle.

(Ábrándos melódia.)

MÚZSA. (A varázstükröt a felhőkárpit felé fordítja.)

(A felhőkárpiton megjelennek Bánk-bán tragédia alakjai: Lendvay, Lendvayné, Szentpéteri, Jókainé, Fánecy, Bartha, Udvarhelyi jelmezes arcképeiben, kiknek csoportja fölé emelkedik Katona szobra.)

MÁSODIK KÉP.

MÚZSA. Most lásd a másik képet.

(Szigligeti népszinműveinek alakjai; közepén Szigligeti szobrával.)

HARMADIK KÉP.

(A három magyar színház száz év múlva, a király szobrával közepén.)

KELEMEN. Mikor leend ez álmkép való?

MÚZSA. Száz év alatt. Egy percz a csillagok közt!

KELEMEN. Ah, vedd el életemből,

A mi még hátra van, és adj helyette
Csak egy napot e dicsőséges korbul,
Csak egy napot.

(Fektéből felugrik s oda omlik Anna lábaihoz.)

ANNA. (A múzsa leplét levetve, ott áll egyszerű magyar öltözetében.)

(Képlet eltűnik.)

ANNA. Mi nyugtalan álmod volt, jó barátom?

KELEMEN. Ah, a dicső jövőnek álmát láttam én.

Még most is itt áll! Hát nem látod-é?

Hiszen te voltál, a ki megmutattad,

Múzsám, vezérem, őrző angyalom.

Itt látom őket! Még nem multak el.

A földi köd lassankint eltakarja.

— És most futok ez álmkép után.

ANNA. S hová te elmégy, én is ott leszek!

ANNA, KELEMEN. (Egymás kezét szorítják.)

(A felhőkárpit mögött dalolnak.)

(Régi dal.)

Távol tőled, kedves lélek,
 Szivem egyedül csak érted él,
 Bárha nem is nevezhetlek,
 Még is holtomig szeretlek.
 Légyen hát vidám orczád,
 Mosolyogjon a sors rád.

(Felhőkárpit felvonul és világos lesz.)

XI. JELENÉS.

Előbbiek, Kazinczy, Simay, 8 énekes.

NYOLCZ ÉNEKES. Veled megyünk mi is, hová vezetsz.

KELEMEN. A hogy megesküvénk egymásnak, most ez esküt
 Ujitsuk meg e nehéz pillanatban.
 Nem hagyjuk egymást el soha!

MIND. Esküszünk!

(Kezeiket Kelemen és Anna egymásba tett kezére tesszik.)

KELEMEN. Esküdjetek meg, hogy testvérekül
 Fogjátok egymást mindenkor szeretni.

MIND. Esküszünk!

KELEMEN. Esküdjetek meg, hogy meg nem nyugosztok,
 Mig azt a célt, mely távol fénylik ott,
 Győzelmesen meg nem közelítők.
 Esküdjetek, hogy minden áldozatban
 És szenvedésben egyesülni fogtok,
 Hogy majd a nemzet, késő nagy idők
 Multán, dicsekedve mutogassa
 A tört vándorbotot, mely kezetekben
 Dicsőségének útját megmutatta.

MIND. Eszküszünk reá.

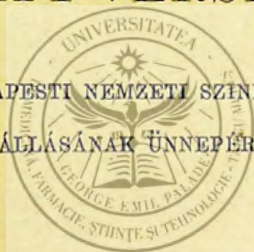
SIMAY. Isten segítsen, hogy megtartsátok azt,
 Mit esküvel ma megkötöttetek.

KAZINCZY. S a hon segítse győzelemre,
 A mit ez éj csillaghullása megszült:
 Nagy legyen hazánk!

(Függöny rögtön le.)

OLYMPI VERSENY

ÁBRÁNDKÉP A BUDAPESTI NEMZETI SZÍNHÁZ ÖTVEN ÉVES
FENNÁLLÁSÁNAK ÜNNEPÉRE.

Szintér: Olympi berek, a babérrdővel, háttérben havas hegy-ormok, vizeséssel. Az első képnél ködfátyolon át Olymp isteneinek csoportozata festve, mely a zenei nyitány alatt látható s annak végeztével eltűnik. — A szintér két oldalán az előtérben áll két Eszmény: Mult és Jelen, nőalakok. Az egyik régi római viseletben, a másik mostani divatszerűben. — A Mult kezében egy varázstükör, melylyel fényt vet, a merre fordítja. A Jelen kezében varázsfáklya. — Középen egy tripószon van egy nagy mellszobor álarcz; a delphii orákulum közlöje, előtte oltáron láng ég.

ORÁKULUM. Kik vagytok?

MULT. Testvérek és ellenfelek.

JELEN. Ikrék, kik egymástól születtek.

MULT. Együtt soha; de elválhatlanok.

Az én nevem: az átlátszó sötétség,
Melyben minden meglátszik, a mi volt.

JELEN. Enyém a fény sugarából szótt homály,
Melyen nem látszik semmi át, mi lesz.

ORÁKULUM. Rejtélyetek megoldam.

Testvér és ellen, egymástól szülött,
Elválhatlan és együtt nem levő
Ikertársak neve «Mult» és «Jelen».

Miért jövétek?

MULT. Versenyt támasztani egy «zöld levélért».

JELEN. Levélért, melynek «babér» a neve.

ORÁKULUM. Hogy hívják versenypályátok nevét?

MULT. Fővény, melyen Thespis kordéja gördül.

JELEN. Avult név! Thespis nem jár talyigán már.

Pályánk neve most szebben hangzik így:

A deszkák, melyek jelzik a világot.

MULT. És mégis fényesebb az én világom.

Hajdan valának cserép-koronák

S arany művészek.

JELEN. Állítod talán,

Hogy most cserépművészek hordanak

Arany, ezüstből készült koronát?

MULT. Akkor az eszmény volt a cél, az ihlet.

JELEN. De most az élet, szív és szenvedély az.

MULT. Az én világom mind, mi halhatatlan.

JELEN. És az enyém, a mely örökkön ifjú.

MULT. Hol Roscius, hol Mnester és Páris most?
 Kik egykor Rómát örjögésbe hozták.
 JELEN. Bizony dicső művészi kor vala!
 Sajat arcát a Mimus nem mutatta,
 Hanem lárvát tartott eléje, jó nagyot,
 Szájában öblöst, hogy a hang kiférjen,
 S skándálta, mint a lajtorja-fokot
 A költő pattogandó verseit.
 És hogyha fenkölt hangot pengetett,
 Felhúzta a magas sarkú cothurnust.
 Bögött, ha bús volt; — röhögött, ha víg.
 Gyöngéd szűz jelmezében nagy kamasz
 Sipogta versét jérce hangokon.
 S milyen volt aztán hozzá a zene?
 Csilingelő háromszög, öthuros lant,
 Szájhoz kötött kettős csülök-tilinkó,
 Pán sipja, s a kézzel vert csörgetyüs dob.
 Nézd, a te multad képe mily dicső.

(Fáklyával megvilágítja a háttérben eltűnő ábrát. Régi római szinpad, álarcz alatt játszó színészekkel, zenészekkel, tánczosnőkkel. Jellemző zene hozzá.)

MULT. Tapsolj tehát! Im itt a klasszikus kor.
 Hát a palimpsest ujan írt sora,
 Mely a régi írást takarja, jobb talán?
 Avult álarcz helyett most él a chablon.
 Hajdan a költő szellem-hősei
 Szerint csinálták álarczait,
 Ma emberéhez készít szerepet.
 Eltűnt a pathos, nincs többé cothurnus...
 A művész úton-útfélen szedi
 Mintáit: eltanulja a paraszt
 Gorombaságát, úri rend negélyét.
 Harczostúl hetykeséget, pórleánytól
 Legyeskedést, hivalgást úri hölgytől,
 Népszónoktól tanul világverő hőst,
 S tükörből a gyöngéd szerelmest. —
 Tanul nevetni, sírni, felhevülni,
 S göresök között meghalni kínosan.
 S ez mind chablon. Hát még a jelmezek?
 Egy örült démon rémszeszélyei,
 Ki az embert majommá visszagyúrja.
 És a zene, mely most már nem «kísér»,
 Hanem «kísért», ez a jelen művészet, —

A te csalárd szellemországod ilyen!

Im, tapsolj hozzá! Itten áll a képe.

(Varázstükrével oda világít. — Ujabbkori szinpad, az ismeretesebb chablon alakokkal, a karrikatúrába menő divatjelmezekkel, zeneszerek, öreg dob óriási trombitákkal. — Jellemző zene hozzá.)

ORÁKULUM. Nem verseny ez; versengés, mit követtek!

Egymástól távol álló nemzetek,
Kiket elválaszt annyi ezred év,
Egymással szembe nem állíthatók. —
Mit tartott szépnek Róma, Parthenópe
S viszont a Spree, a Themse s rajnaparti
Athenae mit nevez most ideálnak?
Már e fölött maguk az istenek
Sem ítélhetnek. Ám mutassatok
Fel egy helyet, egy népet, egy hazát,
Melyben magától, mint a pegázus,
Szülemlé meg és nőtt fel a művészet.
Annak multját, jelenjét vessük össze
S ítéljük el, kit illet a babér?

MULT.

Én tudok olyat: Ister partjain
A távol Scythiából szállt meg egy nép,
Harcban erős, játékhoz nem tudó:
Testben lélekben egyformán kemény
S a még keményebb sorssal daczoló. —
Oh, hány csapásnak kellett őt leverni,
A míg megtudta, mi a szenvedés?
S meddig kellett a fájdalomnak érni,
A míg hangos szavakká változott,
A melyeket egy bujdosó dalár,
Otthonatlan bolyongó énekes,
Kobzát pengetve, átadott a szélnek,
S a szélnél változóbb ember-sziveknek!
Nézd, ez a hely volt bölcsöd otthona.

(Török temető, Budapest a kerepesi-út felől nézve. Elöl turbános sírkövek, török sírok, melyek helyén épült a mai nemzeti színház, hátrább Pest omladozó bástyái, a hatvani kapu egy fonott sövény, mely a mostani Károly-körut és Deák Ferencz-utca helyén a város kerítését képezte; sáncz, karósrók, a hirhedett „rondella“, egy tágas kaszamáta, melyben e század elején a magyar színészek előadásait tartották. A leghátulsó térben Buda karsu mináretekkel. — Az égen a fogyó félhold, Mátyás templomának a tornya fölött. Egy török síron ül Tinódy Sebestyén elmélázva, kezében lant, előtte vándorbot letúzva, ráakasztott kobakkal. Zene Tinódy költeményeiből távoli ének kísérettel: „A régi gonosz idöket éneklek“.)

- JELEN. Mi szívszorító egy tekintet ez?
Török sirokkal fedett temető.
Sötétlő bástyárom, korhadt palánk,
Mely a bozótban elvész. Ott a sáppadt
Égbolton felnyúló török moscheék. —
Mért hivod ezt az én bölcsöm honának?
- MULT. Ez Budapest, «Magyarhonnak szive».
Az a sötét körönd formáiú bástya,
Az a magyar művészet menhelye,
S a sirhalom, hol ama vándor ül,
Hátát a turbánkoszoruzta emlék
Kövéhez vetve, a csarnok helye,
Melyben a honi múzsa megpihen.
- JELEN. S ki e fakó alak? E bús magyar?
- MULT. Ez a te őőd, a vándor dalár,
Ki egy személyben költő és színész,
Kezében ott az egész zenekar,
Az a koboz; — ők ime hárman együtt:
A költő, a kint, és az ég viharja
Bejárják a hazát és énekelnek
Elmult napokról, hősookról, dicsőkről,
S azoknak hosszú szenvedésiről.
Kezdi a dal, folytatja a koboz
S bevégzi a világnak orgonája.
Az a te őőd! Vándor botja ott
A te családfád! Nézd: ez a mesés bot,
A mely a földbe tűzve meggyökerzik,
Virágot hajt, belombozza vidékét,
S utódinak arany gyümölcsöt oszt.
De megkivánja, hogy a víz, melylyel
Öntöztetik, mind forró könny legyen.
- JELEN. El, el, káprázat! Ez csupán mese,
Álom-mutatta rém. Hagymázos ábránd.
E romtanyának híre sincs sehol.
Törüld le onnan! Hadd álljon helyén
A látható, az érthető való!

(Fáklyával int: a kép elsötétül, alászáll, helyében ott áll Budapest mostani képe madártávlatból; úgy, hogy az előtérben a nemzeti színház, az operaház, a népszínház állnak; a háttérben Buda a kiépült királyi palotával, a Mátyás-templommal, mögötte a fénylő nappal.)

- JELEN. Nem mithosz többé az, hogy Orfeus
Dalától a köhalmaz útnak indult
És büszke templommá emelkedett.

Nézd, három templom áll ma itt e helytt,
Hol géniusza oltárán a nemzet
Dicsőségének áldozik.

MULT.

Láttam születni mind e csarnokot. —
Midőn az első fundamentomát
A legszerényebb hajléknak lerakták
Nagy emberek, — kicsiny volt a hirök,
De tetteik valának a nagyok.
Maguk elmultak, el lettek feledve,
De a kő, melyet összeraktak, él!
Körül még pusztaság volt: — temető —
De legsivárabb pusztaság a szív:
A nagy közönség szive; idegen. —
Fehér hollónak hitták a magyar szót,
Az is csak gunyhó-eszterhájba fészkelte,
A palotáig röpte nem vivé fel.
A költőt hitták akkor «nagy bolondnak»,
Művész vehette megtiszteltetésnek,
Ha már komédiás nevet kapott,
Az eddigi «országcsaló» helyett.
És mégis támadt akkor egy hatalmas
Csoport: egy phalanx, mely a korszakot
Merész homlokkal küzdelemre hívta.
Én láttam őket jönni, játszva győzni:
Láttam, hogy lett tüze a jég előttük.
Nem volt c-oda, hisz láng volt mindegyik.

JELEN.

Gyakran szépít a kortárs hű szerelme,
Hálás emlékezet könnyen nagyít. —
Talán nem is voltak oly óriások?

MULT.

Igaz! Hibájuk az, hogy messze tűntek.
Élő szobor a színész alkotása,
A mint elhallgat, porrá is omol.
Talán nagy is volt? Hát ki mérte meg?
Ki festi le, ki önti meg szobornak,
Ki varrhat himet arról a mi szellem?
De nagyságuknak egy mértéke megvan.
Volt versenytársa szerény hajlokunknak:
Fényes, pompától terhes palota,
Előhaladt világhírű művészet,
Kiművelt nyelvet hirdető olimpja,
Patriciusnak, polgárnak kegyencze.
Azzal kellett a versenytérre szállni:
S a honi múzsatábor lett a győztes;

Bár a művészet szellemén kívül
 Nem volt más fegyvertárs a diadalhoz.
 Ki a dicsőségteljes idegen
 Csillagot el tudá homályosítani,
 Annak önfényiben kellett ragyogni.
 Pedig előttük nem volt iskola;
 Nem láttak jobbat, maguknál kelőbbet,
 De sőt el kellett irtani maguktól
 A nyelvérzékkel, nemzet szellemével
 Meg nem férő avult szokásokat,
 Az érzelgős negélyt, siránkozást,
 Felhőverő álpáthoszt, túlozást,
 A vándor ponyva-sátrakban divott
 Félszeg, szenvelgő álérzéseket,
 S helyettük újként megteremteni
 Az ős igazból, nemzet jellegéből
 Eredt modort, mozgást, szavallatot,
 Melyben a nép öngyermekére ismer
 S a tűz tüzet szül: szellem szellemet költ.
 Eljött a költő és új régiókat
 Nyitott a honi művészet előtt,
 Életre hívta «nagy» történetünk
 Erőtéljes, dicső alakjait,
 Kikbe a művész önlángját lehelte.
 Mint két fél-isten, a ki egybe forrt,
 Teremtővé lett költő és művész. —
 Aztán leszálltak együtt a délibábos
 Puszták, szalmás kunyhók lakóihoz,
 Útféli csárdák, vidám lakozások
 Zajában a nép életét tanulva.
 Ez a nemzet «kicsiny» története
 Méltó az ismerésre. Törzsökünknek
 Ez a virága, lombja és gyümölcse!
 Mily ellenállhatatlan volt a hatás,
 Midőn a nép meglátta önmagát
 E büvtükörben és magára ismert,
 Mit költő és művész eléje tárt!
 Az idegen, ki harezos hőseinkben
 Csak félni tudta egész nemzetünket,
 A népdalok hősében megszerette
 Elébb csak a dalt, majd az emberét,
 Utoljára az egész nemzetét,
 Nem a multaknak hizelgek, ha mondom:

A magyar puszta hódította meg
 Pannóniának iker fővárosát
 Honfoglaló törzsökös nemzetének;
 S e hódításnak vára im e ház volt.
 A két (komoly és vig) testvér közé,
 Miként a kegyszüzek, a grációk
 Harmadszemélye, akképen fonódott
 A dalmű, a legégiebb művészet.
 A dal — világnyelv, melyben minden nemzet
 Megérti, a mit istenajk beszél.
 S kit meg nem hódított a honi nyelv,
 Meghódította a magyar zene. —
 — És volt idő, midőn e kis szerény ház
 Festett erdői képviselték
 Az elvesztett egész magyar hazát.
 És képviselték azt hűségesen.
 Itt lelte menhelyét a gondolat,
 Mely másutt szová nem változhatott.
 Innen hangzott el szét a buzdító szó:
 «Oh, el ne csüggedj, nemzet, még remélj!»
 Itt e padon, hol minden színlelés,
 A vissza-vissza néző honfűbű
 Valódi földalommak adta hangját,
 S a könny, mi itt hullt, az valódi könny volt. —
 — Elműt, felszáradt; — hát felejtsük el!
 Miként felejtve, a kik hullaták.
 De én még most is itt látom előttem
 Amaz egész tábornyi szellemet.
 Egyenként is nagyok, — együtt sereg volt.
 Ha össze tudnám őket még keresni,
 Hol elmaradtak jeltelen sirokban, —
 A vadbokorban siró fölmile
 Jelenti tán, ki nyugszik ott alatt?
 Ha még egyszer itt állnának előttem
 «Bánkban» dicső alakja, gyöngy «Melinda»,
 Kegyetlen «Gritti», büszke «Coriolán»,
 Felejthetetlen hős «Volumniája»,
 «Getrud» királynői szobor alakja,
 Kiknek szavából élő szív beszélt,
 Szemükből a lélek lángolt elő,
 Egy-egy szavukkal megkapák a szívet
 S könyvet facsartak jégkebelből is! —
 S a többiek, mind méltó társaik,

Rákóczy anyja, «Zrínyi Ilona»,
 Erzsébet, a nagy brit királyi nő,
 Örvöngő «Lear», önáldozó «Zrínyi»,
 Busongó «Mikhál», lázadó «Petur»,
 Apjának ifjú mássa, mór Othello,
 Jágó és Tartuffe, Cæsar Brutusával
 S kik édes tréfa játszi hangjain
 Örömmek kincsét szórták a világba:
 A két borbély; a kárpitos legény,
 A bonvivantok mintaképe,
 S kit a tréfák alakjai között
 Legelső, legnagyobbnak ismerék:
 Az ős Peleskei nótárius,
 Ha egyszer végig járna még e színen,
 Tengerbe üzne minden bánatot!
 S ha hallanám még alföldi karámok
 Hősét, dallos Csikóst, kalandos Sobrit
 S ábrándos társát, Rózsit, a pacsirtát,
 S a dalmüvek borbély nagy asszonyát,
 Normát, Hunyad-naknak drága anyját
 Haranghangjával: bünde szép Luciát
 Csalogányszégyenítő enekével,
 Tréfás Don Bartotot és Duleamárát
 S leányát, az égből eltűnt szeráfot —
 Kiket mind pázsit fod vagy pázsitosabb
 Feledtetés, a nagy költőkkel együtt,
 A kiknek szellemalkotásai
 Együtt éltek velük — s tán együtt haltak?
 Ki hozza újra össze e csatát?

(Ködfátyol felvonul. Csoportban állják körül Shakespeare, Katona, Szigligeti szobrai a jelzett alakok: Lendvay idősb és ifjabb, Lendvayné, Egressy, Jókainé, Szentpéteri, Bartha, Fánecs, Tóth, Szerdahelyi, László, Komlóssy Ida, Paulayné, Telepi, Hubenay, idősb és fiatalabb, Fűredi, Hegedűsné, Schödelné, Hollósy, Réthi, Kovácsné, Benza, Benza Ida stb. — A zene komoly drámai motívummal kezdődik, majd ábrándos tilinkó távol, — majd az alföldi halászegény dala, végül

Lucia örülésének véghangjai.)

JELÉN.

Palma sub pondere crescit.
 A pálma önterhe alatt növekszik.
 Mi a mult bajnokinak akadály volt,
 Annak legyőztén nyerték a sikert,
 S a küzdelemben volt a diadal.
 Ma már nem eszköz többé a művészet

S zászlóvivője más nagy eszmeharcznak :
 Ma a művészet célja önmag nak.
 A nagy történelem ábráinál,
 Ki a hármass nemzeti szint emelte
 A győzelemre, hírnevét kivívta.
 Most a közélet prizmáján keresztül
 Ezernyi változatba tört színek
 Hü árnyalása az igaz művészet.
 A kor, mely a színészt egyenrangúvá tette,
 Együttal leszállítá őt a piedesztálról,
 A melyen állott, mint kivételes lény, —
 Nem félistent követel tőle többé,
 Hanem egész embert, felfoghatót,
 Minden hibáival s erényivel.
 Nincs többé bizva színpad szónokára,
 Hogy nemzete panaszait kesergje ;
 A rostrumon jobban elvégzik azt. —
 A nagyvilág és harszai helyett
 A szív világát s annak harszait
 Kívánja a jelenkor látni már.
 — Még a költőn is érzik a hatás :
 Midőn színpadra hozza hőseit,
 Kiket a múlt dicsőítéye vesz körül,
 Nem szobrot ves, de fest gyöngéd ecsettel :
 Hogyan érezték ők, mint emberek,
 A korona és pánczéling alatt?
 Egykor a népelet is nagyszerű volt :
 Nehány mindenkitől ismert alak,
 Táj öltözetben : körmönfont szavak,
 Eszményített betyár, ki nem rabol,
 Szájában tapsidéző népdalok.
 Mellé egy ártatlan vadrózsabimbó.
 Ma már a nép fogalma egy világ,
 Más emberek, új osztály, társaság.
 Megváltozott fogalmak, viszonyok,
 Új vágyak, más hiúság, szenvedélyek ;
 Komoly törekvés, léha nyegleség,
 A nemzetélet gyorsabb lüktetési
 Új tért nyitottak a költő előtt,
 És azzal új pályakört a művésznek.
 S nincs többé szép hazánk körül bezárva :
 Már hozzá számítunk a nagy világhoz.

A mult alatt csak országunk szívében
 Volt versenyünk a művelt idegennel!
 Most versenytársunk az egész világ:
 S egyenlő színvonalra kell hatolnunk
 Nagy népcsaládok ős művészetével.
 Hajdan mindhárom művész géniusz
 Tölté be templomunk. Ma mindégyiknek
 Külön dísz-csarnokot szentelt a nemzet.
 A dal világnyelv más templomban zeng:
 Népszínmű, a nép nyelve, önmagának él;
 Az ősi háznak minden terhe ránk,
 A költészet tolmácsira maradt.
 — Dicső örökség! Ez tagadhatatlan!
 De elpazalva semmi sincs belőle:
 Nem veszténk el semmit a hagyományból,
 A költő-óriás királyi Shakespeare
 Nagy alkotási ép úgy fényben élnek,
 Mint önszülette klasszikusaink. —
 Helyét leli mind a romantikus,
 Mind a reális költészet neme,
 Nyelvünknek lyrai szépségeit
 És drámai hatalmát egyesítve
 A néphumorból támadó zamattal,
 A mit teremt, az végig nemzeti.
 S új nemzedékünk méltó új korunkhoz:
 A ledült pálmaerdőnek porából
 Új pálma-geszt emelkedett magasra,
 Megosztva elfoglalt ősbirtokát
 A multból fennállt pályatársival,
 Kiket, mint östörzseket a folyondár,
 Úgy fednek még zöldülő koszoruik.
 S az új Olymp, a nemzet Heliconja,
 Már nem siratja mostoha időket,
 De küldetését híven teljesíti
 Csoportosulva egy oltár körül,
 A mely e házat templommá tévé,
 E házat, e hazát, e nemzetet.
 Ez a jelen. — Legyen szebb a jövő!

ORÁKULUM. A verseny véget ért. Itéletem:
 «Az a babér becses, melyet a boldog élő
 Önhomlokáról az elmúlt fejére tesz.»
 JELEN. Követve legyen, istennő, szavad!

«Az a babér becses, melyet a boldog élő
Önhomlokáról az elmúlt fejére tesz.»

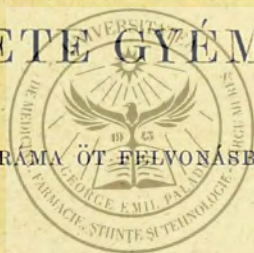
(Leveszi fejéről a babérkoszorút s a Múlt fejére teszi. — Háttérben a jelenkori színész-személyzet, kiváló szerepének a jelmezében, körülfogva a közepen kiemelkedő szobrát a királynak — a hátképben egy oldalon az új parlamentház homlokzata e felirattal: „Az országháza“ — más oldalán a királyi palota, két oldalt híres költők emlékszobrai. Himnusz.)

A FEKETE GYÉMÁNTOK

DRAMA ÖT FELVONÁSBAN

Személyek :

BONDAVÁRY ANNA, grófnő.

ANGELA, leánya.

DIRMÁK ÉVA.

BEREND IVÁN.

SALISTA, herczeg.

CALAMIDES.

KAULMANN FELIX.

SZAFFRÁN PÉTER.

OIGNON.

PANNA.

CLAUDE.

KUNTYORKA.

TARACZ.

MAGYAR

NÉMET

ANGOL

FRANCZIA

I-SŐ

II-DIK

III-DIK

IV-DIK

GYERMEK.

ANNA grófnő inasa.

SALISTA inasa.

I-ső

II-DIK

} inas Kaulmannál.

Munkások, munkásnők.

Történet ideje : A század 60-as évei.

Színhely : Kőszéntárna Erdélyben, és egy európai főváros.

ELSŐ FELVONÁS.

I. KÉP.

«Viheder jár!»

(Tájkép. Kőszénbánya vidéke. Háttul erdős hegyhátak, a miknek oldalából egy nagy vashámor fekete épületei merednek elő, tömör kéményekkel, izzó kohószájaikkal; jobbról félmagasságban a kőszénbánya tárnanyilása, annak a folytatásául egy töltés, a melyen a kőszenes talyigákat végig tolják, a kőszén nagy fénylő darabokban halmozva egész felülről alantig. A tárnanyiláson túl harangláb, a töltés oldalában egy pálinkás lebűj, vaspléh tetővel: jobbról. Azon innen látszik a felhúzógép nagy kereke, mely a csigán tekerdő sodronykötelet mozgatja; a csiga fölött egy csengettyű; az akna feljاراتát kettős ajtó fedi, a mibe vaskarikák vannak pántolva. A szintér négy ötödrészét szélességében elválasztja a háttértől egy kerítésfal, a minék a téglai hézagra vannak összerakva, mint a rostély, s udvart képeznek; a minék a bejárója oldalt esik. Balról lakóház, három lépcső magas tornáczczal. A tornácz széles: vegytani műhely bejاراتát mutatja; süvegkemenctze, rézgörebbel, melynek izzófeneke mutatja, hogy a katlanban tűz ég; mellette a tűzmérő; villanytelep, nagy üvegbugzogányok agyaggyűrűkben. A legvégső háttérben egy hegy ormán meredő lovagkastély tornyai, parkáirjai.)

I. JELENÉS.

Két munkás. Két targonczás. Majd Iván és Taracz.

I. ÉS II. MUNKÁS. (Az aknaajtó előtt áll csendesen.)

(Háttérben a távol hámor pörölyütései hangzanak lassabban, gyorsabban, majd elpihenve; a kürtöböl kieresztett gőz süvöltöz.)

I. ÉS II. TARGONCZÁS. (A tárnaszádon kijön a taligával, s a szemet kifordítja belőle.)

(A csengettyű megszólal a felvonó gép felett.)

I. ÉS II. MUNKÁS. (A kettős csapóajtót hirtelen felrántja.)

(Az emelőgéppel felvonatik a bőrtömlő; abban áll Iván és Taracz.)

IVÁN. (Kiszáll a tömlőből. Öltözete durva, sűrű kabát, zöld hajtókával, magasszárú csizma, derekán bőrv, abba akasztva a Davy-lámpa; fején karimás kalap.)

I. ÉS II. MUNKÁS. (A tömlőt visszaereszti, a csapóajtókat lecsukja.)

IVÁN. A viheder igen erős. A veszélyes gáz az egész bányát eltöltötte. A szivattyúzó gép nem bírja meg. A szeleltető tárnákat kell megnyitni. Te menj a légszivattyú-gép-

hez; én a ventilatorhoz állok; jelezd, hányat fordul a szél-mérő! (Első munkáshoz.) Előbb csengess a munkásoknak, hogy hagyják el mind a bányát; a míg ilyen erős a rossz lég-járása, a munkát abba kell hagyni. Legalább három napig.

I. MUNKÁS. (A haranglábbhoz megy és csenget.)

TARACZ. De uram: ha a munkás három napig nem dolgozik, három napig koplal.

IVÁN. Kifizetem nekik az egész hetet.

TARACZ. Vesztegeted a pénzt uram. Más senki sem teszi azt.

IVÁN. Azért engem szeretnek a munkásaim, s jöhet idő, a mikor ennek hasznát veszem.

TARACZ. Soha se hidd azt uram. A bocskoros ember nem háladatos. Akármi jót tettél vele ma, holnap nem emlékezik rá. Ma ragaszkodunk hozzád, mert jól bánsz velünk; velünk együtt izzadsz a munkában, szívod a rossz levegőt, füstöt, a mit mi szívunk, azt a kenyeret eszed, a mit mi; de ez csak addig tart, a míg magad vagy a vásárban. Jöj-jön valaki más, a ki új bányát nyit, más hámort állít, fizessen két garassal többet, mint te, mind itt hagyunk.

IVÁN. Még te is Taracz?

TARACZ. Még én is.

IVÁN. Hisz egészen hozzátok hasonló vagyok.

TARACZ. Mégsem vagy az. Neked sok eszed van, nekünk kevés. Úr vagy, ha daróc van is rajtad. Ne vesztegesd a pénzt a mi szeretetünkre, olyan nekünk nincs.

II. JELENÉS.

Munkások, Leányok. Majd Evila.

MUNKÁSOK. (Tolongva jönnek elő a bányáüregből, szerszámaikkal, mások targonczát tolnak s a szenet kiüritik.)

EVILA. (Kék, gombos mellénykében, kurta vörös muszújban, melynek egy vége az övébe van feltűzve, az alatt sárga fersing; feje tarka virágos kendővel bekötve. Szenes taligát tol végig a töltésen, a szenet kifordítja belőle. Dalol:)

Mikor fészültelek,
Ugy-e nem téptelek,
Mikor mosdattalak,
Ugy-e nem szidtalak?

IVÁN. (Félre.) Megint ez a dal, a mi calculusaimat össze-zavarja. Micsoda csodálatos egy alak ez! Arczán földi szenny és túlvilági glória! S ez a két szem! Két fekete

gyémánt! Csillagokkal teljes sötétség! (Taraczhoz.) Jöjjenek a munkavezetők a tornácához. Vegyék át a csoportjaik fizetését. (A tornác legfelső lépcsőjére ül, egy fekete táblát a térdére fektet s az egymásután jövő munkavezetőknek leszámíltja a béröket.)

LEÁNYOK, EVILA. (Ezalatt állva, a kezeiket egymás vállára téve, jobbra-balra lejtenek s dalolják hozzá a fentebbi melabús nótát.)

TARACZ. (Egy hosszú jegyzéket nyújt át Ivánnak.) Itt van a büntetések jegyzéke.

IVÁN. (Ketté szakítja a jegyzéket s elveti.)

TARACZ. Jaj uram, ha te nem húzod le a bérökből a büntetést, akkor én minek is jegyzem fel a vétségeket? Így ki-kapnak rajtunk.

IVÁN. Jöjjenek a leányok!

TARACZ. No mit ugrabugráltok itt most, mintha búcsu volna? Lódulj Evila a piczuláitokért!

EVILA. (Odamegy Ivánhoz.) Szép jó napot uracskám.

IVÁN. Köszönöm szép leány. Hányan vagytok?

EVILA. Kilenczen.

IVÁN. Mindegyiknek hat munkanapra hetven krajczár. Ki tudod számítani mennyi?

EVILA. Ha még azt se tudnám?

IVÁN. (Leszámíltja a pénzt a táblára.)

EVILA. De hisz annyi nem kilencznek, hanem tíznek jár.

IVÁN. A tizedik részt neked adom.

EVILA. (Elbámúlva.) Miért?

IVÁN. Azért, mert neked még egy nyomorék testvéred is van, a kit a munkabéredből tartasz. Tudom, hogy becsületes leány vagy. Meg akarlak jutalmazni.

EVILA. De én nem veszem ám azt el.

IVÁN. Miért nem?

EVILA. Mert akkor minden ember azt hinné, hogy én önnek a szeretője vagyok, s akkor nekem nem volna itten maradásom.

IVÁN. (Magában.) Különös lény! Meztláb jár s a fején csillagot hord. Szégyenlené, ha az én szeretőmnek tartanak. Nem is tudja hát hogy mi az? Milyen kár érte. — Ezek a szemek már régóta kiforgatták a helyéből a józan eszemet. De mit gondolkozom rajta? Magam vagyok az egész családom. Ki pirúl miattam, ha a daróczban keresem fel azt, a mit a selyemben nem találtam? (Fenn.) Hallod-e Evila? mondok neked egy szót. Én elveszlek téged feleségül.

EVILA. (Folkaczag.)

IVÁN. Ne kaczagj. Komolyan mondom.

EVILA. Nem lehet ám.

IVÁN. Miért nem?

EVILA. Mert énnekem már van vőlegényem. Gyűrűt is váltottunk. Látja? ezüsből van.

IVÁN. Add vissza neki. Kapsz tőlem aranyból.

EVILA. Nem lehet az. Az én mátkám dühös vad ember. Képes volna engem megölni, s önnek a tárnáját felgyújtani, mikor legjobban sűg a viheder. Az én mátkám a Péter, az emberevő. Itt a fölös pénze. Isten áldja. (Elszalad.)

MUNKÁSOK, LEÁNYOK. (A kapott pénzen osztozkodva a háttérben, eloszlanak.)

III. JELENÉS.

Iván egyedül. Majd Péter.

IVÁN. Hát ez mi volt? Egy okos embernek az eszén felülkerekedett a szív! Hát ki az a szív? Én vagyok-e az ő, vagy ő az én? (Öklével a szívére üt.) Elhallgatsz? Én vagyok a te urad, nem te az enyim! Meg ne szólalj többet. Nem hallgatom.

PÉTER. (Támolyogva jön s a kezében tartott pipával veszekedik.) Te utálatos hűtelen gazember! Hát így kellett engemet meggyaláznod? Hogy őriztelek, hogy apolgattalak! Ha magam éheztem, téged tápláltalak. Czudar, hűtelen himpellér. Mikor legtöbb szükségem volna rád, akkor hagysz itt? Összegázoljálak? Porra tiporjálak? Te átkozott hitetlen csaló, te?!

IVÁN. Kivel pörölsz olyan haragosan, Peti?

PÉTER. Hát kivel? Ezzel a pipával itt ni. Tizenkét esztendeje, hogy a szájból ki nem szakadt, s most kapja magát, ketté török.

IVÁN. Végy másikat.

PÉTER. Nem érti azt az úr. (A lebúj felé megy.)

IVÁN. Szaffrán Peti! Neked ma megint erős mámorod van.

PÉTER. Nem uram, ez még a tegnapi; a maihoz csak most kezdek hozzá.

IVÁN. Nem szeretem a dolgotat Péter. Te igen jó munkás vagy. Egy nap alatt annyit dolgozol, mint más kettő alatt; hanem aztán ha négy napig dolgoztál, három napig a lebújban ülsz.

PÉTER. Mit tegyek uram? A ki beteg, annak orvosság kell.

IVÁN. Hát a te betegségednek orvossága a pálinka?

PETI. Mi volna más? Hiszen tudod uram, hogy engemet gúnynéven az «emberevőnek» hinak.

IVÁN. Miért?

PETI. Mert az vagyok. Legény koromban matróz voltam. Hajótörést szenvedtünk, egy dereglyén menekültünk tova. Midőn minden élelmiszerünk elfogyott: három napig kínlódtunk étlen, szomjan, akkor tengerész-ebédet adtunk egymásnak. A kire a sors esett, annak a többiek kedvéért meg kellett halni. Egy gyermek volt. Annak az anyja megátkozott bennünket, a kik e rettentő lakomában részt vettünk. S ez átok megfogott engem. A saját véremen kívül még egy idegen embernek a vére is jár az ereemben. S ez éget! Mint a pokol. Nem oltja el más, csak a pálinka. Nem tudok gyermekarczra nézni, azt hiszem, hogy a dühösség tör ki rajtam. Oh uram, ne sajnálja ön tölem azt a kis pálinkát. Csak az szelidít meg engem. (Betáimolyog a lebújba.)

IVÁN. (Egyedül.) S ezért a vadállatért utasít vissza engem!

Iván, Taracz, Felix, Calamides, Munkások, Leányok.

TARACZ. Uram; két idegen úr érkezett ide hintón. Az egyik önnel akar beszélni. A másik valami papféle lesz, ámbár bajusza van: a népsegnek szent képeket meg olvasókat osztogat.

IVÁN. Hát csak jöjjenek hamar, mert nekem a műhelyem után kell látnom: a göreb már izzani kezd.

CALAMIDES. (Hosszú térdig érő fekete kabátban, mellén rendessillaggal. A körüle csoportosulóknak ereklyét, amuletokat osztogat, a zsebéből előszedve.)

MUNKÁSOK, LEÁNYOK. (Kezeit csókolják.)

FELIX. (Nyalka dandy, kezében en touscas ernyő, fején fehér castor kalap.) Ah, servus Iván! Hát mégis nem igaz, hogy téged csak a föld alatt lehet megtalálni.

IVÁN. (Kezét nyújtja neki.) Néha ide fenn is járok.

FELIX. Te egész testtel lélekkel a köszénre meg a vasra vetted magad?

IVÁN. Ez ad kenyeret. — Ki az a másik úr?

FELIX. Majd megismered, ha kifogy zsebéből az amulet. Calamides barátunk. Maltai lovag.

IVÁN. Maltai lovag? Hát van ilyen még a világon? Azt hittem, hogy csak ásatag állapotban található.

FELIX. No itt látsz egyet elevenen.

IVÁN. S különben úgy üres óráiban mi a foglalkozása?

FELIX. Oh nagyon nevezetes! Ő millióknak a vezetője.
IVÁN. Mi? Szúnyogoknak a királya?

FELIX. Haha! Nem szúnyogmilliókról; de igazi frankról van szó. Ő a teljhatalmú megbizottja a Nagy Frigyládának.

IVÁN. A Nagy Frigyládának! Hát az megint micsoda?

FELIX. Ez barátom egy nagy pénzszövetség, mely egyesíti az igazhívő kapitálist egész Európában, hogy a hitetlen kapitális uralmát megdöntse vele.

IVÁN. Colossalis gondolat!

FELIX. Száz meg száz milliók állnak a rendelkezésére a Nagy Frigyládának; vállalatok támadnak az auspiciumai alatt, mint a gomba. Ipar, közlekedés, gyármunka, kereskedelem, tontinák, docksok; minden téren verseny a hitetlen tőke ellen.

IVÁN. Hát egy új keresztes háború: vas helyett arannyal.

FELIX. Jól találtad. Ez hozott bennünket ide. A Nagy Frigyláda meg akarja venni a te tárnádat és kohóidat, így a hogy állnak.

IVÁN. De én nem árulom őket.

FELIX. Szólj, mit jövedelmez neked ez az egész telep?

IVÁN. Jó évet és rosszat egybeszámítva, átlag tízezer forintot.

FELIX. S abból te megélsz?

IVÁN. Azt én egészen megtakarítom. A háztartásomat a tartaléktőkém kamatja fedezi.

FELIX. Tehát tízezer forintnak megfelel kétszázezer forint tőke. Rögtön lefizetjük: s akkor nem kell itt a föld alatt bujkálnod és tárnagázt nyelned.

IVÁN. De én nem adom el a telepemet.

FELIX. Kevesled az árt?

IVÁN. Ellenkezőleg. Nekem azt a jövedelmet megadja a tárnám és hámorom, mert magam vagyok igazgató, levelező, pénztárnok, ellenőr és bányamérnök: de a ki erre mind külön hivatalnokot akar tartani, az ráfizet és tönkre jut. Én senkit megesealni nem akarok.

FELIX. E felől légy nyugodt. Nekünk oly nagyszerű terünk van, mely e telep jövedelmét meg fogja ötvenszerezni. Mi megbuktatjuk a porosz köszönet s leverjük az amerikai versenyben az angol vasúti síneket.

IVÁN. De hát miért választ ki a Nagy Frigyláda egy ilyen nagyszerű művelethez éppen egy ilyen világ háta mögött eső telepet Erdélyben, mint a berendi tárna?

FELIX. Oh kedves barátom! Hát a Mississippi nem esett-e még sokkal messzebb Páristól?

IVÁN. Úgy? A Mississippi. De miután én nem akarom, hogy az én becsületes nevem valamikor egyenlő jelentőségű legyen a Mississippi szédelgéssel: azért kerekem, megmondom, hogy a tárnám nem eladó; semmi árért.

FELIX. Bajtárs! Óvlak és figyelmeztetlek! Meg fogod bánni a dolgot. Ha tőled nem vehetjük meg ezt a köszöntelepet: megveszszük a völgy másik oldalán levőt.

IVÁN. Az ott a bondavári uradalom. Tudom, ott is van köszén is, vas is. De ott a várban egy büszke főúri család lakik.

FELIX. Egy millióskaért leszálnak onnan.

IVÁN. Másik baj az, hogy a bondavári köszöntelephez nem vezet járható út.

FELIX. Tudom. Mi oda szárnyvasutat fogunk vezetni.

IVÁN. S ki fogja e vasutat kifizetni?

FELIX. Azok ottan! Látod, kiknek az én lovagom az amuletocksákat osztogatja. Ez a felpénz.

IVÁN. Nem értem a dolgot.

FELIX. Nem ám; mert ez a magas politika dolga. Kedves barátom: a politika az a tudomány, mely megtanít bennünket arra, hogyan kell egy krajczárt felváltani száz forintra. A hol a politika a mathesis professzora, ott azt tanulják, hogy a «kétszer kettő» = tizenkettő.

IVÁN. Ezt nem fogom megtanulni.

FELIX. Ki tudja? A szükség derék iskolamester, hanem a politika a professor. Ha a Nagy Frigyláda itt a szomszédban versenyt fog támasztani neked s a maga millióival ráfekszik a te kis gyártelepedre: majd meglátod, hogy miket fogsz még megtanulni?

IVÁN. (Kihúz a zsebéből egy darab kenyeret.) Látod ezt a fekete kenyeret? Ez az én tanárom. A ki ettől tanult: az nem tanul milliomok ládájától semmit! — Bocsáss meg. — A kémlő kemenczém után kell nézmem.

FELIX. Várj hát legalább, a míg megismertetlek a mi lovagunkkal.

V. JELENÉS.

Elébbiek, Szafrán, Péter, Evila, KuntYorka.

PÉTER. (Kibukkan a lobúj ajtaján.)

ÉVILA. (Jő balról, KuntYorkát támogatva.)

KUNTYORKA. (Tizenkét éves nyomorék fiú, két mankón jár.)

CALAMIDES. (Evilára áldást oszt, KuntYorkának ajándékot ad.)

KUNTYORKA. (Evilához.) Enni való ez?

EVILA. Dehogy az. — Szépen eltedd. Ez amulét.

CALAMIDES. (Iván elé járul, kenetteljesen.) Az úr malasztja szálljon e házra és lakóira.

IVÁN. Hagyja el, lovag úr, kár én rám a malasztot vesztegetni. Kárba vesz.

CALAMIDES. Csak nem eretnek talán?

IVÁN. Még annál is rosszabb. Geolog. Ezer méternyire jártam a föld alatt s nem leltem a poklot.

CALAMIDES. Apage satanas.

IVÁN. Az ám! A szegény öreg sátán. A legméltatlanabban rágalmozott teremtés. Nem keres az minket, hanem mi keressük őtet, s a mi rosszat csak elköveltünk, mind ő rá fogjuk, hogy ő követte el. Aztán dehogy visz el az bennünket, hiszen maga is alig élhet szegény — a nagy concurrentia miatt.

FELIX. (Evilára mutatva.) No én látok itt egyet, a ki aligha el nem tudna vinni. Nem ez danolt az előbb? Teringette! Micsoda hang. Egy banya, tele ezüsttel.

PÉTER. (Evila elé toppan.) He! te panká! Már megint parádézni hordod azt a varangyot? (Megfogja a fülét KuntYorkának.)

EVILA. (Védi az öcscsét.) Hagyj neki békét, Péter, kérlek.

PÉTER. A fertelmes varasgyék! Már megint mézesbábot vettél neki! Mért nem koldul? Mért nem ül a templomajtóban ilyenkor? Mért nem megy faluzni tarisznyával? Soha fertelmesebb nyomorék két mankóval nem járt még házról-házra. Te lidérez!

EVILA. No Péter? Ne bánts a KuntYorkámat, ő nem tehet arról, hogy olyan csúnya. Ledobta a mostohám a földre, mikor kis gyerek volt. Ne bánts őt. Inkább üss engem.

PÉTER. Téged is megverlek, ha még egyet szólsz. Gyere te vízi borjú, gyere a templomajtóba, vagy megeszlek.

EVILA. (Kirántja a kezéből az öcscsét.) Ezt a gyereket nem szabad kendnek kínozni, vagy vége köztünk mindennek.

PÉTER. Úgy? (Megfogja Evila hajfonatát s a másik kezében levő szíjjal ütni készül.) Hát még te ellenkezel is?

CALAMIDES. (Ivánhoz.) Uram! Ne engedje annak a ficzkónak, hogy azt a szép gyermeket kínozza.

IVÁN. Joga van hozzá. Az övé. Menyasszonya. Ha beavatkozom, még jobban megveri. Az ő dolguk az. Jó napot uraim. A dolgom után kell látnom. (El a házba.)

FELIX. No hát én majd megmutatom, hogy kell ezzel a ficzkóval elbánni?

CALAMIDES. Nem tanácslom. Az ilyen földalatti munkás nem igen fogja tiszteletben tartani a te selyem napernyődet.

FELIX. Majd meglássuk. Te csak annyit tégy, hogy mikor azt látod, hogy ennek a cyclopsnak a karját megfogom, kiáltsd rám e szót: «doktor úr!» — Én keresztül fogom őt hajítani a kerítésen. (Felhúzza a napernyőjét s odalép Szaffranhoz.) Hát te ficzkó, mért vered te ezt a leányt?

PÉTER. Kinek mi gondja rá? Az én mátkám.

FELIX. Ah! Te házasodni készülsz? Hát aztán nem vagy te katonaköteles? (Elkezdi Péter karjait tapogatni.) Hatalmas izmaid vannak.

CALAMIDES. Doktor úr!

PÉTER. (Ijedten ereszti el Evila haját.) Doktor!

FELIX. (Péter czombjait tapogatja végig.) Egy Herkules! (A mellére teszi fülét.) Végy csak egy nagy lélekzetet! — Mint egy rinócerosz! Hát aztán voltál femur az assentation?

PÉTER. (Ijedten.) Untaughch vagyok! A két első fogam hiányzik. Nem tudom elharapni a töltényt.

FELIX. Ah! Lirumlarum! Ma már hátultöltőink vannak. Hiszen te igen derék legény vagy. Szeretsz verekedni. Majd holnap gyere fel a bírósághoz felülvizsgálatra. A Danne-wirkénél igen jól fogsz verekedhetni.

PÉTER. (Rémülten tekint maga körül.) Nem! Nem hagyom magam katonának vitetni. (Futni készül.)

EVILA. (Mégfogja a kezét.) Péter! Csak nem akarsz engem elhagyni?

PÉTER. Eredj a pokolba! Ne csimpajkozz belém! Futok a világba. (Megfordul, a kerítésnek szalad, keresztül veti magát rajta, fel a töltésnek fut s onnan leugrik a korláton keresztül.)

FELIX. (Calamideshez.) No, úgy-e megmondtam, hogy keresztül dobom ezt a ficzkót a kerítésen.

KUNTYORKA. (A két mankójával toppantva.) Ez volt a derék! Ez ám a derék urabácsi!

FELIX. (Kuntyorkát dédelgetve.) Oh te szegény kis nyomorúlt gyermek! Hogy lehet az ilyen árvával kegyetlenkedni valakinek? Az valóságos istentelenség.

EVILA. (A fiú mellé térdelve.) Úgy-e bár, doktor úr? Mikor bántják, mindig mintha csak szívembe szúrnák a kést.

FELIX. Testvérkéd ez a fiúcska? (Hol a fiú, hol a leány állát simogatja.)

EVILA. Igen. Az öcsém. Kuntyorka.

FELIX. Születéstől nyomorék?

EVILA. Nem. Két éves korában a mostohánk kidobta az ágyból, akkor lett azzá.

FELIX. Szegény fiúcska. (Evila fejét czirogatja.) Hisz akkor lehetne rajta segíteni. Nálunk van olyan intézet, a hol a legnyomorultabb fiúkat is kiegyenesítik. Szeretnél-e olyan délelég legény lenni KuntYorka, mint a többiek? Gyere velem. Én elviszlek s fogadom, úgy kerülsz vissza, hogy senki sem ismer rád. Táncolni fogsz a nénéd lakodalmán.

KUNTYORKA. Azt, azt! Táncolni! Két lábon. Nem négy lábon, mint most. (Örömtelten ugrál a két mankójával.) Csárdást táncolni.

EVILA. Hát aztán én nékem kim maradna, a kit én szeressek? Kinek takarítsam meg a keresetem? Kinek vegyek mézes bábót? Czifra pojáczát! Én az én KuntYorkántól meg nem válok.

FELIX. Hát mondok neked valamit. Gyere fel te is az öcséddel a fővárosba.

EVILA. Oh uram. Nincs ott talicskázni való közsén.

FELIX. Nem is köszönet talicskázni; hanem okosabbat tenni. Te énekeltél az elebly olyan szépen?

EVILA. Hát csak a hogy Isten tudom adta.

FELIX. Hát én azt mondom neked, hogy neked a torokodon többet erő ezüstbánya van, mint a mennyit a gazdád egész tárnája ér. Ha feljössz velem s tanulsz énekelni, olyan énekesnő lesz belőled, hogy az egész világ a lábadhoz fog borulni.

EVILA. Tudom, tudom én mi az? Egyszer járt itt olyan énekesnő, a munkások betegpénztára javára énekelt: Hollósy Kornéliának hitták. Olyan volt, mint egy tündér! Mikor azt hallgattam azt hittem, hogy a mennyországot látom magam fölött.

FELIX. No hát olyan fogsz te is lenni, s akkor majd a mennyországból nézesz le magad a földre.

EVILA. Az ám, de én doktor úrral csak még sem mehetek el.

FELIX. Miért nem?

EVILA. Mert megszólnának az emberek.

FELIX. S te azt bánod?

EVILA. Hát lássa, doktor úr, az embernek nem fáj olyan nagyon se az éhség, se a hideg, se a verés, mintha az arca ég a szégyen miatt.

FELIX. (Félre.) Teringettét; ez egy klenódium. Ezt nekem

meg kell szerezni minden áron. (Evilához). Hát akkor eljön-e velem, ha feleségül vennék?

EVILA. (Félre.) Ihol ni! De furesa nap van ma. Már a második nagy úr kér meg feleségül. (Fenn.) Van nekem már vőlegényem.

FELIX. Dejsz' azt várhatod ítéletnapig. Az vissza nem jön többet, s ha ide vetődik, elviszik katonának. Hát kell neked olyan ember, a ki mindennap megver téged is, meg az öcsédet is, a ki elveszi a keresményedet s viszi a koresmába? Látod ha hozzám jössz, selyemruhában jársz, palotában lakol, üveges hintóban kocsizol.

KUNTYORKA. Azt! Azt! Hintóban ülni! Én szeretek kocsizni nagyon! Hottó, lovam, hottó!

EVILA. Nem tudom: higgyem-e?

FELIX. Menjünk mindjárt a paphoz: rögtön megesküszöm veled! Csak nem találsz valami rút férfinak?

CALAMIDES. (Felixhez.) Barátom, jó lesz már talán a tréfát abba hagyni.

FELIX. Semmi tréfa. Nekem erre a két fekete gyémántra, erre a két pokoli szép szemre szükségem van:

CALAMIDES. Ugyan minek?

FELIX. «Hypothékának!»

CALAMIDES. (Homlokára üt.) Hol jár ennek az esze?

FELIX. Ha én ezt a gyémántot kiesiszolom, mesés dolgokat fogok vele elnyerni.

CALAMIDES. De csak nem akarod azért nőül venni?

FELIX. Azt te nem érted. Ez sublimior mathesis. El akarom venni: hogy hozzám legyen kötve; de úgy, hogy én ne legyek hozzá kötve.

CALAMIDES. Hogy lehet az?

FELIX. Hát úgy, hogy itt megesküszöm veled.

CALAMIDES. Ki esket össze ilyen röptiben?

FELIX. A legroszabb esetben te.

CALAMIDES. Hisz én nem vagyok pap, csak máltai lovag.

FELIX. Szent képeket osztogattál: a nép annak hisz. Azonban megteszi valami szegény pópa-is — jó pénzért. Akkor aztán kimegyek veled Franciaországba, a hol az egyházi házasság érvénytelen, s a mikor akarom, túladok rajta.

CALAMIDES. Ez pokoli tréfa.

FELIX. De a mennyország javára szolgál. Hát csak arra kérlek, ha már megtetted, hogy engem doktor úrnak ezímeztél, engedd, hogy én meg téged főtisztelendő úrnak ezímezzelek.

CALAMIDES. Kezdem nem tudni, hogy kettőnk közül melyikőnk járt a jezsuitákhoz iskolába?

EVILA, KUNTYORKA. (Ez alatt, a míg a két férfi párbeszédet folytat, halk hangon fecsegnek egymással.)

EVILA. Elmegyünk csengős kocsin.

KUNTYORKA. Pattog majd az ostor.

EVILA. A Kuntyorka kap édes orvosságot.

KUNTYORKA. Czukrot sokat hozzá!

EVILA. Attól kiegyenesedik. Ilyen legény lesz ni!

KUNTYORKA. (Egy mankóját magasra tartva.) Ilyen hosszú ni!

EVILA. (Megöleli.) Velem fogsz tánczolni!

KUNTYORKA. (Nénje elébe ül, lábait hányja-veti.) Kalamájkát, podczabuczkit tánczolunk! haha! (Ez a halk fecsegés egyidejűleg folyik ama párbeszéddel.)

FELIX. (Evilához.) Kisasszony!

EVILA. (Bámulva.) Ki az?

FELIX. (Megfogja a kezét.) Főtisztelendő úr! Ime a jegyesem, a kiről szóltam.

EVILA. (Visszahúzódik.)

FELIX. Nos? Visszautasít?

EVILA. (Remegve.) Dektor úr! Jó uram! Nem tudom mit mondjak? Engedjen egy kis időt! Hadd menjek el az anyám sirkeresztjéhez tanácsot kérni tőle. (Elfut Kuntyorkával együtt.)

FELIX. Látod szent barátom milyen vallásos teremtés? Nem érdemli-e meg, hogy pártfogoltassék?

CALAMIDES. Hogy «te» pártul fogod? — Bizony nem tudom, hogy mi hivatala marad Belzebubnak, ha te egyszer hazakerülsz a pokolba?

FELIX. Hintót látok begördülni a hidon keresztül. Ez Bondaváry grófnőé. Jön a második roham. Mi addig vonuljunk félre; hadd ugrassa ki a mi borzunkat más az odújából.

CALAMIDES. Neked nem sikerült?

FELIX. A masculinummal nem; majd a foemininummal talán. (El Calamidessel.)

VI. JELENÉS.

Iván, Taracz. Majd Anna és Angel.

TARACZ. (Balról jó, Iván ajtaján becsenget.)

IVÁN. (Kijön az ajtón.) No mi baj?

TARACZ. A grófné van itt Bondavárról.

IVÁN. Egyedül?

TARACZ. A fiatal is vele van.

IVÁN. Ugyan rosszkor jönnek. Vezesd ide.

ANNA. ANGELA. (Úti öltönyben jönnek).

ANNA. (Lorgonját szemé elé tartva, Ivánhoz.) Kérem: Berend Iván úrral szeretnék találkozni. Vezessen hozzá.

IVÁN. Én vagyok az a Berend Iván.

ANNA. Ön az a Berend Iván? (Angelához.) Hallod ezt Angela? Ez itten Berend Iván? — A mi mult évi kedves vendégünk. A mágnes lovag. A gavallérok mintaképe! Ez az alak! Hát ráismersz, mi?

ANGELA. Oh én ismerek rá legjobban. (Kézét nyújtja Ivánnak.)

IVÁN. Bizony grófné, ez a bányáknak a toiletteje. (Kézét csókol Annának.)

ANNA. Nagyszerű! Mintha csak a fütökemenczéből jönne.

IVÁN. Eltalálta grófné. Épen onnan jövök.

ANNA. Mit főz ön?

IVÁN. Holmi gázokat.

ANNA. Gázokat! Akkor kérem ne vezessen be a szobájába. Csak maradjunk idekintről.

ANGELA. Hát nekem szabad bepillantanom?

ANNA. De valamihez hozzá ne nyúlj; mert rögtön elrepülsz a levegőbe.

ANGELA. (Felmegy a tornácra s kíváncsián vizsgálja a mindenféle vegytani műszereket.)

ANNA. És ugyan mit készít ön ezen a veszedelmes konyháján?

IVÁN. Ne higye grófné, hogy aranycsinálással foglalkozom. Oh annál sokkal hasznosabb titkon töröm a fejem: oly titkon, mely a szegény embereket megvédi s a gazdagokat boldogítja.

ANNA. Angela! Jer ide! Berend úr érdekes dolgokat mond.

ANGELA. (Visszasiet.) Oh én minden szavára hallgatok.

IVÁN. Látja grófné, ma minden munkásom pihen, s még három nap így fog lézengeni. A köszénbánya tele van könléggel. A bányász ilyenkor azt mondja: «viheder jár!» Egy könnyélműen felnyitott Davy-lámpa ilyenkor az egész vihedert felrobbanthatja s akkor a bányában dolgozók százával veszve vannak. Egy részök talán még életben marad: eltemetve a romok közé; de azokat is nehéz kiszabadítani, mert a láng egyuttal meggyújtotta az egész

tárnát s a széngáz megfojtja a behatolókat. Hát én azt a titkot keresem, mivel lehetne az ilyen meggyuladt kőszénbányát rögtön és biztosan eloltani?

ANGELA. Az igazán nemes feladat. S ennek áldozza ön egész életét?

IVÁN. Nem áldozat, gyönyör ez! A természettudomány az Istenbe mélyedés gyönyörűsége.

ANNA. S még mindig oly asceta életet él? Nincs még neje?

IVÁN. Van. A szikla. Mi értjük egymást, a hideg kő s az élő szellem szerelme egy új lényt teremt a világra, a ki-nek neve áldás lesz a földön. (Angelához.) Ugyan kérem grófnő, nem nevet a bombasztjaimon?

ANGELA. Én értem és érzem, a mit ön mond. Megengedi, hogy «családjánál» tisztelegjek? (Felsiet a tornácra s a gépeket vizsgálja.)

ANNA. Mi önhöz búcsulátogatásra jöttünk. Eladjuk a bondavári uradalmat. Egy milliót kínálnak érte.

IVÁN. Igen jól meg van fizetve.

ANNA. Nem csak azért. Angela leányom férjhez megy. Salista herczeg veszi el. Ön ismeri a herczeget?

IVÁN. Egyszer-kétszer beszéltem vele; de híreből még jobban. (Félre.) Angela ki nem állhatta őt. És hozzá megy. Ah, minő diadal volna az, ha most azt mondhatnám: ime nekem is van menyasszonyom s bemutatnám nekik a szénhordó leányt! (Annához.) Fogadja szerencsekívánatomat a grófnő.

ANNA. Azt azonban tudja ön, hogy a mi családi vagyónunk hitbizomány; az egészszet a fiam öröklí, a leányomé csak az anyai birtok: Bondavár. Ha a herczeg veszi el, annak hozományt kell adnom.

IVÁN. Természetes. A herczegi koronához nem illik más csak a millió. S jó a vevő?

ANNA. Kérdést sem szenved. A Nagy Frigyláda veszi meg. Az első pénzhatalom Európában.

IVÁN. Nem ismerem.

ANNA. Azonban egy kis akadály van az eladásnál. Ön az én hegyeim közt, hogy is mondják csak? «turzás» útján felfedezte a kőszén s ezáltal valami előjogot szerzett magának. Hát a vevő társulat ennek az előjognak átengedéséhez köti a szerződés helybenhagyását.

IVÁN. (Félre.) No ez érzékeny tréfa. Két túlvilági tündéresszony bársonyban és selyemben, leszáll a várából a kor-

mos tenyerű szénégetőhöz, koldulni tőle egy kis milliócskát. Azt mondják: vágd el érettünk a nyakadat, majd aztán szépen eltemettetünk. Ha én a turzási előjogomról lemondok, azok a szédelgők, a kiknek az ipar csak czég a könnyenhivők kizsákmányolására, egyszerre új tárnát nyitnak mellettem s engem hosszú időre megbénítanak. De hát én jó bolond vagyok. Nem szabad semmit megtagadnom. A szegény grófkisasszony különben nem lehet herezegő! S mi lesz belőle akkor? Én rozabb, mint most, akkor sem leszek. S bizony mondom, hogy az én fekete kenyere tovább fog eltartani, mint amazoknak a milliói. (Annához.) Jól van, grófnő, a jó szomszédságot lemondok a törvényadta előjogomról.

ANGELA. (Nagyot sikolt a tornáczon.)

ANNA. (Megijed.) No, mi történt veled?

ANGELA. (Kaczag.) Semmi! Semmi! Itt van egy tükör. A mint bele néztem, akkora fejet mutatott, mint egy memnonszoboré.

ANNA. Lehetetlen.

ANGELA. (Lefat a tükörrel s belénevezti Annát.)

ANNA. Szent szűz óltalmazz! Ez ördögösség! Hiszen, hogy nagy orrom van, azt tudom; de akkora csak még sines, mint egy őrtorony!

IVÁN. Ez egy gyűjtő tükör, grófnő. Azért nagyit.

ANNA. Angela. Idejövételünket jó siker koronázta. Berend úr szíves volt lemondani az előjogáról.

ANGELA. (Szomorúan.) Úgy?

ANNA. Egyébiránt, uram, mi e lemondásért önnek. . .

ANGELA. (Annához.) Csak nem akard őt azzal megsérteni, hogy valami kárpoztást ajánlj?

IVÁN. (Nyersen.) Nekem? Mit? grófné asszonyom?

ANNA. (Változtatva hangot és modort.) Mi ezért önnek örök hála-lára leszünk kötelezve. (Kézét nyújtja.)

IVÁN. (Enyhülten.) Szót sem érdemel, grófnő. Nekem az csak néhány napi buvárlatba került. Nem vesztek vele semmit s szerencsésnek érzem magamat, ha Angela grófnő boldogságát megállapíthatom vele.

ANGELA. (Boszúsán vállat von; más tárgyra tér át.) De hát mondja meg ön, mire való önnek a komoly műszerei között ez a bűbajos tükör?

IVÁN. Hát biz azt nem a nyakravalóm felkötéséhez szoktam használni; hanem mikor valami vegytani kísérlettel oly erős tüzet kell létrehozni, a mit semmi földi láng elő

nem ad: e gyütükör a napsugarakból egyesíti azt. Ennek a gyúpontjában még a gyémánt is el ég.

ANNA. A gyémánt is? Ah az lehetetlen.

IVÁN. El biz az. Az is csak szénanyag, mint ez, a mi lábunk alatt ropog.

ANNA. Ezt a kísérletet én szeretném látni.

IVÁN. Sajnálom; de gyémánt nem terem a bányámban.

ANNA. (Kihúz a shawlijából egy melltűt.) Próbálja meg ezzel.

IVÁN. (Ránéz, mintha kitalálná a gondolatját.) Szívesen. Hanem egy lombikba kell tennem, a miben éleny van. (Felmegy a tornácra.)

ANNA. (Angelához.) Kitaláltam a módját. Az a solitaire ötezer frank volt a Palais Royalban. A kísérletből semmi sem lesz; mert lehetetlen. Akkor azt mondom neki: no hát tartsa itt, majd máskor nyári napnál sikerülni fog, ha egyszer visszajövünk Így nála marad az emlékül s nem maradunk neki adósai.

ANGELA. Hiszed, hogy kifizették vele?

ANNA. Ötezer frankos souvenir? Egy semmiért? Gondolom.

IVÁN. (Visszatér egy asztalkávat, azon egy lombik, benne a gyémánt.) A tűt magát visszaadom, grófnő: annak nem szükség megégni.

ANNA. Hát ön csakugyan hiszi azt?

IVÁN. Bizonyosan tudom. Tehát Angela grófnő tiszteletére! (A gyütükör sugarait a gyémántra irányozza. A gyémánt vakító fényvel elég.)

ANNA. ANGELA. (Ijedten takarják el a szemeket.)

ANNA. (Angelához.) Ez rettenetes ember!

IVÁN. Ime grófnő. A gyémántból levegő lett. Széngáz.

ANNA... .. ettől az embertől irtószom.

ANGELA. Én bámulom őt.

IVÁN. És most még egy szót grófnő. Tanácslom önnek, hogy ha Bondavárt eladja, készpénzben vegye át a milliót s ne engedje azt magának a Nagy Frigyláda részvényeiben kifizettetni; mert bizony mondom, hogy a milliója is úgy el fog égni, mint ez a gyémánt.

ANNA. Isten önnel! (Angelához.) Siessünk erről a veszedelmes helyről. (Mindketten el balra.)

VII. JELENÉS.

Iván egyedül, majd Szaffrán Péter.

IVÁN. Hát meg vagy velem elégedve szívem? Tedd, hogy én is az legyek veled. Változz át kristálylyá. Nézd, a

sors is hogyan kristályosít. Az egyik megkapja herczegét, a másik a vademberét. — A legszebb négyyszög! Most már nyugodt vagy, szivem?

PÉTER. (Berohan a kapun jobbról.) Uram! kik voltak azok az emberek?

IVÁN. Mi lelt? Örült vagy?

PÉTER. Az vagyok. Elszökteté őt az az ember!

IVÁN. Kit szöktettek el?

PÉTER. Evilát — az a doktor!

IVÁN. Evilát?

PÉTER. A hintóban látták vele menni.

IVÁN. (Dühösen rohan Péterre, torokon ragadja s térdeire taszítja.) Veszett barom! Megverted őt ugy-e? Idegen emberek előtt verted meg a mátkádat!

PÉTER. Oh uram. Üss agyon. Szakgass szét, ha jót akarsz tenni velem.

IVÁN. (Visszaeröteti nyugalmát.) De mi közöm nekem a te Eviládhoz?

PÉTER. Kérlek uram! Üss a homlokomra olyan sebet, hogy holtig megemlekezzen róla. Tegy valamit, hogy a vérem omoljon.

IVÁN. Kelj fel barom! Mit orolatsz? Ott a lebúj. Eredj: igyál pálinkát. — Dugd a fejedet a hordóba, úgy igyál. Meggyógyít az.

PÉTER. (Feláll.) Nem uram. Soha többet én. Esküszöm minden szentek nevére, hogy soha ez életben pálinkát nem iszom többet, semmi italt, a miben tűz van. De ha még egyszer megtudod, hogy pálinkát ittam, akkor fuss a közelemből, mert az a nap a veszedelem napja lesz: esküszöm. (El.)

VIII. JELENÉS.

IVÁN. (Egyedül.) Hát elszökött azzal az úrral! Én értem, a ki szeretém, el nem hagyá a régi mátkáját; hanem azért a hizelkedő bábért el tudta hagyni. Hát a majmoké a világ? — Jaj nekünk, hogy emberré degenerálódtunk. Éljenek az orangutangok! — Vad madár a leány! — Igaza van a mohamedánnak, a ki nem ád a nőnek lelket a földön, üdvöt túlvilágon!

MÁSODIK FELVONÁS.

II. KÉP.

Nem! «Evila».

Szintér: A bondavári indóház szárnyéka, átalakítva díszlakomateremmé, virágguirlandokkal, koszorúkkal, mindenféle színű zászlókkal, lampionokkal; egy hosszú asztal vonul végig a háttérig: a nyitott háttér az erdős tájképet engedi láthatni, nagy veres-tetejű újdonságokkal; oldalt (hátról) emelvény a zenészek számára. A második színpalnál két nagy szárnykapu, a mivel a háttér, a lakoma-asztaltól kezdve, egészen elzárható. A szárnykapuk be vannak ragasztva minden színű plakátokkal, a miket olvashatók: «Áldás Kaulmann Felixnél», «Bondavári részvénytársulat», «A Nagy Frigyláda banktársulata. 200 millió részvénytőke». «Bondavári acélgvár». A tulsó oldala a kapuknak egyszerű keresztberótt deszka. Az előtérben felzárkózott tribüne, s annak a támlányára csecse-beese nyereleménytárgyak kirakva, azok közt egy mayolika-kancsó és egy ezüst serleg.

**Anna, Angela, Evelina, Iván, Salista, Felix, Calamides,
Részvényesek, Vendégek, Zenészek, Vasúti örök.**

(Vendégek a hosszú asztalt végig elfoglalják. Zenészek az emelvényen. Salista az asztalfőn, háttal a közönségnek.)

MAGYAR, NÉMET, FRANCZIA, ANGOL RÉSZVÉNYES. (Két oldalt Salista mellett. — Nagy zaj ebéd után.) «Vivát! Hoch! Cheers! Halljuk!»! (Kiabálás. Czigányok zenéhez kezdenek.) Ácsi! Ácsi! (Zene félbeszakad.)

MAGYAR RÉSZVÉNYES. (Poharat emelve.) Uram, uram, Salista uram, szállok az úrnak! (Lárma közben.)

NÉMET RÉSZVÉNYES. Ich habe das Wort. Meine Herrn und Damen! Wie weise Columbus Amerika entdecken wollte! (Lárma még nagyobb: Nem halljuk! Eláll!)

ANGOL RÉSZVÉNYES. (Nem ügyel arra, hogy más beszél; az asztal közepére tenyerel.) Myladys and gentlemen, I have honnour. If you permets.

FRANCZIA RÉSZVÉNYES. (A székre ugrik.) Mesdames et mes-sieurs! Dans cette belle patrie de l'etsie mineure

MAGYAR RÉSZVÉNYES. (Felugrik az asztal tetejére, onnan kiált alá.) Uram, uram, herczeg Salista uram, szállok az úrnak!

VENDÉGSEREG. (Kiabál, poharat csörrent.) Éljen! Vivat! Hoch!
Halljuk a szép szót!

(Anna, Angela, Iván, Calamides: a tribune előtt állnak és a nyereménytárgyakat nézegetik.)

ANNA. Ugyan kérem, lovag úr, tétesse be azokat a szárnykapukat, hisz az ember a saját szavát sem hallja a zsvajtól.

CALAMIDES. (Int a két oldalt álló vasúti örnek.)

I. ÉS II. VASÚTI ŐR. (A két szárnykaput becsukják. Lárma elmúlik.)

ANNA. (Ivánhoz.) Nagyon szép öntől, hogy mégis eljött a meghívásunkra. mbár ebéd után jött.

IVÁN. Nem is tudtam, hogy önök voltak, a kiknek a meghívást köszönhetem, grófnő.

ANNA. No csak úgy a többiekkel együtt, mint nagyrésztényesek a társaságban.

IVÁN. Hát a grófnő megtartotta a részvényeket az uradalma vételárában?

ANNA. A miről ön beszélt, ugy-e? Hát mit tehettem? Valahányszor be akartam őket váltani, mindannyiszor húsz-harmincz perczenttel ugrottak felfelé: ma kétszázzal állnak párin felül s az nem közönyös dolog, ugy-e bár, hogy a leányomnak a hozománya egy millió, avagy három? Hanem hát önt most bírónak választjuk közöttünk. Nézze ön, itt vannak a mai tombóla nyereménytárgyai. Az a kérdés, hogy melyik legyen az első nyeremény? Itt van egy mayolika-kancsó, meg egy ezüst serleg. Az egyiket a leányom ajándékozta, a másikat Kaulmann bankárné. Melyiket, az titok. Melyiket tartja ön értékesebbnek?

IVÁN. Elöttem a mayolika az.

ANNA. (Calamidesnek diadalmasan.) Látja lovag! (Ivánhoz.) Az a leányom ajándéka.

CALAMIDES. Meghajlok az ítélet előtt. De bocsánat! Sietek az urakat előidézni az asztaltól; munkások küldöttsége jön hódolatát bemutatni az igazgatóságának. Foglaltanak méltóságtok helyet a tribuneön. (Hátulsó kis ajtón a lakomaterembe megy.)

II. JELENÉS.

Elébbiek, Szaffrán Péter, Taracz, Munkások.

PÉTER. (Új ruhában, a miben sehoggy sem látszik magát otthon találni. A kabát egyik gombja egy lyukkal feljebb van bekapcsolva, egyik kezében a kalapja, abban egy írást rejtve, másikkban egy virágcsokor.)

TARACZ. No csak bátran Peti! Legény vagy te a talpadon; aztán nyisd fel a szádat emberül. Hiszen könyv nélkül tudod már a mondókádat, a mit a nótárius úr készített.

PÉTER. Ha felnézek az égre, akkor tudom; de ha lenézek az emberek szemébe: egy szónak se vagyok ura. — A nyelvem a szájam padlásához ragad.

TARACZ. Igyál egy pohár gügyit.

PÉTER. Tudod, hogy fogadásom tiltja. — Úgy érzem magam, mintha veszteni vinnének. Hadd olvasom el még egyszer ezt az ívét. (A süvegéből olyas, s addig a virágot Taracznak adja.)

IVÁN. (Taraczhhoz.) Hát, jó Taracz, csak otthagytatok ti engem szépen.

TARACZ. Megmondtam, uram, előre. A mint egy másik úr támad, a ki többet fizet: mi ahhoz állunk. Itt kétszer annyi bért kínálnak, mint nálad volt. Hát mit tehattünk.

IVÁN. Igazatok van.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Salista, Felix, Calamides, Részvényesek. Vendégek Urak, Hölgyek.

FELIX, CALAMIDES. (Karonfogva a kis hátulsó ajtón.)

SALISTA. Előre megmondom, hogy én nem beszélek. Hahaha! Az nekem nem kenyerem. Egyszer mondtam egy toasztot, akkor is arra kértek, hogy fotografiroztassam le.

CALAMIDES. No csak egy pár szót az emberekhez.

SALISTA. Aztán hogy kell őket szólítani? Titeket? Kendteket? vagy «Uraimokat»?

CALAMIDES. Legjobb a «ti».

SALISTA. (Angelához.) Kérem Angela grófnő, ne nézzen ide!

TARACZ, MUNKÁSOK. (Pétert előre tuszkolták.)

ANGOL RÉSZVÉNYES. (Oldalzebébe dugott kezekkel, mereven néz Péterre.) No! If you please old fellow!

FRANCZIA RÉSZVÉNYES. (Kiveszi zsebéből az albumát s elkezdí Pétert lerajzolni bele.) Un drole de corps. Ne rémuez pas!

NÉMET RÉSZVÉNYES. (Odamegy Péterhez s rosszul kapcsolt gombját helyreigazítja.) Wenn ich nicht irre, Sie haben da einen Knopf zu hoch.

MAGYAR RÉSZVÉNYES. (Vállára üt Péternek.) Ne félj öcsém, míg engem látsz.

TARACZ. No kezdj már hozzá.

PÉTER. Adjatok egy pohár vizet!

CALAMIDES. (Felixhez.) Ez szerencsés fogás volt. Ezt a herceget összeházasítani Angela grófnővel. Így most mellettünk van érdekelve. Elvontuk őt a contreminetől. A menyasszonyának egész hozománya a mi részvényünkben fekszik.

FELIX. De én még jobban is hatalmunkba akarom őt keríteni. Nekem az kell, hogy vezérünk legyen. Hátra van a Paracelsus-kövem.

CALAMIDES. Apropos! Hol hagytad a szép asszonyodat?

FELIX. A cigányokat hallgatja, mindjárt hozom. (El a hátsó ajtón.)

I. ŐR. (Vizet hoz Péternek.)

PÉTER. (Megissza, azzal előlép, felfelé néz. Elkezdli betanult leczkemodorban.) Kegyelmes, méltóságos és nagyságos urak és asszony-ságok! Kegyes pártfogóm! Midőn e fénybe borult dicső nap égboltozatán nevétek őrök betűkkel fölírva megjelennek; hogy minden földi halandók bámulata képezze a ti sugaraitoknak árnyékát.

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Evila, Felix.

FELIX. (Evilát hozza karján.) Kérem uraim: egy kis helyet. (Keresztül tör vele a vendégeken.)

PÉTER. (E hangra odatekint, meglátja Evilát, felé fordul.) Evila!

EVELINE. (Legyezővel intve, mosolyogva.) Nem! «Evelina»! (A tribunehez vezeteti magát s a hölgyek közt helyet foglal.)

PÉTER. (Taraczhoz.) Ez ő! Evila! Meg a doktor!

TARACZ. Megbolondultál! A párisi úr meg a felesége. Fújd tovább azt a felköszöntőt!

PÉTER. Nem! Inkább közējük ütök ököllel.

TARACZ. A víztől lettél részeg? (Hátba üti.) Térj eszedre. Folytasd, a hol elhagytad. «Árnyékát.»

PÉTER. Minek az árnyékát? Égy szót sem tudok már belőle.

TARACZ. Beszélj akármit: a hogy a gyomrodbul jön. De minket szégyenben ne hagyj, mert agyonütünk.

PÉTER. No hát beszélék. (Urakhoz fordul.) Édes jó urak! Ti nagy urak vagytok, mink szegény emberek. Mink azelőtt daróciban jártunk; most posztó ruhát kaptunk. Eddig kunyhóban volt a lakásunk, most kőházban lakunk. Eddig haricska puliszka volt az eledelünk, most mindennap berbecshúst eszünk. Ez nagyon jól van: ha ti csináltátok. Adja Isten, hogy soká tartson! (Általános zajos tetszésnyilvánítás; derűtség a jobboldalon; balról mozgás. Magyar „halljuk”-ot kiált.)

CALAMIDES. (Salistához.) Egy pár szívesen viszonzó szavacs-kát, hercegem.

SALISTA. Jó emberek. Köszönöm a jó kívánságokat. Odakinn van tiz akó sör, azt megihatják.

MUNKÁSOK. Éljen!

SALISTA. (Angelához.) Ez fényesen sikerült.

CALAMIDES. (Salistához.) Szorítson kezét a nép szónokával, serenissime!

SALISTA. Mindjárt. (Felhúzza előbb keztüjét, úgy nyújtja a kezét Péternek.)

PÉTER. (Lekasztja az öve mellé dugott nagy-kétujjú keztüjét, ő is felhúzza azt, s úgy fogadja a kézszorítást. „Bravó!” kiáltások jobbról és a centrumban.)

SALISTA. Hiszen te átkozott derek ficzkó vagy. Hogy hívnak?

PÉTER. Az «emberevő» (Szájára üt.) Ah mit? Szaffran Péter a nevem.

SALISTA. Hiszen te úgy szónokolsz, mint egy Demosthenes. Én téged megválasztatlak képviselőnek a parlamentbe.

PÉTER. Nem tudom én, hogy mit kell ott csinálni?

SALISTA. Dehogy nem. Ott lesz a püspököd is: csak arra kell ügyelned. Ha az feláll, te is felállsz; ha az igent mond, te is azt mondasz. Ha az a fejét vakarja, te is a fejedet vakarod.

TARACZ. (A virágcsokrot Péter kezébe nyomja.)

PÉTER. Ezt az izét is át kell adnom.

SALISTA. (Elveszi a csokrot, szétekint, aztán Evelinának nyújtja azt.)

TARACZ. (Péterhez.) Látod bolond! Herczegasszony az! Különben nem adná neki a bukétot.

EVELINA. (Salistához.) Talán úgy illenék, hogy Angela grófnőnek nyújtsa e csokrot.

SALISTA. Madame! Ez az én családomnál hagyományos dolog. Czimerünkben egy felkelő nap van, egy fél hold és

egy ketté vágott szív. A nap soha sem kel fel egészen, a hold soha sem telik meg s a szív mindig ketté van vágva.

CALAMIDES. (Munkásokhoz.) Nos kedves barátim, most telepedjete le a szárnyék alatt, a hol a mai lakoma maradéka várnak reátok. Sör a mennyi elég. Aztán kezdődik a tombola. Mindenki kap egy táblát, a min jegyezni fogja a kikiáltott számot. Mindenki nyerni fog valamit.

TARACZ. Halt! Kiáltsunk hármas vivátot.

MIND. Vivát! Vivát! Vivát!

TARACZ. Szerencse fel! (Munkások, Taracz, Péter el.)

V. JELENÉS.

Előbbiek. Munkások nélkül.

ANGELA. (A tombolalapokat áruló kosárkát nyakába öltve, árulja az uraknak azokat. Ivánhoz.) La bourse ou la vie! A munkástelep betegápoló intézete javára. Ah, ön mindjárt arannyal fizet? Ezért a legjobb táblát fogom önnek kiválasztani.

IVÁN. Én pedig még azt is visszaadom grófnő. Nem játszom semmi szerencsejátékot.

ANGELA. Hát majd megtartom én az ön lapját, s jegyzem a számokat. Szeretném, ha megüverné ön az én kancsómat emlékül.

IVÁN. Oh, az én emlékezetem nincs tárgyakhoz kötve.

ANGELA. S igazán vissza fog ön rám emlékezni?

IVÁN. A boldog budapesti napokra!

ANGELA. Bár még mindig tartanak. Ön olyan egyszerre ott hagyott bennünket.

IVÁN. Jókor elmenni! Ez az élet titka.

ANGELA. Ön nagyon roszkor távozott. Tehát ígérje meg igazán, hogy nem fog elfelejtkezni rólam.

IVÁN. Nem, grófnő, soha sem. Ön volt az egyedüli magasan született lény, a ki nem érezte velem — a «nagy-lelkűségét».

ANGELA. Köszönöm. (Forrón kezét szorít Ivánnal.)

SALISTA. (Calamideshez.) Hogy kacsozik az én jegyesem azal a földfúróval. (Angelához.) Maga egy kis cigányasszony!

ANGELA. Hogyan uram?

SALISTA. Olyan soká tartogatta a kezében annak a chemikusnak a kezét, azt gondoltam, jövendőt mond neki a tenyeréből.

ANGELA. Csak búcsút vettem tőle. Nekem igen kedves barátom volt.

SALISTA. Talán nagyon is kedves?

ANGELA. Bizony, herczeg: megvallom, hogy irigyelni fogom azt az asszonyt, a ki annak az embernek valaha felesége lesz.

SALISTA. Ah! Csak meg ne hallja ezt a kőmorzsoló.

ANGELA. Meghallotta pedig, mert neki magának is megmondtam. No jöjjön, segítsen tombolajegyeket eladni.

SALISTA. Én legyek a kikiáltó? Jól van. (Karjára ölti Angelát s a vendégek közé keveredik, kiabálva.) Ki vesz tombola-jegyet! Uraim! Dámáim! Ki vesz tombolajegyet! Nagyszerű nyeremények! (Mind a háttéri ajtón és az oldalfalak közt eloszlanak.)

VI. JELENÉS.

Iván, Evelina.

IVÁN. (Gondolatokban elmélyedve áll, a tribunenak támaszkodva.)

EVELINA. (Iván háta mögül jön.) Berend úr!

IVÁN. (Felrebben.)

EVELINA. Rám ismer ön még?

IVÁN. Épen azon töröm a fejemet.

EVELINA. Én Kaulmann úr neje vagyok.

IVÁN. Ezt már mondták nekem.

EVELINA. De még azonkívül valami más is vagyok.

IVÁN. Ön megijeszt.

EVELINA. Én művésznő is vagyok. Nem haragszik meg érte, ha magamról fogok beszélni?

IVÁN. Óh kérem! Én és harag? Alázatos ember vagyok.

EVELINA. Én azóta nagyon sokat tanultam. Énekelni és szavalni. A kik látták és hallották, azt mondják, hogy nagy tehetségem van.

IVÁN. A művészetben a tehetség mellékes valami; fődolog a reklám és a claque!

EVELINA. Én hiszem azt, hogy valamikor nagy művésznő fogok lenni. Ezért is fogadtam el Kaulmann úr kezét.

IVÁN. (Keserűen nevetve.) Bizony nagy áldozat volt. Hát ön most azt hiszi, hogy nagy művésznő fog lenni? Azért, mert csinos hangja van, a min egy pár népdalt kellemsen tudott énekelni? Meg hogy Kaulmann úr estélyein a meghívott vendégek megtapsolják?

EVELINA. Hát talán nem?

IVÁN. Mit tudom én? Hát az nem lehetetlen. De egyet mondok önnek. A művészet egy óriási mennybolto-

zat. Igaz, hogy milliárdnyi csillag ragyog rajta. De tízezer csillag közül a világ alig ismeri tizenötnek a nevét. A legtöbb csillagot csak akkor veszik észre, a mikor hulló csillag lesz belőle. Bukásában egy másodperczig ragyog: aztán elmul.

EVELINA. Jól van. Hát ne beszéljünk én rólam. Szóljunk önről.

IVÁN. Rólam? Hát még én is vagyok a világon?

EVELINA. Ez a társulat, melynek élén Kaulmann úr áll, önnek nagy kárt tett.

IVÁN. Honnan gondolja azt?

EVELINA. Látom, hogy önnek legtöbb munkása mind itt van az új vállalatnál; a legjobb munkásai. Ráismertem a hajdani kenyeres társaimra.

IVÁN. Kétannyi bért kapnak, mint nálam.

EVELINA. Akkor ön is kénytelen a megmaradt munkásai bérét felemelni. Ez önt megrontja.

IVÁN. Hát biz ez harcz. Elfogadtam és végig állom.

EVELINA. Ön velem nagyon sok jót tett mindig. Én önnek sok hálaival tartozom. Engedje meg, hogy közbevessem magamat Kaulmann úrnál; hogy kiegyeztessen önöket.

IVÁN. Szép asszony! Én elhiszem, hogy az ön bűbájának sikerülne Kaulmann urat velem kibékíteni, sőt még valakit mást is, a ki nálánál hatalmasabb ember és én nekem határozott roszakarom, Salista hercezet. Köszönöm. Nem kívánom a békét. Baj lesz itt: de nem nálam. A mit ön itt fényleni lát, az mind hamis arany. — El fog múlni, a hogy jött. — Mert szabad vétetni minden szentek és istenek ellen: azok irgalmasok; megbocsátanak; de nem szabad vétetni a szent kétszer kettő ellen: mert az boszút áll az ellene vétkezőkön. — S ezt cselekszi az önök társasága. Ezek az urak és asszonyságok itt, a kik most az aranyborjut körül táncolják, mind mezitláb fognak elfutni innen egykor, s ön szép asszony vissza fog még jönni én hozzám — szemet talicskázni.

EVELINA. Nagyon köszönöm ezt a bókot.

VII. JELENÉS.

Előbbiek. Salista. Felix. Calamides. Inas.

(A hátsó ajtón bejönnek s figyelve megállnak.)

IVÁN. Vegye ön bóknak, vagy gorombaságnak, én igazat mondtam.

EVELINA. Én ezt a legnagyobb hízeltetésnek veszem. Mert ezzel ön azt fejezte ki, hogy ha belőlem is valaha olyan hulló csillag lesz, akkor nem az igazi gyémántok közé fogok bukni, hanem az ön fekete gyémántjai, a kőszén közé. — Ezt köszönöm. (Hirtelen megragadja Iván kezét és megsókolja, balra elfut.)

SALISTA. Ez már sok! Hisz ez valódi mágnes lovag. Minden szép hölgyet magához ránt. Ez meg már éppen kezet csókol neki.

FELIX. Sok hálával van neki lekötelezve.

SALISTA. Akkor ez az úr nagy uzsorás! Egy szép asszony kézesókjá magas kamat. (Iván elé jön.) Úram!

IVÁN. Szolgálhatok valamivel.

SALISTA. Sőt az ellenkezőre kérem. Ön nagyon is feltűnőleg udvarol az én menyasszonyomnak.

IVÁN. Én?

SALISTA. Hát megfordítom. Az én menyasszonyom udvarol önnek feltűnő módon.

IVÁN. Uram! En a grófnőt oly mélyen és igazán becsülöm, hogy fölöle tiszteletlenül nyilatkozni senkinek sem engedem! Még önnek sem!

SALISTA. (Calamideshez.) Halljátok ezt? Én akarom őt kihívni: s ő hív ki engem. (Ivánhoz.) Ön tudja, hogy egy ilyen szónak mik a következései?

IVÁN. Tudom. Én ámbár ostobaságnak tartok minden párbajvívást: de hát megengedem magamnak, hogy egy napra ostoba legyek. Nekünk régi rovásunk van egymással. Ön engem a főúri termék elhagyására bírt durva tréfiával. Erre joga volt: ez az ön barlangja. De ha az én barlangomban keres fel ön: ott szemben talál.

SALISTA. Igen szeretem ezt a beszédet. — Nincs önnek kifogása ezen két úr ellen? Elfogadja az egyiket tanujának?

IVÁN. A lovag urat.

SALISTA. Akkor Kaulmann úr az enyim. (Hátramegy az inas-hoz.) Zárd be kulceszal a kaput és az ajtókat, hogy valaki

véletlenül be ne jöjjön. (Inas az ajtókat zárja. Calamides és Felix ezalatt átveszik az inastól hozott tokot, felnyitják. Négy egyenes kardot vesznek ki belőle.)

FELIX. (Pénzdarabot vesz ki a zsebéből.) Fej vagy irás?

IVÁN. Fej.

FELIX. (Felhajítja a pénzt.) Fej.

CALAMIDES. (A két kardot markolatával nyújtja elé, Iván, Salista felső kabátjaikat levetik, Calamides közéjük áll.) Kötelességem indítványozni a kibékülést. (Iván és Salista szó nélkül visszautasító mozdulatot tesz, Calamides hátravonul, Iván választ a két kard közül; Salista átveszi a másikat, Calamides Iván oldalán foglal helyet kezében tartott karddal, Felix Salista oldalán foglal helyet, kezében tartott karddal.) Előre! (Iván, Salista összecsapnak, kettős assaut, térd térdet, mell mellett ér, kardjaik kereszteződnek, hirtelen állásaikba visszaugranak megint.)

SALISTA. (Felixhez.) A gáz-destilláló elég jól fogja a kardot. (Iván, Salista folytatják a vívást. Iván kiüti Salista kezéből a kardot.) Saprísti! Ez nem történt még velem soha! (Iván int Felixnek lovagiasan. Felix feladja a kardot Salistának.) Nagyon is köveslettem ezt az urat. Ezzel másképp kell elbánni. (Hevesen támad Ivánra. Iván visszavonul, védi magát. Salista felkiált.) Óhé! Elég volt! A karom keresztül van szúrva.

IVÁN. Ön maga fűtött bele a kardomba.

SALISTA. Nem áll. Ez mesteri dőfés volt. Harczképtelen vagyok. (Felix odaugrik hozzá, zsebkendőjével keresztülkötí a karját.) Nem nagy baj. Csak a bicepsen ment keresztül. (Fel hagyja magára adni a kabátját. Felix a nyakkendőjével felkötí Salista karját.) Ne is szólnunk felőle senkinek. Ha kérdik az asszonyok, mi lelte a karomat? azt mondjuk, elbotlottam és kimarjult. (Inas kaput és ajtókat felnyit.)

CALAMIDES. Meg vannak önök elégedve uraim?

SALISTA. Én még nem! Berend úr! Vallja meg igazán, ön volt valaha katona?

IVÁN. Hogyne lettem volna. A szabadságharcot végig verekedtem, mint huszárkapitány.

SALISTA. Hát mért nem mondta ön ezt elébb? Így már nem fáj a seb. Azt restelltem volna, hogy egy chemikus szúr keresztül. De katona! Jól van. Adjunk kezet. Legyünk jó barátok! (Iván kezet nyújt, Salista bal kezét adja.)

IVÁN. Barátság — balkézre.

SALISTA. Hidd el barátom, többet ér a balkézi dolog. Nem bánom, udvarolj a mátkámnak, a mennyit akarsz. De az előtt a másik szép asszony előtt nekem ne előgess.

VIII. JELENÉS.

(Kapuk felnyílnak, a hosszú étterem lampionjai meg vannak gyújtva, Czigányok tust húznak, közönség éljenez.)

Elébbiek. Angela. Anna. Evelina. Péter. Taracz. Munkások.
Részvényesek. Vendégek: urak és hölgyek.

ANGELA. (Örömtől repesve siet.) Berend úr! Öné a tombola! Ön nyerte el a főnyereményt. (Átadja neki a mayolika-kanocsót.) Most már csak hiszi ön, hogy van a sejtelmeknek is saját világa?

CALAMIDES. Hát a quinternó kinél van? Ki nyerte el az ezüst serleget?

PÉTER. (Előre tör.) Nálam van!

CALAMIDES. Vivát! Fortuna a mai nap hősének kedvezett!

ANNA. Még azzal is, hogy az ezüst bokályt tette második nyereménynyé.

CALAMIDES. (Átadja az ezüst poharat Péternek.) Nem csak az, hogy ezüst; de hogy szép asszony ajándéka. Látod, legény! A báróné emléke.

PÉTER. Báróné? Hát nem doktor az az úr?

CALAMIDES. No hát a két főnyeremény-tárgygal, uraim, egy pohárkocintást az ajándékozó úrhölgyek egészségére.

I. ÉS II. INAS. (Pezsgőt tölt Iván és Péter poharába.)

PÉTER. De nekem fogadásom tartja, hogy semmi borfélélet nem iszom.

CALAMIDES. Hisz a pezsgő nem bor, csak must; még a törökök is megiszszák.

PÉTER. No hát legyen. A szép asszony egészségére, a ki a serleget adta.

TARACZ. Kocizints jól oda annak az úrnak. Erősen oda csapd! Hadd törjön össze az ő cserépkancsója a te ezüst poharadtól. Ez jó előjel lesz!

PÉTER. Úgy is teszek. (Odamegy Ivánhoz, s keményen hozzáüti poharát annak a kanocsójához. Az ő pohara összetörik, csak a füle marad a kezében. Elbámúl.) Hát ez az ezüstpohár üvegből volt? (Visszafordul s tele torokkal ordít a társaságra!) Hiszen ti csalók vagytok valamenynyien!

MIND. (Kaczagnak, tapsolnak. Czigányok tust húznak.)

HARMADIK FELVONÁS.

III. KEP.

A főpróba.

(Szintér: Divathölgy salonja, balról márványkandalló bronz órával, csecsebecsékkal, a boltozatról üvegcsillár csügg alá, az ajtókat mind földig érő függönyök takarják, jobbról nagy velencei tükrök a falakon; rococo bútorzat, japáni vedrek. A háttért téli kert képezi dísznövényzettel, annak a közepén áll egy természeti nagyságú porcellán szerecsen fiú, ezüst tálat tartva, azon karsú liqueurös üvegek. Jobb oldalon asztal, broquat terítővel. Az óra zenél.)

I. JELENÉS.

Péter. Majd. Panna.

PÉTER. (A második felvonásbeli öltözetében bójón, körülnéz.) Azt mondta az a czifra ruhás, hogy csak menjek előre. Aztán senkit se találok sehol: még majd azt gondolják, hogy elloptam valamit. Aztán minden ajtón ezek a czifra püspöki palástok. (Mégfogja.) Biz ezt az ersek is felvehetné. (Észreveszi a porcellán szerecsent.) Ahá: itt van valaki. Jó reggelt Mungó! Láttam ám én ilyen szerecsent Amerikában eleget. Nem ijedek meg tőle. (Elmegy előtte.) Köszönöm! nem iszom pálinkát.

PANNA. (Szobaleány, kijön jobbról az ajtón.) Jó reggelt Szaffrán Peti!

PÉTER. Panna te! Nini, az én falumból való leány! No nézze meg ez ember. Hát hogy kerülsz te ebbe a czifra városba?

PANNA. De te hogy jössz ide Péter?

PÉTER. (Rátartón.) Hát micsoda? Azt sem tudnád? Deputatióba jöttem. Engem küldtek. Én szónokoltam az excellentiás urak előtt. Azt láttad volna! Megdicsértek: azt mondták, derék ember vagyok. Azóta egyik paradéból a másikba visznek. Minden nép engemet bámúl. Nézd: az újságban is kiadták a képemet. (Kivesz egy illusztrált hírlapot a zsebéből.)

PANNA. Ah! De hisz te ennél sokkal különb legény vagy. Nem hasonlít ez te hozzád. Nézz csak oda. (Az álló falí tükör felé fordítja.)

PÉTER. Hát az a nagy tökfilkó mit keres ottan?

PANNA. Te magad vagy az, Péter. Hát soha sem láttál még tükröt?

PÉTER. Láttam biz én, akkorát, mint a tenyerem: de soha sem néztem bele. — Ejnye de ostoba pofám van nekem!

PANNA. Hát tudod-e, hogy ki hívott ide?

PÉTER. Valami báróné. Így megy az egész nap. Még éjjel is bolondulnak utánam. Még bálba is elvittek.

PANNA. Olyan nevezetes ember lett belőled? No majd megijedsz, ha meglátod, a ki most eléd jön.

II. JELENÉS.

Előbbiek. Evelina.

(Csengetés, Panni kifut jobbra, Evelina belép jobbról. Esményezett parasztos öltözötben, Péter meglepetve hátra tántorodik.)

PÉTER. Megint ő!

EVELINA. No Péter! Hát annyit sem mondanál, hogy «Isten jó nap!» (Oda megy hozzá, kedélyesen hátra üti.) Hát haragszol-e még rám Péter? No látod, ne haragudjál. Megtudtam, hogy itt jársz a fővárosban. Azért hivattalak, hogy légy nálam ebéden, aztán majd megigyuk a békepoharat együtt.

PÉTER. Sokszor álmodtam én ilyen bolondot már. Ez is csak álom lesz.

EVELINA. (Leülteti Pétert az asztal mellé, maga is az asztalhoz megy.) Látod Péter; az Isten úgy akarta, hogy akkor én tőled elváljak. Nehezemre esett, hidd el; mert már háromszor ki voltunk hirdetve. De hát nem kellett volna bántanod az én kis öcsémet. Hogy engem is megvertél idegenek előtt, azt csak szégyenlettem, de nem haragudtam érte. — Hát látod, az Isten jóra fordította a dolgot. Mennyi emberrel jót tehetek most! Sok nagy úrnál egy szavammal elintézem a szegény emberek dolgát. Az egész bondavári völgyet én tettem boldoggá. Vasutat, gyártelepet, mind az én kérésemre adtak. Hát rosszúl van ez így?

PÉTER. De hát ez a nagy uraság mind a bondavári közsémből kerül ki?

EVELINA. Nem mind, Péter. Én itten művésznő vagyok. Tudod, milyen szépen énekeltem egyszer odahaza. Most még szebben tudok. Ez itt aranyat terem.

PÉTER. Tudom. Láttam. Tegnap este elvittek egy ilyen

nagy fényes házba. Először azt hittem, hogy templom. Hanem azután megtudtam, hogy nem templom. De gondolom, hogy te több ruhát veszesz magadra, mikor oda a világosságra kijössz, mint azok, a kiket én láttam. Ez nem szép világ!

EVELINA. Ejh! Ne bajlódjunk most a világ dolgával, Péter: használjuk fel a magunk óráját. Gondoljuk, mintha otthon ülnénk a szénfüsttől kormos kunyhónkban. Tudom, hogy megúntad azt a sok úri kotyvaleköt, a mivel itt traktáltak a fővárosban.

PÉTER. Bizony most is itt fekszi a gyomromat az az ördögös tegnapi spárga. Rágtam, rágtam; de csak nem adta meg magát: hát aztán lenyeltem hosszába.

EVELINA. Hát én megcsináltam neked a kedvencz ételeidet, a miért olyan nagyon szerettél. Tudom mi az, haricska-puliszka — bivalytejjel.

PÉTER. (Extasissal.) Haricska-puliszka! Bivalytej! Van is az ebben az idegen országban.

EVELINA. (Felgyüri hónaljig a ruhája ujját.) Mindjárt feltalalom. (Felkel, cserépfazékban felhossa a puliszkát, két fakánalat tesz mellé.)

PÉTER. (Álmodozva.) Tudom! Tudom! Álmodom én így sokszor! Oda teszed elejém a puliszkás bográcsot, érzem a jó illatát: aztán mikor beté akarok falni, elrepül, felébredek.

EVELINA. No hát együnk egy fazékból ketten, Péter, a hogy hajdanában.

PÉTER. (Hozzá lát.) De ez már nem álom! Valósággal érzem az izét! — Akkor hát te sem vagy álmokkép. Szébb vagy mint máskor: de mégis valóság vagy.

EVELINA. Jól esett, Péter? No hát igyál rá egyet! (Kihúz egy korsót az asztal alól.) Tudom, hogy szereted ezt. Tudod mi ez? Méhsör. A te kedvencz italod. Ez nem részegít. Inkább elesendesít. Előbb én kóstolom meg. Szokás szerint. A mi benne maradt: te ürítsd ki egy hajtókára. (Iszik a korsóból.)

PÉTER. (Felhajtja a kancsót.) Bizony Isten, valóságos méhsör volt. Olyan jól esett, mintha egy egész égő poklot oltott volna ki a belsőmből. Hát nem felejtkezted meg arról, hogy mit szeretek?

EVELINA. No hát ne csinálj már olyan savanyú képet. Ha haza mégy, mondd el, hogy együtt voltunk, ebédeltünk egy bográcsból. Aztán te is házasodjál meg. Látod itt van a Panna, ez a derék, szép leány. Jó asszony lenne belőle. Vagy akárki mást. Nézd, itt küldök a menyasszonyod szá-

mára, a kit el fogsz venni, egy pár fülön-függőt és násfát: neked meg emlékül adom ezt az órát: a lapjára, nézd, az én képem van zománczolva. Aztán majd megemlékezzetek rólam, mikor boldogok lesztek. (Órát, ékszert átad Péternek.)

PÉTER. Mi esett a kezemre? Egy csepp víz. Honnan? Csak nem a szememből tán? — Soha sem sirtam én, a mióta élek. (Megtörli a szemeit, elteszi az ajándékait a tüsszőjébe.) De nem viseli ez ékszereket asszonyi állat soha!

EVELINA. No hát kibékülsz-e velem igazán, a szived szerint, Péter?

PÉTER. (Félre.) Te veled? S a te kedvedért még talán másokkal is? Azokkal, a kik szemembe dícsértek, hátam mögött kicsúfoltak, a kik dicsőségükkel parádézta, s a kiket úgy szerettem volna a fogaim között szétmorzsolni? A te jó szavadért kibéküljek velük? (Fenn.) Te jó vagy Evila.

EVELINA. Úgy — úgy! Nevezz engem Evilának! Aztán ha valami kívánságod van, mondd ki őszintén.

PÉTER. (Félre.) Hogy van-e valami kívánságom? — Hiszen te adakozó vagy, jó szived van, szórod az aranyat. Látod, ha azt akarnád, hogy egészen megáldjalak, nem kellene hozzá semmi arany. Adnál nekem «egy csókot». Csak egy csókot. Mi az neked? Alami volna. Sok van belőle. Soha sem kaptam tőled, mest adhatnál.

EVELINA. No Péter. Mondd ki, mit kívánsz!

PÉTER. (Félre.) Hát miért ne mondanám? hiszen egymás jegyesei voltunk. Csak egy csókot. Aztán visszaveszem a kegyetlen fogadásomat, hogy elpusztítom az egész bondavári völgyet! Hadd zöldüljön hát a szép fű a mezőn! Te is ragyogj tovább. Légy a világ csillaga: nem bánom. De most adj egy csókot. Aztán ne emlékezzenem egyébre, csak erre az egy csókra. Megmondjam? Ne mondjam? (Kabátja gombjain számlálja.)

III. JELENÉS.

Előbbiek. Panna. I., II. inas.

PANNA. (Borohan.) Ő hercegsége jön!

EVELINA. (Felugrik.) Isten hozzád, Szaffrán Peti! (Elsiet a jobb oldali ajtón.)

PANNA. Frissen! Frissen Péter! Itt ezen a mellékajtón, hogy össze ne találkozzék a herceggel.

PÉTER. (Dölyfösen.) Mit nekem a herceg? Azt gondolod, én soha sem láttam még herezeget? Ettem is . . .

PANNA. Herczeget ettél?

PÉTER. Nem belőle, hanem vele egy asztalnál, Még búcsút sem vettem az asszonyodtul. (Indul jobbra.)

PANNA. (Útját állja.) Oda nem szabad menned, az az asszony öltözője: most toilletet vált. (Hirtelen eltakarítja az asztalról a bográcsot és a kancsót, füstölőt gyújt a néger tálczájában.)

PÉTER. Kifüstölik utánam a szobát!

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Salista. Calamides. Felix.

PANNA. Már itt jön a herceg!

PÉTER. Hát ez az a herceg? Hisz ezzel még éppen per tu vagyunk. Jó napot herceg úr!

SALISTA. (A porcellán négerhez fordul, szemüvegét keresve.) Hán? Te szóltál? (Észreveszi, hogy az nem ember, Pétert nézi lorgnonjával. Felixhez.) De tökéletesen olyan, mint egy igazi paraszt. Papier machééból van?

FELIX. (Péterhez lép.) No Szaffrán Peti. Hát nem félsz már tőlem? Nem vagyok már doktor.

PÉTER. Jajh! Ha én most ennek úgy a nyakába haraphatnék, kedvemre.

FELIX. No azért a multkori jedségért egy kis enyhítő szer. (Bankjegyet nyom a markába.)

PÉTER. (Gúnyos hálálkodással.) Adjon az ég milliomszor ennyit az úrnak.

FELIX. Haha! Barátom. Annyi heverő pénz nincs szent Péter ládájában. Az a bankjegy száz forintos, bajtárs, jól eltedd.

PÉTER. (Félre.) Jól elteszem. S ha szent Péter nem tud megfizetni, majd megfizetek én.

FELIX. (Salistához.) Herczegem. Az asszonyság várja kegyelmességedet. (A jobboldali ajtóra mutat. Salista jobb ajtón el.)

PÉTER. (Pannához.) Mit? Annak szabad bemenni oda: és nekem nem?

PANNA. Ha az ura megengedi.

PÉTER. Az ura? Hát én mi vagyok? Igaz! Én nem vagyok semmi.

PANNA. Aztán azóta már átöltözött. (Péternek a kalapját nyújtja.) No Peti, itt a kalapod.

PÉTER. Mit Peti? Az én nevem Szaffrán Péter «úr»! Tanulj becsületet.

PANNA. No ha úr kegyelmed, akkor tudja, hogy mi az úri szokás? (Tenyerét tartja.)

PÉTER. Ugy-e? Borraivalót? Tudom. (Kivesz egy forintos bankót.) Van nálad olló? Hoczide!

PANNA. Van. (Odaadja neki az ollóját.)

PÉTER. (Levág az ollóval egy fertályt a bankóból, magas büszkeséggel nyújtja Pannának.)

PANNA. Ez aztán bankár. Pénzt vált ollóval s ad egy fertály bankót. (Átadja neki a kalapját.)

PÉTER. (Odalép Felix és Calamides mögé. Felix és Calamides fejeiket összedugva beszélgetnek, Péter a füleikbe ordít.)

Az én nevem Szaffrán Péter!

FELIX. (Felriad.) Micsoda vad barom ez? (Csenget. I. és II. inas berohan.) Vezessétek ki innen ezt az embert.

PÉTER. Hozzám ne nyúlj, te szalmaszál! mert keresztül húzlak a pipám szárán. (Öklével fenyegetve.) Megsiratjátok ti még azt a napot, melyen Szaffrán Pétert kidobtátok a házatokból. (Kalapját felcsapja a fejére s elsiet. I. és II. inas utána sietnek. Panna elszalad jobb ajtón.)

FELIX. Barátom. Ez a kritikus óra! A mai naptól függ, hogy kis istenek vagyunk-e, vagy kis kutyák?

CALAMIDES. Hogy állnak a részvényeink?

FELIX. Bondavár kétszázzal párin felül! Frigyláda hat-száz: pénz! A húsz percentes százalék megtette a hatását.

CALAMIDES. A nyereségből osztottuk azt?

FELIX. Oh beh naiv kérdés!

CALAMIDES. De hátha elkezdik a részvényeket a piacra vetni?

FELIX. Nem tehetik. Még minden részvény a syndicatus kezében van, kivéve azokat, a miket a börze-ágensek közt kiosztottunk. A contremine agyon van verve. Kérhetünk mesés összeget a részvényeinkért: fizetniök kell a differenciát, vagy elfutni. Fuss, vagy fizess! Egyetlen kőszikla fenyegeti hajónkat. Ez a herczeg. Ennek magának van negyvenezer részvénye. Öt ezer bondavári, a mi a menyasszonya által van a kezére bízva: és harminczöt ezer Nagy Frigyláda. Ha ez perfidiát akar elkövetni, egy csapással agyonüthet bennünket.

CALAMIDES. S képesnek hiszed a herceget ilyen perfidiára?

FELIX. Barátom! A börzén nincsenek nemes emberek. Vannak börzebárok, börzekirályok, de börzenemesek nincsenek.

CALAMIDES. El van látva az eshetőségre?

FELIX. Fogságba ejtem a herceget. Itt van az én Paracelsus kövem: az én fekete gyémántom. Arról van szó, hogy Evelinát a «Fantaisie» színházhoz szerződtessék, a mit a herceg tart fenn. Most fog előtte próbát tartani. Lucretiát játszása előtte.

CALAMIDES. Te! az nagyon erényes darab.

FELIX. Van ám eszem. Nem a Ponzard Lucretiájáról van szó. Fogtam egy vaudeville író: azzal készíttettem egy új «Lucretiát». Abban a Collatinus felesége olyanféle modern dáma, a ki szeret a királyi hercegekkel kaczerkodik; védi magát; de nem mint egy római nő, hanem mint egy XIV. Lajos korabeli marquise: végre elbukik. Akkor aztán hirtelen megbánja a dolgát s nagyszerűen hal meg. A meghalása manyifk! A ki akkor bele nem bolondul, mikor a földön henteregni látja, az rhinoceros. Véghetetlen háládatos szerep: különösen az énekész benne! meglátod a közönség örjöngeni fog, eszt vesztli!

CALAMIDES. Nem bánom én: csak a herceg veszítse el a magáét. (Mebánja a szavát.) De minő profán beszéd ez tőlem!

FELIX. Barátom. Trágyában terem a tiszta búza! Ohó! Hallom jönni őket. Beszéljünk a longchamps-i lóversenyről.

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Evelina. Salista.

EVELINA. (Római jelmezben, palástartal.)

FELIX. (Calamideshez.) Hát te a Gladiatorra fogadtál?

CALAMIDES. És te?

SALISTA. Barátom, ha lovakról akartok beszélni, menjetek le, kérlek, az istállóba. Mi itt művészetről értekezünk!

FELIX. (Calamideshez.) Mit szölsz hozzá? Nem elragadó ebben a tunikában? Semmi krinolin! Hiszed, hogy mindenkiket legyőzők velem!

SALISTA. Ah! ön is futtat? Mi a versenyparipájának a neve?

FELIX. Hát mi volna? (Hamis hízolgéssel.) Evelina!

SALISTA. No hát most hagyjanak bennünket magunkra. A báróné a szerepe végjelenetét fogja elpróbálni előttem. Oda künn mondják meg a cselédeknek, hogy senkit se bocsássanak be.

FELIX. (Calamideshez.) Milyen pompás fiú ez a herczeg! Hogy rendelkezik az én lakásomban. Ne félj, még azt is meghagyjuk, hogy téged se ereszsenek ki innen. Most gyerünk az ütközetbe. Mienk a csatatér. Egy ellenséges zászló sincs rajta. (El Calamidessel.)

VII. JELENÉS.

Evelina. Salista. Végül Kuntyoroka.

EVELINA. Jól vagyok öltözve herczeg?

SALISTA. Kitünően. A kelme igazi ó-római szövet. Hanem a palást egészen fölösleges ebben a jelenetben.

EVELINA. Én pedig azt szándékosan vettem fel. Igen jó képet ad, midőn Sextus ostromlása ellen Lucretia ebbe a palástba egészen beburkolja magát.

SALISTA. De a szöveggel ellenkezik. Majd ha egyszer ön Bécsben fogja játszani ezt a szerepet: ott adja palásttal; nálunk jobb lesz a nélkül. (Lekapcsolja Evelina válláról a palástot.) Így! A két karnak szabadon kell lenni. Mikor a szemérmes iszonyodást akarja kifejezni, akkor a két kezét szétnyitott ujjakkal teszi a keblére. Így ni! (Megtanítja rá.) Ez többet fejez ki, mint a palástvetés. Hadd látom, mi van a lábán? (Evelina mutatja a lábát.) Nem egészen korhű; de eszményi. Ezt az alsó övet egy kissé alább kell ereszteni, s a tunikát jobban felrúnczolni bele; a felső öv nagyon is össze van szoritva.

EVELINA. Ah nem. Az egész tenyerem belefér.

SALISTA. Hát kezdjünk hozzá. Hol a kézirat? Majd én jelezem Sextus mondókait.

EVELINA. (Átadja neki az iratot, színpadi állásba helyezi magát.)

Sixtus! Mi hoz ez órában ide?
Midőn Diana holdja már cserélt
Phœbus napjával égi fényugárt.

SALISTA. Átkozott egy bombaszt!

EVELINA. Ez van a szerepben?

SALISTA. Dehogy van. Hanem ha engem fogadna ezzel a gallimathiással egy szép asszony, mindjárt elszaladnék.

Húzzuk ki azt a két sort. — «Mi hoz ez órában ide?» Erre feleli Sextus:

«Mi hozna? Vérem minden cseppje von,
Miként a mágnes a Kafhegy fején.»

S a többi, s a többi! Most kegyed szól.

EVELINA. «Szavad megrémít. Arczom lángra gyúl.»

SALISTA. Az én szűm lángjának visszfénye az?

EVELINA. «Tudod Sextus, én tisztos nő vagyok.
A márványszobrok künn a forumon,
Nem versenyeznek vélem a szigorban.
A hold ezüst korongja foltot eltűr,
De nem Lucretia szűz jelleme.»

SALISTA. (Kaczag.) Hahaha!

EVELINA. On kaczag?

SALISTA. Nem én, hanem «Sextus Tarquinius». Fordítunk egy lapot. A magas pathos látom, sikerül önnek. Kiváncsi vagyok a hevesebb temperamentumú szavalatra. Kezdjük ott: «Szüntesd a csábót!»

EVELINA. «Szüntesd a csábót, Sextus! Itik ez
Királyi vérhez, melyből származál:
A vétek kőkolymagvát hinteni?
Az istenek»

SALISTA. Maguk sem voltak jobbak! Jupiter
Adá a példát, és a többiek
Híven követték, Leda, Danaë,
Calysto, mondok; egész Európa
Beszélhetne biz erről eleget.

EVELINA. De ez mégis istentelen beszéd.

SALISTA. Ez a szerepében van?

EVELINA. Nem. Ez az «én» véleményem. Én ajtatos vagyok.

SALISTA. Oh, azt tudom. De hát folytassa a szerepét. Lucretia idejében még a Pontifex Maximus nem volt csalhatatlan.

EVELINA. «Eltávozz innen, el, sietve, el!
Férjem haragját rettedg, hogyha itt lel.»

SALISTA. (Kaczag.) Hahaha!

EVELINA. No hát mit nevet?

SALISTA. Igazán mondom, itt van az instructióban.

EVELINA. Azt ki kell húzni, Sextus ne nevéssen, mikor én indulattal beszélek.

SALISTA. Jól van. Halljuk tovább.

EVELINA. (Szaval.) «Te nem tudod még, hogy ki Collatinus:
Egy Orpheus, ki még Plutóhoz is
Leszállt az orcus sötét mélyébe,
Hogy hű nejét magának visszavíja.»

SALISTA. (Tapsol.) Brava! Bravissima!

EVELINA. No de lássa, ez igazán talál. Szegény jó Kaulmann csakugyan a föld alól hozott ki engem a köszönbányából.

SALISTA. Kérem; folytassa hát. Most a publicum szerepét vettem át. Ni, hogy ragad rám a versben beszélés.

EVELINA. (Szaval.) «S ha minden égiek és földiek
Magamra hagynak: veszni nem hagyom
Erényemet; lásd e kétélű tört:

(Törét kivonja övéből.)

Hegyét a szívem felé szegezve.
Vagy önmagam, vagy teged öl meg ez!
Oroszlán volnál, vagy Hirkapiának
Vad tigrise, szíved mélyébe hatna!»

SALISTA. «Hah! Egy egér fut a lábaid alá!»
(Evelina sikoltva, eléri a tört kezéből.)
«Lefegyverezni egy egér elég volt.»

EVELINA. «Olympnak isteni. Ne hagyjatok.»

SALISTA. (Megfogja kezét.) «Enyim vagy! Törve minden ellenállás.»

EVELINA. Kérem, herczeg. Ön ne «játszszék». Ön csak «jelezze» a mondókát.

SALISTA. De ha elragad a művészet heve.

EVELINA. Akkor én csengetek.

SALISTA. (Át akarja karolni.) Rómában nincs még akkor csengetyű.

EVELINA. Uram, bocsásson! Ön kétségbe ejt!

SALISTA. Igy! Igy remek az előadás! (Még több hévvel!)
«Imádlak minden istenek felett.» (Evelina kiszakítja magát karjai közül s a téli kert felé menekül.) Rossz védelem Daphnének a liget. (Utána fut. Kuntyoroka mankóival a hóna alatt, elé tipeg. Salista visszariad tőle.) Hát ez miesoda mythologiai szörnyeteg? (Kuntyoroka hamisan hunyorog.) Valóságos diszpéldánya a varangynak.

EVELINA. (Letérdel KuntYorkához, átöleli.) Ez az én KuntYorkám. Az én egyetlen drágám, mindenem: a ki akkor jön hozzám, mikor neki tetszik.

SALISTA. Fertelmes egy portéka! Ugyan kérem Evelina,

ne csókolja meg a száját! Az embernek örök időkre elmegy a kedve egy szép asszonyi csóktól. (Evelina hirtelen felkapja a palástját s beleburkolózik.)

KUNTYORKA. (Kihúzza a zsebéből egy levelet.) Kegyelmes herceg úr. Egy levelet hoztak az ön számára: rá van írva «Cító, citissime». Más nem mert bejönni vele: én hoztam el.

SALISTA. (Elveszi a levelet.) Anna grófnő kézvonását látom a ezimezésen. Mi sürgős dolga lehet velem? (Evelinához.) Megengedi, hogy félbeszakítsam a kísérletet?

EVELINA. Oh, kérem. Hiszen most már csak az van hátra, hogy meghaljak.

KUNTYORKA. (Átnyalábolja a térdeit.) De én nem engedem, hogy meghalj! Nem szabad meghalnod. Előbb a Kuntyorának szárnyai nőnek, mankó helyett; — elrepül előre, szállást csinálni neked.

EVELINA. Ne félj bohó! Hisz csak komédiázunk itt. Tréfából halunk meg.

SALISTA. (A levelet elolvastva.) De valaki mégis komolyan vette a meghalást. A szép Angela grófnő.

EVELINA. Az ön menyasszonya?

SALISTA. Most írja a levelében Anna grófnő, hogy leánya, Angela, milyen szerencsétlenül járt. Ruháival közel ment a kandallóhoz, azok meggyuladtak. A szerencsétlen menthetlenül összeégett; s most már kiszüvedett.

EVELINA. Ah, ez megrendítő egy esemény. Szegény Angela!

SALISTA. Jobb vége lett, mintha hozzám jött volna nőül. (Összehajtja a levelet s elteszi a zsebébe.) Asszonyom. Én a kísérlettel nagyon meg voltam elégedve. Kár, hogy a vége elmaradt. Ön szerződtetve lesz a Phantaisiehoz. Egyelőre hat vendégjátékra. Díját ön maga szabja meg. Hogy rendes szerződése hogy üssön ki? az a sikertől függ. A végjelenet sikerétől. (Magában.) Angela meghalt: akkor a bondavári részvényekkel nem vagyok többé lekötelve. (Óráját nézi.) Még jókor érkezem a börzére megkezdeni a contreminet. (Kézét csókol Evelinának.) A viszontlátásig szép istennöm! (El.)

EVELINA. (Térdre borul Kuntyorca előtt. Keblére öleli.) Te hős lovagom! Te őrző angyalom! Te!

NEGYEDIK FELVONÁS.

IV. KEP.

A kik mezitláb elfutnak.

(Színtér: A Fantaisie-színház női öltöző-szobája, balra kijárás a színpadra, jobbra első ajtó a páholyokhoz, második a hátsó lépcsőre vezet; háttérben kettős ablak, balról előtérben pompás öltöző asztal, tükörrel, tégelyekkel, üvegcsékkal, mellette állótükör. A falra koszorúk vannak aggatva. Szögletben Molière mellszobra egy női kalappal a fején. Egy karszékből levett női divatos öltözet. A szék karján egy krinolin.)

I. JELENÉS.

Evelina. Panna. Később Oignon.

EVELINA. (Tükör előtt állva, Encretia jelmezében.) Van közönség Nanette?

PANNA. Csak úgy, mint tegnap, a zsufolásig. (Kopognak az ajtón.)

EVELINA. Nézd meg, ki kopog?

PANNA. (Kinyitja a jobboldali hátsó ajtót.) Oignon úr van itt.

EVELINA. Ki az? Mit hoz? Éreszd be.

OIGNON. (Belép.) Madame. Én vagyok monsieur Oignon.

EVELINA. Szép; de mi tetszik?

OIGNON. Madame! Rossz szél fúj.

EVELINA. Hát aztán?

OIGNON. Ma nem állom ki az ütközetet ötezer frankon alul.

EVELINA. Nem értem, miről van szó.

OIGNON. Az ellenség nagyon erős. Ma legalább száz leányra lesz szükségem.

EVELINA. Kérem! A bolondok fejedelme ön, vagy mi?

OIGNON. Nem, én az okos emberek köztársasági elnöke vagyok: a Fantaisie színház claquejának a chefje. (Mutatja a tenyereivel.)

EVELINA. Hát mi dolgom van nekem önnel?

OIGNON. Az egészen a tarifa szerint megy. Egyszerű kihívás minden felvonás után ötszáz frank. Koszorúk átnyújtása mellett ezer frank. Kaméliás lant, vagy óriás

bukét eleven galambokkalkétezer frank. Pisszegéssel egybekötvé az együtt szereplő vetélytársnőnek háromezer frank. De mikor a contreminnel kell megküzdeni, akkor szabott ár az ötezer frank.

EVELINA. De hát mesélje el ön azt annak, a ki önnek fizetni szokott.

OIGNON. Nem lehet ám. Mert éppen az csináltatja a contreminet.

EVELINA. Takarodjék ön innen! Ne rontsa a hangulatomat.

OIGNON. Ha nem volna ön éppen cassánál, én egy utalványnyal is beérem. Szoktam hitelezni.

EVELINA. Azt várja ön, hogy kidobjam innen?

OIGNON. Azt. (Evelina megfogja gallérját, s kiteszkolja az ajtón. Oignon percz mulva visszadugja fejét az ajtón.)

EVELINA. (Visszasiet a tükörhöz.) Most egészen kiveresedtem a dühtől, hol van a hajporos pamacs.

OIGNON. Madame! Itt hagyom az adressemet. Előadás kezdetéig itt leszek a café des coursban. (A névjegyet behajtja.)

EVELINA. (Felé hajtja a pamacsot. Oignon eltűnik.)

PANNA. Nem kellett volna azt az embert kidobni, madame. Hiszen igazán van neki, meg szolgálja az a maga kenyerét.

EVELINA. Mit? hogy én hajlongjak azok előtt a tenyerek előtt, a miket magam megfizettem?

PANNA. Hát az egész színeszeti illúzió-fogás. (Kopogás a jobb első ajtón.)

EVELINA. Hát most megint, ki kopogtat? Nem szabad!

II. JELENÉS.

Evelina. Salista. Panna.

PANNA. (Salista beléptekor balra el.)

SALISTA. Szép istennőm. Láthatja ön, milyen nagy a bátorságom. Ön azt mondta, nem szabad, mégis bejöttem.

EVELINA. Ez több a bátorságnál, herczeg. Én önnek megmondtam világosan, hogy többet nem fogadom el a látogatását.

SALISTA. Hja az még tegnap volt.

EVELINA. Én ma is az vagyok, a ki tegnap voltam.

SALISTA. Dehogy az, szép istennőm. Tegnap én önnek egy ajánlatot tettem.

EVELINA. A mit én nem hagytam önnek végig mondani. Abból megtudhatta ön, hogy ki vagyok?

SALISTA. Régen tudom. Egy tiszta, erényes nő. Éppen azért bolondulok utána. Szaladok ön után és üldözöm, mert fényes, mert magasztos, mert nem olyan, mint a többi. Ön gyémánt, melyen nem fog a karczolás. Ne csodálja hát, ha olyan becsben áll. Tegnap visszautasította ön szerelmi nyilatkozatomat, mert tegnap még gazdag ember felesége volt; ma pedig egy bukott ember neje. Én az egész Kaulmann úgy a kezemben tartom, hogy csak egy szoritás kell még és megszűnt lenni. Vállalatait mind halomra döntöttem, s a mit meg nem tettem én — megtette önnek a régi vőlegénye: az a fajankó. Felrobbantotta a bondavári tárnát, s most az egész köszénbánya ég.

EVELINA. (Rémülten.) Szentséges Isten! Berend Iván tárnája is elpusztult?

SALISTA. Az megmaradt.

EVELINA. Hála az égnek!

SALISTA. S az égő tárnák után omlik minden. Vasútak, gyárak, bankok. Önök tönkre vannak téve. Olyan a börze népe, mint a juh. Egyik nap maga hozza a gyapjút, kérve, hogy nyíjják le; másik nap meg elfut egy vak lármára a vezérürü után. Szafiran Péter jelt adott a paniquera, s ezzel önökre szakadt a catastropha. Mikor ön innen az előadás után haza megy, nem fog a szobáiba mehetni, mert azok le vannak peesételve.

EVELINA. Hát legyen úgy. Én nem születtem selyemben. Fogadok egy padlásszobát, s leszek színésznő.

SALISTA. Hogy lesz-e ön színésznő? az a mai előadástól függ. Ez a dráma be van végezve. Kezdjünk újat. Én visszaadom önnek elvesztett gazdagságát, gyémántjait, lovait. Ha akarja, szerződtetem holtig a színházhoz, s játszhatja benne Shakespearet. Nagyobb úrnővé teszem, mint eddig volt, s adok önnek egy sokkal hivebb, feláldozóbb, imádóbb rabszolgát, mint a minővel eddig birt: Salista herceget.

EVELINA. (Erőszakolt szelidséggel.) Herczeg. Én ma nehéz szerepet játszom, nyugalomra van szükségem.

SALISTA. Nem zaklatom. Időt engedek. Van egy órai haladékunk. Akkor kezdődik az esteli börze, a hol én a kegyelemdőfést megadom Kaulmannak és az ő társaságának, vagy pedig kihúzom őket a partra: a hogy ön határozni fog. (Kiveszi óráját a baloldali zsebéből.) Öt percz híja a hét-

nek. Egy óráig várok a válaszra. Itt hagyom az órát. (Átnyújtja az óráját Evelinának.)

EVELINA. (Földhöz vágja az órát.) Itt van a válasz.

SALISTA. (Előhúz a másik zsebéből egy másik órát.) Tökéletesen készen voltam erre a feleletre, szép tündérnőm, azért még egy másik chronometert is hoztam magamnak. Méltóztassék. Ezen is öt percz hija a hétnek. S ha ezt is földhöz csapja ön, van még egy harmadik is a zsebemben.

EVELINA. Uram! Ha a bútoraimat megvette ön, vitesse el! De a szobámnak még én vagyok az úrnője, s onnan kitiltom önt!

SALISTA. Szép asszony! Ezt könnyű kimondani. De ha engem elutasít, nincs hová menekülnie. A színház hideg szállás.

EVELINA. De van még egy menedékem. A hová folya-
modhatom minden időben.

SALISTA. És az?

EVELINA. Az a köszén!

SALISTA. (Elámulva.) Valóban amál sok szép asszony találta már utolsó menedékét. A hölgy, ki a köszénre apellál, nem szorúlt pártfogóra többé. (Mélyen meghajtja magát s eltávozik.)

EVELINA. Reszket minden idegem! Hogy fogok ma játszani? Pedig ettől függ egész jövőm. (Kopognak.) Ki háborgat már újra?

Evelina. Calamides.

CALAMIDES. Asszonyom, mit tett ön a herczeggel? Egész kétségbeesetten hagyta el az ön szobáját.

EVELINA. Azt kívánta, hogy kedvese legyenek, s én elkergettem.

CALAMIDES. Az általános erkölcsiség szempontjából azt kellene mondanom, hogy nagyon helyesen tette ön. Azonban vannak rendkívüli körülmények, a mik azt, a mi a mindennapi helyzetben bűn, az áldozat, az erény magaslatára emelik fel. Mikor Judith elszánta magát rá, hogy felkeresse Holofernest a sátorában: nem a legmagasztosabb áldozatot teljesíté-e akkor? — Salista herczeg a mi Holofernesünk. Mi vagyunk az ostromolt Bethulia. S nem «Jehova-szüze» e a neve a helynek, a hol Judith áldozott? (Evelina elmereng.) Gondolja ön meg: mennyi nagy dolog fordul meg ez áldozatán egy női szívnek. Az egész

hivő világnak a diadala a hitetlen felett. Száz milliókra számított vagyon; százezreknek könyve, vére. Ez mind az ön kezében van e perczen. Legyen ön a mi táborunk Judithja!

EVELINA. (Mind a két karjával eltakarja arcát.) Nem tudom, mi az? (Zokog.)

CALAMIDES. (Elbámulva.) Mi ez? Ez égő arc? e szűz szemlesütés, e gyermeki zokogás! Hát lehetséges ez? Hogy egy nő lábával a sárban, fejével a csillagok között járjon? Egy színpadra tévedt szent! — Hisz ehhez képest füst és pára minden férfi-dicsőség! — «Nem tudja mi az?» — Ön ezzel a szóval engem száműzött kolostorom csendes czellájába. Én leveszem önről a láncokat, a miket én segitettem önre rakni. Legyen ön szabad. Önnek a házassága, a mit Kaulmannal kötött, itt ez országban érvénytelen és semmi. Ön nem Kaulmann neje. Ön «Dirmák Éva leányasszony» és semmi más. Játékot üztek önnel. S e játékban nekem is részem volt. Én lelkemet kimentém. Megmondtam önnek mindent. Én most megyek vissza a kolostorba, s felhúrom a faczipót. (Eltávozik.)

EVELINA. (Mint egy áimodó lelkeudozva.) Nem vagyok asszony; feleség! Nem rabnő. Magamé vagyok. Nem tapadnak hozzám átkozott milliók; égő gyémántok. Szabad vagyok. Nem ragad hozzám a férj szennyes neve. «Dirmák Éva!» Oh apántól, anyántól öröklött édes nevem. Visszakaptalak. (Zokog; kün csengetés.) Az előadásra csengetnek. Kezdem a jelenést. Ezzel a háborgó szívvel, ezzel a dült kedélylyel színjátékot játszani! Játszottak velem is! És most ki a színpadra, magasztalni a dicső Collatinust: a férjek legmagasztosabbikát, a kinek becsületéről egy asszony vérének kell lemosni a foltot! Meg fogok bukni ma! Előre érzem a kudarcot. (A színpadi ajtón el.)

IV. JELENÉS.

Panna. Claude.

PANNA. (Balról.)

CLAUDE. (Levéllal a kezében jobbról jön.) Mamselle! Az asszonygót keresem.

PANNA. Már ki ment a színpadra.

CLAUDE. Annál jobb. Egy levelet hoztam neki.

PANNA. Ha egy percczel elébb jön, még átadhatja neki.

CLAUDE. Akkor hát ugyan jó, hogy egy percczel ké-

sőbb jöttem, mert a ki ezt a levelet át fogja adni madame-nek, az borraivalóul egy olyan pofont kap tőle, hogy elviheti a mont de piétébe, s zálogba vághatja.

PANNA. Hát hogy tudja ön, hogy mi van ebben a levélben?

CLAUDE. Úgy hogy én vagyok a híres Kratki-Baschik, prestigiditateur famulusa. El tudom olvasni a gyomromra tett lepecsételt levél tartalmát. (Mellére szorítja a levelet.) «Madame! Véghetetlen sajnálattal tudatom önnel, hogy a mai balsiker után kénytelen vagyok önnek felmondani. Fanfaron impressario.» (Ujját végig húzogatja a levélen, mintha sorokat olvasna.)

PANNA. De hát hogy tudhatja azt az impressario előre, hogy ma rossz sikere lesz a fellépésnek? hisz csak most lép ki az asszony a színpadra.

CLAUDE. Hát mire való a «kettős látás?»

PANNA. No akkor ezt a levelet legjobb lesz ide a tükör mellé tűzni. Találjon rá magátul. (A levelet odatűzi.) Hallgassuk csak, mi történik odakinn. (Mindketten a színpadi ajtóhoz húzódnak.) Az asszony deklamál. Nekem úgy tetszik, mintha rekedt volna.

CLAUDE. Lámpaláz az! A hangja elfullad!

PANNA. Nagy a hatás. Hogyan kacszagnak rajta!

CLAUDE. Hatás a gutába. Hisz ez tragédia! Itt nem szabad nevetni.

PANNA. Mily zúgás!

CLAUDE. Az bizony, még füttyülésnek is megjárja.

PANNA. No ez rosszúl fog végződni.

CLAUDE. No én menekülök innen, hogy meg ne ázzam. (El a jobb hátsó ajtón.)

V. JELENÉS.

Evelina. Panna. Majd: Felix.

EVELINA. (Dúlt arccal jön sietve a színpad felől.) Meg vagyok semmisülve. Lezúgtak, lekacszagtak. (Pannához.) Eredj a rendezőhöz. Mondd, hogy rosszúl vagyok. Nem játszhatom tovább. Ne bocsáss hozzám senkit Maradj künn magad is. (Egy székre rogy.) Elhiszem, hogy rossz voltam. Nem is lehetett másképp. Minden érzés helyet cserélt ma a szivemben. Magam sem ismerem magamra. Szeretném magamat jól kikacszagni. Megmondta ezt nekem ama bölcös! Oh az én igazi jó barátom! Így hullanak alá a csillagok az égről.

Oh ez a bukott angyalok kinszenvedése! Ez nem emberi szívnek való érzés. (A tükörhöz lép.) Hazug fény! hadd hámoz-
zalak le rólam. (Palástját leveti, hajából a diadémot, szalagot kibontja,
e közben meglátja a tükörbe dugott levelet; felbontja, elolvassa.) Az igaz-
gató felmond, a mai balsiker miatt. És ez a levél már meg-
volt írva, mielőtt a színpadra kiléptem volna. Ez meg-
vigasztal. Hogy rossz vagyok, elhiszem; de a világ még
rosszabb. — Hisz előre volt így kiesinálva. Megmondta
az a derék ember, a kit én innen kidobtam. Oignon úr!
Hisz ez az egyedüli becsületes ember közöttük: meg-
mondja, hogy mi az ára a becsületnek — tarifa szerint;
hanem aztán meg is tartja. — Derék jó barátom! Ezt ki-
engesztelem. Van egy drágán kért csókom. Nesze, azt né-
ked adom. (Megcsókolja Oignonnak a földről felvett névjegyét.)

VI. JELENÉS.

Evelina. Felix.

FELIX. (Bejön az ajtón.)

EVELINA. Nem szabad bejönni! Vetkőzöm most.

FELIX. De nekem talán mégis szabad lesz ilyenkor is
bejönni.

EVELINA. Ah, Kaulmann úr.

FELIX. Azt mondták, hogy ön rosszul lett a színpadon.

EVELINA. Hízlekedők mondhatják. Rossz voltam. Ez az
igazi. Megbuktam fényesen.

FELIX. Talán nem egészen.

EVELINA. (Vetkőzve.) Hiszi ön?

FELIX. Tapasztalhatta Evelina, hogy tegnap ugyanebben
a szerepben koszorúzápor és taps fogadta; pedig mond-
hatom, hogy tegnap sem volt ön jobb, mint ma.

EVELINA. Mi következik ebből?

FELIX. Az, hogy a tegnapi diadalt és a mai kurdaczo-
t egy és ugyanaz a kéz eszközölte.

EVELINA. Az meglehet.

FELIX. Nem találja ön ki, hogy kié?

EVELINA. Bizonyosan tudom. A herczegé.

FELIX. Úgy van. S ha még csak az ön buktatása volna
az, a mivel a herczeg sújt bennünket; de ő azzal a hata-
lommal, a mivel a pénzvilág nagy ütközetében fölénk ke-
rült: engem is apróra morzsol össze. S tudja ön, miért
történik ez?

EVELINA. Tudom. Azért, mert én az ön becsületét híven megvédelmeztem.

FELIX. Ön azt hiszi?

EVELINA. Nos? Tán nem büszke ön a becsületére?

FELIX. Asszonyom. Most már nem vagyunk a szinpadon: ne játszszunk tragœdiát. Beszéljünk prózában. Az embernek többféle becsülete van.

EVELINA. Igazán derék ember, a kinek annyiféle becsülete van!

FELIX. Ha valakinek a felesége olyan gazdag bájakban, hogy el is veszthet belőlük, s azt valaki megtalálja: hát még azzal a férj tönkre nem jut. Hanem ha egy üzlet emberének a hitelén találnak foltot, annál vége a becsületnek.

EVELINA. És így megvan engedve a virement, az egyik becsület tőkepénzével törleszteni a másik adósságait.

FELIX. Ejnye, milyen jó formulázását találta ön ki a kérdésnek.

EVELINA. Kérem, uram. A komédia-hoz önnek határozottan nincs talentoma.

FELIX. No hát beszélék komolyan. Az én nevem még ma nagyra becsült név. Ma még milliók kínálkoznak élém, hogy fogadjam el, hoinap ezer kéz fog utánam nyúlni, hogy atómokra tépjen, hogy a milliókat garasokra váltsa. Egy világrész sorsa van kezembe letéve. Trónok, oltárok vannak azon alapra építve, a mit az én eszmém teremtett. Milliók jóléte, nagy eszmék diadala fordul meg azon, hogy állok-e én, vagy elbukom: s mindez önnek egy nyájas mosolyától függ, hogy megvalósuljon.

EVELINA. (Lekapcsolja karpereceit s oda rakja Felix elé az asztalra.) Kérem; tragikumhoz még kevesebb tehetsége van: csak maradjon inkább a komikumnál.

FELIX. No hát beszélék egész száraz prózában. Önnek, madame, a hõtétel ma lefoglalták, kifizetetlen árjegyzékek miatt.

EVELINA. Remélem, hogy az érték fedezni fogja bőven a tartozást.

FELIX. Önnek azonban nincs most hová menni, mint az én lakásomra. Külön háztartást többé nem folytathatunk, s enélfogva önre nézve az a természetes kényszerűség fog beállani, hogy a kit én házamnál szívesen látott vendégül fogadok, az önnek is vendége.

EVELINA. Például Salista herczeg.

FELIX. Éppen ő!

EVELINA. (Leül, s cipőit kezdi el leoldani.) S azt hiszi ön, Kaulmann úr, hogy ha a pompás hôtelt el kell hagynom, nem tudok magamnak egy manzard-szobát fogadni, a melyiknek ajtaja van, az ajtaján tolózár van, s ha én azt a világ akár micsoda herczegének az orra előtt becsukom, hát az oda be nem jöhet?

FELIX. Figyelmeztetem önt asszonyom: hogy Franciaországban vannak kellemetlen törvények, a melyek kényszerítik a feleséget arra, hogy törvényes férjénél lakjék, vele utazzék, neki engedelmeskedjék.

EVELINA. (Kezében tartva a lehúzott sandalját.) Én pedig figyelmeztetem önt uram, hogy Franciaországban vannak kellemetlen törvények, a melyek a pap által kötött házasságot, a polgári szerződés nélkül, semmisnek és érvénytelennek nyilvánítják.

FELIX. (Felriadva.) Mit mond ön?

EVELINA. (Sandalját az asztalra vetve a lerakott ékszerek közé.) Azt, hogy ez az aranyos cipő még az öné; — de én «Dirmák Éva leányasszony!» a magamé vagyok.

FELIX. Ki mondta ezt önnek?

EVELINA. Ugyanaz, a ki bennünket tréfából összeadott. (Felix rémulten kap a torkához. Evelina egy szál ruhában, cipők nélkül.) Ah, megmondta nekem az a böcs, az a jó barát: «Ezek mind meztláb fognak innen elfutni a világra!» — Én kezdem a futást. (A jobboldali ajtón el.)

FELIX. (Egyedül.) Ő maga arult el engem? Calamides! Akkor vége mindennek! (Felkapja a tört az asztalról, szívének szegzi; nem bírja magába dőfni, eldobja megint, az ablakhoz fut, felszakítja s kiugrik rajta. Künn zaj támad, zúgás.)

VII. JELENÉS.

Panna (baloldali ajtón). Claude (jobboldali első ajtón).

PANNA. (Berohan.) Hová lettek?

CLAUDE. (Berohan.) Se az úr, se az asszony nincs itt. (Zúgás közelebb jön.)

VIII. JELENÉS.

Előbbiek. Salista. Pompierek.

POMPIEREK. (Hozzák Felixet halva.)

SALISTA. (Utánok jön.) Ez bizony szépen leszámolt. — Generalquitt. De hát a szép asszony hová lett? (Panna némán mutat a levetett öltönyökre.) Azt mondta, utolsó menedéke a «kőszén»! Kár érte. Olyan szép szemei voltak. — Holnap majd rátalálunk — a morgueban.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

V. KÉP.

Az égő kőszéntárna.

(Színtér: Három méternyi magasságig egy kőszénbánya kivájt ürege; fekete falak, a boltozatról kővé vált faderekak nyúlnak le a földig, pálmanemű pikkelyes külsővel. Jobbról gerendázott bejárás az oldaltárnába, a minek a vastag ajtaját egy nagy ráhengeredett kőszikla tartja leszorítva. Körüle kőszenes talyigák, csákányok, vasrudak hevernek. A háttérben összeszűkül az üreg s távlatban az égő tárnarész látszik, transparent s villanyvilágítás mellett. Semmi valóságos tűz, füst nem alkalmazandó. A hasadékokból előcsillámló tűz, a boltozatról pislogó zsarátnok mind előállítható villanyfény, vagy magnesium-sodronyfényvel, s apró üvegdarabokból. Az égő tárnából szípkávuul vegyes fekete füst gomolyog fel az akna nyílásán keresztül. Ismeretes körgép, mely egy végtelen fűstsuffitát forgat, a mibe apró üvegdarabkák és aranyfüst vannak ragasztva. A tárna fölött szabad vidék, elperzselt fákkal, az akna nyílásán egy szétrobbantott épület maradványai: téglafalak, a miből elgörbült vasrudak merednek elő. Háttérben az I. felvonásbeli erdős táj.)

I. JELENÉS.

Munkásnök. Gyermekek. Asszonyok. Leányok. Később munkások.

ASSZONYOK. (Sírva, jajgatva tódulnak a romokhoz.)

I. MUNKÁSNŐ. Oh uram. Mindenható Isten, könyörülj rajtunk.

GYERMEK. Anyám, hol van az én apám?

I. MUNKÁSNŐ. Ott, ott van gyermekem a föld alatt. (Munkások a tárna-üregből egyenkint felkapaszkodnak, szájuk bekötve kendővel.)

V. MUNKÁS. (Kitömött báb, hozzák vállalkon.)

I. MUNKÁSNŐ. Hozzatok-e őket?

I. MUNKÁS. Hozunk egy új áldozatot. Rettenetes világ van odalenn. A fojtó lég leüti az embert. A míg a lélegzetet vissza tudjuk fojtani, addig a lábunkon állunk; de a legkisebb lélekzetvétele egész testünket elállja a reszketés, s ha lábunkról leesünk, végünk van. A halál országa van odalenn. Senki sem mer a mentésre gondolni többé.

I. MUNKÁSNŐ. Oh, Isten büntetése rajtunk, a mért a hajdani jó urunkat ott hagytuk, elárultuk, veszedelembe ejtettük. Ha Berend Iván úrnál maradtunk volna, ez nem esett volna rajtunk. Ő nem dolgoztatott velünk, ha a viheder járt. És ő meg tudna minket szabadítani, ha az ő tárnájában esett volna ez a veszedelem.

I. MUNKÁS. Az ám. Azt mondják, hogy ő már föltalálta azt a titkot, a mivel a tárna-égést el lehet oltani. De hát azt mondja ránk: bánom is én, az ellenségem emberei vagytok, ott vesszettek miattam. És igaza van.

I. MUNKÁSNŐ. Könyörögjünk a védszentekhez, asszonyok. Ha egyszerre kiáltunk fel, talán felhallik a menyországig.

GYERMEK. No hát ti csak könyörögjétek a védszentekhez, ti ismeritek őket; én addig elszaladok Berend Iván úrhoz. Azt meg én ismerem; neki könyörgök. Jó ember az. Majd segít rajtunk.

I. MUNKÁS. Itt jön az! Imádkozni sem kell érte.

Előbbieik. Iván. Berendi munkások.

MUNKÁSOK. (Penn, tűzfecskendőt húznak, tolnak előre.)

IVÁN. (Utánuk jó.)

I. MUNKÁSNŐ. Oh uram, az Isten küldött hozzánk.

IVÁN. Jól mondtad. Ő, a tüzeknek ura, adta kezembe a tudományt, a mivel a tüzekeket el lehet oltani. Feltaláltam a rég keresett titkot. Itt hozom magammal.

I. MUNKÁS. Parancsolj uram! Melyikünk szálljon le a tárnába a tömlővel?

IVÁN. Ti csak maradjatok. A kísérletet nem bizom más kezére. Nektek családotok van. Nekem senkim! Ti félték, én biztos vagyok. Magam fogok leszállni. Még úgy lehet, hogy élve találom azokat odalenn, a kiket a tárnarobbanás eltemetett. Hányan vannak odalenn?

I. MUNKÁS. Rajtunk kívül valamennyi ott van.

IVÁN. Ti idefenn kezemre szolgáljatok. A tömlőt hozzátok utánam egész az üreg szádáig: ott csendesen bocsásátok alá. Egy ave Mária elénekléseig ne kezdjétek a fecskendőgépjáratásához, csak a mikor jelt adok a csengettyűvel. S ha majd látjátok, hogy a füst fehérré változik, és aztán megszakad, akkor hagyjátok abba. Megértettétek? (Balra el.)

MUNKÁSOK. (El balra, a tömlőt Iván után viszik.)

III. JELENÉS.

Asszonyok. Leányok.

(Fenn, letérdelnek, énekelnek.)

Ave Mária!
 Oh boldogságos szűz anya!
 Mennyeknek fényes asszonya,
 Tekints le ráuk!
 Mindnyájunknak bűne miatt
 Halt meg isteni szent fiad.
 Oh halld imánk!
 Im, ki maga feltámadott,
 Halottaknak példát adott:
 Legyen biránk.
 Ave Mária!

(Mikor odafenn a nők elvégezték az éneket, ugyanazt ismétli a föld alól az eltemetett bányászok férfi kardala.)

I. MUNKÁSNŐ. Halljátok! A föld alól felhangzik az eltemetettek éneke! (Csengőtyű megszólal.)

MUNKÁSNŐK. (Mind hozzáfognak a szivattyúgép hajtásához.) Hajtsuk! Hajtsuk! (Iván alatt a tárnában jelen meg: fején a légmentes gömbölyű sisak, elől két nagy üvegszemmel; maga után húzza a hosszú tömlőt; a tárna párkányára lép, a tömlőcső végét az égő folyosónak irányozva. Az égő tárna lassankint elsötétül, egyszer-egyszer újta kigyulad. Iván daczosan látszik küzdeni a tüzők daemonaival. A fekete füstoszlop átváltozik fehérre.)

I. MUNKÁSNŐ. (Fenn.) Nézzetek. A füst fehéredik már. Ő eloltja a rettentő tárnaégést.

MIND. (Zajosan.) Eloltja! Eloltja! Hajtsuk a gépet! (A fehér füst is felszakad. A tárna egészen sötét lesz; hanem az aknanyíláson keresztül levilágít bele a felső napvilág egy sugárkévében, s ez megvilágít egy földön fekvő alakot, Szaffrán Péter ruháiban, kitömött báb.)

I. MUNKÁSNŐ. (Fenn.) A tárnatűz el van oltva! Siessünk le a tárnába, kedveseinket kiszabadítani. (Nők, leányok, gyermekek. Mind elsietnek balra.)

IVÁN. (Ledobja kezéből a tömlőt, fejeről a sisakot, előre jön; diadaltól lihegve.) Legyőztem őket! A tűz pusztító daemonait. Isten hatalma volt velem. Nemcsak az égnek, földnek, de a pokolnak is ura vagy oh atyám! Dicsérjen téged még a föld alatti sötétség is: ne csak a csillagok. Ime a te szellemed, a kit belénk leheltél, még a pokol királyát is lánczra tudja verni. Hozsanna néked! Óh mint reszketek a gyönyör miatt! Ez volt az én menyegző éjszakám! Hát szép menyasszonyom, köszikla! rám ismerse-e? (Megbotlik az útjá-

ban heverő alakban.) Mi ez? Egy hulla. Korommá égett arczczal. Az egyik kezében a Davy-lámpa — kinyitva. Ez volt az átkozott, a ki a vihedert előidézte. Másik kezében ököltre szorítva mit tartogat? Egy órát, annak lapján egy arczkép: ismeretes arcz, valamikor Evilának hitták. Tehát te Szaffrán Péter vagy, elkárhozott! Neked volt kedved poklot csinálni a világból, azért, hogy arádat elrabolták: eltemetni magaddal a föld alá élve száz meg száz társadat, és odafenn eltemetni milliókat és milliókat s inséget, nyomort plántálni be a gazdagok házaiba? No hát én visszaadom a világnak azt, a mit te a pokolnak adtál. Itt hallok emberi zajt. Itt volt a folyosó bejárata. Bizonyosan a nagy szikladarab zárja el azt. (Felvesz egy vasrudat s a sziklatömbnek feszíti, s hatalmas erővel elhengeríti azt onnan. A tárnaajtó sarkából kifordul.) Héj! Lelkek! Van-e még a itt lenni élet?

IV. JELENÉS.

Iván. Taracz. Munkások. Később munkásnök. Asszonyok. Leányok. Gyermekek.

TARACZ. MUNKÁSOK. (Előtámlyognak a folyosóból, némelyiket két társa támogatja.)

TARACZ. Óh Isten áldott levegője! (Térdre rogy.)

IVÁN. Nézzetek! Az edes napvilág! (Odamutat.)

TARACZ. (Átöleli Iván térdét.) Uram. Vedangyalunk. Megszabadítónk! Te adod vissza nekünk a napvilágot. Pedig mi voltunk legrosszabb ellenségeid. Megcsaltunk, elhagytunk, vesztedre dolgoztunk. S te minket megszabadítasz. Mi jutalmat ad teneked ezért az Isten?

IVÁN. Ezt a látványt. (Munkásnök minden nyíláson balról berohannak.)

I. MUNKÁSNŐ. (Odarohan Taraczhoz.) Édes jó uram!

II. MUNKÁSNŐ. (Egy fiatal munkást átöleli.) Fiam!

III. MUNKÁSNŐ. (A munkásokat üdvözölve.) Bátyám!

IV. MUNKÁSNŐ. (A munkásokat üdvözölve.) Kedvesem!

GYERMEK. (Taracz kezét csókolva.) Apuskám! (Asszonyok. Munkások. Általános üdvözlés.)

IVÁN. (A bevilágító napsugár fényében állva.) Van-e hát nagyobb gyönyör a földön, mint a megszabadított ellenség örömét látni?! Ez az, a mit az angyalok irigyelhetnek az emberektől. (Fenn, távol harangszó halik.)

VI. KÉP.

«Nem! Evila!»

(Színtér: Ugyanaz, a mi az első felvonásban volt.)

V. JELENET.

Iván. Taracz.

IVÁN. Megérkeztek az új gépek a vasúti sínekhez.

TARACZ. Most állítják fel azokat. Remélem, hogy minden megrendelésnek pontosan megfelelhetünk.

IVÁN. Akkor a munkásainknak is szép osztalékot adhatunk a nyerevényből.

TARACZ. Csak ön adja azt, uram.

IVÁN. Mind visszajöttek már a régiiek?

TARACZ. Egy párt kimustrattunk belőlük.

IVÁN. Alkalmazzatok másutt.

TARACZ. Vendéget látok jönni. Salista herceg. Dolgomra sietek. (El.)

SALISTA. (Úti öltönyben.) Ciau! (Az ujjá hegyét nyújtja Ivánnak, aztán leül egy felfordított talyiga fenekére.) Rövid leszek. Fizetni jöttem.

IVÁN. Nekem? Fizetni.

SALISTA. No csak meg ne örülj nagyon: ne gondold, hogy a minapi karddőzésért akarok megfizetni. Az rég eltörlesztette maga magát. Más számadásunk van egymással.

IVÁN. A miről én semmit sem tudok.

SALISTA. Elég, ha én tudom. Hát az egész ebből a bondavári históriából ered. Azt tudod, hogy a Nagy Frigyládát én buktattam meg. Az szép tréfa volt. Tíz nap alatt leestek a részvényeik hatszáz frankról ötvenre.

IVÁN. Ezt én nem értem.

SALISTA. Nem is okos embernek való ez. Aztán a híres bankkal buktak el az általa alapított vállalatok is. Bondavár, köszénbánya, vasgyár, vasut, mind hanyatt-homlok esett. A tárnát felgyújtotta valami bolond cyclops: az égett szépen. A bondavári részvényekért nem adott már

senki semmit. Én a grófnő által rám bízott részvényeket odadobtam potom árért a piacra. Ekkor te azokat felvásároltattad. Én kaptam az alkalmon, hogy egy ilyen jó bolondot, a ki a pénzét vesztegeti, levetköztessek s ügynöködnék még valami tizezer részvényt felajánlottam napi árfolyamban. Te kötöttél. Akkor fogtad magad, valami antipokolbeli arcanummal elszentflóriánoztad az egész égő tárnát, s ezzel meg lett mentve az egész bondavári vállalat. Ez az egy dereglye kiuszott a hajótörésből a partra. A megszabadult részvényesek téged könyörögtek agyon, hogy légy igazgatójuk, s most az egész tréfa komolyan megy: igazi osztalék kerül elő. A részvények felmentek parin felül. Ebből az a facit, hogy én neked egy egész kerek milliót tartozom átadni. Ma van ultimo. Azt hoztam el.

IVÁN. Nem értem ezt.

SALISTA. Ne is értsd: csak tedd el. Aztán hozd vissza minél hamarább, s vesziéd el megint. Én épen olyan hidegvérrel fogom azt tőled elvenni, mint a milyen hidegvérrel most oda adom. Tessék az utalvány a bécsi anglo-bankhoz.

IVÁN. De ennyi pénz!

SALISTA. Hát azt gondold, hogy a börzén babra játszunk? Nem kell róla nyárgatni. Itt az üzleti könyvem. Be van jegyezve. Tizezer részvény. Az árút nem hordom a zsebemben. Itt a különbözet. Tégy vele, a mit tetszik. (Tárczájából utalványt vesz ki s Ivánnak adja.)

IVÁN. Ezt hát köszönöm.

SALISTA. Magadnak köszönd; meg az antipokolisticonnak. Aztán meg annak a két fekete gyémántnak, tudod?

IVÁN. Nem tudom.

SALISTA. Semmit sem tudsz. No hát az a szép leány, a kit a tolvaj Kaulmann innen elszöktetett s aztán felesége gyanánt adott ki. Ennek a két szép fekete szeméért gyűjtötte fel annak az egykori vőlegénye a bondavári tárnát s ezekért a szép szemekért fütöttem én be a poklot a Nagy Frigyládanak. És mondhatom, hogy hiába tettem. Mind valamennyien csalódtunk ebben a nőben. Hisz ez komolyan vette azt a frázist a nőerényről. Bolond volt. Inkább megölte magát, mint hogy megtanuljon pirulni. — Lásd, a menyasszonyom is meghalt. Szegény Angela! Megégett. Azt mondják: te égetted el. Te gyémántégető! Most már igazán ki van közöttünk egyenlítve minden

számadás. Kihuztam a zsebkönyvemből: Angela. — Evelina. — Egy millió frank. (Dúdolvá el bal felé hátul.)

IVÁN. (Egyedül.) Bizony mondom, hogy ez a millió nem melegít; hanem az a mondás: «inkább megölte magát, mint hogy pirúlni megtanuljon!» ez hőséget okoz. Ej, ej! Mi ez? Még tán könyezek is felette? Oh te bolond szív, hát retorta vagy te: arra hivatva, hogy könyeket destillálj? csak maradj a napi munkádnál.

VII. JELENÉS.

Iván. Salista. Később Anna grófnő. Inas. Taracz.

SALISTA. (Futva jön vissza.) Sauve qui peut. Az örült grófnő jön ide. Én menekülök előre a föld másik felére. Te bajtárs bújj a föld alá! Hol egy különvonat? Egy országot egy lokomotivért! (Elszalad jobb felé, ajtón át.)

IVÁN. (Utána néz.) Széltoló! Miféle örült grófnéről beszél ez, ki elől neki futni, nekem bújni kell? (Taracz jó balról, hátul, két névjegyet ad Ivánnak és el jobboldalt.) Bondavári Anna és Angela grófnők! (Eléjük siet.) Hát Angela él? Mit beszélt akkor az a szélkelep? extemporizált volna? (Anna, hátul, balról jön, mély gyászban, Inas gyászli ruhában, kezében börtököt hoz, hátul megáll. Iván eléje siet.) Üdvözlöm grófné. Milyen régóta nem látogatta meg vidékünket! És Angela grófnő?

ANNA. Mindjárt itt lesz: de nehezen tud jönni. Ne menjen eléje. Ide talál magától is. Ön szívesen fogja őt fogadni, nemde?

IVÁN. Oh grófnő!

ANNA. Semmi szójarás. Angela e nagy utat azért tette meg, mert itt akar maradni.

IVÁN. Itt!

ANNA. Igenis. Itt. Ne ijedjen meg. Örökké itt maradni. Önt soha el nem hagyni. Nézzen oda! ott hozzák Bondavary Angela grófnőt — a koporsóban. A szegény grófnő kér öntől, Bondavár mostani urától, ősi kastélyának sirboltjában egy kis helyet, a hol várhasson a minden kiszendedett nők vőlegényére, az üdvözítőre.

IVÁN. (Megilletődve.) Hogy lehet ez?

ANNA. Hogy lehet? Dobjon ön egy rózsát a tűzbe, s kérdezze két percz múlva, hogy lett belőle hamu? Még halom a kaczagását. Boszantották. Nevetett rajta. Közel ment a kandallóhoz. A másik perczben halálsikoltását hallot-

tam, lángokban állt előttem, olyan gyémántot még nem látott ön elégni.

IVÁN. Hát nem volt senki közel, a ki segítsen rajta?

ANNA. Senki?! Hát nem riadt ön fel fekhelyéből éjjel, nem hallotta ezt a kiáltást: «Iván segíts!» Nem látta ezt a tüneményt végig futni maga előtt? Egy angyalt a pokollal a testén? Hol volt ön akkor? El tudott oltani egy égő tárnát, inkább ezt a lángot oltotta volna el! Ön, az a «senki». Most azután itt van az a másik, azt mondja: most már én is «senki» vagyok. Legyünk egymásé.

IVÁN. Megrendít e rémeset, grófné.

ANNA. Elhiszem. Nekem az eszemet vette el. Azt mondják, hogy örült vagyok; nem is tagadom. Hisz nem tudok imádkozni. Halála előtt néhány órával pár sort írt önhöz. Vegye át. Majd ha elmentem olvassa el. (Ivának lepecsételt levelet ad. Inasnak int. Inas közel jön. Átveszi az inastól a börtököt.) Itt vannak a bondavári ősök sirboltjának kulcsai. Ez maradt meg az ősi nagy birtokunkból. Most már ezek is legyenek az önéi.

IVÁN. Nem grófnő. A bondavári uradalom ismét az öné. Én, mikor eloltottam az égő tárnát, megmentettem a részvényesek vagyonát: ön ismét ura ősi kastélyának és egy milliónak.

ANNA. Hagyta volna elégni a milliót, hagyta volna elégni a völgyet és hegyet; de mentette volna meg őt! — Isten ne adja, hogy része legyen abban a fájdalomban, a mi engem ért. — Egyet ígérjen meg ön. — Majd ha ott lesz ő csendes fekhelyén, menjen el hozzá s levelére válaszul mondjon el fölötte egy csendes imát. Helyettem is. Óh mert én imádkozni nem tudok. (Homlokához kap zavarodottan.) Oltatok ki minden tüzet! (Elsiet balra.)

VIII. JELENÉS.

Iván egyedül.

IVÁN. (Felbontja a levelet.) Mit írt a haldokló kéz nekem? «Mindig téged szerettelek!» — A halottak szerelmet valának. — Ez az én örökségem. Ő nem volt a mi planétánkra való; egy más jobb világ lakója, csak úgy tévedt le ide közénk. Jobb volt neki visszatérni oda: magához hasonló angyalok közé. Most már halva van mind a két nő: az egyiket én szerettem, a másik engem szeretett. Most már szerethetem mind a kettőt. Halottak szeretője. Hát én nem

vagyok-e magam is halott? Földebb a földnél! Szeret minden eszménykép: szeret a nép, szeret a hír, szeret a jó szerencse; szeretnek még a kövek is. Csak egy fellobbanó szív nincs a kerek földön, mely engem szeressen. Hát gyászoljunk! Tegyük jót azokkal, a kiknek még fáj valami.

IX. JELENÉS.

Iván, Taracz.

TARACZ. (Kalapját kezében tartva.) Uram. Egy igen szép kéresem volna önhöz.

IVÁN. Mondjad Taracz.

TARACZ. Én ma éjjel szeretnék otthon lenni. A leányom lakodalma van.

IVÁN. Hát csak eredj. Elbocsátlak.

TARACZ. De még egy nagyobbat is kérnék öntől.

IVÁN. Mi az?

TARACZ. Jönne ön is hozzánk, a mi kis örömezténkre, lenne a leányom násznagya.

IVÁN. (Fölre.) Mit? Irigykedve nézni a koldusra, mikor jóízűn eszik, hogy kiejtse a szájából a falatot! (Fenn.) Nem mehetek Taracz. Tudod, hogy amott a szépen rendezett bondavári tárnában egész felügyelő személyzet van; azért van olyan jó rend — a balesetekben. De itt a berendi tárnában csak ketten vagyunk, a kik felügyelünk: azért nem is szól még rólunk a hír. Csak te eredj a leányod lakodalma s legyetek vígan. A kelengyéről majd én gondoskodom. Hanem, a míg te távol vagy, a bányára én ügyelek. Maradhatsz reggelig.

TARACZ. Talán egy pillanatra mégis ellátogatna, uram.

IVÁN. (Haraggal.) Mondtam, hogy nem megyek.

X. JELENÉS.

Előbbie, Evila.

EVILA. (A színen kívül énekel.)

Repülj fecském ablakára,
Kérjed nyissa meg szavadra,
Mondd ezüstös lapot vevék,
Rá arannyal irtám nevét.

IVÁN. (Felriadva, ijedt örömmel.) Mi ez? Ki éneklé itt ezt a dalt?

TARACZ. Egy szegény szénhordó leány, uram, a ki már régebben is itt dolgozott; aztán elhagyta a tárnát, más munkát keresett. Most aztán megint visszakerült. Én felfogadtam önnek tudtán kívül: mert ismerem, hogy jó, becsületes leány s nagy kedvvel dolgozik. (Evila jó ki a tárnából, gyors léptekkel, vidáman, a szenes targonczát tolva fel a töltés helyére, tartalmát kifordítja. Viselete ugyanaz, mi az első felvonásban.)

IVÁN. (Felrohan Evilához a töltésre; megragadja a kezét.) Evelina!

EVILA. (Csendesesen ingatva a fejét.) Nem, Evila!

IVÁN. Te itt vagy? Ide jöttél?

EVILA. Megmondta ön azt: «visszajösz még ide, szent talicskázni».

IVÁN. Oh nem! Te nőm fogsz lenni! (Átkarolja Evilát, előre jönnek.)

XI. JELENÉS.

Előbbiek, Munkások. Munkásnök.

MUNKÁSOK. MUNKÁSNÖK. (Tárnából, melléképületekből előjönnek, csoportokat képeznek.)

EVILA. (Iván kezére hajtja le fejét.) Nem! Nem! uram. Engedje, hogy cselédje legyek. Nejenek szolgálója. Én ott is boldog leszek. Hűséges leszek. Nem akarok én többet.

IVÁN. Akarom én. Enyimnek kell lenned!

EVILA. Oh uram! Ön nem emelhet föl magához. Ön nem bocsáthat meg nekem. Ön nem tudja, hogy én ki voltam? (Térdre ereszkedik.)

IVÁN. Csak azt tudom, hogy ki vagy? s ha vétkeed annyi volna, mint Magdolnának, megbocsátanám. (Felemeli Evilát keblére.)

EVILA. Ön megbocsát nekem; de azt önnek nem bocsátja meg a világ soha!

IVÁN. Világ! Az én világom itt van! (Mellére üt.) A világ? Nézz szét e dombról. A ki e völgyben él, mind énnekem adósom halála órájáig! Minden fűszál nekem köszönheti, hogy tovább zöldülhet itt. Hegy, völgy tudja, hogy Isten után én tartottam meg őt. Egy milliót szereztem — és becsülettel: a hány fillért, annyi «Isten áldjon»-t kaptam hozzá. Kiástam ellenségeimet a lánggal égő pokolból, s nejeikről, gyermekeikről elvettem az özvegy és árva nevet. Magasztalva kürtölte híremet országvilág, s én a föld alá bújtam, hogy ne halljam azt. A nők legszebbikét láttam rám mosolyogni, s e mosolyban volt egy egész világ. S én csak a koporsója kulcsát tartottam meg annak, a kitől a

világ olyan szép volt: — Az én világom itt van belül. —
 És abban soha sem lakott senki, és soha sem fog lakni
 senki, egyedül te. Szólj. Fogsz-e szeretni engem?

EVILA. (Aléldozva.) Oh uram, — ha most meg nem halok,
 akkor — szeretni fogom önt — örökké. (Ájultan hátrarogy.)

IVÁN. (Karjai közt tartja.) S ha meghalsz: visszahozlak még
 a mennyországból is.

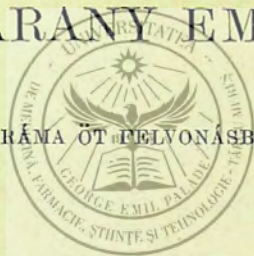
(Vége.)

AZ ARANYEMBER

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

Személyek :

TIMÁR MIHÁLY, (később Levetinczy).

TRIKÁLISZ EUTHYM, (Ali Csorbadzsi).

TIMEA, a leánya.

KADISA, mérnökkari tiszt.

TERÉZA.

NOÉMI, a leánya.

BRAZOVICS ATHANÁZ, gazdag gabonaüzér.

ZSÓFIA, a neje.

ATHÁLIA, a leánya.

KRISZTYÁN TÓDOR.

CSAJKÁS, tiszt.

I-ső } csempész.

II-ik }

FABULA, hajókorányos.

GALAMBOS, halász.

Fabula hét fia, hajós legények, csajkások.

Színhely: Magyarhon egy kereskedelmi városa, a Senki szigete a Duna ágai közt és a Balaton melléke. Ideje: a század XX-as évei, a II-ik felvonás egy évvel később az előjátéknál, a III-ik öt évvel később.

ELŐJÁTÉK.

A Senki szigete.

Szintér: a háttért egy odvas szikla foglalja el, melynek tetején egy szőlőlugas van, a széleiről rózsabokrok hajlanak alá; oldalai sziklarózsával fedve, a szikla odújából lépcsőzet vezet fel hozzá. Az odú elé van építve fatörzsekből egy szárnyék náddal fedve, melyet egy kőfal két egyenlő részre rekeszt el; a kisebbikben két hárságy, tarka gyapjú pokróczokkal letakarva; a nyitott előrészt tarka gyékény függönnyel letakarható; a nagyobb osztályban két ágy egymás mellett; egy festett láda; benn a sziklaoduban tűzhely, a minnek a kéménye a szikla hasadékaik közül emelkedik ki; a kunyhó előtt gyümölcssterhes barack- és birsalmafák; mályvacsoportok, rózsaszövények, turánliliomok, krépinvirág, a szárnyék befuttatva szőlővel.

(A távolból hajóstülök túlulása halik.)

TERÉZA. (40 éves nő, fehérítettlen ~~vasson~~ kötösben, feje fekete kendővel be-
kötve, lábain sandálok.) A hajóstülköt hallottam szólni: a nagy
vihár bizonyosan megint kivert valami gabonás hajót.
Eredj leányom a tetőre, nézz el a Duna felé. An addig tü-
zet rakok, hadd lássák meg a füstjét: tudják meg, hogy
itt emberek laknak.

NOÉMI. (14 éves, sárgásfehér vékony gyapjú öltözetben, nyakán csipkebogyók-
ból készült fűzér, sárgaszőke haja repkény indával felkötve, lábain sandálok, fel-
megy a sziklahomlokra, jobbra néz ki.) Egy nagy tölgyfahajó vetett
horgonyt az Ogradina partnál, a csónak már nincs mel-
lette, bizonyosan a szigetünk alatt jár, hallom az evező
csapásokat.

TERÉZA. Akkor ide tartanak. Sietek egy gödölyét leölni;
kész vacsorára várom őket, mire megérkeznek.

NOÉMI. Oh kérlek: ne ölj meg egyet se az én gidáim
közül. Inkább ölj meg nekik egy malacot.

TERÉZA. Hát azok nem olyan Isten állatjai, mint a bá-
rányok?

NOÉMI. Azok engem nem szeretnek.

TERÉZA. Jól van no. Csak ne sírj. Semmi vért nem on-

tok Úgyis fő a füstölt hús, majd azt adok nekik! (Visszatér a tűzhelyhez. Noémi leszáll.)

II. JELENÉS.

Elébbiek, Timár.

TIMÁR. (30 éves, bajuszszal, oldalszakáll nélkül, hosszú haja hátrasímtva egy nagy görbe fésűvel, ezuttal takarva fekete báránybőrsüveggel; rövid mentében három sor ólomgombbal, magyar nadrágban, hosszúszerű csizmával; vállán duplapuska, arra akasztva posztószél tarisznya és kulacs; járása hajós módra tappogó.)
Adjon Isten jó napot, asszonyaim!

TERÉZA. (Noémihez.) Valaki érkezett már. Láss a tűzhely után.

NOÉMI (átveszi a tűzhely melletti foglalkozást).

TERÉZA (kilép). Fogadj Isten! Hogy tudta kegyelmed, hogy itt asszonyok laknak?

TIMÁR. Erről a sok szép virágról. Bocsánat asszonyom, hogy így a kerítésen keresztül török be a kertjébe. A hajómat kiverte a nagy szél a vontató partról: ide kellett menekülnöm az Osztrova mellé, míg a szél alább hágy. A mellett az élelmünk is elfogyott a hajón; nem kaphatnék-e valamit jó pénzért?

TERÉZA. Pénzért nem. En itt annak semmi hasznát nem vehetem. Legfeljebb megölnének érte a zshiványok. Nálam cserevásár foly; én adok kécsekgödölyéket, málélisztet, sajtot, gyümölcsöt, mézet, gyógyfüveket, s nekem hoznak érte buzát, sót, ruhakelmét, edényt, vaseszközöket.

TIMÁR. Mint az ausztráliai szigeteken? No hát bizza rám, asszonyom: majd én kiszámítom, hogy mennyi búza, só jár azért, a mit kegyelmed nekem és hét hajóslegényemnek kiszolgáltatt. De még egy barátságra kérem. Nem vagyok magamban. Egy külföldről utazó uraság is jön velem a leányával, az övé a hajóteher. A leányka beteg lett a vihartól a hajón; nem adhatna nekünk szállást itten, a míg a vihar elmúlik?

TERÉZA. Jó embereknek mindig nyitva hajlékom.

TIMÁR. No ezek pedig jó emberek. Az úr görögül beszél; a neve Trikálisz Euthym; a leánykái Timea. Azt hiszem menekülő görögök, a kik a török kormány elől hozzánk futnak. Egy török huszonnégy evezős egészen a Vaskapuig üldözte a hajónkat; csak úgy tudtam előle megmenekülni, hogy a reszkiváli vizesésnél a magam ha-

jójával átugrattam az oláh csatornába s a török hajót neki futtattam a perigradai örvénynek.

TERÉZA. Az veszedelmes ugrás lehetett.

TIMÁR. Bizony, kétszer is belebuktam a hajóról a vízbe; de hát csak megszáradt rajtam a ruha magától. ~~En~~ nem tudom a titkukat, miért menekülnek, csak azt látom, hogy nagyon üldözik őket, s ilyenkor az embernek a szive ahhoz hajlik, a kit üldöznek.

TERÉZA. Én is azt tartom. Hát itt megpihenhetnek nálam. Szűk a kunyhónk; de elférünk benne. A vendégúr a leányával itt a kis benyilóban. De kegyelmed bizony csak a padlásra szorúl fel: ott friss széna van, s a hajósok nem kényes emberek.

TIMÁR. Nagyon jó lesz az. Itt jönnek már az én híveim. (Eléjök megy jobbra elől.)

TERÉZA. Noémi. Fuss a gyümölcsösbe, szedj körtét, barackot a vendégeinknek.

NOÉMI (elfut balra elől).

Előbbiek, Ali Csörbadzsi, Timea.

ALI (új görög viseletben, sűrű, szürkés bajuszszál és korszakállal).

TIMEA (16 éves, márványfehér arcú, hosszú vékony szemöldei közepén csaknem összeérnek).

TIMÁR. Jó helyre jöttünk uram. Jó lesz önöknek kipihenni magukat a vihar után. Talán itt kinn telepedjünk le a tornác alatt. A hogy a kisasszonynak tetszik.

ALI ÉS TIMEA (a veranda alatti hárspadra leülnek).

NOÉMI (visszatér, a felemelt szoknyája szegélyét tele szedve gyümölcscsel, legelőször Timárhoz megy, s azt kínálja meg vele, öntudatlan szívességgel).

TERÉZA. Ejh, te ügyetlen leány! Hát nem tudod előbb kosárba tenni a gyümölcsöt? Úgy kell kínálnod a ruhád aljából? (Kosarat nyújt eléje.)

TIMÁR (kiválaszt egy körtét s azt Timeának nyújtja).

NOÉMI (durczásan leszórja mind a gyümölcsöt a ruhájából).

TIMÁR. Nem tesz semmit, majd fölszedem én. (Elveszi Terézától a kosarat, szedi bele a gyümölcsöt.)

NOÉMI (Terézához fut, arcát elrejtve kobléro).

TERÉZA (megosókolja a homlokát). Már most eredj: vedd át a hajósoktól, a mit hoztak, rakasd le a kamarába, azután töltsd meg a zsákjukat máléliszttel, a kosaraikat érett gyü-

mölcsessel; s válaszs ki a számukra kettőt a kecskegödöllyékből.

NOÉMI. Én nem választok, válasszanak ők.

TERÉZA. Bohó leány. Ez bizony valamennyit megtartaná! Aztán siess vissza felteríteni.

NOÉMI. (El jobbra elől.)

TIMÁR (Alihoz.) Itt lesz ez a kis szoba a kegyelmetek éjjeli szállására. Ne rakjam el benne a holmijukat?

ALI. De igen, fiam. Ezt a táskát akaszd valahová: az aranyaim vannak benne.

TIMÁR. Mennyi?

ALI. Éppen annyi, a mennyi tegnapelőtt volt, mikor rád bíztam.

TIMÁR. Akkor csak a nyakamba akasztom, ott legjobb helye lesz. Hát ezt a dobozt?

ALI. Ezt csak hagyd itt: dulcsásza van benne.

TIMÁR. Hiszen lesz itt jó vacsora, nem szorúlunk erre az édességre.

ALI. Tudod, hogy a leányon válogatók, én pedig bőjtőlök.

NOÉMI. (Bejön, a veranda alatti asztalra sávoiyos abroszt terít és három ozintányért tesz fel késsel, villával; azután a kis asztalkára a rózsabokor alatt egy cserép tálkát tesz, gyermekkest, villát, kanalat mellé.)

TERÉZA (kihozza az étélys fátát s leteszi az asztalra). Üljenek le kegyelmetek a szerény vendégseghez, a mit szegény szigetünk tud adni.

ALI. TIMEA. TIMÁR. (Az asztalhoz ülnek középén.)

TERÉZA (Timárhoz). Nekem úgy tetszik, hogy ezek a mi vendégeink aligha nem törökök. Nem nyúlnak a húshoz, csak rizst esznek és vizet isznak.

TIMÁR. Ne csodálja kegyelmed, el vagyunk telve valamennyien a kiállott veszedelemtől, magam is inkább álmos vagyok, mint éhes.

NOÉMI (a macska-asztalhoz ül, s a főasztalról lekerült tálból a maga tányérjára szed, azután a kis tányérkába, előhoz egy fehér macskát, azt maga mellé ülteti, nyakába asztalkendőt köt, s oktatja, hogy szépen viselje magát).

TIMEA (meglátja a macskát, felkel az asztaltól, odatelepedik a padka másik végére s ő is csirógatja a macskát). Horáion gátion.

NOÉMI. Horáion gátion? Ez bizonyosan görögül van.

TIMEA (magához vonja a macskát hízeltedve).

NOÉMI (duzzogva). Elveszi tőlem az én cziczámat! Még meg is csókolgatja! Narczissa! A csúnya háládatlan állat! Hogy hizeleg neki! Még csak felém se néz többet. Nar-

czissa! Gyere vissza mindjárt. (Vissza akarja venni Timeától.) Oh a gonosz! még meg is karmolt. Végig körmölte a kezemet.

TIMEA (lerántja a kézcuklójáról a kigyóalakú arany karpereczet s Noémi keze körül akarja csavarni).

NOÉMI. Nem kell a karperecz! Nem adom érte a Narcezissát! Tartsa meg! (Rálegyint a tenyerével a macska fejére, arra az első kék Timea kezéből s elfut.)

TIMEA. NOÉMI. (Egy pillanattig sejtelenmterhesen tekintenek egymás arczába, mintha megijedtek volna egymástól.)

TIMEA (a karpereczét Terézának nyújtja).

TERÉZA. No mi baj történt? Noémi!

NOÉMI (daczosan toppantva). Nem adom oda a cziczámat! A kit én szeretek, azt én nem cserélem el semmiért. (Timea Terézának nyújtja a karpereczet, az elveszi.)

TIMÁR (közbelép, békítő hangon). Ne féljen kis hugocskám; nem akarja a kisasszony a kedves cziczáját elvinni: csak emlékül adja azt a karpereczet, vegye el, aranyból van.

TERÉZA (ijedten hajítja el az arany karpereczet). Isten őrizzen meg bennünket mindentől, ami arany!

Előbbiek. Krisztyán Tódor.

TÓDOR (künn elkezdi énekelni). Jer vidám csónakos, jer, Fridolin!

ALI. (Timárhoz.) Lakik még valaki ezen a szigeten?

TIMÁR. Talán valamelyik hajóslegényem jön vissza.

TERÉZA. Oh az nem az ön hajóslegénye.

TÓDOR (bejön). (Fiatal arc, bő zubbonyban, pantallóban, vörös gyapot övvel, fején vörös fez).

NOÉMI (elője megy durcás visszautasító mozdulattal). Megint idehozott az ördög!

TÓDOR. (Megakarja csípni az arcát.) No hát te kis menyasszonyom, még mindig olyan vad vagy? Ejh, be megszépültél, a mióta nem láttalak! Hanem körmölni még jobban tudsz. (Úgy tesz, mintha most vonné észre a társaságot.) Áh, szép jó estét kedves mamáskám; alászolgája hajóbiztos uram. Selim aléjkum, uraim és hölgyeim! Én Krisztyán Tódor vagyok: lovag és kapitány, Teréza mamának jövendőbeli veje. Az apáink testi lelki jó barátok voltak. Uraságodhoz, a kit úgy hiszem, hogy Timár úrnak hinak, már egyszer volt szerencsém. Úgy tetszik, mintha ez a másik úr . . .

TIMÁR. (Eléje vág.) Csak görögül ért. (Eldugja a kezét a zsebébe, hogy Tódor meg ne szoríthassa.)

TÓDOR. Ah, hisz itt mintha csak vártak volna. Pompás vacsora! Negyedik teríték üresen. Füstölt hús! Ez az én gyöngeségem. Köszönöm, köszönöm, kedves jó mamácska! (Leül háttal a közönségnek s hozzá lát.) Becsületére fogok válni a vacsorának. (Mindenkinek köszön.) Csak folytassák nagyságtok kérem.

(Lassankint sötétedik.)

ALI (fölkel az asztaltól).

TÓDOR. Csak nem ez a füstölt malaczhús kergeti el kegyelmedet az asztaltól uram? Lehet-e keresztyén ember a világon, a ki ezt nem szereti?

TIMÁR. (Terézához.) Az utas úr és kisasszonya el vannak törődve. Inkább nyugalomra, mint ételre van szükségük. Nem lenne ön szives fekhelyöket elkészíteni.

TERÉZA. Mindjárt készen lesz. Noémi, segíts a kisasszonynak a vetkőzésnél.

ALI, TIMEA (eltávoznak a kis szobába, Noémi vezeti őket).

TIMÁR (felszedi a holmijüket s felmegy a lépcsőn a sziklalugosba, ott lefekszik.)

TERÉZA (lebocsátja a gyékény függőnyt a kis szoba nyílása elé).

TÓDOR (háttal a közönség felé fordulva, melthon eszik, iszik, a osontokat a háta mögé hajigálva.) Atkozott utjok lehetett önöknek, uram, ebben a nagy szélben! Csodálom, hogy vergődhetek át a Vaskapun, meg a Tachtálián, ezzel a nagy tölgyfahajóval. Buzával van tele ugy-e? Galaczból hozzák. Hát emlékeznek még rá uram, hogy egyszer Galaczon találkoztunk? Hogyan? (Hátratekint.) Ah! Mind itt hagytak? Annál jobb, legalább az egész kancsót kiüríthetem. Ez jól esett a testemnek. (Kihúzza az övéből a török kését, s annak hegyével kezdi a fogát piszkálni.)

TERÉZA és NOÉMI (eléjön a baloldali fülkéből az odún át, Noémi elmegy a jobboldali szárnyékba).

TÓDOR. Hát Teréza mama van-e sok pénzed?

TERÉZA. Tudod, hogy nincs. Tudod, hogy a mit eladok, cserébe adom, pénzt nem fogadok el.

TÓDOR. Azt ostobául teszed. Azt én nem is hiszem.

TERÉZA. Bizony mondom. Mit csinálnék én a pénzzel?

TÓDOR. Én tudnám, mit? Nekem adnád. Te nem gondolsz én rám soha. Pedig ha Noémit elveszem, hát akkor nem fizethetsz ki aszalt szilvával. Te rossz anya vagy. Nem gondolsz a leányod boldogságára. Te nem segítesz engem előre, hogy jó állást biztosíthassak magamnak.

Most kaptam meg a kinevezést az első dragomani állásra a követségnél; de utiköltségem nincs, hogy odáig utazhassam; mert a pénzemet kilopták a zsebemből s most, ha nem adsz, elvesztem a hivatalomat.

TERÉZA. Én nem hiszem, hogy tégedet valami hivatalba kineveztek, amit elveszithetsz, hanem hogy valami hivatalban vagy, amit el nem veszithetsz, azt elhiszem.

TÓDOR. No hát ne higj semmit. Én nem hiszem, hogy neked nincsen pénzed. Itt csempészek szoktak kikötni s azok jól fizetnek.

TERÉZA. Csak hangosan beszélj! Igaz, hogy a szigeten csempészek is kötnek ki néha, s ha jönnek, gyümölcsöt vesznek s adnak érte cserébe söt. Kell só?

TÓDOR. Ne bolondozzál velem! Hát az ilyen gazdag utazók, mint amilyenek most hálnak itten?

TERÉZA. Én nem tudom, hogy gazdagok-e?

TÓDOR. Kérj azoktól pénzt. Teremts nekem akárhonnán. Szerezz aranyat, ha velem békében akarsz maradni, különben, ha egy szót szölok ott, a hol kell, tudod, hogy semmivé vagy téve.

TERÉZA. Halkan szólj, te szerencsétlen!

TÓDOR. No ugy-e, kérsz már, hogy halkan beszéljek? No hát hallgattass el egészen. Légy jó hozzám.

TERÉZA. Ne kínozz. Egy fillérem sincs. Nem is akarom, hogy legyen. Átkozott előttem minden ami pénz.

TÓDOR (meglátja az asztalon a karpereczet). Ahá! Hát ez micsoda? Egy arany karperecz.

TERÉZA. Az. Most ajándékozta az az idegen kisasszony Noéminek. Ha kell, vidd el.

TÓDOR. Megér tiz aranyat. No az is jobb a semminél. Ne félj Noémi. Mikor nőül veszek, e helyett tiz brilliános karpereczet veszek neked. No már most kedves Teréz mama, vess ágyat a te kedves jövődöbéli vejecskédnek, a te drága kis Tódorkádnak, hadd álmodjék valami szépet az ő kedves Noémijáról.

TERÉZA. Láthatod, hogy a kunyhónkat a vendégeink elfoglalták. Velünk egy szobában nem hálhatsz. Noémi nem gyermek már. Eredj a méhesbe, ott a hárságy.

TÓDOR. Ejnye; te kegyetlen rosz szívű Teréza! Te a kemény hárságyra számüződ a te kedves jövődöbéli vejedet?

TERÉZA. Noémi! Add oda neki a fejed alól a vánkosodat. Nesze!

NOÉMI (kijön a vánkossal).

TERÉZA. Itt a saját pokrócztakaróm. Vigyed.

TÓDOR. Ah! minő tündéri álmokat fogok én látni az én imádott Noémim vánkosával a fejem alatt. Kora hajnalban eljövök az ablakodra s elénekelem az ébresztő dalt:

«Mi ver fel édes álmaimból
Oh mondd meg jó anyám!
Egekbe hívnak angyalok!
Anyám jó éjszakát.

(A pokrócczal és vánkossal gesztikulálva elmegy.)

NOÉMI. Ab csak ne jöjjön az ablakunkra énekelni reggel. (Sötét.)

TERÉZA. A felől légy nyugodt. Hanem a vánkoskádát, meg az én pokróczomat sohasem látjuk többet. Jer, fekdjünk le már mi is.

(Mindketten elmennek a jobboldali szárnyékba.)

(Távolból hajóstülök jeladásai hangzanak. A kunyhó kisebb szobácskájából csendesen hangzik fel: «Allah Illeha! Allah razul allah Mahomet.»)

TIMÁR (lejön a sziklalúgosból). Nem bírok elalunni. A sok kiállott veszedelem képei, mint egy örült panorama vonulnak végig a lelkem előtt. Múskor, a hová letettem a fejemet, ott aludtam, most minden nesz felriaszt. Azok ott a hajón, nem tudom, miért túlkölnék éjnek éjszakáján. Ennek a csavargónak az ittléte is nyugtalanít. Úgy jön, mintha én nekem ezt az embert itt a puskaagygyal jó volna agyon ütnöm. Ide lenn meg a kunyhóban az én görögöm egyre dudolja az alkoránból a szúrát, a hogy még egyszer sem tette a hajón. Fázom és nem tudom mitől. Mintha valami bajt éreznék.

VI. JELENÉS.

Timár. Teréza.

TERÉZA (kilép a kunyhó más nyílásán). Ön az, Timár uram? Kit keres?

TIMÁR. Ezt a legujabb vendéget szeretném még egyszer szemügyre venni.

TERÉZA. Ismeri ezt az embert?

TIMÁR. Egyszer találkoztam vele Galacson. A hajómra jött s ott úgy viselte magát, hogy nem tudtam tisztába jönni felőle, hogy kém-e, vagy esempész? utoljára kilöktem a hajómból. Ebből áll az egész barátságunk.

TERÉZA. Hallotta ön, a mivel ez az ember engem fenyegetett? Hogy ha ki nem elégítem, akkor ő csak egy szót szól felőlünk s akkor mi veszve vagyunk.

TIMÁR. Hallottam.

TERÉZA. És most mit gondol ön felőlünk? Ugy-e bár, hogy minket valami nagy, megnevezhetlen bűn száműzött erre a világból kieső szigetre?

TIMÁR. Én bizony semmit sem gondolok, asszonyom. Nekem vendégszerető hajlékot nyújtott ön egy éjszakára. Ezért köszönettel tartozom. A szél megállt, holnap odább megyek, és soha többet nem gondolok arra, a mit ezen a szigetem láttam, vagy hallottam. (Holdvilág.)

TERÉZA. De én nem akarom azt, hogy ön úgy menjen el innen. Én nem tudom okát adni, miért, de az első szembenézés óta valami kifejezhetlen becsülést éreztem ön iránt: s engem kínozza az a gondolat, hogy ön mitőlünk gyanúval távozik. Az új esendő, épen arra való, hogy egy keserű élet titkai elmondásának. Én mindent elmondok önnek a mi igaz, és csak azt, a mi igaz. És aztán, ha meghallotta, hogy mi története van e pusztaszigetnek s e sárkunyhónak itten, akkor nem fogja ön azt mondani, hogy holnap tovább megyek s soha rájuk nem gondolok többet. (Leülnek két áteleni padra.) Ezelőtt tizenkét évvel Panesován laktunk, hol férjem városi tisztviselő volt. Fiatalok voltunk és boldogok. Férjemnek volt egy barátja, Krisztyán Maxim. Ennek a fia az az ember, a ki most itt volt. A két férfi, mikor én még a kis leányomat ölben hordoztam, azt monda, ezeket a gyermekeket, ha megnőnek, összeházasítjuk. Krisztyán gabonakereskedő volt, a kinek legtöbb üzleti összeköttetése volt egy komáromi nagy vállalkozóval, Brazovics Athanázzal.

TIMÁR (félre). Az az én hajósgazdám.

TERÉZA. Emlékezni fog ön az 1816-iki inséges esztendőre, a mikor a Bánságban a sok esőzés miatt minden gabona lerohadt, s a buzának az ára négy forintról husz forintra felszökött.

TIMÁR. Emlékezem. Akkor lettem hajóbiztos.

TERÉZA. Ez az inséges év Krisztyán Maximot tönkre juttatta. Nem tudta a szerződését teljesíteni. Hát akkor azt

tette, hogy ami kész pénze volt, összeszedte s megszökött Törökországba, még az egyetlen fiát is itt hagyta. A tartózásai pedig itt maradtak a jó barátaira, a kik jót álltak érte; mert a kereskedő világban így követelik. Ezek között volt az én férjem is. Ekkor Brazovics Athanáz lefoglaltatta a jótállók minden vagyonát. A bíró neki ítélte az igazságot, s tőlünk az utolsó öltönyünkig mindenünket elvették. De hát mire való akkor a vallás, ha ilyesmit követelni szabad? mire való a törvény, az emberi társaság, ha szabad egy embert szerencsétlenné tenni olyan tartózásért, melylyel ő maga adós nem volt soha?

TIMÁR. Ez biz úgy van az egész világon.

TERÉZA. E rettentő csapásra szegény férjem egy roz éjszakán szíven lötte magát. Elszökött előlünk a föld alá. De hát mire való akkor a férfi a világon, ha nagy baj idején nem talál más segítséget, mint szétzúzni saját szívet s magára hagyni asszonyt és gyermeket? Hát nem mehetünk-e mi is oda utána? gondolám, s kis gyermekemet keblemre szorítva, kimentem a Duna partra. Ott is volt szép gyümölcsös kertünk, kis nyaralóval. Leültem a Dunaparra s elkezdtem magammal küzdeni. Mi vagyok én? Ember? Nő? Roszabb vagyok, mint egy állat. Látott már valaki valaha egy kutyát, mely kölykét a vízbe fojtja s magát előli? Azért is élni fogok! Azért is felnevelem őt! Hogyan fogok élni? A hogy megélnék a farkasok, meg a cigányasszonyok, a kiknek se házuk, se kenyerek. Koldulni fogok a földtől koldulni fogok vízfenéktől, koldulni fogok a fák ágaitól: de embertől koldulni nem fogok soha! Szegény férjemtől hallottam, hogy van az Osztrova szigeten túl egy kis sziget, a mit a Duna ötven év óta alkotott. Azért nincs semmi térképre felvéve, se a török, se az osztrák kormány nem tud róla. Hát ha senkié, miért ne foglalhatnám én el? Elkérem az Istentől. Miért ne adhatná nekem? Még maradt egy csónakom, a mit a bíró nem vett el: azon átjöttem Noémival a szigetre. És én ebből asszonyerővel tizenkét év alatt egy paradicsomot csináltam. Vad gyümölcs, erdei méhek méze, harmatkása, földi mogyoró, gomba, csigabiga volt esztendőkön át az eledelünk, a míg a fáink megnőttek. Áldassék Isten, a ki a maga szegényeinek ilyen gazdag asztalt terített.

TIMÁR. Ilyen történetet még valóban nem hallottam soha.

TERÉZA. A mióta a gyümölcsfáim teremnek, már bőség-

ben élünk. Elviszik a fölösleget cserébe. Irtózom a pénztől, az átkozott pénztől, mely engemet a világból száműzött, s férjemet az életből.

TIMÁR. S nem árulják el a szomszédok az önök itt-létét?

TERÉZA. Sokan tudnak felőlünk, de ezen a vidéken nem ismerik az árulkodást. Miért is árulnának el? Nem bántok senkit. Nem ártok senkinek. Egy darab pusztta földön gyümölcsöt termeszték, a mely föld senkié. Az úr Isten és a királyi Duna adták azt én nekem, s azt én nekik mindennap megköszönöm. Hála neked én Istenem! Hála neked én királyom! (A hajótülök hangzik távolból.) Most már tudja ön, hogy kik vagyunk mi, és mit csinálunk itten? Tudja meg tehát azt is, hogy mi az, mivel bennünket ez az ember fenyeget. Ez annak az embernek a fia, a ki miatt mi ily nyomorultak lettünk. Gyöngye gyermek korában kilökve a szemétre, megbélyegezve, mint egy csaló fia, nem csoda, ha kalandorrá lett. Senki sem tudja, hogy mi ő? Jár szerzetést minden országban, s megcsal mindenkit, a kivel összejön. Tízféle nyelven beszél s annyifelé alakítja magát. Előjön mint kereskedő vagy tengerész, látták már lengyel grófnak is, orosz hercegasszony vőlegényének, német csodadoktornak. De ez mind mellékes dolog nála. Ő fizetett kém. Kinek a kéme? A töröknek? az osztráknak? az oroszoknak? Mind a háromnak. Szolgál valamennyinek, s megcsalja valamennyit. Rossz szívű ember. Minden évben eljön a szigetünkre csónakkal, s a mi fölöslegünk van, azt kizsarolja tőlünk. Azzal fenyeget, hogy ha oda nem adjuk, a mit követel, fölád bennünket a török kormányának, meg a bécsi kormányának, hogy ezt a senki szigetét bitoroljuk, s akkor kiüznék bennünket innen, a míg a nagy urak elhatározzák, hogy melyik országhoz tartozik hát ez az újon támadt földdarab? s azzal mi elvesztjük ezt a mi menedékünket, paradicsomunkat.

TIMÁR. Miért nem vagyok én most hatalmas úr?

TERÉZA. De még egyet mondok önnek, ami a szívetem nyomja. Én azt hiszem, hogy ennek az embernek más oka is volt ezen a szigeten épen ma megjelenni, s hirtelen megint eltűnni, mint az, hogy tőlem akart valamit zsarolni. Ez a látogatás vagy önnek szólt, vagy annak a másik urnak. Vigyázzon magára, a kinek féltő titka van! Jó éjszakát! (El a jobboldali szárnyékban.)

TIMÁR. (egyedül.) Sok baj van a világon, amin az ember

ügy szeretne segíteni, ha tudna. Magamforma szegény ember nagyot sóhajt rá, s azt mondja: mit tehetek róla?

VII. JELENÉS.

Timár, Euthym, Timea.

EUTHYM (félrehúzza a gyékény függőnyt).

TIMEA (alszik, bársonyon fekvé).

EUTHYM. Hajóbiztos.

TIMÁR. Parancsol? uram!

EUTHYM. Nem parancsolok, kérek.

TIMÁR. Valami baj van?

EUTHYM. Mindjárt nem lesz semmi. Én meghalok. Magam akarom. Mérget vettem be. Ne csinálj zajt. Ül le mellém, (leül a hárs padra) és hallgasd végig, a mit beszélek. Timea nem ébredhet fel, mákonyt itattam vele. Ne szólj közbe. Sok elmondani valóm van, az idő rövid s ez a mérreg gyorsan öl. Az én nevem nem Trikálsiz Euthym, hanem Ali Csorbadzsi, a szultán kincstárnoka. Te tudod, mi történik most Törökországban? A szultán újít, az ulémák és derebégek lázongnak. Ilyenkor az emberélet olesó. Különösen a főembereké. Én jökor megtudtam, hogy rajtam a sor. Nem voltam összesküivo; de volt két nagy ok rá, hogy meg legyek érve a halálra. Az egyik a gazdagságom, a másik a leányom. A pénzem kellett a kincstárnak, a leányom a szerálynak. Meghalni nem nehéz, arra kész vagyok; de leányomat nem adom rabszolgálónak. Elhatároztam, hogy vagyonom egy részével és leányommal szökni fogok. A tenger felé nem szökhettem; mert ott az új kerekcs hajókkal, a miket pokolbeli gőzök mozgatnak, utólérhetnek. Görög kereskedőnek öltözve szöktem Galaczig, ott találtam a te hajódat, arra szálltam. Nagyon megörültem rajta, mikor megtudtam, hogy ennek a hajónak a tulajdonosa Brazovics Athanáz, komáromi kereskedő. Ő az én feleségem közeli rokona; épen hozzá akartam vinni a leányomat. Sok jót tettem ezzel az emberrel; vizszonzást várhattam. Te sejtetted, hogy én menekülő vagyok, s nemes bátorsággal segítettél elő. Csóda módon átjutottunk a Vaskapu szikláin, elmenekültünk az üldöző török ágyúnaszád elől; megszabadultunk a te eszed által az orsovai vesztegzártól, s ime, mikor a rémek óriásai már hátam mögött vannak, az utamba akad egy féreg s beletaszít a sírba. Az az ember, a ki ma idejött utánunk,

a török kormány kéme. Én ismerem őt, s bizonyosan ő is rám ismert. Most el vagyok veszve.

TIMÁR. Nem uram. A túlparton már Magyarország van, s nálunk a politikai menekülteket ki nem adják.

EUTHYM. Ne szólj közbe. Tudom én azt. Csakhogy engem nem úgy fognak üldözni, mint politikai menekültet: hanem mint gonosztevőt, a ki a török kincstárt rabolta meg, s az ilyent ki szokták adni. Pedig a prófétára esküszöm, hogy semmit el nem hoztam, csak a mi az enyim. Adj egy ital vizet, még sok mondani valóm van, s időm rövid.

TIMÁR (poharat nyújt neki.)

EUTHYM. Magamat már meg nem menthetem, de az által, hogy meghalok, megmentem leányomat és az ő vagyonát. Allah akarta így, s ki futhat ki az ő árnyékából? Fogadd meg nekem, a te hitedre, hogy mindent végrehajtasz úgy, a hogy én te rád bízom.

TIMÁR. Fogadom.

EUTHYM. Legelőször is, a mint halva leszek, nem temetesz el sehol a parton, hanem hajós szokás szerint ponyvába varratsz s ledobatsz a víz fenekére. Ezt cselekedd fiam velem.

TIMÁR. Úgy teszek.

EUTHYM. Azután a leányomat felviszed hajódon Komáromig, ott átadod a hajósradnak, Brazovicsnak: és vele együtt ezt az erszény pénzt. Ebben van kétezer arany. Ez csak a kisebb része a vagyonomnak. A nagyobb itt van ennek a dulesászás doboznak a fenekén. A gyémántjaim, drágaköveim. Ez megér félmilliót. Ezt nem adod oda Brazovicsnak; hanem ott tartod magadnál. Nem bízom egészen az én atyámfiaiban. A gyémántokat okosan és óvatosan igyekezzél értékesíteni. Ez nem olyan könnyű, mint buzát eladni. Itt van ez az irás, a miben felhatalmazlak, hogy a rád bízott kincsemmel azt tedd, a mit legjobbnak látsz. Ha Timea egyszer férjhez megy: akkor add neki magának át azt a kincset. Nem bánnam, ha magadat is oda adnád neki ezzel együtt: mert becsületes fiu vagy: az is ritka gyémánt. Ez a jövő titka. Neked nem ajándékozom semmit. Te a magad jó szivéből cselekszel, s azért megjutalmaz téged a te Istened. Jobb adósnak nem hitelezhetnél.

TIMÁR. Légy nyugodt felőle, uram.

EUTHYM. Most még egyre ügyelj. A leányomnak álom-

italt adtam. Olyan szert, a mitől örökre is elalhatik. Egy kristály dobozkában, a mit az övemben megtalálasz, van az a kenőcs, a mivel, ha a szíve táját bedörzsölik, az álmódó visszatér az életre megint. Ha innen szerencsésen megmenekülhetsz az üldözőimtől, akkor vedd elő e balzsamirt és éleszd fel vele a leányt. Ha az üldözők elakarják őt vinni magukkal: akkor hagyd őt az álomból a halálba átmenni, akkor a rád bízott vagyon a tied marad. Megértettél?

TIMÁR. Megértettem mindent.

EUTHYM. Akkor tedd össze a kezemet és fogd be a szememet: nincs több mondani valóm. (Meghal.)

TIMÁR. Ez meghalt. S rám hagyott egy nehéz terhet, a mit nem tudom, hogy bírok meg, szegény együgyű eszemmel. A másik meg alszik. Kezemben egy félmilliót érő kincs. Ha álmodni hagyom a leányt örökre, a kincs az enyém: gazdag vagyok. A gazdag ember dieső ember; a szegény ember komisz ember. No csak hadd legyek én ilyen komisz ember! Ez az élő szobor még nagyobb kincs. Ha én azt bírhatnám valaha! Tégedet hagynálak én meghalni, te gyönyörű teremtés? Nincs akkora gyémánt a világon, a mit örömeztőbb látnék, mint a te két szép szemedet, mikor az fel fog nyitni! Minő búbajos szép ajkak! Ki tudná meg, ha megcsókolnád? Nem! te nem loptál soha életedben semmit; az pedig csak tolvajság volna. Nem várok a fölébresztésével addig, míg a hajóra visszatérünk: hátha addig örökre elalszik. Teréza! asszonyom.

VIII. JELENÉS.

Előbbiek. Teréza (jobbról). Később Noémi.

TERÉZA. Mi baj van uram?

TIMÁR. Elég súlyos baj. Egyik vendégünk most adta ki lelkét.

TERÉZA. Az úr!

TIMÁR. Igen: az apa.

TERÉZA. Megölte magát?

TIMÁR. Hogyan találta ön ki azt?

TERÉZA. A szeméből olvastam ki. Én már láttam egyszer ilyen tekintetet.

TIMÁR. Nehéz titok ez. A leánya pedig álomitalt kapott.

TERÉZA. De még él.

TIMÁR. Fel lehet ébreszteni. Itt van a dobozkában va-

lami kenőcs, a mit, ha a szíve fölé bedörzsölnek, attól felébred.

TERÉZA. Hát miért nem tette azt kegyelmed?

TIMÁR (elszörnyedve). Én nyúljak hozzá a kezemmel? Ez szentségtörés volna.

TERÉZA. Nem tudtam, hogy ön olyan becsületes. Hát majd megteszem én.

TIMÁR. Azért hívtam önt épen asszonyom. (Hajós tülök szól.) Már harmadszor hallom a hajósaimat túlkölni: a horgonyt szedik fel.

TERÉZA. Nem uram. Ez nem az ön hajósainak a tülök-szava; én jobban ismerem: ez a csempészek jeladása. Valami történik a sziget körül. Noémi! Kelj gyorsan! Fuss fel a sziklára s tekints szét, mi történik körülöttünk.

NOÉMI (felsiet a szikla tetejére).

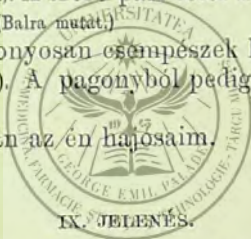
TERÉZA. Ide azzal a kenőccsel, kísértjük meg. Ha jön valaki, ön foglalja el.

NOÉMI (onnan felülről). A szerb part felől látok két veres sipkást erre törtetni. (Balra mutat.)

TIMÁR. Azok bizonyosan csempészek lesznek.

NOÉMI (jobbra mutat). A pagonyból pedig egy lámpás villanik néha elő.

TIMÁR. Azok talán az én hajósaim.

Előbbiek. Két Csempész.

I. CSEMPÉSZ (sietve jó). Hol az a hajóbiztos a szent Borbáláról?

TIMÁR. Én vagyok az.

I. CSEMPÉSZ. Most mondja a pajtásom.

TIMÁR. Mit mond a pajtásod?

II. CSEMPÉSZ. Hogy a kopók a nyomotokban vannak.

TIMÁR. Bánom is én. Én nem vagyok nyúl.

I. CSEMPÉSZ. Azt gondoltuk, hogy ha előre sietünk s hirt adunk, hogy megmenekülhessetek, hát kapunk a fáradságunkért egy pár aranyat.

TIMÁR. Egy pár garast se biz én tőlem. Kár volt a bocskört szakgatni érte. Hanem ha akartok egy pár aranyat megszolgáltatni, hát volna egy másféle vállalatom. Itt van egy halott, a kit el kellene temetni.

I. CSEMPÉSZ. Halott? Hogy jött az ide?

TIMÁR. Elevenen, komám. Csak egy órája mult. Attól tartok, hogy pestisben halt meg.

II. CSEMPÉSZ. Akkor mi hozzá nem nyulunk.

TIMÁR. Nem is ti nyultok hozzá, hanem az a tíz arany, a mit kifizetek érte.

I. CSEMPÉSZ. Az már más. Itt akarod, hogy eltemessük, ezen a szigeten?

TIMÁR. Dehogy itt. Hisz akkor a saját hajóslegényeim-mel elvégeztetném ingyen.

II. CSEMPÉSZ. Hát átvigyük Szerbiába, úgy-e?

TIMÁR. Természetes. Mert ha megtudják, hogy a hajómon meghalt valaki, negyven napig contumátiában ülhetnek.

I. CSEMPÉSZ (a másikhoz). Hagyd rá. Elvisszük.

TIMÁR. Hanem aztán tisztességesen eltemessétek.

I. CSEMPÉSZ. Oh hogyne! Harangoztatni fogunk rá, s a pópával beszenteltetjük. (Társához.) Majd követ kötünk rá, s lebocsátjuk a Dunába, a hol legmélyebb.

II. CSEMPÉSZ. Hát hol az a holt ember?

I. CSEMPÉSZ. Meg az a tizenegy arany?

TIMÁR. Mindenik előkerül; hanem előbb adjatok nekem írást arról, hogy átvettétek a hullát és tisztességesen eltemettétek, hogy az atyafiainál igazolhassam, ha kérdőre fognak. Csak tudtok írni?

I. CSEMPÉSZ. Oh uram, fényes nappal sem tudunk, hát még holdvilágnál!

TIMÁR. De ha tizenöt arany lesz belőle: akkor csak tudtok?

II. CSEMPÉSZ. Akkor még sötétben is tudunk.

TIMÁR. No hát hasaljatok neki. Itt a papiros, toll, tinta.

(Lerakja a padra a mondottakat, melyeket a mentéje zsebéből vesz ki.)

I. CSEMPÉSZ (neki hasal az írásnak).

TIMÁR (diktál). «Alólirottak bizonyítjuk, hogy a Szent Borbálán utazott Trikálisz Euthym úrnak megboldogult földi maradványait tisztességesen eltakarítottuk». Ird alá a nevedet.

I. CSEMPÉSZ. A nevedet? (Társához.) Mi is az én nevedem, te?

II. CSEMPÉSZ. Karakaszalovics Ixa.

I. CSEMPÉSZ. Hát a tiéd?

II. CSEMPÉSZ. Azt meg tudod!

I. CSEMPÉSZ. Ahá! Stiriopicza Nyego.

TIMÁR. Laktok pedig . . . ?

I. CSEMPÉSZ. Gunaraváczon.

TIMÁR. Isten éltesen benneteket. Itt van a tizenöt arany. Vihetitek.

I. CSEMPÉSZ. Csak az urat?

TIMÁR. Csak azt.

II. CSEMPÉSZ. Ne jöjjünk vissza későbbet a kisasszonyért talán?

TIMÁR. Köszönöm. Ha kell, majd kerestelek Gunaraváczon.

CSEMPÉSZEK (vállaikra veszik Euthymot hárságyastúl együtt és elszállítják balra elöl.)

TIMÁR. Nos asszonyom, sikerül-e?

TERÉZA. Már felnyitotta szemét; de még nem eszmél.

TIMÁR. Szegény leány! Mit mondjak neki, ha eszméletre jön?

NOÉMI (lefut a szikláról, Timár kezét ijedten megragadja). Uram! fegyveres emberek jönnek lámpával!

TIMÁR. Hát azért maga kis leány miért ijed meg? Nem bántják azok magát.

NOÉMI. De hátha önt bántják.

TIMÁR. Hát miért sajnál engem olyan nagyon?

NOÉMI. Nem tudom én.

TIMÁR. Ne búsuljon én miattam. Sok bajon átestem én már. Menjen kicsikém a kunyhóba, feküdjék le.

NOÉMI. Hadd maradjak itt ön mellett. Akkor nem félek úgy.

TIMÁR. Hát azt sem bánom. (Világosság közeledik jobbról.) Ez bizony egy egész patrol, egy csajkás hadnagygyal. Ej de jó volt Ali basa uramat elébb elutaztatni.

X. JELENÉS.

Elébbiek. Csajkás tiszt. Csajkások jobbról.

CSAJKÁS. Ön a Szent Borbála hajóbiztosa?

TIMÁR. Szolgálatjára állok.

CSAJKÁS. Önnek a hajóján utazott Ali Csorbadzsi, török khazniár basa, a szultán ellopott kincseivel?

TIMÁR. Az én hajómon utazott Trikálisz Euthym görög brussai kereskedő, semmi lopott kincsekkel, hanem tiszta búzával, a hogy ez Orsován megvizsgáltatott hivatalosan, itt a császári pecséttel a bizonyítvány róla. (Átadja az irást.)

CSAJKÁS. S hol van ez az úr?

TIMÁR. Ha görög volt az, Ábrahám kebelében, ha török volt, a Mahomed paradicsomában.

CSAJKÁS. Csak nem halt meg?

TIMÁR. Biz azt tette. Itt a másik irás: ez a végrendelete, tessék.

CSAJKÁS. No ez baj neki, de nem nekünk. Ha meghalt, eltemették. Ön megmondja, hogy hová? Mi fölásatjuk. Itt van az az ember, a ki rá fog ismerni s az azonosságot bebizonyítja Trikálisz és Ali Csorbadzi között, s legalább a lopott kincseit lefoglalhatjuk. Ki temette el és hová?

TIMÁR. Arra is irásom van. Tessék elolvasni.

CSAJKÁS (olvas, kacajra fakad). No ez átkozott szép dolog! A szökevény meghal: két parasztra rábizzák, hogy temesse el. Azok bizonyosan beledobták a Dunába, s ide irnak két olyan nevet, a mit ember soha sem viselt, meg egy falunak a nevét, a mi nincs sehhol a föld színén. S biztos uramnak mindenről van írása. Egy, kettő, három. Ezt jól csinálta ön ki. Most aztán én mehetek a Duna fenekét gereblyélni a szultán khazniárja után. Ez dicső egy tréfa. Kaczagjon hát velem együtt hajóbiztos úr!

TIMÁR. Én valóban nem találok semmi okot a kaczagásra.

CSAJKÁS (Timár vállára üt.) Arany ember az úr! Már most nem hivatalosan beszélek, hanem csak úgy négyszem között. Mondhatom az úrnak, hogy ennek a török kisaszszonynak a vagyonát ön mentette meg, mert az apja nélkül nem tehetjük rá a kezünket. No, ha Komáromba eljut az úr: köszöntse a nevemben Kadisa genietiszt urat. Az nekem igen jó barátom. Mondja meg neki, hogy én ismerem, hogy az úr arany ember! Így még nem tréfálták meg a török császárt. Karakaszalovics Ixa és Stiriopicza Nyegó! Keresse rajtuk a khazniárját. Halb links! Marsch! (El jobbra.)

TIMÁR. Megszabadultunk a veszedelemtől. (Terézához.) Mit csinál a leány?

TERÉZA. Fölébredt. De még egészen kábult. Ruháit adjuk fel rá.

TIMÁR. Siessenek. A hajómat el kell érni minél előbb. Az osztrák öröket kijátsztuk; de jöhetnek a török zabtiák utánunk.

TERÉZA. Mindjárt készen lesz. (Hajóstülök háromszor szól.)

TIMÁR. A hajóm már elindult. Csónakkal kell utólnem.

TERÉZA. NOÉMI (Elővezetik Timeát).

TIMEA (támolygó léptekkel jó). Hol az atyám?

TIMÁR. Az égben van már.

TIMEA (összerázkódva Timár keblére rogy).

TIMÁR (karjaiba veszi Timeát). Isten önökkel jó asszonyom!

Isten önnel kis Noémi!

NOÉMI. Miért kellett neki öt az ölében vinni? (Sfr.)

TERÉZA (aggódva néz a leányára). Miért sirsz?

NOÉMI. Fog-e még valaha visszajönni hozzánk?

ELSŐ FELVONÁS.

Brazovics Athanáz házában, ódon úri butorzatú szoba. Jobbról állótükör, toalette asztallal; balról himző asztal kanapé előtt; a falakon olajfestményű arcképek 1816-diki divat szerint; szárnyajtó hátul; jobbról-balról oldalajtók; üvegsillár csügg alá a padmalyról.

I. JELENÉS.

Timea egyedül. Később Zsófi.

TIMEA. (Egy nagy menyasszonyi fátyolt himez arannyal és ezüsttel; az asztalon egy kinyitott könyv van feltámasztva előtte: abból tanul fenhangon; öltözete az 1820. és 28. évek közötti legnevetségesebb divat szerinti; nagy puffos ruhaujjakkal, pálmahimzésekkel, haja á la giraffe magas fésűre felfeszítve, nagy virágos tarka szalag csokorral; derekán kék öv, nagy messing csattal. Szótagolva tanulja az egyiptomi tiz csapások versét.)

«Elsőben a vizek vérré változnak,
Undok békák után férgek származának.»

A többit csak tudnam, de legnehezebb a vége:

«Sűrű sötétsgel ég föld befedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.»

(A közben folytatja a himzést.)

ZSÓFI (belép). Nos, bolondocskám, hát elkészül-e már a menyasszonyi fátyol?

TIMEA. Már készen is van, csak a szálakat kell még elvarrnom, hogy mind a két felén egyforma legyen.

ZSÓFI. Hát csak siess vele, mert addig nem lehet meg az esküvő.

TIMEA. Hiszen sietek. Egész éjjel fenn voltam.

ZSÓFI. Hát az imádság megy-e?

TIMEA. Nagyon nehezen.

ZSÓFI. Azt pedig meg kell tanulnod. Mert addig nem eresztik a leányt a menyegzőre, a míg imádkozni nem tud.

TIMEA. Zsófi mama. Mondja meg nekem: milyen az az esküvő?

ZSÓFI. Hjjaj! te Timea, az nagyon szép dolog. Hiszen majd meglátod.

TIMEA. Egyszer már meg akartam lesni a templomajtóból, oda lopóztam, de nem láthattam többet, mint mikor a vőlegény, meg a menyasszony odamentek egy szép aranyos almáriom elé.

ZSÓFI. Oltár az, te golyhó!

TIMEA. Akkor egy rossz gyerek észrevett s kikergetett a templomból: «kimégy innen, te török leány!»

ZSÓFI. Hát tudod, mikor már ott vannak, akkor előjön a tisztelendő úr, a pápa, a fején van egy arany süveg, a vállán nagy arany csatos selyempalást, arany virágú, a kezében egy nagy ezüst kapsos könyv. A vőlegény meg a menyasszony letérdelnek az oltár zsámolyára. Akkor aztán azt kérdi tőlük a pápa, hogy szeretik-e egymást?

TIMEA. S arra nekik felelni kell?

ZSÓFI. Hát persze. Még pedig nem csak azt kell nekik megmondani, hogy «szeretem», hanem a mit abból a nagy könyvből felolvass a pápa előttük, az esküvést, hogy ők egymást ezután is mindig szeretni fogják, soha el nem hagyják, megesküsznek az atya- és szent lélekre, a boldogságos szüzre és minden szentekre örökkön örökké, Ámen. Az egész khórus éneklé utána az Áment.

TIMEA (összeborzongva). Hüül! az rettenetes lehet.

ZSÓFI. Akkor aztán a pap elővesz egy ezüst tálczáról két jegygyűrűt s az egyiket a menyasszonynak, a másikat a vőlegénynek az ujjára húzza, s aztán a kezeiket egymásba teszi, azokat egy aranyos övvel bepótlálja. Az alatt a kántor meg a khórus orgonaszó mellett éneklék: «Goszpodi pomiluj! Goszpodi pomiluj!»

TIMEA (ragyogó arccozal). Az valami bűbajos szó lehet!

ZSÓFI. Azután leterítik a vőlegényt és a menyasszonyt egy vég nehéz virágos selyemmel, tetőtől talpig, s az alatt, míg a pap rájuk olvassa az áldást, a két násznagy két ezüst koronát tart a fejük fölött.

TIMEA. Áh!

ZSÓFI. Akkor a pápa kezébe veszi az egyik ezüst koronát s odanyújtja a vőlegénynek, hogy csókolja meg. Akkor aztán a fejére teszi szépen, s ezt mondja hozzá: «En tégedet, Istennek szolgáját, megkoronázlak ezen Isten szolgájának urává». Azután pedig veszi a másik ezüst koronát s azt megcsókoltatja a menyasszonynyal.

TIMEA. Azt is megkoronázza?

ZSÓFI. Azt is.

TIMEA. Hát annak mit mond?

ZSÓFI. Annak meg azt mondja: «Én tégedet, Istennek szolgálóját megkoronázlak az Isten szolgálójának aszszonyává».

TIMEA. Nagyon szép. Az igen szép!

ZSÓFI. Akkor aztán a diákonus elkezd imádkozni az új párért, s az alatt a pápa megfogja a kezeiket, s háromszor körülkerüli velük az oltárt. Mikor az megvan, akkor a násznagyok leveszik róluk a selyemterítőt, a tengersokaság ott a templomban mind azt zúgja: «Jaj de drágalatos szép menyasszony! Jaj de gyönyörű egy pár!»

TIMEA (szűzies ábránddal). Ah, milyen szép az!

ZSÓFI. Akkor azután a pápa egy arany serleget hoz elő, abban bor van. A völegény és a menyasszony abból isznak egymás után.

TIMEA. Igazi bort isznak?

ZSÓFI. Hát persze, hogy igazi bort. A vőfélyek és nyoszolyó leányok meg ez alatt mézben főtt búzát hintenek reájuk. Abban van az áldás. Jaj hallod-e, nagyon szép az! Hát csak siess azzal a menyasszonyi fátyollal!

KADISA. (Fekete szalon öltözékben, fehér pantallonban, arca simára borotválva, félholdalakú pofaszakállal, belép.)

TIMEA (felsikolt, el akarja rejteni a fátyolt; utóljára az arcát takarja el vele).

KADISA. Bocsánat, hogy ide rontok be. Azt mondták, hogy itt találok Brazovics urat.

ZSÓFI. Csak tessék bejönni, kapitány úr, Brazovics odalenn van a kanczelláriájában. No üljön le, üljön le nálunk is egy perczre; ne vigye el az álmunkat; oda Timea mellé.

KADISA. Ha megengedi a kisasszony. (Leül.)

ZSÓFI. Épen arról beszéltem Timeának, hogy — — Timea azt akarta tőlem megtudni, hogy milyen az a — — —

TIMEA (el akar futni).

ZSÓFI (visszatartja). No hova szaladnál? Hogy milyen az a keresztelés? Mert hogy ő még azon nem esett át szégyenke. Ő még török leány. Attól van most úgy megijedve. Nézze, hogy remeg! Mert azzal ijesztgettem, hogy bepólálják ötet is egészen, mikor keresztelni viszik. No ne félj! Csak tréfából mondtam. Attól van legjobban meg-

ijedve, hogy a kereszteléssel hogy elrontják majd a szép frizuráját.

KADISA. Ugyan ne féltse olyan nagyon ezt a frizurát, szép Timea kisasszony. Sokkal jobban illenék kegyednek, ha egészen egyszerűen viselné a haját. Kegyednek olyan gyönyörű hajzata van, hogy azt Isten ellen való vétek vassal sütögetni, fésűre felfeszíteni. Ha lebocsátva hordaná a haját, olyan volna, mint egy kis tündér. No, hanem már most megyek Brazovics urat keresni. (A háttéri ajtótól visszatér kezét csókolni Zsófnak.) Bocsánat Zsófi mama! kisztihand.

ZSÓFI. Mindig az ajtóban jut eszébe, hogy elfeledett nekem kisztihandot adni. Pedig más dámákhoz mindig olyan galant.

KADISA. (Kimegy a középajtón.)

TIMEA (hirtelen kirántja a magas fésűt a hajából, s hajfonadékait szétszórja a vállán).

ZSÓFI. Mit csinálsz? te leány! Megharagszik Athália, ha leeresztett hajjal meglát.

TIMEA (dacosan). Hát haragudjék. (Leül a haját tekercsbe fonni.)

ZSÓFI (nevetve, magában). Egészen meg van bolondulva a kis majom. (Fenn.) Hát hogy elvégezzem, a hól a kapitány félbeszakított. Hej, ha tudná, hogy miről beszéltünk! Hát az alatt csak éneklí a kórus a goszpodi pomilujt; akkor a pópa visszateszi a koronákat az ezüst tálcára s így szól a vőlegényhez: «Légy dicsőítve, mint Ábrahám, megáldva mint Izsák és megsaporodva, mint Jákob; azután a menyasszonyhoz fordul, s azt mondja: Légy magasztalva, mint Sára, örvendezzél, mint Rebeka és szaporodjál, mint Ráchel». S az áldás után a menyasszony és a vőlegény egymást a násznép láttára háromszor megcsókolják.

TIMEA (megdicsőült ábránddal hunyja le szemeit, kezeit keblére összetéve).

III. JELENÉS.

Előbbiek. Athália. Majd Kadisa.

ATHÁLIA. (A jobboldali ajtón kijön, öltözete 1828-diki divatú, rózsaszín selyem, elől viráguirlanddal, alul körfodorral, bokáig érő szoknya; rövid dudoros ujjak, a széles öv magasan, könyökön felül érő keztyű, mely a kéz fejenél el van vágva, frizurája elől csigákba csavart fűrtök; feltűzött konty; lecsüggő függők a füleiben. Timeához.) Hát te neked ki engedte meg, hogy a hajadat lebontsd? Hol a giraffe fésűd? hol a csokrod? feltűzöd mindjárt!

TIMEA (összeszorítja ajkait, fejét megrázza).

ATHÁLIA. Teszed mindjárt, a mit mondok.

TIMEA. Nem.

ATHÁLIA (odalép hozzá haragosan s arczába néz). Nem? Hogy mondtad?

TIMEA. Nem.

ATHÁLIA. Miért nem?

TIMEA. Mert így szebb vagyok.

ATHÁLIA. Ki mondta azt neked?

TIMEA. «Ő».

ATHÁLIA (ujjai saskörömmé görbülnek, fogai kivillannak ajkai közül, aztán elkacazja magát).

ZSÓFI (súgva Atháliához). Egészen bele van bolondulva a kis ostoba.

ATHÁLIA. Ezt te verted a fejébe, mama.

ZSÓFI. Egészen elhitte. Most mondatta el magának velem, hogy milyen az az esküvő. Láttad volna, hogy sóhajtozott. Csupa nevetés!

ATHÁLIA. De hát minek ez a játék téled?

ZSÓFI. Hát hogy legyen min nevetnünk. Olyan, mintha majmot tartanánk. Aztán csak így lehet rávenni, hogy a katechizmust megtanulja. Kadisa itt van: apádat keresi.

KADISA (kijön a hátsó ajtón, Zsófihoz). Nem találok Brazovics urat a kanczelláriájában.

ZSÓFI. Akkor a csigalépcsőn ment el valahová.

KADISA (meglátja Atháliát, odasiot, kezét csókol). Ah! Jó reggelt! Milyen szép toilletje van ma a kisasszonynak.

ATHÁLIA. A hogy szokás ilyen napra öltözni. Tetszik önnek? (körülfordul előtte).

KADISA. Elragadó.

ATHÁLIA. Hát ön nem az egyenruháját vette fel mára?

KADISA. Úgy tudom, hogy az esküvő egészen polgári cselekvény.

TIMEA (szívére szorítja kezeit). Esküvő?

ATHÁLIA. Most még ehhez csak egy kiegészítő rész jön. Timea!

TIMEA. Parancsolsz?

ATHÁLIA. Nem. Csak kérlek. Készen vagy a menyasszonyi fátyollal?

TIMEA (szemérmesen). Készen.

ATHÁLIA. Hozd ide, kérlek.

TIMEA (arczát a fátyollal elrejtve, odamegy).

ATHÁLIA. Nem látja kapitány úr, mennyivel szebb ez a kis leány így lebontott hajjal?

KADISA. Igazán az. Én mondtam neki, hogy tegye le azt a csúf fésűt.

ATHÁLIA. S mindjárt szót fogadott. Ez nagyon jó szófogadó leány. (Leül a tükör elé.) Hozd ide kedveském azt a menyasszonyi fátyolt s tüzd fel a kontyomra.

TIMEA (elámulva). A menyasszonyi fátyolt? Hát ez az ő számára készült? Hát ő lesz ma menyasszony?

ATHÁLIA. No tüzd fel kicsikém: mire vársz?

TIMEA (reszketve). Nem találom a hajnyilat.

ATHÁLIA. Hisz ott van a kezében.

TIMEA (szomorúan). Az én szép fátyolom . . . ! (A mint Athália kontyán keresztül tüzi a nyilat, megrántja vele a haját.)

ATHÁLIA (felsikolt, fölugrik a székről s a kezére üt Timeának). Te ügyetlen! Hogy megszúrtál vele.

TIMEA (magában). Megütött! ő előtte ütött meg. (Könyez.)

KADISA. Sír szegényke. Nézze csak.

ATHÁLIA. Könnyen áll nála. Gyermek még. (Künn csöngetnek.)

ZSÓFI (Timeához). Eredj ki s nézd meg, ki jön?

TIMEA (kifut, visszajön egy dobozzal). Atháliának hozták.

KADISA. Ah, az én rózsacsokrom. Mégis pontosan meghozták Bécsből. (Elveszi a dobozt Timeától, kinyitja, kiveszi belőle a nagy fehér rózsacsokrot s Atháliának nyújtja azt, az üres dobozt visszaadja Timeának.)

TIMEA (felváltva a csokorra s az üres dobozra néz fájdalommal).

ATHÁLIA. Nagyon szép. Igen köszönöm. (Künn Brazovics lármája hangzik.)

ZSÓFI. Jaj! Brazovics jön! Úgy megijedek mindig, mikor jönni hallom, pedig már huszonöt esztendeje élünk egy fedél alatt.

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Brazovics.

BRAZOVICS. (Háttal jön be az ajtón s hátrafelé kiabál, a botjával hadonázva. Öltözete molnárszinű, hosszú, bokáig érő magyar dolmány, nagy ezüst gombokkal, hasonló színű nadrág, magyar csizma; czombig érő virágos sárga nanking mellény, lelógó óralánczozal; nagy ernyőjű sipka, csüggő arany bojtjal; tószlis ingelő, hasonló ingujjak.) Kutyaházi! Semmiházi! Himpellér! Országcsaló vagy, nem más! Törjön ki a nyakad a neved napján! Pernahajder volt az egész familiád! Te szeméten szedett! Megállj czudar! Kerülj egyszer a kezembe!

KADISA. Kire kiabál olyan nagyon Brazovics úr?

BRAZOVICS (észreveszi). Én? Nem kiabálok én. Csak úgy suttogok.

KADISA. Hát ki az odakinn, a kit úgy szid?

BRAZOVICS. Nincs ott senki: csak úgy magamban szoktam suttogni. Mikor a véleményemet kimondom. (Timeára kiált.) Hát nem tudod a sipkámot, meg a pálczámat elvenni? (A sipkáját odaadja; de a botjával tovább hadonáz.) Megölöm azt embert!

KADISA. Ki az, a ki ellen úgy fel van gerjedve, Brazovics úr?

BRAZOVICS. Hát ki volna más, mint ez a tolvaj gézengúz: ez a Timár Miska! Már meg micsoda bolondot talált ki! Ispitályt épített a városnak, tizenkét ágygyal! Ilyen gyalázatot hozni a mi városunkra! Hiszen nincs itt olyan komisz ember, a ki, ha beteg, az ispitályba vitesse magát; hanem ha meg akar halni, hát meghal. Ha megtadják a falusiak, hogy itt nálunk ispitály van: nem mernek bejönni a heti vásárra. Könnyű a pénzt az ilyenekre pazarolni a gazdag embernek! Könnyen szerzi. Azt mondják, babonája van. Kibérel a kormánytól egy állami dominiumot, a hol még eddig minden áruunk megbukott s egy ilyen esztendőben, mikor másnak mindenkinek üszögös buzája terem: neki husz magot fizet a termése. Harmincz hajóval hozatja fel a Banátból, s nekünk többi becsületes buzakereskedőknek levéni a gabna árát két forinttal. Hisz az ilyen embert közköltsegen kellene elpusztítani. Minden aranyrá válik, a mihez csak hozzá nyul ez a kaukler! S még nemes emberré teszik! Még kinevezik assessornak, s ott ül velem a gézengúz egy sorban! Velem! Brazovics Athanázzal! Még kordován csizmát mer viselni, ez a hajóbiztos! az iszaptaposó! Még úri kisaszonyokhoz is ellátogat; bárcsak egyszer valami derék katonatiszt kihíná duellumra, s aztán felpékelné mint a békát.

KADISA. Kiharagudta már magát eléggé Brazovics úr? Mert most nekem is volna egy kis suttogni valóm.

BRAZOVICS. Nem haragszom én! Dehogy haragszom! Csak szoktam így a véleményemet kimondani. (Leveti magát egy karszékebe.)

KADISA. No hát úgy szeretem, hogy ilyen jó kedvében találok. Nem sziveskednék velem a kanczelláriájába átsétálni?

BRAZOVICS. De mikor már itt ilyen kényelmesen ülök. Nincs jobb a kommoditásnál.

KADISA (félre). Sejtí az öreg, hogy miről akarok vele beszélni.

ATHÁLIA. Akkor mi hagyjuk önöket magukra; anyám, Timea, jertek az én szobámba.

ZSÓFI. Az ajtón keresztül is lehet hallgatózni. (Athália, Zsófi, Timea jobbra el.)

KADISA. Talán a sok foglalatossága közepett nem felejtette el Brazovics úr, hogy rám nézve ez a mai nap mi esoda nevezetességgel bír.

BRAZOVICS. Oh, kérem, nálam minden pontosan fel van jegyezve, akkurátusan. (Kihúzza a bugyillárisát.) Itt van: kedden, 28-án terminus itthon: Kadisa kapitány esküvője, Athália leánnyommal. Látja?

KADISA. Nem látom.

BRAZOVICS. Nem látja? Mit nem lát? Nem szereti a leányomat?

KADISA. Beszéljünk uram egyenesen és világosan. Én Athália kisasszonyt nagyon szeretem, sőt imádom. Úgy hiszem, hogy ő is szeret engem. Hanem az még mind nem elég a házasságra. Brazovics úr ismeri jól az én helyzetemet. — A mi kis ősi birtokom van, azt az özvegy anyám bírja, s azonkívül csak a fizeti fizetése van. Ez arra nem elég, hogy egy nemesi rangú hölgyet illendően eltarthassak.

BRAZOVICS. Hát azt ki kívánja a kapitány úrtól? A mit mondtam, megmondtam. A mely nap kapitány úr leányomat oltárhoz vezeti, azon a napon az asztalra teszem le a kapitány úrnak a százezer forint hozományt, a mit megígértem. Ez csak rangomhoz illő somma? Ilyen kelengyét ebben a városban csak nem tesz a menyekzői kosárba más, mint Brazovics Athanáz.

KADISA. Hát bocsánatot kérek, ez az, a mit nem látok.

BRAZOVICS. Hja, mert még nem nyitottam fel a kapitány úrnak a szemeit.

KADISA. Nagyon örülnék ennek a világosságnak.

BRAZOVICS. Hát meg van az a summa régen, de régen. Itt hordom a zsebemben; tessék közelebb húzni a székét az asztalhoz. (Kihúzza kabátzsebéből egy sok rétbé összehajtogatott térképet, azt kiteríti az asztalra.) Ismeri kapitány úr ezt a mappát?

KADISA. Hogyne ismerném? Hiszen én magam csináltam.

BRAZOVICS. Ez az új fortificatióknak a plánuma. Ez autentikus dolog. Az is autentikus dolog, hogy a magas kormány az ezen tervnek útjában eső fekvőségeknak a ki-

sajátítására két millió forintot rezolvált. Az megint autentikum, hogy ebből az én telkeimre a Monostoron épen kétszázezer forint esik. Ez mind autentikum!

KADISA. Csak egy baj van benne. Az, hogy ennek a tervnek a kivitele húsz esztendőre van felosztva, s a kormány csak annyit fizet ki a telkekből, a mennyin a munkát elkezdeti: a többiek várnak a sorukra. S már most az a nagy kérdés, hogy a bécsi Hofkriegsrath melyik végén határozta el az erődítési vonal megkezdését: a monostori homokhegyen-e, vagy a Vág parton?

BRAZOVICS. Oh, e felől legyen a kapitány úr nyugodt. Ezúttal én bizonyosra spekuláltam. Mi az a Monostor? Egy rossz szőlőhegy, a hol olyan bor terem, a mivel a rabokat vallatják. Egyszer csak az a tolvaj Timár Miska neki áll összevásárolni ezeket a parlag szőlőket odafenn. Megtudta a zsvány a bécsi czinkosai által, hogy mi van készülőben. De nekem is volt eszem. Hirtelen még egyszer annyi áron összevásároltam a többi szőlőket mind: mintha csak a tervet láttam volna: pedig fiam uram, kapitány úr, még előttem is titokban tartotta. No már az csak bizonyos megint, hogy a mennyi befolyása van ennek a gézengúz-nak odafenn a Hofkriegsrath curainál, hát azt csak mind elővette, hogy az ő spekulációja sikerüljön. Ez olyan bizonyos, hogy mérget vehet rá a kapitány úr.

KADISA. Mérget igen, de feleséget nem.

BRAZOVICS. Megjön az is. Ma, még ebben az órában meglesz. Nálam az aviso. Ma bontják fel a várpavillonban a Hofkriegsrath határozatát, valamennyi birtokos jelenlétében. Jöjjön oda velem, kapitány úr, kedves fiam uram. És én, a mint leszámblálják előttem a nekem járó kétszázezer forintot, addig hozzá sem nyulok, a míg kedves fiam uram a hozományul szánt összeget a bugyellárisába nem tömte. Menjünk együtt, karonfogva odáig.

KADISA. Együtt nem jó lesz odamennünk, mert még azt hihetnék, hogy nekem, mint hadmérnöknek befolyásom volt ebbe az üzletbe, s az az én bécsületemre homályt vetne. Én bizom az ön ígéréteben. S egészen őszinte vagyok. Ha Brazovics úr a házasságot megelőző föltételt teljesíti: én életemet, lelkemet Atháliának szentelem; jó, hűséges férje leszek; de ha ez megghiúsul, akkor a szíve-met el kell hallgattatnom: az eszem azt parancsolja, hogy vonuljak vissza. Katonatisztnek ideális szerelemből nem lehet házasodni.

BRAZOVICS. Legyen felőle nyugodt. Csak várjon rám a pavillonban. Az ambituson odanyomom a markába a százezer forintot. S aztán alló a paphoz. Ezer millió ördög! Egy Brazovics Athanáz nem fog zavarba jönni rongyos százezer forint miatt!

KADISA. Kérem: ne tessék olyan fenhangon!

BRAZOVICS. Hiszen csak suttogtam.

KADISA (veszi a kalapját, kezét szorít). A viszontlátásig.

BRAZOVICS. Servus humillimus! (Kadisa el.)

V. JELENÉS.

Brazovics egyedül.

BRAZOVICS. Százezer millióm ördög! Soha életemben ilyen nehéz vállalatom nem volt, mint a leányom számára ezt a kapitányt elfogni. Nem hiába hadmérnök; de úgy tudja védelmezni magát, mint egy Zrínyi Miklós. Kináltam váltóval; de nem akar váltóra házasodni. Kész pénzt akar látni; az éhenkórász! Így jár az ember, ha nagy urat keres a leánya számára vőlegénynek. No hát legyen az övé az egyik százezer forint. A másik százezer forinttal betömjük a hitelezők száját, a kik mind most röffentek rám. Bizonyos, hogy a gályarabnak való Timár keze van ebben is. Az kérte ellenem az executiót. Csak én azt az embert egyszer úgy a falnak szoríthatnám, hogy el ne futhatna előlem, fogadom, hogy ezzel a stíléttel úgy oda-szegezném az ajtóhoz, mint a bőregeret! Csak most kerülne ide elejbém! Pedig szokott idejönni a semmiházi. Olyankor, mikor érzi, hogy nem vagyok itthon. Bizonyosan az Atháliára sandalog. Ej, de szeretném, ha az akasztófára való valahogy belebolondulna a leányomba, s aztán az ő nyakába köthetném a gúzst. Azt a másik becsületes embert mindjárt kidobhatnám a hajóból. Ennek majd nem kellenének a gyöngé százezer forintok. Inkább még girálná a váltóimat. Csak én azt az embert egyszer ide a két ajtó közé szoríthatnám s aztán mint kedves fiam uramat szoríthatnám atyai szívemhez! Ez olyan jó gondolat, hogy muszáj rá inni egy pohár roszolist. (Beront a saját szobájába középen.)

VI. JELENÉS.

Timea, Timár. Később Brazovics.
(Künn csengetés.)

TIMEA (a jobb ajtón kijön és kinyitja). Ah!

TIMÁR (belép.) Megijedt tőlem, Timea?

TIMEA. Dehogy! Inkább örülök. (Kézét nyújtja.)

TIMÁR. Kegyed sirt? Valami baja van?

TIMEA. Oh nem. Semmi bajom sincs.

TIMÁR. Látom a szemérről.

TIMEA. Hát hiszen tudja ön, hogy ma menyekző lesz nálunk s olyankor sirni szokás.

TIMÁR. Csak azt nem tudom, hogy a menyasszonyt siratják-e, vagy a vőlegényt?

TIMEA. Ön ma nagyon tréfás.

TIMÁR. Szokásom szerint.

TIMEA. Brazovics úr a szobájában van.

TIMÁR. Hát már elküld?

BRAZOVICS (Kilép a középsajtón, meglátja Timárt.) Lupus in fabula! Épen kapóra jöttél, pema hajder! Most egyenesen a mellére térdelek.

TIMEA. Ott jön Brazovics papa.

TIMÁR (visszatartja). Maradjon, kérem.

BRAZOVICS (odasiet rengő léptekkel Timárhoz). Hallja az úr! Miért jár az úr ehhez a házhoz? Mi czélja van az úrnak az én leányommal?

TIMÁR. Nekem? Athália kisasszonynyal?

BRAZOVICS. Hát igen! Athália kisasszonynyal! Ha az ember leányos házhoz jár, oda csak tisztességes szándékkal jár. Mi czélja van önnek az én leányommal?

TIMÁR (elbámul szótlannul).

BRAZOVICS (félre.) Ez a legjobb mód az ilyen gyáva legényt beleugratni a szent házasságba. Mire észreveszi, benne van, úszik. (Fenn.) Nos, fog az úr egyenesen válaszolni?

TIMÁR. Uram! Nekem az ön kisasszonyával semmi czé-
lom nincsen. Nem is lehetne, minthogy a kisasszonynak már vőlegénye van, a ki nálamnál minden tekintetben különb ember, s azonfelül nekem jó barátom. Hanem, ha meg akarja ön tudni, miért jövök önnek a házához, hát megmondom. Azért jövök ide, mert megfogadtam egy haldoklónak: az ön szerencsétlen sógorának, hogy elhagyott leányára, az árva gyermekre ügyelni fogok. Én jár-

tam ide azért, hogy meglássam, mint bánnak önök a lelkükre bízott gyermekkel? Gonoszul bánnak önök velem, Brazovics uram, gonoszul! Ezt én önnek szemébe mondom és a saját házábanál.

BRAZOVICS. De — micsoda — vakmerőség ez?

TIMÁR. Ez csak számadásra vonás. Mit tett ön ennek a gyermeknek a vagyonával, a mit én önnek átadtam?

BRAZOVICS. Azzal a rongyos kétezer arannyal? Hát mi lett vele? Ráment a neveltetésére! Azt gondolja az úr, hogy a selyemruha magától terem?

TIMÁR. Jól van. Elköltötte az árvának a vagyonát. Majd gondot visel rá az Isten. De annál rosszabbat is tettek önök e szegény gyermekkel. Gúnyt üztek belőle; megmérgezték a lelkét talán egész életére.

BRAZOVICS. Mit? Azt mondja az úr, hogy én méregkeverő vagyok?

TIMÁR. Rosszabb annál. Mert az csak a testet gyilkolja meg. Nem játékot üztek-e önök egész családotul ennek a gyermeknek az ártatlan szívével, a mikor elhitették vele, hogy a kisasszony vőlegényét akarja elvenni?

TIMEA (eltakarja az arczát zokogva).

TIMÁR. Megveri az Isten önöket Brazovics uram, ezért a kegyetlen játékért, ezért a szívtelenségért.

BRAZOVICS. Hüh! Ezer millióm tüzes tatár! A Brazovics házában ilyen szót mondani. Mivel üssem agyon ezt az embert?

TIMÁR. Vigyázzon ön magára, uram! Én csak egyet találok ütni; de az olyan ütés lesz, hogy ez a Brazovics ház önnek a fejére omlik tőle.

BRAZOVICS. De már erre muszáj egy pohár rozsolist innom! (Beront a középpajton.)

TIMÁR (megfogja Timea kezét). Timea kisasszony! Én most kegyedtől búcsút veszek. Legyen ön boldog. Legyen ön még sokáig gyermek. De ha egyszer eljön egy olyan óra, a melyben jól esik, ha valami panaszát elmondhatja, gondoljon rá, hogy van egy jó barátja, a ki önért — (elfogódik, nem tud tovább beszélni.)

TIMEA (átszellemült tekintettel.) «Háromszor!»

TIMÁR. Örökké! (Elsiet balra.)

TIMEA (egyedül). Háromszor ment érettem a halálba . . . Vajjon csakugyan tud ez olyan nagyot ütni, a mitől ez a ház összeomlik? (Elfut jobbra.)

VII. JELENÉS.

Brazovics. Majd Fabula hét gyermekével.

BRAZOVICS. (Kijön a középjajton a stilletes bottal.) Elfutott a gyáva kutya! Tudtam! Nem merte bevárni, míg visszajövök. Félt, hogy összetöröm. Most utána szaladok s megverem az utcán.

FABULA. (Kormányos, hajólegény ruhában, gombos mandliban. Hét fiugyerek jön a nyomában.) Áldást, békességet kívánok a tekintetes uramnak, a tekintetes asszonyomnak, a tekintetes kisasszonyomnak, mind közönségesen. Adjon Isten mindnyájuknak szerencsés jó reggelt a mai szent napra; kedves egészségükre kívánom az éjszakai nyugodalmat. (Ezalatt folyvást lépked előbbre.)

BRAZOVICS (elszörnyedve, a mint a sok gyerek egymásután nyomul előre.) Vagytok-e még többen?

FABULA. Itt vannak mind a heten, tisztelem alásan. Ez a Jamesika. Ez a Petke. Ez a Marczika. Ez a Pistika. Ez a Palkó. Ez a Ferkó. Ez a legkisebb még a Gyuricza. (Glédába állítja őket.)

A 7 GYEREK (egy mátkatálát hoz a kezében: citromokból, himes tojásokból meg aranyos papirosból van az készítő).

BRAZOVICS. Hát mit akartok? Nem vagyok én iskola-mester.

FABULA. Mivelhogy a felséges úr Isten a mai szent napot arra a célra rendelte, hogy a tekintetes kisasszony a szent házasságra lépjen; mondék, mi is elhozzuk a tekintetes kisasszonynak a mátkatálát.

BRAZOVICS. Kell is annak! Vigyétek vissza! Nem kell senki ajándéka. Tudom, hogy az lesz a vége, hogy borralalót kell érte adni.

FABULA. Igenis nem borralalóért jöttem, tekintetes uram; tetszik tudni, az nekem nem szokásom. Hanem, hogyha azt az egy esztendei fizetésem, a mit benn tetszett tartani, a mai szent napon kegyeskednék kiszolgáltatni.

BRAZOVICS. Abból pedig nem eszel! Benn fogtam, a miért a hajómat tőkére kormányoztad s elsülyesztetted.

FABULA. Nem az én hibám volt, kérem alásan. Aztán úgy tudom, hogy Timár úr annak a hajónak az egész árát kifizette a tekintetes uramnak.

BRAZOVICS. Az nem a te dolgod. A béred benn marad a hibáért.

FABULA. Hiszen nem kértem volna; mert hát az a reménységem volt, a mivel biztattak, hogy majd az aerárium azt a kis földcskémet ott a Vágduna mellett, a hová várat akar építtetni, megveszi jó pénzen, s egyszerre úr leszek. De hát mostan hallom, hogy csak húsz esztendő múlva kerül én reám a sor; mert az ellenkező oldalon kezdik meg az építkezést: a monostori oldalon. Ott pedig a tekintetes uramnak van nagy birtoka; százezreket kap érte; hát most nagylelkű lehet s azt az én kis béremet kiadhatja.

BRAZOVICS. Ha egy milliót kapok, se kaptok belőle semmit. Megmondtam, hát megmondtam. Ez nálam princípium!

FABULA. Bizony nem alkalmatlankodnám érte; de hát még van otthon egy gyermekem, a legnagyobbik: az eladó leány. Most volna neki egy jó szerencséje: kaputos ember, tanult ember, kanczellista; az elvénne, csak egy kis ke Lengyét tudnék a számára összekuporgatni.

BRAZOVICS. A kinek nincs pénze, ne lakodalmaskodjék! Ha a leányodnak nincs tulipános ládája, nyoszolyája: ne akarjon kanczellistáné ténsasszony lenni.

FABULA. Tekintetes uram, az Istenre kérem! Soha sem térdeltem oltár előtt, kalvinista vagyok: most meghajtom a térdemet kegyes jó uram előtt, hét éhező gyermekemmel együtt. Térdepeljete le gyermekeim. (A hét gyermek körülterdepli Brazovicst.) Csak a magamét kérem. Szánjon meg, ha engem nem, ezt a hét szegény porontyot.

BRAZOVICS. Menjete! Takarodjatek! Hagyjatek ma békét! Ma kedd van. Pénteken van a koldusok napja. Ha koldulni akartok, jöjjetek pénteken.

FABULA (feláll ünnepélyesen). No hát adjon a mennybéli Isten kegyelmednek minden napra egy péntek napot! Lódulj gyerek! (Maga előtt tereli a kis fukat, el.) Itt is voltunk!

BRAZOVICS. Timea! Te szeleburdi fruska te! Miért nem zárod be az ajtót, mikor az egyik csavargó kimegy rajta? Hát micsoda, koldusbíró vagyok én, hogy minden koldust a nyakamra eresztetek?

TIMEA (siet az ajtót zárni. A leghátul maradt legkisebb fiú megcsókolja). No ne sírj!

VIII. JELENÉS.

Brazovics, Timea, Zsófi, Athália.

ZSÓFI (berohan ijedten). Mi baj van? Miért haragszol olyan nagyon?

BRAZOVICS. Én? Dehogyan haragszom. Enyelgek. Ujjongok. Tréfás vagyok. Most tudtam meg egész bizonyossággal, hogy a Monostoron kezdi az aerarium a fortificatiót! Hercegek leszünk egyszerre. Te Athália megkapod a kapitányodat, meg a hozományodat. Ma nagyon generosus leszek. Neked asszony veszek egy aranyesipkés fejkötőt! Minden embert boldoggá teszek. Neked Timea, neked ma elengedem a verést, pedig rászolgáltál. Ma azt akarom, hogy minden ember örüljön, táncoljon a háznál. A lakodalomra minden urat meghívjatok estére. A Monostoron kezdik! Még is jó orra volt annak a gaz Timárnak! Sietek a várba a pavillonba. Addig készüljétek a templomhoz. Ez aztán a szerencsenap! De már erre csakugyan muszáj egy pohár rozsolist inni. Majd a csigalépcsőn megyek el. (El a közép ajtón.)

IX. JELENÉS.

Előbbiek. Brazovics nélkül.

ATHÁLIA (Timeához). Nos, kicsikém, hát te nem készülsz az esküvőre?

TIMEA. Miért bántasz te engem? mikor én téged mindig csak szerettelek.

ATHÁLIA. Azért, mert a ki bolond, azt meg kell verni, hogy észére térjen.

TIMEA. Hát hiszen, ha bolond voltam, nem ti tettetek-e azzá? te, meg Zsófi mama, aztán meg ő. Te azt mondtad, hogy himezzek menyasszonyi fátyolt, az magamnak lesz.

ATHÁLIA. Azért, hogy siess vele.

TIMEA. Zsófi mama azt mondta, csak készüljek a keresztelőmhöz; mert akkor el fog venni ő.

ZSÓFI. Azért, hogy tanuld a katechismust, meg a bibliai történeteket.

TIMEA. És ő olyan szépeket mondott nekem.

ATHÁLIA. Az neki szokása.

TIMEA. És most kicsúfoltok érte, hogy olyan könnyen elhittem, a mit hárman mondtatok.

ATHÁLIA, ZSÓFI (kaczagnak).

TIMEA. Pedig ha tudnátok, milyen nagyon fáj nekem itt valami!

ATHÁLIA. Abból akarunk éppen kigyógyítani. Neked vessző kell még, nem férjhezmenés. Az ábrándozásnak ez az orvossága: a kinevetés.

ZSÓFI. Aztán hová ábrándoznál? Kiről szabad neked ábrándozni? Egy ilyen fényes katonatisztról? Nem tudod, hogy milyen szegény leány vagy? A rajtad valódon kívül semmi sincsen. Ha felmegy a fára, elmondhatod, hogy semmit sem hagytál a földön. Te ne ábrándozz, hanem tanulj főzni, mosni, meg vasalni, mert abból élsz meg; örülhetsz neki, ha majd egy schreiber elvesz.

ATHÁLIA. De az is csak valami tíz esztendő múlva.

ZSÓFI. A mikor már benőtt a fejed lágya.

ATHÁLIA. A mikor a világban megtalálod, hogy hol a helyed.

ZSÓFI. Addig pedig még járj iskolába.

TIMEA. Iskolába? A sok gyerek közé?

ZSÓFI. Azok mind többet tudnak, mint te. Hiszen te még imádságot sem tudsz.

TIMEA. Dehogy nem tudok. Hiszen tanultam már.

ATHÁLIA. Mikor? Ki tanított?

TIMEA. A himzés közben. Zsófi mama adta fel a szent könyvből.

ZSÓFI (nevet). Ugyan mondd el azt az imádságot Atháliának.

TIMEA. El is mondom. Mert jól tudom már. (Letérdel, kezét összeszeszi keblén s áhítatosan mondja:)

«Elsőben a vizek vérré változának,
Undok békák után férgek származának.
. . . . Sűrű sötétsgéggel ég föld befedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.»

ATHÁLIA, ZSÓFI (kaczagnak).

TIMEA. Hát mit nevettek?

ATHÁLIA. Oh te együgyű szajkó! Hisz ez nem imádság: hanem az egyiptomi tíz csapások versben.

TIMEA (bámulva). Hát az nem imádság? Hiszen a szent könyvben van. Hát ezt nem hallja meg az Isten?

ZSÓFI. Oh te bagoly! Hisz ebben nincs semmi imádság!

TIMEA. Hát én azt gondoltam, hogy az Isten odaereszt engem magához, ha hozzá kérekedem, s tudja, hogy mit

adjon nekem, ha csak hozzá sóhajtok is: akármilyen szót mondjak is hozzá.

ZSÓFI. Hüh! a pogány leány! Holnap mindjárt el kell küldeni a káplánhoz.

TIMEA. Hát bizony mi nálunk törököknél nem tanítják a nőket imádkozni. Azoknak nem adtak lelket. A mohamedán nő semmi sem, csak egy virág! lehull, elmulik. A lelke virágillat, elfújja a szél és nincs többé.

ATHÁLIA. De hát honnan veszi ez ezeket a czifra mondásokat?

ZSÓFI. Nagy ideje, hogy helyreigazítsa a fejét a káplán úr.

(Künn kopognak az ajtón.)

Szabad.

X. JELENÉS.

Előbbiek. Kadisa.

KADISA (kivül a baloldali ajtón). De nem lehet bemenni.

ATHÁLIA. Ki zárta be az ajtót?

TIMEA. Én, papa kívánta.

ATHÁLIA. Hát errefelé, nyisd ki.

TIMEA (félrefordul). Szégyenlem.

ZSÓFI (nevet). Szégyenli magát a kapitány előtt! Hahaha! No hát majd kinyitom én. (Felzárja az ajtót).

KADISA (sietve bejön).

ZSÓFI (kezét kézcsokra tartva eléje). Nézd! megint elfelejt kezdet csókolni.

KADISA (Atháliához siet).

ATHÁLIA. Jöjjön, kaczagjon ön is velünk.

KADISA. Az Istenért! Ne kaczagjanak. Ez nagyon rossz pillanat.

ATHÁLIA (megretten). Minő dült arcot hozott ön ide?

KADISA. Hiób-hírt hozok, Brazovics úr meghalt.

ATHÁLIA (felsikolt).

ZSÓFI. Mi az? Mi történt Brazovicscsal?

KADISA. Megütötte a guta.

ZSÓFI. Mondtam, hogy ne igyék annyi rozsolist; mert így jár. Hol hozzák?

KADISA. Nem ide hozzák, hanem a kórházba.

ZSÓFI. Mit? Az ispitályba az én uramat? Micsoda rettentő gyalázat! Ezt nem engedem. Futok oda, Timea! hol a fejkötőm? (Lót-fut, keresgél, botlik, hajigál összevissza).

ATHÁLIA, KADISA (az előtérben maradnak).

TIMEA (a háttérben összefogott kezekkel néz reájuk).

KADISA. Ez a gyászeset a mai örömnepet lehetetlenné tette.

ZSÓFI (rákiált Timeára). Mit bámulsz! Segíts keresni a fejkötőmet.

TIMEA. Hisz ott van a fején Zsófi mama.

ZSÓFI. No, hát jere velem az ispitályba. Nem hagyjuk ott Brazovics urat. (Elhurozolja magával Timeát.)

ATHÁLIA (megfogja Kadisa kezét). Maradjon ön még. Azt mondta ön: az a gyászeset elrontotta a mai örömnepet. Csak a mait rontotta-e el?

KADISA (zavarodottan félre fordul).

ATHÁLIA. Mást kérdezek. Ami az atyám rögtöni halálát okozta, nem az volt-e, hogy a bécsi államtanács határozata az ő számítása ellenére ütött ki?

KADISA. Valóban az volt. Mindenkit meglepett a határozat, mikor felbontották. Az erődítés a Vágnál kezdik, a hol Fabula uram szantófordje fekszik: az most gazdag ember lesz.

ATHÁLIA. Az én apám pedig szegény ember lett. Ez a tollvonás volt a halála.

KADISA. Ott egy alio helyeben rogyott össze. Késő volt minden orvosi segély.

ATHÁLIA. Ő hát leszamolt a világgal. De mi, a kik itt maradtunk? Tudja ön, mino helyzetben vagyunk? Ön hallgat. Tehát tudja. Én rám nagy sorsfordulat vár. Uram! Mig boldog voltam, ön nagyon jó volt hozzám. Maradt még önnél a jóságból valami?

KADISA. Athália kisasszony. Én önnek örökké tisztelője, barátja maradok. A szerencsétlenség, mely önt érte, engem is ért. Én nem találok egy mentő gondolatot, mely reményeimet feléleszsze. Életpályám, melyen előmeneteltem várom, olyan szigorú feltételeket szab elem, a miket teljesíteni nem tudok. Nálunk szegény embereknek pusztán szívhajlamból nősülni nem szabad.

ATHÁLIA. Tudom. S mi most nagyon szegények leszünk. De sorsunk fordulhat jobbra. Van egy gazdag nagybátyám Belgrádban, a kitől örökölni fogunk. Én várni fogok önre addig, várjon ön is rám. Vigyen addig az anyjához. Én engedelmes leánya leszek neki.

KADISA. Az lehetetlen. Az én anyám egy nagyszó, összeférhetlen természet, született baronesse. Maga is összehu-

zódva él és nem szeret senkit. Esküvőnk napjára sem jött el. Én ő hozzá kegyedet nem vihetem. Én kegyed miatt daczoltam az anyámmal.

ATHÁLIA (megragadja Kadisa kezét). Ha ön daczolt én miattam az anyjával, akkor daczolok én ön miatt az egész világgal!

KADISA. Mit mond kegyed?

ATHÁLIA. Én már olyan mélyen vagyok megalázva, hogy semmi gyalázat nem sülyeszthet alább. Nincs semmi veszteti valóm többé a világon. Megölném magamat, ha ön nem volna. . . . Parancsoljon velem, hogy mi legyek önre nézve? Elvesztettem az eszemet és nem bánom. Öljön meg, csak azt ne mondja, hogy elhagy.

KADISA. Athália kisasszony, én egy őszinte szót fogok kegyednek mondani. Ön tudja, hogy én becsületes ember vagyok.

ATHÁLIA. Ki kérdi azt?

KADISA. Becsületes, lovagias férfi egy hölgy balsorsát nem használhatja fel alacsony szenvedélyek kielégítésére. Kegyed azt mondá, hogy van Belgrádban egy nagybátyja. Menjen le ahhoz. Én lovagi szavamat adom, hogy nőszülni nem fogok soha, s a mikor ismét találkozni fogok kegyeddel, mindig azt az érzést fogom táplálni kegyed iránt, a mit most és évek óta.

ATHÁLIA (türelmetlen). Ezt könnyű önnek felfogadni, mert most sem szeret és soha sem szeretett!

KADISA. Hogy mondhatja ön azt nekem?

ATHÁLIA (szenvedélyesen). Mert mást szeret.

KADISA. Kit?

ATHÁLIA. Azt a fehér arcú leányt! Ezt a Timeát!

KADISA. Ne legyen ön hozzám igaztalan.

ATHÁLIA. Hát ha igaz voltát akarja bebizonyítani, szóljon! Én most elutazom Belgrádba a nagybátyámhoz. El fog ön engem odáig kíséreni?

KADISA. Elkísérem.

ATHÁLIA. Én rögtön fogok utazni. Önnek nem kell egyebet tenni, mint az úti bőröndjét elhozatni. Visszajön kegyed hozzám azonnal?

KADISA. Visszajövök.

ATHÁLIA. Akkor siessen. Ne mondjunk adieu-t.

KADISA (el).

ATHÁLIA. Csak egyszer velem jöjj; majd akkor tudod meg, hogy hová viszlek!

XI. JELENÉS.

Athália, Zsófi, Timea.

ZSÓFI (rohan be nagy jajveszékelve). Oh kedves leányom, kedves szép leányom! Jaj nekünk! Az apád, a Brazovics!

ATHÁLIA. Tudom már, meghalt.

ZSÓFI. Jaj. Hiszen, ha még csak meghalt volna!

ATHÁLIA. Hát ugyan mi történhetett vele még rosszabb?

ZSÓFI. Az, hogy még meg is bukott. Végünk van! Tönkrementünk. A sok hitelező mind a kapu alatt van már. Eltitkolta előttem a megboldogult. Már az árverés is ki volt hirdetve a mai napra. De azt hitte, sok pénzt kap: kikerüli. Hallod, már ütik a dobot. Elkótya-vetyélik a fejünk fölül a házat.

(Künn árverező dobszó hallik.)

ATHÁLIA. Ezek valóban szomorú hangok. Ez a dobszó! Mint mikor a koporsófedélre hull a hant.

ZSÓFI. Mindenünket elhőzitalják. Csak a testünkön való ruhát nem szabad nekik elvenni. Én már magamra szedtem, a mennyi csak rám fert; jaj végy te is az almáriomból egynehányat a szép ruháid közül.

ATHÁLIA. De jó lesz a menyasszonyi köntös fölé valami gyászruhát felölteni.

ZSÓFI (előhoz Athália számára egy selyem bornuszt).

ATHÁLIA (a míg a bornuszt felölti, letépi a fejről a fátyolt s ledobja a földre).

TIMEA (félre). Az én szép menyasszonyi fátyolom. Hogy hever a földön! De még is imádság volt az!

«Sűrű sötétsgel ég föld befedetett:

Végre mind meghala, ki elől született.»

ZSÓFI (ráriad Timeára). Eredj a konyhába. Hozd be a kávé! Min bámulsz, mint a sült hal?

TIMEA (kimegy).

ZSÓFI. Oh én kedves szép leányom! Hogy erre jutotunk! Mi lesz te belőled? mi lesz a te szép fehér kezeidből?

ATHÁLIA. Ugyan hagyj békét a sopánkodásoddal: inkább nézz ki az ablakon, hogy nem jön-e még vissza?

ZSÓFI. Kicsoda?

ATHÁLIA. Hát kit várok én? A kapitány.

ZSÓFI. Hogy az most ide jön? azt hiszed?

ATHÁLIA. Megigérte.

ZSÓFI. Jaj, kedves leányom. Ha te azt hiszed, hogy van olyan vőlegény a világon, a ki visszajön a menyasszonyához, mikor annak a háza előtt a licizáló dobot verik, akkor te babonásabb vagy még, mint én.

TIMEA. (Visszajön tálczával, azon kávé edény, felterít.)

ZSÓFI. Jobb lesz gyere kávézni kedves szép leányom. Ki tudja, holnap ki ad neked kávé! Ha innen kivernek. (Maga hörpölget.) Bárcsak méreg volna benne, hogy meghalnék tőle; de úgy, hogy ne vegyem észre.

ATHÁLIA. (nyugtalanul jár föl és alá).

TIMEA. (rakosgat).

ZSÓFI. (Timeára zsembel). Ez csak könnyen veszi a dolgot. A háládatlan. Még csak nem is sír. Persze, neki könnyű. Elmehet szolgálni: beállhat masamódnénak. Még örül neki, hogy innen megszabadul, maga kényére jut! No, no! Majd megemlegetsz te még minket, csak várj!

ATHÁLIA. Hallgass! Nem jön valaki? Nem hallatszanak lépések?

ZSÓFI. Nem hallok én semmit, csak azt a csunya dobszót.

(Hármas veddobótes hangzik.)

No most ütöttek rá. Eladták a házat. Jer leányom, idd azt a kávé, mert most a porczellánra kerül a sor. Azt licizálják mindjárt.

ATHÁLIA. Ah! Lépteket hallok. Ó jön még is. (Meglátja Timárt.) Nem ő.

XII. JELENÉS.

Előbbiek. Timár.

TIMÁR. (belép, levett kalappal, az ajtóban megáll). Én a mostani birói árverésen megvettem ezt a házat és mindent, a mi benne eladó volt.

TIMEA. (félre). Ah! Egyet ütött és összeomlott tőle a ház!

TIMÁR. (Timea elé lép). Nem azért vettem meg, hogy magamnak tartsam; hanem hogy odaadjam annak, a ki a házban nem megvehető, nekem pedig egyedüli kincs a világon. Timea kisasszony, kegyed mától fogva ennek a háznak az úrnője. Minden az öné, a hogy áll. Az ön nevére van írva s a Brazovics ház hitelezői mind ki vannak elégítve. Fogadja ön el azt tőlem. S ha volna a házban egy kicsiny hely, a melyben egy olyan csendes ember, mint én, elfér, ki önnek csak hámulatával, csak tiszteletével alkalmat-

lankodik, ha ön a kezemet meg nem vetné: úgy én végtelenül boldog lennék; fogadom, hogy egész életemnek nem volna más czélja, mint hogy önt oly boldoggá tegyem, mint ön engem.

TIMEA (arcza dicsteljesen sngárzik). Háromszor! Háromszor ment értem halálba! Sohasem, sohasem csúfolt ki! — Sohasem mondta, hogy szép vagyok, sohasem hízelt. Mindent, mindent nekem ad! (Felsóhajtv.) Oh csak egyet nem! — Az a másé!

TIMÁR. Ne siessen ön a válaszával. Én várok, míg hívni fog. Egy hétig, egy hónapig, akár egy évig. Ön úrnője marad mindennek, a mit átadtam. Nincs hozzá kötve semmi feltétel. Ha nem akar többé látni, elutasíthat: nem jövök vissza.

TIMEA (kezét nyújtja Timárnak). Én nőül megyek önhöz.

TIMÁR (megrugedja a kezét s szemébe néz).

TIMEA. Én nőül megyek önhöz és leszek önnek hűséges, engedelmes felesége. Csupán egyet kérek öntől. Igen kérem, ne tagadja azt meg.

TIMÁR. A mit ön kigondolt, már teljesítve van.

TIMEA. Én arra kérem önt, hogy ha engemet feleségül vesz, s ez lesz az ön háza s én leszek az ön házában a nő: engedje ön, hogy az én nevelőanyám, ki engem, árvát, eddig ápolt és az én fogadott testvérem, ki mellett felnöttem, itt maradjanak mellettem. Tekintse őket az én anyámnak és az én testvéremnek s bánják velük jól.

TIMÁR (magában). Oh te előrevigyázó kereskedő, hogyan tudtál fehér lapot adni valakinek az aláírásoddal? Most váltsd azt vissza tízszeres értékben. Inkább félvagyonod veszszén, mint ezt a két asszonyt a feleségedhez vedd!

TIMEA (unszolva). Úgy-e megteszi ön, a mire kértem? És viszszaadja Atháliának azt, a mi az övé? A szép ruháit, az ékszereit. Olyan jó lesz hozzá, mint édes testvéremhez, s Zsófi mamát is úgy fogja látni, mint én: «anyámnak».

ZSÓFI (elérzékenyülten térdel Timea elé). Oh te drága jó teremtés! Te angyali leányka. Áldjon meg az Isten a te jóságodért. (Csókolja a ruháit, kezzeit.)

ATHÁLIA (ingerülten.) És ő még sem jó vissza! Itt hágy a pellengéren állnom.

TIMÁR (két kezével összefogva Timea kezzeit). Ön nemesszívü, Timea. Engedje meg, hogy úgy híjam. És én nem akarok az ön nemes szívének szégyenére válni. Keljen fel Zsófi mama, ne sirjon; szóljon Atháliának, hogy jöjjön hozzám köze-

lebb. Én még többet akarok tenni, mint a mit Timea kívánt. Én nem menedéket, de boldog otthont akarok szerezni Atháliának. Én leteszem a házassági biztosítékot helyette a völegényének, ki ifjúkori kedves jó barátom, átadom azt az összeget, a mit Brazovics úr nászhozománnyul ígért neki. Legyenek egymással boldogok.

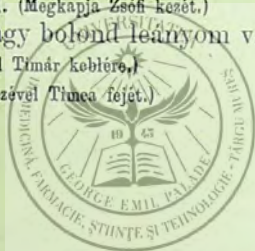
ZSÓFI (elragadtatással). Oh Levetinczy úr! oh drága kedves Levetinczy úr! hadd csókoljam meg a kezét, az arcját, azt az okos fejét! (Megteszi.) Ez az arany ember. Kívül is, belül is arany. (Felkapja a földön heverő fátyolt s Timárt és Timeát letakarja vele.) Legyetek boldogok.

ATHÁLIA (indulattal lihegve, büszkén, félre). Ő nem jött vissza hozzám. (Timárhoz fordulva.) Köszönöm uram nagylelkű ajánlatát. De én nekem az az ember se ez életben, se a más világon nem kell többé. Én hozzá nőül nem megyek; hanem itt maradok Timeánál cselédnek! Anyám. Hagyjuk őket a menyegzőhöz készülni, mi menjünk az apám temetését rendezni. (Megkapja Zsófi kezét.)

ZSÓFI. Jaj, de nagy bolond leányom van én nekem.

TIMEA. (Ijedten borul Timár keblére.)

TIMÁR. (Eltakarja kezével Timea fejét.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Kettős szoba, a szinpad közfalal két részre osztva: a baloldalian íróasztal, férfiszoba butorzat; a jobbra fekvőben hölgyoszoba butorzat ágygyal; elől íróasztal körülrakva nagy kereskedelmi számlakönyvekkel. Este van. Argandi lámpa ég mind a két szobában.

I. JELENÉS.

Timár, Athália, Timea.

TIMEA (a jobboldali szobában, az írotámlány előtt ül egy nagy kitárt könyv előtt és dolgozik).

ATHÁLIA. (Egy széken ül és himez.)

(Csengetés künn.)

ATHÁLIA (fölkel).

TIMEA. Maradj, kérlek. Majd kinyitja a szobaleány.

ATHÁLIA. (Gúnyos alázatossággal.) Szívesen teszem. (Kimegy közepen a baloldali szobába, kinyitja az ajtót.)

TIMÁR. (Belép; úti öltözetben, úti táskával az oldalán.)

ATHÁLIA. Ah! Levetinczy úr. Kegyed megérkezett. Ugyan soká oda volt.

TIMÁR. Az üzlet távol tartott.

ATHÁLIA. Annál édesebb lesz a viszontlátás. Timea odabenn van. Meglepheti. Fogja be hátulról a szemeit; vajjon kitalálja-e, ki az? Magukra hagyom önöket. Boldog pár! (A baloldali szoba háttéri ajtaján kimegy.)

TIMÁR. (Úti táskáját leteszi az íróasztalra, átmegy a jobboldali szobába, az ajtóban megáll.) Jó estét Timea.

TIMEA. (Fölkel az íróasztaltól.) Ah! ön megérkezett? (Eléje megy, homlokát tartja Timár elé.)

TIMÁR. (Megosókolja a nő homlokát.) Még fenn vagy? Azt hittem, álmodból zavarlak fel.

TIMEA. Be akartam fejezni a zárszámadást.

TIMÁR. A zárszámadást?

TIMEA. Itt van, uram, az ön üzletének állása azon idő óta, hogy elutazott.

TIMÁR. S azt te vezetted?

TIMEA. Én úgy értettem, hogy ez az én kötelességem. Megértettem önnek a leveléből, hogy ön egy nagyszerű vállalatot indított meg: a magyar liszttel való kereskedést

Dél-Amerikába. Úgy láttam, hogy itt önnek nemcsak a vagyona, de a kereskedői hitele és becsülete is kockára van téve: ezt nem bizhattam másra. Tanulmányoztam a kereskedelmi könyveket, beletanultam a számadásokba. Ezeket rendben fogja találni. A könyvek és a pénztár állapota pontosan összeegyeznek.

TIMÁR. S ezt te magad végezted?

TIMEA. A szerencse pótolta nálam a tudományt. — A tiszta jövedelem felmegy ötszázezer forintra. Ez összeg nem hever: én ezt az ön felhatalmazása szerint beruházásokra fordítottam.

TIMÁR. Beruházásokra?

TIMEA. Önnek az első kísérlete a Braziliába küldött liszttel teljesen sikerült. A magyarországi liszt kedvence lett a dél-amerikai piacnak. Ezt írják önnek a bizományosai Rio-Janeiróból.

TIMÁR. s ki levelezett velök?

TIMEA. Én magam. E tudósítások folytán rögtön több malmot béreltem ki, új hajókat szereztem, azokat megrakattam s jelenleg félmillió forint árú lisztszállitmánya megy önnek Dél-Amerikába, a mivel minden versenyt le fog egyszerre szorítani.

TIMÁR (félre). Ez az ő mulatsága: számlákat vezetni, irodában ülni, levelezni és idegen nyelveket megtanulni. (Fenn.) De hisz az óriási munka volt, a mit te helyettem végeztél.

TIMEA. Igaz, hogy a kezdet nehezen ment; hanem aztán belejöttem s nem volt terhemre. A munka jól esik.

TIMÁR (félre). Milyen szomorú mondás egy fiatal nőnek az ajkán: a munka jól esik. A prózai munka! (Fenn.) Hát rám gondoltál-e?

TIMEA. E könyvek tanuskodnak róla, hogy mindig önre gondoltam.

TIMÁR. A könyvek! A könyvek! hát a szív? (Magához öleli Timeát.) Mintha csak egy halott feküdnék a karjaim közt. — Hát azt, a mi nekem drágább a milliommoknál: soha sem találom-e fel nálad?

TIMEA (bámulva). Mi az?

TIMÁR (felsőhajtván). Mi az? Mi az? Világ minden bölcsé meg nem tudja azt magyarázni annak, a ki azt nem tudja. Oh te gyermek!

TIMEA. Nem uram, én nem vagyok gyermek. Én tudom, hogy nő vagyok. Önnek fogadtam azt s Istennek meg-

esküdtem rá. Hűséges, engedelmes neje leszek önnek. Ez a sorsom. Ön velem annyi jót tett, hogy egész életem önnek van lekötve. Ön nekem uram. És én mindig tenni fogom azt, a mit ön kíván, a mit ön parancsol.

TIMÁR (elszomorodva, földre). A mit én parancsolok! Mikor átölelem, olyan, mintha egy matyrnő szobrát ölelném, fején a tövis koszorúval. — Jég itt minden. — Hát várjuk a tavaszt! (Fenn.) Magán ügyekben nem jöttek leveleim?

TIMEA. Egész halmazzal: azokat mind odatettem a saját íróasztalára. Lesz dolga vele, míg átnézi.

TIMÁR. Ráérek, Hosszú az éjszaka.

TIMEA. Tehát jó éjt!

TIMÁR (megsókolja Timea homlokát s átmegy a baloldali szobába).

TIMEA (az alkovent függőyei mögé távozik, onnan később előjön hálóköntősen, az íróasztal fölötti lámpát eloltja, csak az alkovent éji lámpája világít; könyvet vesz a kezébe, ágyára leül és olvas.)

TIMÁR (magában). És a diadal végén a vesztes mégis én vagyok. Megnyertem, a mi után vágytam: az imádott nőt! Hanem a szívét nem hozta magával. Lássuk a leveleimet. (Sorban nézi az íróasztalán heverőket.) Tudósítás: a repeze elfogyott. Bánom is én. — Angha fölemelte a gabonavámot. Az ő dolga. — Fabula urán hűlőkötök s meghí az unokája keresztelőjére. Boldog ember! — Névnapi gratulációk! — Táblabirói kineveztetés. — Belobungsdekret. — Ah! Hát ez micsoda? — Ferihan Sztambulból a senki szigete bérbeadása iránt, a szultán engedelmével. Ez kedves dolog. Szeretem, hogy sikerült a közbenjárásom. Hát mégis van két nyomorult teremtes, a kit egész életére boldoggá tehetek most. Nem hagyom őket várni, úgy sincs semmi keresni valóm ennél a szomorú háznál. A hajóteher a tengeren uszik: Isten kezében van; az üzleti könyveimet Timea viszi, az ő kezében van. Férji becsületem . . . , hát azzal hogyan van? Hm! Hátha az alabástrom arcz csak az én tüzem mellett marad ily hidegen? Igaz, hogy a világ előtt hűséges; de a világ átlátszó s a ház falai nem azok. (Csenget.)

ATHÁLIA (bejön). Parancsol?

TIMÁR. Ah Athália! Én a cselédeknek csengettem.

ATHÁLIA. Azok lefeküdtek már.

TIMÁR. Nekem pedig rögtön el kell utaznom megint. Timeát nem akarom háborgatni, ő már lefeküdt.

ATHÁLIA. Nem akarja háborgatni? Kíván ön valamit az útra?

TIMÁR. Az úti böröndöm a kereskedői telepemen van a kocsimmal együtt: semmit sem viszek el innen. Csupán arra kérem kegyedet, hogy tudassa Timeával majd holnap reggel, hogy azonnal el kellett utaznom biztosítási ügy miatt Triestbe: belekerül egy hónap, míg vissza jövök.

ATHÁLIA. Nagyon fogja sajnálni.

TIMÁR. Most kérem, menjen aludni. Én magamhoz veszem a kert felőli ajtó kulcsát s arra megyek ki. Jó éjszakát!

ATHÁLIA (gúnyos mosolyal). Jó utat! (El a közép ajtón.)

TIMÁR (eloltja a lámpát, a mellék ajtón eltávozik).

(Kün az éji őr énekel.)

«Hallja minden háznak ura!
Tízét ütött már az óra,
Ember vigyázz ezen szóra,
Mert nincs írva homlokodra,
Mire virradsz fel holnapra?
Öröme-e, avagy bűne?
Imádkozzál! Tíz az óra!

Dicsértessék az úr Jézus Krisztus!»

TIMÁR (visszatér a baloldali ajtón). Ez a gúnymosoly annak a dæmonnak az arcán visszahozott. A fulánkja a szívembe szakadt a darázsnek! Mit? Hát ha ennek a jégziklának a keblében élő tűz lakik, mely akkor gyulad ki, mikor én távozom. A gyanú lánczra vert már. Hátha más megtalálta azt a boldogságot, a mit én hiába keresek? (Felnyitja a közlekedő ajtót és belép Timea szobájába; az alkovenhez lopózik, félrehúzza a függönyt.) Alszik. Milyen nyugodt az arcza! Mint egy alabástrom szobor. Épen úgy fekszik itt, mint egykor abban a kunyhóban, mikor mákonyálom tette félholtá. És én rajtam most épen olyan tilalom van, mint akkor volt: hogy a szép testet nem merem érinteni. Micsoda könyv ez itt a kezében, a mivel elaludt? — Angol nyelvtan. — Mehetek tovább. Ennél a háznál nemcsak én vagyok boldogtalan, mindenki az. (Visszamegy a baloldali szobába.)

III. JELENÉS.

Előbbiek. Athália.

ATHÁLIA (bejön a háttéri ajtón, kezében gyertyával). Ön itthon felelt valamit?

TIMÁR (zavartan.) Csitt! A szekrényeim kulcsát feledtem itt.

ATHÁLIA. Felköltsem Timeát, hogy adja elő?

TIMÁR. Ne költse föl: már megtaláltam.

ATHÁLIA (leteszi a gyertyatartót az asztalra; gúnymosolylyal).

TIMÁR (az iratai között turkál izgatottan s aztán becsapja az íróasztala támláját).

ATHÁLIA (folyvást mosolyogva). Parancsol ön valamit?

TIMÁR (megdöbben, haboz).

ATHÁLIA. Akarja, hogy beszéljek valamit?

TIMÁR. Mit?

ATHÁLIA. Akarja, hogy Timeáról beszéljek?

TIMÁR. Mit tud ön?

ATHÁLIA. Mindent. Akarja, hogy elmondjam?

TIMÁR (habozva). Nekem?

ATHÁLIA. De előre mondom, hogy ön akkor nagyon szerencsétlen lesz, ha azt tudja, a mit én tudok.

TIMÁR. Beszéljen!

ATHÁLIA. Jó. Tehát hallja meg tőlem. Én olyan jól tudom, mint ön maga, hogy Timea önt nem szereti. S ön olyan jól tudja, mint én, hogy Timea «kit» szeret? De egyet nem tud ön, csupán csak én: azt, hogy Timea olyan hü önhöz, mint egy angyal!

TIMÁR (összerezzon). Ah!

ATHÁLIA. Úgy-e mást várt ön tőlem? Úgy-e jól esett volna hallania tőlem, hogy neje megvetésre méltó, hogy gyűlölheti, eltaszithatja magától? Nem uram, ön egy alabástrom szobrot vett nőül, a ki önt nem szereti, de meg nem csalja. Ezt én tudom és jól tudom. Ha a mesék százszemű Argusát fogadta volna meg, nem volna jobban megőrizve férfi becsülete, mint én általam. A mit a neje szól, tesz, kigondol: én mind megtudom. Ön jól tett a becsületével, mikor engem a házához fogadott, s ön nem fog engem innen kiűzni, pedig gyűlöl. Mert én vagyok a gyémántzár az ön házán. — Tudjon ön meg mindent. Mikor ön elmegy a városból, addig az ideig, a míg ön visszatér, önnek a háza egy kolostor. Semmi látogatást itt el nem fogadnak: se férfit, se asszonyt. Önnek az asszo-

nya az utcára ki nem megy, csupán velem és kocsin. En látom őt szenvedni, de nem hallom őt panaszkodni. Hogy is panaszkodhatnék nekem? Nekem! ki ugyanazt a poklot szenvedem, a mit ő! és ő miatta szenvedem. Mert a mióta az ő szellemareza e házban megjelent, azóta vagyok szerencsétlen. Addig boldog voltam. Szerettek. Ne féljen ön. Nem fakadok sírva. Nem szeretek már, csak gyűlölök. Nagyon gyűlölök! Rám bízhatja a házát. És ön járhat a világban szerteszét, a hogy a kereskedők szoktak; nyugodt lehet; itthon hagyott engem. És ön, a mig visszatérteben nejét élve találja, addig tudhatja, hogy az önhöz hű maradt. Mert én, uram, ha ez asszony azzal az emberrel csak egy édes szót váltana egyszer, ha csak egy nyájas mosolygást viszonzna neki, nem várnék önre: hanem megölném őt magam, s ön csak a temetésére jönne haza.

TIMÁR. Rettenetes nő!

ATHÁLIA. Már most tudja ön, hogy mit hágy ide haza? A kifent gyilkot, melyet a szerelemföltő düh az ön felesége szívének tart szegezve. S ön mégis e gyilkokban fog bízni, s ugyanakkor, mikor jöznék tölem, kénytelen hozzáam ragaszkodni.

TIMÁR (félre.) Miért jöttem ide vissza?

ATHÁLIA. Én elmondtam önnek mindent Timeáról, ön-ről és magamról. Még egyszer elmondom. Ön elvett egy leányt, a ki mást szeret: az a más az enyim volt. Ön elvette tölem ezt a házát: apám, vagyonom mind az ön keze alatt hullott a porba. S aztán úrnővé tette ön e házban Timeát. És most láthatja ön, hogy mit tett? Önnek a neje nem nő, hanem martyr. És önnek tudnia kell azt, hogy a kinek elnyeréseért annyit dúlt, annyit épített, azt is szerencsétlenné tette: hogy Timea boldogtalan fog lenni, a mig él. Ezzel a fulánkkal hagyhatja ön el a házát, Levetinczy úr, nem fog a fájdalomra irt találni sehol, — és ennek én örülök: szivemből örülök! (Timár felé hajolva, mintha láthatlan tört döfne a szívébe.)

TIMÁR (egy karszékbe reszd).

ATHÁLIA (kihívó dolyffel). És most üzzön el ön a házából, ha tud.

TIMÁR (öklével az asztalra üt, félig feláll, Athália szemébe tekint).

ATHÁLIA. Üzzön el hát innen, ha tud.

TIMÁR (felugrik, Timea szobája ajtajához támoalg; mintha magával akarná őt ragadni; ott visszafordul). Nem! Ön üzött el engem ebből a házból! (Baloldali ajtón el.)

ATHÁLIA. (Kacagva mutat utána, diadalmas arcczal.)

I. VÁLTOZÁS

Szintér: Az előjátékbeli kunyhó a Senki szigetén; az egész előtér virágzó rózsabokrokkal tele; a kunyhó mellett egy szárnyék rózsavíz főző lombikkal; mellette egy kád, tele megszedett rózsalevelekkel.

IV. JELENÉS.

Noémi. Majd Timár. Később Teréza.

NOÉMI (egy nagy kétfüles kosárban rózsaleveleket gyűjt, a miket kötényébe szed a bokrokról).

TIMÁR (az előjátékbeli öltözetéhez hasonló ruhában). Isten jó nap! Ki van itthon?

NOÉMI (örömmel eléje fat). Ah! Timár úr! (Messziről nyújtja eléje mind a két kezét.) Milyen régen látnak önt!

TIMÁR. Ejh! Mint megszépült a kis lány azóta.

NOÉMI. Oh dehogy! Most is csunya vagyok.

TIMÁR. Hát emlékezik még rám?

NOÉMI. Oh, mi önt sokat emlegettük.

TIMÁR. Teréza mama egészséges?

NOÉMI. Itt jön: látja.

TERÉZA. (Timár elé siet a kunyhóból, kezét szorít.) Hozta Isten! még is hogy megemlékezett rólunk. Itt a hajója megint?

TIMÁR. Itt is marad. Tatarozzák.

TERÉZA. Hát akkor jöjjön be a kis hajlékunkba, — Noémi, te is.

NOÉMI. Csak elébb beviszem a kosaramat.

TIMÁR. Majd én segítek.

NOÉMI. Nagyon nehéz lesz.

TIMÁR. Mi van benne?

NOÉMI. Haha! Rózsalevelek! (Mind kaczagnak.)

TIMÁR. Önök rózsavizet főznek ebből úgy-e? Nálunk is nagy divatja van ennek. Sok szegény asszonynak ez a keresete.

TERÉZA. No úgy-e? Hát másutt is Isten áldása a rózsá? Ez a drága szép virág, a mi maga elég arra, hogy az emberrel a világot megszerettesse. Aztán még nem csak gyönyörűséget ad, tavaly a késői fagy minden gyümölcsöt

elvett: nekünk a rózsafáink adtak kenyeret. Oh ti ételadó áldott virágaim!

NOÉMI, TIMÁR (a kétfülü kosárból kiöntik a rózsaleveleket a nagy kádba).

NOÉMI. Ah, milyen jó volna egyszer egy ilyen rózsalevél ágyban aludni.

TERÉZA. Te bohó! soha sem ébrednél föl többet, a rózsaillat megölne.

NOÉMI. Hát az szép halál volna.

TERÉZA. Hát te meg akarnál halni? Hát te itt hagynál engem, te rossz leány?

NOÉMI (átkarolja, csókolja Terézát). Nem, nem, te drágám, te szerelmem. Nem téged soha. Te egyetlenem.

TERÉZA. No hát minek tréfálsz velem így? Úgy-e Timár úr, nem illik egy kis leánynak így tréfálni az anyjával? Egy ilyen kiesi kis leánynak, a ki még tegnap bubával játszott.

TIMÁR. Ez semmi esetre sem illik.

TERÉZA. No már most te maradj itten és őrizd a lombikot, vigyázz, hogy kozmát ne kájon a zucsma: én megyek a konyhába a kedves vendégünknek jó lakomát főzni. Úgy-e itt marad ön nálunk egész nap?

TIMÁR. Itt maradok ma is, holnap is, ha adnak valami dolgot, a miben segísek.

NOÉMI. Oh akkor itt marad ön egész hétig: mert én önnek annyi dolgot adok.

TERÉZA. Oh ugyan mi dolgot tudnál te adni Timár úrnak? te bohó!

NOÉMI. Hát a rózsaleveleket összetörni a kölyüben.

TERÉZA. Ah! Talán nem is tudja, hogyan kell?

TIMÁR. Hogyne tudnám? Sokszor végeztem ezt odahaza az anyám házábanál.

NOÉMI. Úgy-e az ön anyja is olyan jó asszony volt?

TIMÁR. Nagyon jó.

NOÉMI. Ön is nagyon szerette?

TIMÁR. Igen nagyon.

NOÉMI. Él még?

TIMÁR. Régen meghalt.

NOÉMI. Hát már most önnek senkije sincs?

TIMÁR (elgondolkozva, szomorúan). Senkim.

NOÉMI (részvétellel az anyjához, súgva). Senkije sincs.

TERÉZA. A viszontlátásig kedves.

NOÉMI. A viszontlátásig. (Megcsókolják egymást.)

TIMÁR. Hát szédjünk még több rózsát?

NOÉMI (feléje megy, aztán nagyot sikolt, megáll).

TIMÁR. No, mi az?

NOÉMI (siránk hangon, a földre mutatva). Nézze ön! ott jön...

TIMÁR. Mi jön?

NOÉMI. Az ott ni. — A béka!

TIMÁR. Hát fél ön a békától?

NOÉMI. Irtózom tőle. Meghalok, ha egy rám talál ugrani.

TIMÁR. Ilyenek a leányok. A cziczát szeretik, mert az szépen tud hizelkedni, a békától pedig irtóznak, mert az olyan rút. Pedig lássa ön, ezek a megvetett állatok a kertészeknek legjobb barátjai. Ezek pusztítják a kárttevő bogarakat. Nézze csak: az a rút varangy nem azért csúszik a fűben, hogy önt megrémitse. Szelíd, jó lelkiismeretű állat ez, ki önt nem tekint ellenségének. Nézze, ott van egy kék bogár: a fafuró, a ki egy maga el tud pusztítani egy fiatal fát. Nézze, hogy elkapta a mi ripacsos barátunk azt a gonosztevőt.

NOÉMI. (Kedvtelten csapja össze a kezét.) Ez nagyon derék volt. Csak olyan rútul ne kiáltanának.

TIMÁR. De lássa ön: ez az ő kiáltásuk, az ő hizelkedő szavuk a hölgyeikhez. A békáknak csak a himje tud szólni, a nője néma. A béka-him vartyogása azt mondja a maga párjának: oh mi szép vagy, oh mi hájos vagy! Nem lehet gyöngédebb lényt képzelni a világon a békánál.

NOÉMI (érezékenyen). Szegény béka!

TIMÁR. Aztán a béka tudós állat is. Lássa ön, a leveli béka megérzi az időjárást, ha esős idő jön, feljö a vízből és brekeg, ha szárazságot érez, lemegy a vízbe és elhallgat. Mindjárt fogok önnek egyet. Itt szól a rózsalevélen.

NOÉMI. Jajh! Énnekem?

TIMÁR (visszatér, tenyereit fölig szétnyitva). No nézzen ide. Lehet ennél kedvesebb állatot képzelni? Olyan zöld, mint a fű, apró lábaeskái olyanok, mint egy miniatúr emberkéz. Hogy piheg a szíve! Hogy néz ránk azokkal az arany karikába foglalt okos fekete szemével! No fogja ön meg. Nyúljon hozzá. Ez a legártatlanabb lény a világon. Tartsa a tenyerét!

NOÉMI (fölre, nevetve, csiklandosan tartja a tenyerét, aztán mikor a kezében van, örvendezve kaczag föl).

TIMÁR. No lássa ön, hogy meg sem mozdul a kezében. Majd elvigyük haza, befőttes üvegbe tegyük, kis lajtorját faragunk neki, arra ő felmász, mikor esőt érez. Adja ide.

NOÉMI. Nem, nem. Én viszem haza. Anyám, anyám! Nézd mit fogtunk? Szép madarat!

TERÉZA (kijön). Mi az? Te tudod, hogy a madarat nem szabad elfogni.

NOÉMI. De ez nagyon kedves madár! Nézz ide csak, Timár úr fogta.

TERÉZA (elbámulva). Leveli béka. No uram, ön bűvész, ön Noémival nem csak csodát követett el, hanem egy jót is tett vele. Eddig ez nálam nélkül nem mert sehová kimenni: a békától féltében. Ezzel ön új embert csinált belőle.

NOÉMI. Oh hisz ezek nagyon kedves és okos állatok. Majd elmondom neked. Hanem ezt elébb üvegbe tegyük. Timár úr farag neki addig kis lajtorját. (Bemegy a kunyhóba.)

TERÉZA. Én meg felteritek; hozom a szerény ebédünket.

TIMÁR (leül a kazán mellé ágacskából lajtorját faragva). S egyuttal vigyázok a rózsavízre.

TERÉZA. Ön ért hozzá?

TIMÁR. Törökországban is eleget láttam. Ott minden ételhez, italhoz használják a rózsavizet.

NOÉMI (visszajön).

TERÉZA. Ön járt Törökországban is?

TIMÁR. A gazdái megbizásából.

TERÉZA. Még most is Brazovics úr önnek a gazdája?

TIMÁR. Ki mondta azt kegyednek?

TERÉZA. A kormányos, mikor itt jártak.

TIMÁR. Már nem az, mert meghalt.

TERÉZA. Meghalt! És felesége és leánya?

TIMÁR. Minden vagyonukat elveszték az ő halálával.

TERÉZA. Van Isten az égben!

NOÉMI. Anyám! Jó anyám!

TERÉZA. Uram. A mit már önnek elmondtam, ahhoz még tudja meg azt is, hogy mikor bennünket az a végveszedelem ért, mikor hiába könyörögtem Brazovicsnak, hogy ne tegyen bennünket koldusokká, akkor azt gondoltam, hogy van ennek az embernek felesége, az asszony, az megszán. Felmentem hozzájuk a kis gyermekemmel a karomra. Lábaihoz borultam az asszonynak, Istenre kértem, szánjon meg és legyen szószólóm a férje előtt. És ő kikergetett, s mert nem siettem elég jól, letaszított a lépcsőn gyermekemmel együtt, hogy a homlokomat az oszlophoz ütöttem. Most is itt a sebhely. S a kis leánya annak az asszonynak, az öt éves gyermek, még kaczagott, mikor elesni látott.

Azért azt mondom most: hogy «Hozsánna Istennek!» és áldott legyen a kéz, mely őket is letaszította azon a lépcsőn, a melyen ők engem ledobtak!

NOÉMI. Oh anyám. Ne beszélj így!

TERÉZA. Nyomoruságra jutottak hát? A szemétre kerültek? A czifra dölyfös had. Rongyban járnak úgy-e? idegen házak ajtaján koldulva?

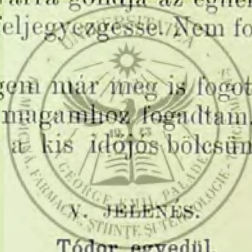
TIMÁR. Nem, asszonyom: akadt, a ki pártul fogta őket s gondoskodik róluk.

TERÉZA. Az örült! Mit áll útjába a haragos Istennek? Hogy meri házába fogadni az átkot, mely őt is megrontja?

NOÉMI (odaszökik hozzá, letakarja a száját a kezével, majd lecsókolja az ajkait). Nem te! Nem te kedves! Ne átkozódjál! Én nem szeretem azt tőled hallani! vondd vissza! Hadd csókolom le a szádról ezeket a rossz szavakat!

TERÉZA. Ne félj: ne félj te kis bohó, üres beszéd az átkozódás. Csak régi babonás szokás az nálunk vén asszonyoknál. Nincs arra gondja az égnek, hogy a megtaposott férgék átkait feljegyezgesse! Nem fog meg az én átkom senkit.

TIMÁR (felre). Engem már meg is fogott. Én vagyok az az örült, a ki őket magamhoz fogadtam. (Fenn.) No kész a kis lajtorja: adjuk át a kis időjós bölcsűnknek. (Mind bemennek a konyhába.)

Tódor egyedül.

TÓDOR (dívatos uracs öltözetben, sötétkék frakk sárga gombokkal, nanking sárga pantallon, fején figaró, vállán carbonari köpenyeg). Vajjon hol vannak az asszonyok? A konyhában főznek. Érzem a jó illatot. Jól élnek a szegény bujdosók a Senki szigetén. Az asztal terítve. Hogy meglepem őket. Hová bujjak el? Legjobb lesz ide ebbe a rózsaleveles kádba. (Bebúvik a kádba.)

VI. JELENÉS.

Elébbi. Noémi. Később Teréz és Timár.

NOÉMI (a bográcsban kihozza az ételt, leteszi az asztalra). Tálalva van.

TÓDOR (a leveli békát utánozza). Brekekeke!

NOÉMI. Hallga! Ez bizonyosan párja az elfogottnak!

TERÉZA (kijön). No hadd látom, elmernéd-e fogni magad?

NOÉMI. El biz én. El is kell hogy fogjam, mert ott van a leveles kádban. (Odafut.)

TÓDOR (kiemelkedik a kádból).

NOÉMI (nagyot sikolt).

TERÉZA. No mi az? Hát megint megijedtél a békától?

NOÉMI. Ettől a békától igen.

TÓDOR (kacagva kilép a kádból, Teréza nyakába borul). Hahaha! Úgy-e megleptelek benneteket! Te kedves, édes jó drága Teréza mama. Itt van a te vejecskéd. Hahaha! Mint egy tündér a rózsatengerből merülök fel, hahaha! Hát te kis menyasszonyom?

TIMÁR (kilép).

NOÉMI (kisiklik az ölelése elől Timár mögé).

TÓDOR. Ah! servus schreiber uram! Megint itt találunk önre? Talán csak nincs önnek a hajóján egy basa? Hehehe: Ne féljen semmit schreiber uram. (Noémit akarja átölelni.)

TERÉZA. No hagyj békét annak a gyermeknek. Miért jöttél megint?

TÓDOR. Jól van, jól no. Csak ne kergess ki, még le sem szálltam. Csak szabad megölelnem az én kis mátkámat? No ne haragudjál. Ezúttal nem azért jöttem, hogy kérjek tőled valamit. Ellenkezőleg. En hozok neked sok pénzt, iszonytató pénzt. Hiszen tudod, én nekem fiui kötelességem, azt a hibát helyre hozni, a mit szegény atyám vétett te ellened. (Szemeit törli.)

TERÉZA. Hagyd el, ne sírj rajta. Tudom, hogy éhes vagy. Gyere ülj le velünk. Adott nekünk az Isten.

TÓDOR. Te kedves, okos mama. Milyen jól ismered a te Tódorkádnak a gyöngéjét, hogy mindig kitünő étvágyam van, s a milyen pompás ráczbélesek te tudsz csinálni: olyan nincs a török szultán asztalán sem. (Szándékosan leüti a magas kalapját az alacsony lugasban.) Ah! Az átkozott divatos kalap! Mikor az ember olyan magas ajtókhöz van szokva. Az új szállásomon csupa szárnyajtók vannak.

TERÉZA. Hát van neked igazán valahol szállásod?

TÓDOR. Meghiszem azt. Triestben a legszebb palotában: Scaramellinek, a legelső hajóépítőnek az ügyvezetője vagyok. (Falatozik. Mind asztalhoz ülnek.) Hja! én most csak úgy vájkálok a pénzben. Milliók fordulnak meg a kezemen. Ha én olyan tiszta kezű ember nem volnék! El is hoztam az én kis Noémimnak, a mit megígértem. Nos, mit ígértem? Gyémántos jegygyűrűt. Itt van. (Kiveszi a zsebéből.) Három és fél karatos brilliánt a közepében. Ni, hányféle szint játszik a napban! Nos, Timár uram! hát maga mire becsüli ezt a brilliántot?

TIMÁR. Pierre de Strass: testvérek között is megér öt garast.

TÓDOR. Hallgasson! Maga schreiber! Mit ért maga ahhoz! Maga csak kukoriczához ért, meg zabhoz! (Mintán Noémi nem fogadja el a gyűrűjét, felhúzza a saját ujjára. Falatozás közben.) No de már most, kedves jó Teréza mama, elmondom, hogy miért jöttem ide.

TERÉZA. Szeretném, ha már átestem volna rajta.

TÓDOR. Most egyszerre boldoggá teszek tégedet is, Noémit is, meg magamat is. Hát a multkor azt mondja a hajóépítő princzipálisom: «ügyvezető úr!» önnek el kell mennie Braziliába.

TERÉZA. Bárcsak elmentél volna!

TÓDOR. Mert tudod, onnan hozzák a hajóépítéshez szükséges fákat, a macayát és murumurut, a miből a hajófenék készül, a paripont, meg a hatovuát, a mi az oldalpalánkokhoz való, a mongrove, a royac, meg a gratgal fákat, a mik a vízben soha sem rothadnak, a «mort aux rats» fát, a minek a szagától a patkányok elfutnak, a vasfát, a miből a kormányt készítik, a soursam-tree-fát, meg a mancsinell-fát, meg a sárkányvér-fát, meg a kazuár-fát, meg az ördögkávé-fát, a mit a hajó ~~iném~~ batorzatához használnak; aztán a cascarillát, a tacamahacat, a voladort, a mibe nem esik a szű, meg a maou-fát.

TERÉZA. Hagyd el már, kerlek, a sok bolond indus nevet! Azt gondolod, majd én a sok fától nem látom az erdőt? Mondd el hát, hogy ha ilyen sok szép fa terem Braziliában, miért nem mentél oda?

TÓDOR. Hja! Éppen ez a felséges ötlet tőlem. Micsoda! signore, mondék a hajóépítőnek, minek mennénk mi Braziliába, mikor az ott termő fáknál sokkal jobb és szebb fák vannak itt a dunai szigetben! azok bizvást versenyeznek a patavonával, meg a mahagonival. Topp! mondá a signore: Itt a kezem. Itt a charte blanche. Menjen ön le és vegye meg őket.

TERÉZA (ijedten). S ezek az én fáim volnának úgy-e?

TÓDOR. Rengeteg pénzt fogunk értök kapni: nem is számítva a dicsőséget, hogy Braziliát leverte Magyarország.

TERÉZA. Hallod-e te, Tódor! Valahányszor a balsors ide hoz téged, olyan vagy nekem, mint a halálmadár. Azt tudod, hogy nekem pénzem nincs, nem is lesz soha. Eddig azt tetted, hogy dereglyével jöttél s terméséből vetted ki a harácsot: most már magukat a fákat akarnád a fejem

fölül kivágnatni. Eredj, szégyeld magad. Ilyen meséket mondani nekem. Hogy ezekből valaki hajót építtetne. Igen bizony, eladnád őket tüzelőfának potom árért: ez a czéled vele. Beszélj másról.

TÓDOR. Nono Teréza mama. Én nem tréfálok. Nem ok nélkül jöttem ide. Gondold meg, hogy micsoda ünnepélyes nap van ma. Ma van az én nevemnapja: ma lett az én kedves kis Noémin tizenhat esztendő. Tudod, hogy derék apáink azt határozták el, hogy mikor ő tizenhat esztendő lesz, akkor egybekelünk. Én eljöttem hozzátok e napra szívem egész forró hevével. Hanem a szerelmen kívül egyéb is kell. Te tartozol a leányodnak illendő kelengyét, hozományt adni. Ezt ő követelheti tőled, az én Noémim.

NOÉMI (haragosan felkel s leül a kunyhó mellé, homlokát a falnak támasztva).

TERÉZA. Hallod-e Tódor, én nem tudom, hogy van-e ma neked nevednapja, vagy nincs? Hanem azt tudom, hogy ha magad volnál férfi a világon, Noémi akkor se venne téged férjül.

TÓDOR. Hahaha! No azt csak bízd rám. Az az én gondom.

TERÉZA. Hanem már most igen röviden beszélek veled. Én az én kedves kinnat neked nem adom, ha mindjárt a Noé bárkáját kellene azokból építeni. Egyetlen egy fát adhatok neked, s azt használhatod arra a czélra, a mit előbb-utóbb úgy is el fogsz érni: ma éppen nevednapja van, ez jó nap hozzá.

TÓDOR (feláll a székről s keresztben ül rá, mint a lóra). Nagyon kedves vagy hozzám, Teréza mama. Hanem jut-e eszedbe, hogy ha csak egy szót szólok . . .

TERÉZA. Hát szólj! Ez előtt az úr előtt szólhatsz: ő már mindent tud.

TÓDOR. Hogy ez a sziget nem a tied.

TERÉZA. Igaz.

TÓDOR. S nekem csak egy feljelentésembe kerül akár Bécsben, akár Sztambulban.

TERÉZA. Hogy minket földönfutókká tégy.

TÓDOR. Igenis, azt tehetem, és meg fogom tenni.

TIMÁR (fölkel, Tódor vállára teszi kezét). Azt ön nem teheti uram.

TÓDOR. Hogyan? Miért nem?

TIMÁR. Mert már följelentette valaki más.

TÓDOR. Kicsoda?

TIMÁR. Én jelentettem föl.

TÓDOR (fölugrik). Ön ?

TERÉZA (összekulcsolt kezeit fájdalmasan emeli feje fölé). Ön ?

NOÉMI (bámulva néz Timárra).

TIMÁR. Igenis. Én följelentém mind Bécsben, mind Sztambulban, hogy itt egy névtelen sziget támadt, ötven év óta az Osztrova sziget mellett. És egyuttal felkértem mind a bécsi, mind a sztambuli kormányt, hogy e szigetet nekem engedjék át haszonbérbe kilenczven évre: a hűbériség elismeréseül a magyar kormánynak évenként egy zsák dió, a sztambuli kormánynak egy doboz aszalt gyümölcs fizettetik. Most kaptam meg a patenst és a fermant mind a két helyről. (Elővonja az okmányokat.) Én pedig azonnal átíratam a legmagasabb engedélyek által nekem adott bérletet e sziget mostani lakóira és telepítőire. Ime itt a hivatalos okmány az átengedésről.

TERÉZA (odaomlik Timár lábaihoz s a kezeit csókolja, zokog).

NOÉMI (két kezét szívére szorítja).

TIMÁR. Már most, uram, Krisztyán Tódor úr, láthatja ön, hogy a legközelebbi kilenczven esztendeig önnek ezen a szigeten semmi keresni valója nincsen.

TÓDOR (dühvel). De hát kicsoda ön ? Mi joga van önnek magát ezen háznép belügyeibe belearatni ?

NOÉMI (odarohan Timárhoz, kitörő szenvedélyességgel). Az, hogy én őt szeretem ! (Odaveti magát Timár keblére s átfontja nyakát karjaival.)

TÓDOR (öklével fenyegetve Timárt). Ezért még számolunk. (Elrohan.)

TIMÁR (Noémit átkarolva). Mi volt ez ? Soha sem hallott szó. Van a világon lény, a ki engem szeret ? A szegény hajóbiztost ! Az otthontalant ? Van egy nő, a kinek az arany emberből nem kell az arany, csak az ember ! Szeret szerelemből ; ok nélkül, esküvés nélkül ! Nem kérdi : Isten, emberek, törvények engedik-e ? öröm vagy bánat lesz-e belőle : csak szeret ? (Fenn.) De hát igaz-e ez ?

TERÉZA. Igaz. Oh ha tudná, mennyi könyve hullott e leánynak ön miatt ? Ha megakart halni : önért volt az.

TIMÁR (hévvel.) Ne haljon meg.

NOÉMI (kibontakozik karjából, sírva borul anyja keblére.)

TERÉZA. Hát hiszen ön is szeret minket. Nem itt-e élő bizonyága annak ? A kettős adománylevél. Mennyit kellett fáradni egy szegény hajóbiztosnak, a míg két császár kegyelmét kivívta két nyomorult teremts számára ? Mi voltunk mi neki ? Mi oka volt rá, hogy bennünket üdvözítsen, ha nem az, hogy szeretett ? Hát mit adhatunk mi ezért önnek viszont ? A sziveinket. Egyebünk nincs.

TIMÁR. Álom! ne csábíts! Szívdobogás meg ne ejts!
Álom ez!

NOÉMI (elfut a konyhába).

TERÉZA. Most már elfut öntől, hogy titkát kivallotta.
Most már nem mer a szemébe nézni többé. Idehallik a
zokogása.

TIMÁR. Menjen utána, engesztelje meg.

TERÉZA (el a konyhába).

TIMÁR (magában). Ember! Mit teszesz te most itt? Lopsz,
gyilkolsz, mérget keversz! Egy szegény asszonyt kiüldöz-
tek a világból, mindenét elvették, száműzték egy pusztá
szigetre kicsi gyermekével, férjét öngyilkossá tették, s te
most ellopod tőle utolsó, egyetlen, legdrágább kincsét:
gyermekének ártatlan szívét; rosszabb vagy mindazoknál,
a kik e megtiport féreg átkával szétfutottak a világba, s a
kiket egytől-egyig utólért az átok. Te elloptad az ártatlan
szívét s cserében nem hagyod itta magadét. Te örült vagy
és örültté fogsz mást tenni. Fuss e helyről!

TERÉZA. (visszahozva Noémit).

TIMÁR. Drágák nekem az ön könyvei, Noémi. Ne legyenek
okozójuk.

NOÉMI. El akar hagyni ugy-e?

TIMÁR. Hivatalom van; vannak rám. Ugy loptam az
időt, hogy kegyeteknek elhozhassam az örömhírt. Most
már vissza kell sietnem. (Noémi kezét megfogja.)

TERÉZA (Noémihez). Hát nem marasztalod?

TIMÁR (felsóhajt). Ha tehetnem, maradnék én örökké ná-
latok.

TERÉZA. Hát akkor búcsúzzatok; de gyorsan; mert ez fáj.

NOÉMI (visszatartja Timárt).

TIMÁR (félre). Mily erősen szorítja kezemet! (Fenn.) Akarsz
még nekem valamit mondani?

NOÉMI (szája alá tett ujjal néz Timár szemébe).

TIMÁR (félre). Nem szól. És én már a lelkében olvasok a
szemein keresztül. Azt kérdi ez a néma tekintet: «ugyan
mondd kedvesem, mi lett abból a fehér arcú leányból, a
kit innen az öledben vittél tova? a kinek neve Timea.»
(Fenn.) Szólj!

NOÉMI. Nem. Semmit.

TIMÁR. De akartál valamit mondani?

NOÉMI. Vigyázzon. Valami baj ne érje.

TIMÁR. Kítől?

NOÉMI. Az a rossz ember!

TIMÁR. Gyáva az!

TERÉZA. Jó lesz önnek mégis a fegyverét megtölteni.

TIMÁR (átveszi Terézától a fegyverét, kezét szorít). Isten önnel.
(Noémihoz.) Isten veled!

NOÉMI. Vissza fog ön térni ismét?

TIMÁR (félre). Hogy néz reám! Ezek a szemek még elveszik tőlem a lelkemet! (Fenn.) Miért nem mondod: «vissza fogsz-e térni?» miért nem mondod nekem, hogy «te!» (Noémi lesüti szemeit, fejével tagadólág int.) Hát nem tudod e szót kimondani: «te!» Egyetlen szótág az. Félsz tőle? Mondd sügva.

NOÉMI. Nem lehet.

TIMÁR. Hát Isten önnel kedves Noémi! (El.)

NOÉMI (utánanéz, aztán anyja keblére borul, sírva).

TERÉZA. Miért nem mondtad, a hogy ő kivánta?

NOÉMI. Majd egyszer.

TERÉZA. Nem jó azt a kit szeretünk, nehéz szívvel eresztetni útra.

NOÉMI. Oh csak valami baj ne érné!

TERÉZA. Lásd milyen örömnapot szerzett ma nekünk. Nem félünk többet senkitől. Nem vagyunk többé bujdosók. Az egész paradicsomunk nekünk van ajándékozva másodszer is. Először Isten ajándékozta nekünk.

NOÉMI. Másodszer ő!

TERÉZA. Emelhetnénk két kápolnát a hálaadásra.

NOÉMI. Igazán azt. Egyiket Istennek: oda a szikla-
oromra.

TERÉZA. És a másikat?

NOÉMI (keblére teszi kezét). Másikat itt! (Két lövés hangzik a távolban).
Lövések! Ezek neki szóltak! Szerelmem! (Elrohan.)

TERÉZA. Ezen fordul a sors!

II. VÁLTOZÁS.

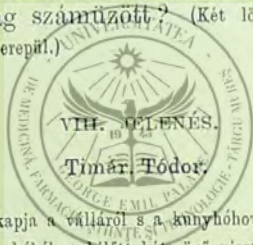
Erdős hely, közepén nádkunyhóval, túl a bokrokon a Duna látszik.

VII. JELENÉS.

Timár egyedül.

TIMÁR (jó, puskája a vállán; magában). Nem! Nem szabad te neked ide többé visszajönnöd. Térj eszedre! Mi lesz belőle,

ha te e szerelmet elfogadod? Kétfelé kell osztanod az életedet, hazugsággal töltened meg mind a kettőt. Játszani akarsz vele? Ez a leány nem közönséges teremtés, a kit eldobhatsz, ha meguntad. Ez magának foglalja lelkedet, s neked adja egész lelkét. Ennek az apja már mint öngyilkos halt meg. Ennek a szivét nem jó megsérteni. Hát a megvetett vőlegény! Kell neked egy fenyegető kalandor pályatársul, a ki mindenütt keresztezze az utadat? Vagy te ölöd meg őt, vagy ő téged. — Fuss e helyről! — De hát nekem nem szabad örülnöm soha? Miért vagyok én saját házamban boldogtalan? Nem forró szerelmet hoztam-e nőm elé? Nem kétségbeejtő-e az, hogy nem szeret? S ez a másik? — Boldog lesz-e, ha én nem jövök el többé hozzá? — Nem akkor ölöm-e meg, ha örökre elmaradok tőle? Hisz itt a világtól különvált szigeten nem uralkodnak a korlátozó törvények: a boldogtalanság rendszabályai; nem szabad-e nekem itt keresnem a boldogságot, a mit a bolond világ száműzött? (Két lövés dördül el a kunyhóból, Timár kalapja a fejről lerepül.)

TIMÁR (puskáját lekapja a válláról s a kunyhóhoz rohan).

TÓDOR (kilép a kunyhóból, a kifélt kétesövű pisztolyal a kezében).

TIMÁR. Te vagy az. Jöjj közelebb.

TÓDOR. Nem merek. Ön megöl engem.

TIMÁR (vállára veti fegyverét.) Ne félj. Jöjj közelebb. Te meg akartál engem ölni. Szerencsétlen ember! Én szánlak, Kristyán Tódor. Te még fiatal vagy, s már gyilkos akartál lenni. Nem sikerült. Fordulj vissza. Te nem születél rossz embernek, azzá mérgecsináltak el. Neked szép tehetségeid vannak, a miket rosszul használsz. Csavargó, országcsaló vagy. Tetszik neked ez az élet? Az lehetetlen. Kezdd másikat. Akarod, hogy szerezzek számodra valami olyan állást, a hol becsületesen megélhatsz? Kezet rá.

TÓDOR (térdre esik előtte s Timár kezét csókjaival halmozza el.) Oh uram, ön az első ember, ki hozzám így beszél. Engem gyermekkoromtól fogva, mint gazdátlan kutyát kergetnek egyik ajtótól a másikra: minden falatomat csalva, lopva, hizelkedve kellett megszereznem. És ön kezét nyújtja nekem: ön, kire mint orgyilkos leskelődtem, ön meg akar

engem szabadítani önmagamtól. Engedjen lábainál térdel-nem.

TIMÁR. Álljon fel és ne sirjon. A férfi köny gyanús előttem.

TÓDOR (felán). Különösen az én könyem. Nem hiszik, ha igazán teszem is. Elfojtom.

TIMÁR. Annyival inkább, mert én sem szándékozom önnek semmiféle erkölcsi prédikációt tartani. Száraz üzleti dologról beszélek. Az a Scaramelli úr által való küldetés Braziliába pusztá mese?

TÓDOR. Igen uram. Én csak Teréza fáit akartam eladni egy mészégetőnek.

TIMÁR. Tehát nem Noémit elvenni jött ön a szigetre?

TÓDOR. Oh. Hiszen minden országban van már egy feleségem.

TIMÁR. Hát akkor én igazán tudok önnek egy állást ajánlani Braziliában. Ügynökség egy nagy vállalatnál, a mihez nyelvismeretek szükségesek. Jár vele háromezer dollár fizetés és tantieme a nyereségből.

TÓDOR. Uram! Nem tréfát ez?

TIMÁR. Semmi okom a tréfára. Ön meg akart engem ölni: nekem biztosítani kell az életemet. Meg nem tudom önt ölni; mert ezt a lelkemen nem viselhetném el. Jó embert kell önből csinálnom. Hogy komolyan tettem az ajánlatot: bebizonyítom. Itt a tárczám. Benne az összeg, a mi útiköltségre s tán adósságai kifizetésére szükséges. Menjen Triestbe, Scaramelli úrhoz. Mire odaér, az én levelem már ott lesz. Ő utasítani fogja a továbbiakra. S már most egyikünk jobbra, másikunk balra mehet!

TÓDOR (átveszi a tárczát).

TIMÁR. És most vegye ön e két lövést úgy, a hogy önnek tetszik. Ha ezek egy orgyilkos lövései voltak, akkor önnek nagy oka van, velem nem találkozni többé; ha pedig egy sértett lovag lövései voltak, akkor a legelső találkozásnál a lövés sora rajtam van.

TÓDOR (felkapja az eldobott pisztolyt s Timárnak nyújtja). Ide lőjjön ön, ha még egyszer szeme elé kerülök önnek. Lőjjön agyon minden szó nélkül a saját pisztolyommal, mint egy veszett ebet.

TIMÁR (eldobja a pisztolyt). Isten önnel. Siessen a csónakjához.

TÓDOR. Uram! még egy szóra. Ön engem új emberre teremtett. Engedje nekem, hogy ha önnek levelet írok, e szóval kezdhessem: «atyám!»

TIMÁR. Jó! Vájjunk.

TÓDOR (a csónakba ül és tovább evez).

IX. JELENÉS.

Timár, majd Noémi.

TIMÁR (magában). Te most azt hiteted el magaddal, hogy nemesen cselekedtél! Megmentettél egy ellenséget, a ki életedre tört: világesalóból becsületes embert csináltál. — Hazudsz! Azért tetted ezt, hogy egy vetélytárs és magad közé az egész földtekét told közbe: számítász rá, hogy elpusztul ez ottan. Gyilkos vagy! Tolvaj már voltál. Mi fogsz még lenni aztán? Arany ember. Ah! ki tör itt a bokrokon keresztül? Noémi!

NOÉMI (lelkendezve rohan be). Nem ölték meg! Él! (Timár keblére veti magát, fejét átölelve.) Te! Te! Te! (Minden szónál megcsókolja szenvedélyesen.) Nem bocsátalak el többet innen!

III. FELVONÁS.

Szintér kétfelé osztva. Egyik rész Timea hálószobája. A mennyezeti ág az előtérben van; hátul az utcáról nyíló ablak. A válaszfal oly vastag, hogy egy emberszélességű rejtek folyosót foglalhat magába. E fal bejáratát balról egy fali szekrény képezi; jobbról Timea szobája, felül egy mozaik kép, «Szent György» lovagot ábrázoló. A baloldali szakasz csak egy harmadrészét képezi a szintérnek, két harmadát a hálószoba; amaz egy előszoba, melyből hátul egy korlátos csigalépcső vezet alá.

I. JELENÉS.

Timea, Athália a hálószobában, majd Timár.

TIMEA. Még ilyen sokáig egy évben sem maradt el. Már a tél is itt van: a hajók nem járnak.

ATHÁLIA. Nem érte-e valami baj? Még levél sem jött tőle.

TIMÁR (a hátsó ajtón belép, halvány, dült vonású arczzal, fáradt, vonszolt léptekkel.)

TIMEA (ijedten feláll). Férjem!

TIMÁR. Nehéz rám ismerni ugy-e?

TIMEA. Ön beteg volt?

TIMÁR. Nagy beteg voltam.

TIMEA. Valahol az utazásában?

TIMÁR. Igen, külföldön. Hónapokig feküdtem.

TIMEA. Istenem! És volt, a ki önt ápolja az idegenek közt?

TIMÁR (őnfeledten). Oh az egy angyal. (Észreveszi magát, hidegen.) Pénzért mindent kap az ember.

ATHÁLIA (súgva). Az Istenért uram, vigyázzon az életére!

TIMÁR (félre). Fél, hogy Timeát özvegyen hagyom. Ez a daemon az én életemért imádkozik!

TIMEA. Kiván ön valami frissitőt?

TIMÁR. Köszönöm. Majd később. Most csak pihenni akarok.

TIMEA. Maradjon az én szobámban. Saját szobája fütetlen, hideg. Itt csendesen pihenhet. Itt az ágyam. (Atháliát kézen fogja s magával viszi.)

TIMÁR (egyedül). A koporsóba inkább, mint ez ágyba. (Egy ódivatú karszékbe veti magát fáradtan.) Már elnyomott az álom. Tu-

dom, hogy alszom, szemeim behunyva, s mégis mindent látok. Ez itt a chinai szekrény: a kandallóban tűz lobog, a «Szent György» lovag a tűzlobogásnál pirouettezni látszik. Az óraütést is hallom: nyolczat üt. Tudom, hogy álmodom. Az ajtó nyikorog. Valaki bejött. Nem bírom a fejemet feléje fordítani, hogy meglássam, ki az? (A beszéd alatt semmi mozdulatot nem tesz.)

TIMEA (bejön óvatosan, theát főz, odamegy Timárhoz).

TIMÁR. Milyen vakmerőség tőled, utánam jönni! Hogy találtál ide? Hisz én soha sem mondtam meg neked, hogy hol lakom. Hát megint mellettem akarsz virrasztani? Oh mint szeretlek! Oh mint rettegek miattad! De kire hagytad Dódit? Hiszen anyád meghalt. Vagy az is álom? Születés, temetés, minden álom? De te el ne aludjál itten. Nézd már hajnalodik. Siess vissza. A napvilág itt ne találjon! (Felkiált.) Oh Noémi! (Felriad, meglátja Timeát.)

TIMEA. Kiván ön valamit?

TIMÁR. Timea! Te vagy itt?

TIMEA (odasiet). Kiáltottál kedvésem.

TIMÁR (félre). Most tegez. (Felem.) «Téged» kiáltottalak?

TIMEA. Nem az én nevémet, de olyan gyöngéd hangon szóltál, hogy azt hittem, engem hívsz. Miért nem feküdtél az ágyamba?

TIMÁR. Nem teszem. Utazásomban a keleti pestis lepett meg: abból gyógyultam fel. Nem szeretem, ha közel jössz hozzám. Féltetek magamtól. Egyedül akarok lenni éjjelnappal. Nincs már semmi bajom: — de mégis kerülnöm kell azokat, a kik hozzám tartozók. A szobámba megyek.

TIMEA. Engedd meg elébb, édes uram, hogy a szobádat rendbe hozzam. Tavasz óta nem volt benne senki; addig maradj itt: útról jöttél, egy csésze thea jót fog tenni. Beküldöm Atháliát, hogy készítse el.

TIMÁR. Köszönöm. Jó lesz.

TIMEA (kimegy).

TIMÁR (egyedül). Meddig tart még ez a hazugságokkal teljes élet? Ez az egymásnak ellenmondó kettős élet! Két nőt bírni s egyiktől sem tudni elszakadni. Egyikhez köt becsület, kötelesség, másikhoz a szerelem. Timeát imádom: és Noémi egész lelkem. Egyik valódi szent, másik valódi nő. Melyik lépésnél hibáztam el az életet? Mikor Timea kincseit titokban tartottam? Nem! — Az apja rendelte így. Most bírja mind azt már, megszaportva saját fáradságom gyümölcseivel. Vagy mikor nőül vettem Ti-

meát, a nagylelkűt adva? Ekkor sem. Én szerelemből vettem őt el: nem tudhattam, hogy a szíve annyira meg van sebesítve, hogy szerelmet be nem fogad többé. Vagy mikor kétségbeesetten elfutottam innen s meg sem álltam a Senki szigetéig? Úgy van! Ez volt az. Nem azt kellett volna tenned; hanem akkor, a midőn megtudtad, hogy kettőtök szíve között áll egy harmadik alak, nem kellett volna gyáván elfutnod, hanem odamenned ahhoz a harmadik emberhez, és azt mondanod neki: «barátom, kettőnk közül egyiknek ezen a planétán nincs helye; szeretlek, becsüllek, hanem már most keressünk egy csendes helyet, a hol addig lövöldözünk egymásra, míg egyikünk halva marad». — Ez lett volna a dolgod! — És aztán lettél volna rajta, hogy a saját feleséged szerelmét tudtad volna kiérdemelni, ha kell kieroszakolni. Lettél volna szultánja e nőnek, kit rabul megvettél; verted volna meg, míg megszeliődül; mégis ura volnál, bírnád: asszonyod volna. Így pedig áldozatodda tetted, és mindennapi kísérteted lett belőle, ki a sírból feljár élő arcczal, hogy téged vádoljon. Es nem tudsz tőle megválni. — Csak volna hát annyi bátorságod, hogy most elébe lépj, s azt mondd neki: «Timea, én önnek rossz angyala vagyok: oldjuk fel a házasságunkat». De felsz, hogy Timea azt fogja rá felelni: én megesküdtem, vissza nem esküszöm.

ATHÁLIA (az alatt, míg Timár magában töpreng, bejön, a theát elkészíti).
Levetinczy úr! A theája kész.

TIMÁR. Ah! Az én védördögöm. (Az asztalhoz megy, leül.) Köszönöm.

ATHÁLIA. Czukrot nem tettem bele.

TIMÁR. Jól van. A nélkül szoktam inni.

ATHÁLIA. Kiván ön még valamit?

TIMÁR. Köszönöm. Semmit.

ATHÁLIA. Én pedig tudom, hogy ön még akar tőlem valamit.

TIMÁR. Mit?

ATHÁLIA. Valamit megtudni.

TIMÁR. Megtudni?

ATHÁLIA. Hány éve már, hogy én az ön házában vagyok?

TIMÁR. Az én házában?

ATHÁLIA. A mióta ez a ház az öné. Hat esztendeje annak. Minden évnek felét távol töltötte el ön e háztól. Minden visszatéréskor más kifejezése volt az arczának. Ez volt az én tanulmányom. Most újra azt a kifejezést

látom önnek az arcán, a mit a legelső évben. Szeretne ön tőlem valamit megtudni Timea felől, úgy-e?

TIMÁR. Tud ön valamit?

ATHÁLIA. Sokat. Mindent.

TIMÁR. Mindent?

ATHÁLIA. Igen. Eleget arra, hogy elkárhozzunk mind a hárman: én is, ő is, kegyed is.

TIMÁR. Egy szót csak. Timea hűtelen-e?

ATHÁLIA. Az.

TIMÁR. Ah!

ATHÁLIA. Csak tényeket fogok önnek elmondani s ha azután látni akar ön, látni fog a saját szemével s azután czivódhatik majd a saját öt érzékével, hogy minek rágal-mazzák az oltári szent képet.

TIMÁR. Hallgatok, de nem hiszek.

ATHÁLIA. S én mégis beszélni fogok. Az ön szent képe mégis csak leszállt az oltárrámából a földre, hogy meghallgasson egy városi mendemondát, mely azt kürtölé, hogy a délczeg Kadisa őrnagy párját vívott ő miatta egy idegen tengerészisztél, azt kegyetlenül megsebesíté, a kardját is ketté törte az ellenfele fején. A szent kép meghallgatta ezt a mesét. Zsófi asszony maga mondta el azt neki s a szent kép szeméi könyeztek a hír hallatára. Eh mit? Hisz ön kalvinista, a ki nem hiszen a könyező szent képekben. Hanem az már mégis igaz, hogy ez az egy könyezett és Zsófi asszony ezt másnap elmondta a délczeg őrnagynak. Zsófi asszony szereti a birhordást, a hizelkedést, a cselszövést. Zsófi asszonynak kedves mulat-ság a titkon szerető szíveket összehozni, békés családtago-
kat meg összeveszíteni; valakinek úgy szerezeni örömet, hogy abból meg más valakinek keserűsége legyen. Zsófi asszony az én anyám. A besúgott könyeknek az lett a kö-
vetkezése, hogy Zsófi asszony egy dobozt hozott az őrnagy-
tól a szent képnek, és egy levelet.

TIMÁR. Mi volt a dobozban?

ATHÁLIA. Abban volt a ketté tört kardnak a markolatja.

TIMÁR. Ebben semmi rossz sincs.

ATHÁLIA. Nincs. De mi volt a levélben?

TIMÁR. Olvasta?

ATHÁLIA. Nem. De tudom mi volt benne.

TIMÁR. Hogy tudja?

ATHÁLIA. Mert a szent kép válaszolt rá, s levelét megint Zsófi asszony vitte el.

TIMÁR. Abban lehetett visszautasítás is.

ATHÁLIA. De nem az volt. Zsófi asszony nekem mindent elmond, mert tudja, hogy azzal nekem pokolbeli kínokat okoz. Aztán ő nekem csak anyám; szolgálni annak a másiknak tartozik, nekem pedig, cselédtársának elmondani, hogy mi rosszat mivel az asszonyom. A cselédszobában nincs anya és leány: csak szolgálók vannak; egymásra irigykedők, asszonyukra árulkodók. Nem szégyenli ön még magát, uram, hogy velem itt suttog? a felesége frajjával?

TIMÁR. Szóljon tovább.

ATHÁLIA. A küldött levél nem volt se rózsaszínű, se illatos. Tartalma az is lehetett, hogy a kérdező örökre elutasítatik. De nem az volt.

TIMÁR. Ki tudhatja azt?

ATHÁLIA. Zsófi asszony és én. S ön lesz mindjárt a harmadik. A hogy ön ma véletlenül megérkezett... Ejh, hogy is jöhetett ily alkalmatlan időben! — Nem vette észre a szent kép arczán a megdöbbenést? Nem érezte, hogy reszketett a keze az ön kezében? Az őrnagyot ma estére várják ide.

TIMÁR (harag, ijedség keverékével). Nem hiszek önnek.

ATHÁLIA. Hát hiszen né is hiszjen. Mert hogyha az őrnagy jönni fog, Zsófi asszony ott vár rá a kapuban; megsúgja neki e szót: az úr már megérkezett; s azzal ő odébb defilíroz. De hogyha ön most azt mondaná Timeának: «elmegyek a kereskedői telepémhez, az irodámba. Halomra gyűltek a leveleim, azokat átnézni szorgos dolgom: ott töltöm az éjt, ott meleg szobám is van» — és azután később a csigalépcsőn át visszatérne és lesbe állna: csodavadakat verhetne fel a vadászatban.

TIMÁR (elszörnyedve). Én tegyem azt? Én! Leskelődjem?

ATHÁLIA (megvetően néz végig rajta). Azt hittem, hogy ön férfi s a mikor önnek azt mondja valaki: ma idejön az a férfi, a ki miatt a feleséged hozzád oly jéghideg, akkor ön a legelső vas után fog kapni s nem kérdi ki az? hanem megöli, ha testvére volt is! — Csalódtam! — Bocssáson meg, ha megrémítettem önt. Nem fogom többet tenni. — Kérem, ne áruljon el az asszonyomnak. Nem rágalmazom öt ön előtt többet. Mindig csak jót fogok felőle mondani. Mind hazugság volt, a mit mondtam. (A tettetett alázatosságból egyszerre átosap a gúnykacajba.) Ön gyáva!

TIMÁR (visszatarjtja). Maradjon. Én megfogadom az ön tanácsát s úgy teszek, a hogy mondja.

ATHÁLIA. Akkor hallgasson rám. Ennek a vastag közfalnak van egy rejteke, a mibe kívülről egy falszekrényen keresztül lehet bejutni. Apám készítette azt, arra a czélra, hogy mikor ügyfeleket, üzértársakat vendégül fogad: őket ebbe a szobába elhelyezve, titkos beszélgetéseiket kihallgathassa. Az üreg ide nyílik Timea szobájába, nyílását a «Szent György» kép takarja. Annak egy hiányzó mozaikdarabján keresztül látni és hallgatózni lehet, a «Szent György» kép rámástul együtt felre is tolható, s akkor — a szobába lehet lépni. Itt a rejtek kulcsa.

TIMÁR. Adja ide!

ATHÁLIA. Itt van. Ne felejtse el fegyvert hozni magával.

TIMÁR (leroskad a karszékre, fejét tenyerébe tartva.)

ATHÁLIA (a háta mögött hang nélkül beszél, szeméi forognak, fogai összerördnek: a hang nélküli szavak bosszút, gyilkolást látszanak kifejezni, diadalmas arcczal el).

TIMÁR (egyedül, magában). Elöttem van hát, a mit keresek. A hűtlenség bizonyítványa. Hogy elmondhassam: most már egyenlők vagyunk, kölcsönösen vétettünk egymás ellen: gyűlölhethetjük egymást, elválhatunk! És akkor aztán fölemelhetem Noémít arra a polczra, mely őt megilleti, asszony, boldog nő, büszke asszony lehet belőle, a hogy érdemes rá. De hall! ha arra gondolok, hogy az a fehér arc más férfi előtt pirosra tud gyuladni, vérem minden salakja felvetődik. Most érzem csak, hogy Timea milyen kincs nekem. nkényt lemondani a kincsről, ez illik hozzám: de ellopadni magamtól! ez fellázít. Mit fogok tenni? Nem tudom. Lesz e hidegvérem, kiszámító észszel botrányt idézni elő, alapjául egy jó válópörnek; vagy az öldöklésen kezdem? Ha az én haragom egyszer megszomjazik, annak férfi-vér kell. Csendesesen, az asszony jön.

II. JELENÉS.

Timea, Timár.

TIMEA (bejő).

TIMÁR (elője megy nyájasan).

TIMEA. Jól esett a thea, kedvesem?

TIMÁR. Köszönöm. Egészen helyre állított.

TIMEA. Ne menj még a szobádba, hideg, mint a jégverem.

TIMÁR. Hol vannak a leveleim?

TIMEA. Tudod, hogy nem hozzák többé a házhoz, hanem

az üzleti irodádba. A mióta megtiltottad nekem, hogy magam vezessem az üzletedet s főügynöködre bízál mindent: a magán leveleidet is ő hozzá viszik.

TIMÁR. Akkor odamegyek a telephez.

TIMEA. Még ott találok az ügynököt.

TIMÁR (félre). Nem marasztal.

TIMEA. Mindjárt befogatok a hintóba.

TIMÁR. Ne fáradj. Minek volna? A szomszéd utczában van a telepem, odáig gyalog is eltalálok.

TIMEA. Kérlek, későre ne maradj. Éjszakára visszajőjj.

TIMÁR. Ha dolgom engedi. Te csak feküdjél le majd.

TIMEA (megsókolja férjét).

TIMÁR (félre). Csókot adott; pedig nem is kértem. (El.)

TIMEA (a jobboldali szobában fel s alá járkál; egy dobozt elővesz, felnyitja, egy tört kard markolatát kiveszi, nézegeti, próbál vele vágni, yédni).

III. JELENÉS.

Timár, Timea, Athália, később Kadisa.

TIMÁR (megjelen a csigalépcsőn át a baloldali szobában).

ATHÁLIA (utána jő, gyertyával vezeti a rejtékhez, felnyitja előtte a fali szekrényt. Azután visszamegy a lépcsőn).

TIMÁR (a rejtékbe húzódik; átkel a szobába). Tehát még kémkedő is. Mi szegény van még hátra «arany ember!» (Kopogtatás.)

TIMEA. Szabad.

KADISA (belép).

TIMÁR (félre). Hogy elpirult a fehér arc egyszerre! Hát kell-e több bizonyág?

TIMEA (helyet mutat Kadisának egy karszékben, maga szemkört vele ül le). Uram, ön egy rejtélyes levelet küldött nekem még megdöbentőbb ajándék kíséretében; levele így szól: (Előveszi.) «Asszonyom! Én ma egy emberrel párbajt vívtam s csak kardom ketté törésén múlt, hogy meg nem öltem. E párbajnak oly rejtélyes körülményei vannak, melyek egyenesen önt és még inkább önnek a férjét érdeklik. Engedjen nekem néhány percnyi találkozást, hogy önnek mindent elmondhassak, a mit megtudnia szükséges.» — E szavak «önnek a férjét» kétszer is alá vannak húzva. Ez volt az ok uram, mely engemet rábirt arra, hogy önnek alkalmat adjak velem beszélhetni. Szóljon: mi összefüggése van az ön párbajának Levetinczy úrral? Hallgatni fogok, a míg férjemről beszél, — a mint másra tér át: eltávozom.

KADISA. Tehát ott kezdem, asszonyom, hogy néhány nap óta jár itt a városban egy ismeretlen ember, a ki tengerész-tiszti egyenruhát visel, s mindenüvé bejáratos, a hol katonatisztek vannak. Itt létének okát elmondta mindenkinek. Levetincezy úrra vár. Igen fontos elintézendő ügye van vele. A dolog kezdett nekünk már unalmassá lenni. Egy este én kérdőre vontam őt, hogy ha dolga van Levetincezy úrral, mért nem fordul annak az ügyvezetőjéhez? Erre azt felelte, hogy a dolog nagyon kényes természetű. Erre én egész határozottan léptem föl ellenében. «_n nem hiszem, s mi valamennyien a társaságban kétkedünk benne méltán, hogy Levetincezy úrnak bármiféle ügyei lehetnének, a mik kényes természetűek. Hogy ön kicsoda? azt nem tudjuk, hanem az bizonyos, hogy Levetincezy úr egy derék, jellemes férfi, a kinek vagyona, állása, esze, elismert nagyság mind. A ki azonfölül mint családfő feddhetlen életű, mint honpolgár honához, fejedelméhez hű s a kinek semmi oka sem lehet titokteljes összeköttetéseket tartani fenn olyan emberekkel, a mimőnek ön látszik.»

TIMEA (fölkel, kezét nyújtja Kadisának). Köszönöm.

KADISA (fölkel). Erre a szóra az az ember dühbe jött, s így szólt: Mit? hát önök azt hiszik erről a Timárról, hogy az egy gazdag ember, hogy szíve nagy, esze csodálatos, hogy boldog családapa, hű alattvaló? No hát én megmutatom önöknek, hogy az az ember, az a Levetincezy, harmadnapra, a mikor én rátalálok, szökni fog innen, szökni fog a házától, a szép feleségétől, szökni az országból, Európából és soha hírét nem fogják hallani többet.

TIMEA (haraggal kapja kezébe a tört kardot).

KADISA. Én válasz helyett azt az embert pofon ütöttem.

TIMÁR (ijedten kap az arczához, mintha ő kapta volna az ütést).

KADISA. Ebből természetesen párbajnak kellett lenni: azt rögtön a vendéglő táncztermében el is végeztük. Az én emberem úgy vívott, mint egy pirata, egy párszor el akarta kapni a kardomat a balkezével, akkor aztán megharagudtam s olyat vágtam a fejére, hogy összerogyott, szerencséjére a kardom lapjára fordult és eltörött. Másnap, mint az orvostól hallám, az ember elhagyta a várost: sebe nem lehetett veszélyes.

TIMEA (kezét nyújtja Kadisának). Köszönöm.

KADISA. De én nem azért kértem öntől e találkozást, hogy itt ön előtt eldicsekedjem egy hős tettel, mely önre nézve kellemetlen, rám nézve pedig csak baráti köteles-

ség; nem is azért, hogy jutalmamat kérjem, a mit ön oly jó volt nekem egy kézszorításban megadni. Azt kérdezem öntől, asszonyom, lehető-e az, hogy abban, a mit amaz ember mondott, valami igaz legyen?

TIMEA. Biztosíthatom önt róla, uram, hogy az az ember, akárki volt, akárhonnan jött, hazudott, s rágalmának semmi alapja nincs. Levetinczy úrnak a vagyoni állását én a legalaposabban ismerem. Az rendben van. A mit koczkáztat, ha mind elveszne is, házát meg nem renditené. Azt is nyugodt lélekkel mondhatom önnek, hogy Levetinczy úr vagyona között nincs egy fillér sem, mely igaz úton ne lett volna szereve. Férjem valóban gazdag ember, kinek gazdagságáért nincs oka pirulni.

TIMÁR (eltakarja arcát).

KADISA. Ön meggyőzött e felől. Ezt hittem is. De amaz ismeretlen ember olyan szókat is ejtett, melyek önnek férjét, mint családfőt gyanusíták. Egy szót engedjen kérdezni: boldog ön?

TIMEA (fájdalmasan tekint szemébe).

KADISA. Kényelem, fény, gazdagság veszi önt körül; de ha való az, a mit én, becsületesemre, nem kérdeztem volna soha senkitől, de a mit hivatalosan mondtak ki előttem, ha való volna az, hogy ön szenved, hogy ön boldogtalan, akkor nem volnék férfi, ha bátorságom nem lenne önhöz így szólani: asszonyom, van még egy ember a világon, a ki éppen úgy szenved, éppen olyan boldogtalan, mint ön! dobja el ön magától a szerencsétlen gazdagságot. Szüntesse meg két ember szenvedését: oly szenvedést, mely egy harmadikat, ennek okozóját még a másvilágon is vádolni fogja. — Válgék el a férjétől.

TIMÁR. Mit fog erre felelni?

TIMEA. Uram, hogy önnek szavait végig hallgattam, bizonyítja azt, hogy önt tisztelem. Hagyja meg nálam ezt az érzést, s ne kérdje tőlem soha azt, a mit most kérdezett. Fölhívom az egész világot, tudja-e valaki, hogy egy szavam, egy könnyem valaha panaszt árult volna el? Ki ellen? Férjem ellen, a ki a legjobb, a legnemesebb férfi a világon? Ő engem, mint idegent háromszor szabadított meg a haláltól, saját életét koczkáztatva értem. Mint boldondos teremtetést, mindenkitől kigúnyoltatva, védelmezett, féltett, vigyázott rám. Mikor koldussá, földönfutóvá lettem, mint szegény leányt, kezével, vagyonával megajándékozott, házában úrnővé tett. És midőn azt mondta, hogy

szeret: ezt komolyan tette; nem játszott velem. (Felnyitja a khinai szekrényt, kivieszi belőle a himzett menyasszonyi fátyolt.) Nézzen ön ide: Ismeri ezt a fátyolt? Ön látta ezt készülni hónapokon át; minden öltés rajta egy eltemetett ábránd, egy szomorú emlék — nekem. Azt hitették el velem: ez az én menyasszonyi fátyolom lesz. S mikor elkészült, azt mondták: «már most tüzd fel ennek a másik leánynak a fejére, hisz ő a menyasszony, nem te!» — Ah, uram, ezzel a gyógyíthatlan sebbel a lelkemen kínlódom azóta éveken keresztül. És most váljak el attól a nemes, nagy jelleműtől, a ki nem jött elém hizelegve, csábítgatva, hanem megvárta, míg más eltép, a földön fekvé hágy s akkor jött oda, hogy fölvegyen, keblére tüzzön, ki azóta nem tett egyebet, mint emberfölötti, angyalhoz méltó türelemmel igyekezett gyógyítani halálos bajomat. Én váljak el ettől az embertől, a kinek rajtam kívül nincs senkije, a kit szeressen: én vagyok az egyetlen lény, a ki őt az élethez köti, az egyetlen arc, melynek láttára búskomor arca földerül? Én váljak el attól az embertől, a kit mindenki tisztel, szeret? Én mondjam azt, hogy gyűlölöm? Én, a ki mindenemet neki köszönöm s a ki háshozományul nem hoztam hozzá mást, mint egy öröm nélküli beteg szívet?

KADISA (elfordúl szomorúan).

TIMÁR (arcát eltakarva sír).

ATHÁLIA (a lépcső gádoorból felkémlel). Még semmi zaj nincs odabenn

TIMEA (méltósággal). De uram! Ha mind annak az ellenkezője volna is igaz, mit férjemről tart a világ: ha ő bukott ember volna, ha koldussá lenne, én el nem hagynám őt akkor sem. Akkor éppen nem. És ha gyalázat tetézné nevét, én nem dobnám el magamtól ezt a nevet: osztoznám a szennyében, mint osztoztam a ragyogásában. Ha földönfutóvá lenne, kíséző társa lennék. Ha rabló volna, az erdőn lagnám vele. Ha öngyilkossá lenne, vele együtt halnék meg.

TIMÁR (térdre roskad, úgy zokog).

TIMEA. És végül, uram, ha azt tudnám meg, a mi minden nőre a legkeserítőbb bántalom lehet, hogy férjem hozzám hűtelen, hogy mást szeret: azt mondanám: «az Isten áldja meg azt, a ki ő neki megadta azt a boldogságot, a mitől én őt megfosztottam» és nem válnék el tőle. Nem válnék el tőle, még ha ő maga kívánná is: mert én tudom, hogy mivel tartozom esküvésemnek és mivel tartozom saját lelkemnek idebenn?

KADISA (eltakarja arcát).

TIMÁR (kezeit feltartja, mintha kérné, hogy ne szóljon többet).

TIMEA (visszateszi a fútyolt a szekrénybe). És most hagyjon ön el engemet örökre. — A tördőfést, a mit ön lelkemen ejtett évek előtt, az a kardesapás kiegyenlítette: azért azt a tört kardot emlékül megtartom. Valahányszor rátekintek, azt fogom gondolni, hogy ön nemes lélek s gyógyulni fogok általa. Hogy ön hosszú évek folytán nem szólt, nem közelitett hozzám, azzal kiegyenlítette azt, hogy egykor miért szólt, miért közelitett? Isten önnel!

KADISA (búcsúzás nélkül elsiet a hátulsó ajtón át).

TIMÁR (a rejtek ajtón kitántorog a baloldali szobába).

ATHÁLIA (eléjön a lépcső feljártából). Mit látott? mit hallott ön?

TIMÁR (félkezével megfogja Athália vállát). Legyen ön átkozott! És átkozott legyen ez a ház! És átkozott legyen annak a hamva, a ki ezt építette! (Lerohan a lépcsőn.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Egyszerű, meszelt szoba egy ódon kastélyban, régi kandallóval, a háttérben széles erkélyajtó, melyen keresztül a holdvilág sütötte befagyott Balatonra látni. Szalmafonatú bútorok.

I. JELENÉS.

Timár, Galambos.

GALAMBOS (vén halász). No nagyságos uram, ma ugyan szerencsés napunk volt. Száz mázsa halat rántottunk ki a jég alul egy huzással. Közte volt a fogas király is, a kit tiz esztendeje üldözünk; mert sokat pusztít. Ma nem tudta elszakítani a hálót. Ezt bepakoljuk egy ládába jég közé és elküldjük a nagyságos asszonynak.

TIMÁR. Jó lesz, Galambos. (Bakacsot, kabátját leveti s egy otthoni dolmányt ölt fel, óráját, gyűrűit lerakja egy asztalra.)

GALAMBOS. Aztán figyelmeztetem rá a nagyságos urat, hogy a Balaton jégén nagy rianás támadt. Végig repedt a jég keresztben: Tihany felé. Reggel csóvákat tűzünk ki melléje, hogy valaki belé ne botorkáljon. A nagyságos úr pedig vigyázzon magára, hogy ha szokás szerint farkasra vadászik éjszaka, a jéghasadás felé ne menjen: kitől Isten őrizz.

TIMÁR. Majd vigyázok magamra, Galambos; csak menjen kegyelmed most aludni; nagy munka volt, kifáradhatott.

GALAMBOS. Bizony nem kell ma nekem ringatás. A nagyságos úrnak meg, ha valamire szüksége lesz, hát csak lőjön egyet azzal a puskával, mert én más hangra föl nem ébredek. Nyugodalmassal jóéjszakát kívánok. (El.)

TIMÁR. Jóéjszakát öreg. (Egyedül magában kiáll az erkélyre.) Ki lehet az a rejtélyes alak? A ki engem üldöz? Ki lehet nekem ellenségem a világon? Egy tengerész? Idegen?

II. JELENÉS.

Timár, Tódor.

TÓDOR (kopott tengerésziszti kabátban, mely a jobb karján ki van szakítva; naptól rezesült arc, elhanyagolt bajuszszal, szakállal, a félhomlokán egy fekete selyemkendő keresztül kötve, mely a felszemét is eltakarja). Szép jó estét, nagyságos uram.

TIMÁR (visszafordul az erkélyről). Ki az?

TÓDOR. Ej, ej, édes apuska, hát nem ismer ön már rám?

TIMÁR. Krisztyán!

TÓDOR. Az, az. A maga kedves Tódorkája. A fogadott fia. Még is hogy rám ismert szépen.

TIMÁR. Mit akarsz?

TÓDOR. Legelőbb is azt a duplapuskát a kezembe keríteni. (A szögletbe tett fegyvert elkapja.) Ne hogy eszébe találjon jutni önnek az a mondásom, hogy ha még egyszer a szeme elé kerülök, lőjön keresztül. Mert már megmásítottam a véleményemet.

TIMÁR. Mit akar ön itt?

TÓDOR. Másodszor pedig egy tisztességes öltöző ruhát, mert ezt a mostanít nagyon megviselték a mostoha idők. Ah, hisz éppen itt van a számomra elkészítve. (Leveti a rongyos kabátját s felveszi a Timár javasolt öltönyeit, az óráját is a zsebébe dugja, s a gyűrűt felhúzza az ujjaira.) Eppen, mintha rám volna szabva. Hanem ebből a kabátból hiányzik valami. Mit gondol ön, mi? A pénztárca. Nem igaz?

TIMÁR (odahajítja a tárcáját.) Vegye!

TÓDOR. (megnézi a tárca tartalmát.) No egyelőre ez is valami. Már most hozzá kezdhetek, nagyságos uram. De mi az ördögért nagyságoljuk mi egymást? Legyünk pertu. — Hát kedves pajtásom, emlékezel-e rá, hogy te ezelőtt egy néhány esztendővel engemet elküldtél Braziliába: de nem azért ám, hogy becsületes embert csinálj belőlem, hanem hogy ne legyek az utadban. Gondoltad: ott valami módon majd csak eldöglöm. — Hát ugy-e, hogy rám biztad a sok pénzedet? Mi volt az neked? Polyva, számítottál rá, hogy lopni fogok belőle, akkor megfogatsz: becsukatsz. Hát egészen ugy történt, a hogy te akartad. Elköltöttem a pénztáradból valami tiz millió reist. A spanyolok félkrajczárban beszélnek. Hej, ha látnád, milyen szép szemeik vannak a spanyol menyecskéknek, nem is sokallnád, hogy rájuk költöttem. (A tükör elé áll, a bajuszát kipödörni.) Hanem ez a te ostoba

ügynököd oda át más szempontból fogta fel a dolgot, elcsipetett s a gaz birák által elítéltetett tizenöt esztendei gályarabságra.

TIMÁR. (összeborzad.)

TÓDOR. S aztán, hogy el ne veszhessek tőlük, ide süttették tüzes billoggal a lapoczkámra az akasztófa jelét. Megmutassam?

TIMÁR. (tiltó mezdulatot tesz.)

TÓDOR. Még mást is mutathatnék pedig: azt a bilincstörést a lábam szárán, a hogy a gályapadhoz oda voltam vasalva. Ezt is te töled kaptam emlékül. — Milyen csodálatosak a sors végzései. Képzeld csak ezimborám: ugyanahhoz a gályapadhoz, a hová engem kipányváztak, volt egy tuskés szürke szakállu férfit is oda vasalva, a kiben az én kedves elvesztett apámat ismertem fel. Milyen csodálatos utakon vezet át a mennyei gondviselés az egymástól rég elszakadt apát és fiút egymás karjai közé viszza. Hahaha! — Hanem kérlek, adj egy kanecso bort, meg valami harapnivalót, mert éhes és szomjas vagyok, s még igen sok érdekes dolgot kell elmondanom, a mi téged nagyon fog mulattatni.

TIMÁR (odavisz az asztalhoz neki egy kanecso, sonkát és kenyeret.)

TÓDOR (falatozva beszél). Hát mikor átestünk a viszontlátás örömein, az kérdi tőlem az apám: «hát te akasztófára való, hogy kerültél ide?» Mondtam neki, hogy egy Timár nevű uraságnak elvertem valami tíz millió reissát. «Hát hogy hozott össze az ördög ezzel a Timárral?» Elmondtam neki, hogy ismertem ezt az uriembert, mint szegény hajóbiztost, aztán meg mint milliomost: akkor láttam először, mikor én, mint török rendörkém egy szökvény basát szaglásztam fel, a ki az ő hajóján utazott; de a basa, a kit Ali Csorbadzsinak hittak, hirtelen meghalt s a vízbe dobták. Ezután lett Timár olyan gazdag ember. — Erre az öregem azt mondta: «akkor a te Timárod ölte meg Ali Csorbadzsi basát s elrabolta a kincseit. Azt is tudom, miben voltak elrejtve a kincsei. Egy millió drachmát érő gyémántok egy dulesászás dobozban.»

TIMÁR (leroskad egy karszékebe.)

TÓDOR. Elszédültél barátom? «Jól ismertem én azt az Ali Csorbadzsit,» mondá az öregem. «Én voltam az ő fizetésében álló kém a nagyvezér körül. Én vittem neki hírül, hogy el van határozva a kivégeztetése. Én rám bizta, hogy gyémántjait s azok közt a feleségének egy miniatúr arcz-

képét gyémántok közé foglalva, rejtsem el egy dulcsászás dobozba, azzal menjek el előre egy angol hajóra, majd ő a leányával utánam jön.» — «Ejh. de böland voltál! mondek neki, hogy el nem szöktél azzal a dobozzal.» — «Hiszen azt tettem, felelt az öreg: hanem a mint Maltába érve felbontottam a dobozt, hát nem találtam a dulcsásza alatt se gyémántot, se rubintot; hanem csak réz aspereket. A tolvaj gazember megesalt! Kicsérélte a dobozt, engem elszalasztott előre az angol hajóval; maga meg az igazi kincsekkel, meg a leányával elszökött másfelé, a tolvaj! De hát van ördög a pokolban! Mert ő meg aztán talált egy magánál nagyobb tolvajra, a ki őt utközben megölte és kifosztotta.» S ez a rendkívüli ember, ez a kis tolvajt meglopó nagy tolvajnak agyontolvajlója, te vagy, az «arany ember!» Levetincezy Timár Mihály, kedves czimborám.

TIMÁR (feláll s feléje megy).

TÓDOR (feléje fordítja a puskát). Ne felejtse el, hogy a puska csöve feléd van fordítva.

TIMÁR (visszaül a helyére).

TÓDOR. Ez a fölfedezés egészen elvette kedvemet a gályarabságtól. Ha az én apám kaparnthatja el Ali Csorbadzsi kincseit, most én gazdag gentleman vagyok. Így pedig itt kell megveszekednem a büdös tengervízen. S mind ezt miért? Azért, mert Timár Mihály nemcsak ezeket a kincseket lopta el az orrom elől, hanem még azt a kis szöszkvad teremtést is a Senki szigetén, a ki nekem volt nevelve. Szüksége volt neki egy szeretőre, mert hiszen azzal a nővel csak nem lehetett boldog, a kinek az apját megölte. S nehogy az arany hírének megártson vele, hát nem választott magának szeretőt a ballet szépségei közül, hanem kikeresett magának egy olyan szegény leányt, a ki azt sem tudja, hogy van-e világ az ő szigetén kívül, a kiről nem sül ki soha, hogy az arany ember örömeit osztja. Pfuj, Timár! És ezért kellett engem tizenöt esztendőre a gályapadhoz lánczoltatni?

TIMÁR. Ez mind nem igaz.

TÓDOR. Mit tagadod itt? Hisz nem hallja ezt senki! De nem maradtam ám ott. A hajón sárgaláz ütött ki, a légénység fele beteg lett: az apám is meghalt bele; mi gályarabok összebeszélünk, egy éjszaka lefűrészeltük a lánczainkat, a porkolóbot beledobtuk a tengerbe, egy pár örnekioltottuk a gyertyáját, azzal dereglyére kaptunk, s neki a tengernek. Hogyan menekültem aztán egész idáig, az na-

gyon épületes történet; majd egyszer elmesélem neked egy pohár bor mellett; de most nem érek rá. Rá találtam a városodra, a hol a téli palotád van. Lestelek, vártalak, de nem jöttél. Untomban eljártam a színházba s ott találkoztam azzal a fehér arczu hölgygyel, a ki a te feleséged. Magvallom, nekem a társalkodónéja jobban tetszik. Micsoda gyilkos szép szemei vannak! Azzal kötöttem ismeretséget. Magasztaltam előtte a madonnát, mondtam, hogy meglepően hasonlít az anyjához, a ki görög nő volt. «Látta ön?» kérdezé tőlem a kisasszony. Csak az arczképét, mondtam, az anyjánál, ki nekem igen jó emberem volt. Csaknem ilyen halavány, méla arcz, két sor briliántból alakított kerettel. «Ah, ön is látta az ékszert, mondtá a kisasszony. Nekem is mutatá azt Timea, mikor Levetincezy urtól ajándékba kapta, ki azt utazásai közben fedezte fel.»

TIMÁR (kinlódik tehetetlen dühében).

TÓDOR. Ahán! Itthon vagyunk! Tehát te ajándékba adtad neki az anyja arczképét. Akkor a többi kincs is a kezébe jutott, mert egy helyen voltak. És e szerint egyenlő rangban vagyunk, s ha tetszik, tegezzük, ha tetszik, nagyságotlunk egymást.

TIMÁR (összefonja karjait).

TÓDOR. És a mellett az egész város a te magasztalásoddal volt tele. Arany ember volt a neved. Ez engem boszantott. Egyszer, vesztetre, kételkedésemet találtam kifejezni egy társaságban a fölött, hogy te benned annyi tökéletesség lehessen felhalmozva. Erre egy goromba ficzkó pofon ütött, s nekem aztán meg kellett vele verekednem. A mint megtudtam, éppen az volt a fehér arczu madonna titkos imádója, a ki most a madonna férjének a becsületeért megverekszik. Ez is olyan ritka szerencse, a milyen csak téged érhet, arany ember! De köszönöm én a te szerencsédet. Annak megint én adtam meg az árát: kaptam a fejemre egy vágást. Tessék megnézni. (Főlemeli a kötéléket a szeméről.)

TIMÁR (összeborzad).

TÓDOR. Ez a numero III emlék, a mit a bőrömön viselek a te barátságodból. Innen most már kotródnom kellett: tél idején, heggetlen sebemmel, nehogy még utána járjanak, hogy ki vagyok? Majd rád talállok én Timár Mihály. Tudom én, hogy hol van az a hatodik világrész, a hol te rejtőzöl. Odamentem.

TIMÁR (indulatosan). Te ott voltál a szigeten?

TÓDOR. Ne ugrálj barátom. A puska el talál sülni s nem én leszek az oka. Az én bajom lett az is, nem a tied. Te tánczolsz, én meg fizetem érte a belépti díjat. Ez már olyan, mint a tiz parancsolat. Hogy minek mentem én a Senki szigetére? Hát hogy téged ott találjalak. De te már akkor eljöttél onnan. Könnyü volt bejutnom, mert a Dunán áll a jég. Én nem találtam ott egyebet, mint Noémit, meg egy porontyot, a ki egészen hozzád hasonlít. — Ej, ej! Miska pajtás, ki nézné ki belőled ezt a hamisságot? Dódikának hiják ugy-e? kedves kis okos gyermek. Mennyire sajnáltam, mikor megtudtam, hogy a jó Teréza mama meghalt. Bezzeg, ha ő még otthon lett volna, engemet is másképp fogadtak volna. — Igazán szép lett az a Noémi. Én nem állhattam meg, hogy ezt egy nyájas öleléssel tudtára ne adjam.

TIMÁR (felugrik).

TÓDOR. Csak maradj ülve pajtás! Nem a te bajod lett az, hanem az enyém. A kis Noémi erre egy akkora pofont adott az ábrázatomra, hogy az az örnagytól kapottal kétszer is fölért.

TIMÁR (arca örömtől ragyog).

TÓDOR. Ago gratias. Ez is az enyém. Ekkor aztán azzal fenyegettem, hogy ha velem nem jön, elviszem magammal a kis Dódit.

TIMÁR. Átkozott!

TÓDOR. Nonono! barátocskám! Egyszerre csak egyikünk beszéljen. Nem jól mondtam, hogy csak ketten voltak a háznál; mert volt egy harmadik is: az az átkozott fenevad, a csúf nagy szelindeked, a neufunlandi. Az ágy alatt hevert addig; de a mint azt látta, hogy a gyermekhez nyulok, előrohant és rám ugrott. Én azonban kirántottam a zsebemből a pisztolyomat — keresztül löttem ő nagy kutyaságát!

TIMÁR. Gyilkos!

TÓDOR. Hhaj, pajtás! Ha az én lelkemet csak ez a kutya-vér terhelné. Aztán a gaz szelindek nem döglött ám meg rögtön attól az egy golyótól. Kutyába sem vette. Rám ugrott, keresztül harapta a balkaromat, lerántott a földre s tán szétmarczangol, ha a kis Dódika segítségemre nem jő: ez átölelte a fenevad nyakát s elhúzta rólam: úgy szabadultam meg a csunya haláltól.

TIMÁR (szemeit törli).

TÓDOR. Én tehát itt is fel lettem csúfolva. (Felgyűri a kabát

ujját a karjáról.) Nézd: itt a kutyaharapás sebei a karomon. Ez a numero IV emlék te tőled. Egy eleven album az én bőröm a te érted kapott sebekkel. — Most mondd, hogy mit csináljak én te veled, hogy ki legyünk egymással egyenlítő?

TIMÁR. Mit kíván ön?

TÓDOR. Ahán! Megszólalsz már. Furcsa volna ugy-e, ha azt mondanám, hogy: «fogat fogért, szemet szemért.» Eredj, süttesd te is a hátadra az akasztófa jegyét, vasaltasd oda magadat a gályapadhoz, kergettesd magadat földön, vizen, erdőn, városon keresztül, aztán vágasd magad fejbe karddal, a feleséged imádója által, aztán haraptasd keresztül a karodat a szeretőd kutyája által: — akkor aztán osztozzunk a maradékon. — De hát én kegyelmesebb akarok lenni. Alkudjunk meg.

TIMÁR. Kell pénz?

TÓDOR. Az is kell: de majd arról később szólunk. Nekem egy időre földre kell vonulnom a világ elől, míg elfeledik a brazíliai gályán megölt porkolábnak, meg a megfojtott öröknek a történetét. Te fogsz engemet legszivesebben elrejtteni.

TIMÁR. Beszéljen ön.

TÓDOR. Hát még mindig csak nagyságoljuk egymást? Nem tetszik a bruderschaft sehogy? Hát hajlandó volna nekem a nagyságos úr százezer frank rentét biztosítani?

TIMÁR. Igen.

TÓDOR (felkaczag). Nem kívánok ilyen nagy áldozatot. Nem kérek én most egy veres garast sem; hanem más valamit. Adja nekem a nagyságos úr a Senki szigetét.

TIMÁR (fölháborultan). Mit akar ön azzal?

TÓDOR. Legelőször is egy csendes menedéket, a hová én nekem semmiféle nemzet szaglászó kopói nem járhatnak. Azután természetesen azt, hogy nagyságod engemet azon a szigeten mindaddig, a mig kívánatosnak látszik, ellásson mindennel, a mit a testem megkíván, a mi drága és jó.

TIMÁR. Ejh, ne izetlenkedjék ön. Kérjen tőlem összeget, bármilyen nagyot. Menjen vele a hová akar. De azt a szigetet nem adom. Az ostoba kívánság. (Hátat fordít.)

TÓDOR. Ah, ne fordítson ön nekem hátat kegyelmes uram! Micsoda nyelven hajlandó ön meghallgatni egy szegény földönfutó instántiáját?

TIMÁR. Végezze ön. Nem akarok önnel hosszasan értekezni. Pénzt adok. Ha sziget kell önnek, vegyen magának

a görög archipelagusban. Ha üldözéstől fél, menjen Szigetiába: ott nem bántják! A szigetet nem adom.

TÓDOR. Úgy? Hát már olyan büszkén beszél velem a kegyelmes úr? Te azt gondolod ugy-e, hogy hát csak eredj te rongyos! Keress magadnak valami bolondot, a ki a te mesédet elhigye. Majd téged csuknak be. Nekem van pénzem sok. Ha te, a vádló el nem veszed, majd elveszi a bíró. Ugathatsz te, ágról szakadt kutya, ha én, az arany ember magasra emelt arczczal azt mondom: ez mind nem igaz! — De hát nézd csak, milyen furfangos emberrel van dolgod. — Én még eddig senkinek egy szót sem szóltam az adatokról, a miket rólad megtudtam. Hanem mind azt megirtam s itt van a zsebemben, négy különböző czím alatt. Az egyik denunciáció a török kormányhoz van czimezve, hogy Ali Csorbadzsinak a kínesei hová lettek. A második levél följelentés a bécsi kormánynak, hogy Ali Csorbadzsi gyilkosa te vagy. A harmadik levél szól Levetincezy Timea asszonynak. Ő neki megírom, hogy ölted meg az apját, hogy raboltad el a kíneseit, hogy jutottál az anyja gyémántos arczképéhez? És aztán megírom neki, hogy hol jársz te olyankor, a mikor otthon nem vagy? A Senki szigetének a titkait. Beszélek neki Noémről és Dódiról. Nos, verjek-e még több tövist a körmöd alá?

TIMÁR (melle nyugtalanul zihál).

TÓDOR. No hát ha nem szélsz, folytassuk. A negyedik levél pedig szól Noémnek. Ebben aztán el van mondva minden: hogy itt a nagy világban nőd van, hogy te gazdag úr vagy, hogy soha az övé nem lehetsz, hogy őt meggyaláztad, hogy ő csak kéjeid játékszere, s hogy gonosztevő is vagy. — Nos, nem ordítasz még kegyelemért? — Hát a mint te azt mondod, hogy nem alkuszol: én alászol-gáját mondok s megyek innen egyenesen oda ni. Látod azt a kettős tornyot? Az ott Tihany. Ott becsületes barátok laknak. Ott leteszem biztos helyre a leveleket s arra fogom kérni a perjelt, hogy ha én egy hét mulva a levelekért vissza nem jönnek, juttassa őket czimzéseik helyére. E szerint engem hiába tetetnél el láb alól. A levelek eljutnak rendeltetésük helyére. S akkor aztán neked nincs többé maradásod ebben az országban. A milyen arany ember voltál eddig, olyan sárember fogsz lenni ezentúl. És nem menekülhetsz a Senki szigetére sem, mert ott meg Noémi fog előtted ajtót zárni. — Nem! Nem! semmi sem marad fenn számodra, mint szökni az ismerős világból,

úgy, miként én, eltagadni a nevedet, úgy, miként én; buj-dokolni városról városra s rettegni az ajtódhoz közeledő lépésektől, úgy, miként nekem! — Nos hát menjek-e, vagy maradjak?

TIMÁR (kinzottan). Maradj!

TÓDOR. Ahán! Előadod már! No hát ülünk neki még egyszer. Tehát legelőször is ideadod a Senki szigetét?

TIMÁR. De hiszen az a sziget nem az enyém, hanem Noémié.

TÓDOR. Nagyon helyes az észrevétel. Hanem az én kívánságom megint egészen alapos. A sziget Noémié, hanem Noémi meg a tied.

TIMÁR. Mit akarsz?

TÓDOR. No, no, csak ne forgasd a szemeidet olyan nagyon! A dolog így lesz. Te levelet irsz Noéminak, a mit én magam viszek el neki. A levélben szépen elbúcsuzol tőle; elmondod neki, hogy el nem veheted, mert neked felbonthatlan viszonyod van: feleséged a szép Timea, a kire Noémi bizonyosan emlékezni fog. De te az ő sorsáról tisztességesen gondoskoddál; visszahoztad messze új világból egykori eljegyzett vőlegényét, a ki kitünő, derék, deli ifjú, s a ki őt most is kész elvenni, szemet húnyva az eddig történetek fölött. Te rák adod áldásodat s minden jóval el fogsz látni jövőre.

TIMÁR. Mit? Te Noémit is akarod?

TÓDOR. Hát mi a patvar? Csak nem gondolod tán, hogy Robinsonnak akarok beállni a te rongyos szigetedre? Nekem kell valaki abban a magányban, a ki az életemet megédesítse. Csömörig jóllaktam oda át a fekete hajú asszonyokkal. Noémi arany hajába, kék szemébe egészen bele vagyok bolondulva. Aztán ő engem pofonütött; ezért boszút kell állnom. Hát lehet-e nemesebb boszú, mint csókkal fizetni a pofonért? S aztán mi jupon is tagadhatnád meg őt te én tőlem? Nem vagyok-e én eljegyzett vőlegénye, a ki őt törvényes nőmmé tehetem: becsületét visszaadhatom? míg te őt el nem veheted, csak szerencsétlenné teszed.

TIMÁR (könyörögve, összekulcsolt kezekkel). Kivánd tőlem minden vagyonomat.

TÓDOR. Hagyjuk ezt későbbre. Még rákerülhet a sor. De most legelőször azt kívánom. Nem is a tiedet kívánom; hanem a magamét.

TIMÁR (kezeit tördeli kétségbeesetten).

TÓDOR. Nos? hát irod azt a levelet Noémihoz? vagy elmenjek Tihanyba ezzel a négy levéllel?

TIMÁR (kítörő fájdalommal). Oh, a kis Dódi!

TÓDOR (hetyke gúnyval). Leszek neki apja: nagyon jó apja fogok lenni!

TIMÁR (hirtelen felszökik helyéből, egy ugrással Tódor előtt terem, mielőtt az a fegyvert ellene fordítaná, két karját megragadja, dühösen megrázza). Kezem közt vagy most, átkozott hyéna! Izekre szakgathatnálak! Porrá törhetnék! De én nem ölök meg! Utálnám magamat, ha vérednek egy cseppje beszennyezné a kezemet. Lódulj! Árulkodj! Ölj meg orozva, testben, lélekedben; a hogy akarsz. Nem védem magam ellened! (Kitaszítja az ajtón.)

TIMÁR (egyedül, öklével mellére üt). Ah, én erős szívem. De jó, hogy megtaláltalak újra. Nézzünk hát bátran a szemébe a sorsnak, a mikor haragszik.

TÓDOR (künn az erkély alatt). Megállj, Timár Mihály! Ezért keservesen lakolsz!

TIMÁR (kifat az erkélyre). Itt állok. Belöhetsz!

TÓDOR (künn). Annál rosszabbat fogok veled tenni. (El.)

TIMÁR. Hadd menjen! Hadd végezze be művét, a mit rábizott a sors. Timár nem gonosztevő, ki egyik bűnét a másikkal takarja el. Itt belül csendes már minden. Itt van a vég. Nincs hová futni tovább. Ezen a földön nincs mit keresni többé. Keressük hát föl abban a másik hideg planetában azt a sirhegyet, a mit kiválasztottunk magunknak Noémival a találkozóra. (A tele holdra mutat.) Te már talán ott is vagy, kedvesem. Ne várj rám sokáig! Rég ideje, hogy nem imádkozám. Most itt állok a nagy alkotó előtt, ki a csillagokat forgatja s a férgeket kikölti, ki egy lényt teremtett, mely vele daczol: embert! (Imára kulcsolja kezeit.) Örök hatalom. Előled futok s hozzád jutok ez órában én. Nem panaszkodom előtted. Te vezettél, de én másfelé mentem; te intettél, de én mást akartam; s most idejuték, a véghez. Vak engedelmisséggel megyek át a túlvilágba. Hideg lesz a lelkem, s tűrni fog ott. Bűnhődöm azért, mert annyit boldogtalanná tettem, a kik engem szerettek. Vedd őket a te oltalmadba, örök igazság. Én vétkeztem, én haljak meg, én kárhozzam el. Védelmet, vigasztald

meg azokat, a kik gyöngék: a gyöngé nőket, az ártatlan
gyermeket. Engem pedig adj át a te boszuálló angyalaid-
nak. Én elkárhozom és elhallgatok. (Távolból halálos segélykiáltás
hangzik.) Mi ez? Minő segélyüvöltés? Vérfagyaláló hang!
(Kifut az erkélyre. Ujra hangzik a segélykiáltás. Visszajő.) A kalandor
belebukott a jég-hasadékba! Hej öreg Galambos! Siessünk!
Egy ember a rianásba esett! Ébredjétek! Halászkok! Men-
teni! (Rohan kifelé.)

IV. JELENÉS.

Timár. Noémi.

NOÉMI (belép a mellékajton, fekete köpeny rajta).

TIMÁR (visszariad). Noémi!

NOÉMI. En vagyok. Noémi.

TIMÁR. Itt voltál? Mindent hallottál?

NOÉMI. Mindent.

TIMÁR. Elitélsz?

NOÉMI (átöleli). Szeretlek. (Még egyszer hallik a segélykiáltás. Noémi
visszatartja Timárt.) Hagyd veszni! Istenitélet ez! Ha Isten
nem, én öltem volna meg. (Kétszövu pisztolyt mutat elő.) Nézd:
ez az ő fegyvere, a mivel egyszer rád lőtt. Te eldobtad,
én tartogattam. Arra volt készítve, hogy ha életedet fenye-
geti, megölöm vele, s ha minket odadobsz neki, magamat
és gyermekemet ölöm meg.

TIMÁR. Itt van ő is? Dódi.

NOÉMI. Hol hagytam volna el? Odalenn alszik a vén
halász szobájában.

TIMÁR. Hogyan találtál én reám?

NOÉMI. Nagyon egyszerű az. Ennek az embernek utána
jöttem, gyermekem karomra véve. Tudtam, hogy ő az a
véreb, a ki tégedet keres. Az ő nyomán rád kellett
találnom.

TIMÁR. Most már tudod, hogy ki vagyok?

NOÉMI. De azt is, hogy én ki vagyok. Fiadnak anyja.
A te asszonyod. Viszlek magammal pusztá szigetünkre, s
az átoksulylyal terhelt rossz világba vissza nem bocsátlak
soha.

TIMÁR. Hát a másik nő?

NOÉMI. Özvegyed lesz. Üldöző demonodat elnyelte a
nagy titoktartó Balaton. Tavasszal, ha a jég elolvad, majd
kidobja a partra a hullám. Már akkor nem lesz rajta

emberarcz. De megtalálják rajta ruháidat: tárczádat a zsebében, puskádat a vállán. Azt fogják hinni, hogy te voltál. Megsiratnak. Szépen eltemetnek. Nevedet, nagy érdemeidet felvésik arany betűkkel márványba. S a fehér arcú nő is kipirul majd: megtalálja régi kedvesét, s boldog lesz vele. Az arany ember kétfelé szakad. Az «arany» a szép özvegynek marad; az «ember» én nekem.

TIMÁR. (Noémi lábaihoz rogy, térdeit átöleli, zokogva). Amen!

V. FELVONÁS.

Szintér: A III. felvonásbeli kettős szoba a közép rejtéssel. Timea szobájában az ágy helyén egy imazsamoly és a fölött a szűz anya szobor, a baloldali szobában egy asztalon gyertya ég. Esthomály.

I. JELENÉS.

Athália. Timár.

TIMÁR (török kalmárnak álcázva, sötét arczzsín, szürke szakáll, sűrű szemöldök; viselete hosszú kaftány-szokmány, széles tekert öv, turbán, kezében mankós bot, járása reszketős: a színen áll, a lépcsős szobában).

ATHÁLIA (egyszerű öltözetben, köténykével, kezében butorporló tollseprő. A baloldali mellékajtón jön ki: meglátja Timárt). Kit keres az a vén török?

TIMÁR (öreges hangon). Aleikum Uallah! Szép kisasszony.

ATHÁLIA. Honnan gondolt, hogy én kisasszony vagyok?

TIMÁR. A járásodról.

ATHÁLIA. Mit akarsz?

TIMÁR. Ez itt a Brazovics kalmár háza?

ATHÁLIA. A Brazovics kalmárnak furcsa háza van. — Annak deszkából van a fundamentuma, s kőből van a teteje.

TIMÁR. Tudom. Meghalt. Maradt egy szép leánya.

ATHÁLIA. Azt mondták, hogy szép: mikor még a hazugságnak jó ára volt. Láthatod: milyen?

TIMÁR. Igazat mondtak. A rózsás kert királynéja a neved. Én Belgrádból jövök. Meghalt apádnak egy bátyja lakik ott.

ATHÁLIA. Mondják. Soha sem láttam.

TIMÁR. Gazdag ember és öreg már. Nincs senkije, egyedül van. Hogy utam erre hozott, rám bizá, keressem fel testvére gyermekét e városban s vigyem el hozzá. Ime itt a levele. Magyaráztasd meg magadnak; mert görögül van. (Levelet ad neki.)

ATHÁLIA. Értek én görögül. Hisz rácz leány vagyok. (A levélbe tekint.)

TIMÁR. Ugy-e, hogy szívesen hív?

ATHÁLIA. Halálát érzi közeledni. Engem óhajt látni. Minden vagyonát rám hagyja.

TIMÁR. S az szép vagyon. Én mondhatom, hogy az.

ATHÁLIA (magában). Hát még egyszer úrnő lennék! Gazdag, imádott, körülrajongott! Szedném a lepkék és dongók hódolatát; s kinevetném valamennyit. Boldognak, magaménak lenni újra! Ah! Milyen álom! De akkor ő is boldog lenne: ő! A kinek gátja akarok lenni még a menyország ajtajában is. Ne — nem! Az ő boldogságának az árán még az üdvösség se kell! (Timárhoz alázatosan.) Ments ki, édes effendim, jó öreg, drága nagybátyám előtt. Tudod, szegény unokatestvéreimet mily szörnyű csapás érte. Ő engem oly nagyon szeret; gyászában el nem hagyhatom.

TIMÁR. Mondják, hogy gyászol és búsul nagyon. De majd az özvegy gyászév letel, s akad neki vigasztalója. S a hol két embernek öröme van, ott a harmadiké az irigység. Jőjj velem nagybátyádhoz.

ATHÁLIA. Nem! Nem mehetek.

TIMÁR. Akkor más okod van az ittmaradásra?

ATHÁLIA (félre). Ha a gondolatot meg lehetne látni! (Fenn.) Igaz. Nem titkolom. Én is férjhez megyek. Már el vagyok jegyezve. Timea öcsém olyan kegyes volt, hogy gazdagnászajándékot adott.

TIMÁR. Ah! Tehát ez tart vissza? Jegyessed derék, szeretni való legény?

ATHÁLIA. Egészen hozzám illő. Tehető, jómódú férfi, a város kamarása, nemzetes úr, a czime: nemzetes asszony-nak fognak híni engem.

TIMÁR. Mi a neve?

ATHÁLIA. Fabula János.

TIMÁR (félre, megriadtan). Az én öreg kormányosom! A kinek hét gyermeke van! (Athálához.) Te választottad őt? vagy anyád, unokatestvéred beszéltek rá, hogy menj nőül hozzá?

ATHÁLIA. Bizonyynyal én választottam őt magamnak.

TIMÁR. És szereted?

ATHÁLIA. Imádom!

TIMÁR (hosszasan, merően reá néz). Jól van. Én megyek a hájómhoz vissza. Egy óra mulva indulok lefelé, hazámba. Egy óráig még meggondolhatod, s ha jössz: szívesen látlak. Ölelő karok, fény, pompa vár reád. Úrnő lész palotádban s boldogságot találsz és hozasz. Ha nem jössz el, ha ez órát el hagyod veszni: elmondom nagybátyádnak otthon, hogy láttalak, bizony mondom, hogy «láttalak.» (Elbiczeg a háttéri ajtóig, ott megáll s még egyszer mondja.) «Láttalak!» (Kimegy.)

ATHÁLIA (koblére üt öklével). Ezt is láttad-e itt? Hát még egy óra van a meggondolásra? Hogy csábit a sors! mint egy bizelkedő szerelmes. Kerítő inkább! Engem csábit, hogy a másikat odaadhassa másnak! Egyszerre megnyilna a mennyország itt e házban: csak az kellene, hogy én menjek el innen. Nem megyek! Nem! és a te boldogtalanságodat semmi kincsek árán sem hagyom megvásárolni tőlem! Nem alkuszunk. (Széttépi a levelet.) Én itt maradok!

II. JELENÉS.

Timea, Kadisa jönnek együtt.

TIMEA (gyászruhában, fekete csipke főkötővel).

KADISA (kezében rózsacsokorral). Szabad utolsónak lennem, a kik boldog névnapot kívánni jöttek mai nap?

TIMEA (elveszi a csokrot.) Boldog névnapot! Ez is milyen gúny a sorstól. Tudja ön, hogy micsoda emlékek esik össze ez a nap?

KADISA. Tudom. Épen ezen a napon temettük a mi kedvesünket, Mihályt.

TIMEA. Én meg ő neki vettem egy koszorút ma este a sírkövére.

KADISA. Látszik a szeméin.

TIMEA. De vajjon csalógván ő nyugszik-e ott a sírkő alatt?

KADISA. Bizonyynyal ő volt. Mikor a tavaszi jégtorlás között Siófoknál meglelték a holt testet a halászok, én magam ott voltam. Emberi vonások nem voltak rajta felismerhetők többé; de az öltönyeit mégismerte mindenki, zsebében volt a tárczája, az egymáshoz tapadt bankjegyekkel, a tárcza tábláján a címere volt zománczozva és a vállán volt a szíjnál fogva a lőfegyvere, a minek az agyába ezüst lapra volt felvéve a neve, az ujjain a címeres pecsétnyomója és jeggyűrűje, miket önnek elhoztam. A vén Galambos, a halász bizonyította, hogy ez az öltöny volt rajta azon az estén, a mikor eltűnt. Éjjel farkasokra szokott lesni, s véletlenül bukott bele a vékony jéghártyával fedett rianásba.

TIMEA. Szegény jó Mihályom!

KADISA. Mindenki szerette. Mindenki áldja. Csendesen nyugszik. — Hát mi örökké fogjuk-e őt gyászolni?

TIMEA. Mi? Csak én gyászolom.

KADISA. Én jobban.

TIMEA. Legyen türelme. A sebnek hegedni kell. Én nem idő kell rá, hogy hozzászoktassam a szivemet az örömhöz. Előbb álmodnom kell a boldogságról. — És még egy van. — Előbb férjhez kell adnom Atháliát.

KADISA. Atháliát? Úgy! igaz.

TIMEA. Kérője van. Derék, nemes, tehetős ember. És én is szántam neki valamit. Megboldogult Mihályom százezer forintot ígért neki hozományul, ha férjhez megy: az ő kívánatát teljesítem, ha ennyit adok vele férjhez menetelekor.

KADISA. Azt nagyon jól teszi. Ennek örülök.

III. JELENÉS.

Előbbiek. Athália.

ATHÁLIA (bejön az oldalajtón kalapdobozzal a kezében). Ah! Jó estét örnagy úr! Timea, neked küldték ezt a dobozt Budapestről.

TIMEA (elveszi a dobozt, Kadisához). Ezt nem volna szabad önnök megtudni, hogy mi van benne? Ha megigéri, hogy nem nevet ki, megmutatom.

KADISA. Inkább sohase nevetek életemben.

TIMEA (felnyitja a dobozt, kivész belőle egy fehér csipkefőkötőt, az üres dobozt odaadja Atháliának).

KADISA. Ah, be kedves. Egy fehér főkötő. (Elveszi a főkötőt.)

TIMEA. Mondtam, hogy ne nevéssen.

KADISA. Hiszen csak mosolygok. Tehát vége lesz a gyásznak.

TIMEA. Csitt! Erről még ne beszéljünk. Akarja ön, hogy felpróbáljam? (A tükör elé áll, a gyászfőkötőt leteszi a fejről, megcsókolja). Szegény Mihályom!

KADISA (kezében a főkötővel).

TIMEA. Nos, adja ide, hadd tűzöm föl.

KADISA. Nem segíthetnék én?

TIMEA. Ah! Mit ért ön ahhoz. Majd Athália lesz oly jó.

ATHÁLIA (merev tekintettel, gyűlöletet kifejező szemekkel közeledik feléje; reszkető kézzel átveszi a fehér főkötőt Kadisa kezéből, a keresztül tűző boglár tüllel megszurja Timea fejét.)

TIMEA (felkiált). Ah, te ügyetlen!

ATHÁLIA (arcán az elkeseredés, düh, a szégyen vonaglik keresztül, szemei öldöklők, ajkai összeszorítvák).

KADISA (félre). Minő tekintet!

TIMEA (megbánva a szavát, megöleli és megcsókolja Atháliát). Ne hara-

gudjál, kedves Talim: elfeledkeztem magamról. Megbocsátasz úgy-e? Nem haragszol rám.

ATHÁLIA (tettetett alázatossággal). Oh kedves szép Timea, csak te ne neheztelj rám. Nem akartam a kis fejecskéd megszúrni. Oh, be szép vagy ezzel a főkötővel, mint egy tündér. (Kimegy hátul).

IV. JELENÉS.

Ugyanazon személyek, de a felosztás változik. Timea, Kadisa a nagy szobában.

ATHÁLIA (előbb a baloldali előtornácban, majd a rejtek helyen).

TIMEA. Most már eleget látott ön. A mai napra ez elég.

KADISA. Pedig úgy szeretnék nem távozni el kegyed mellől.

TIMEA. Hiszen nem kergetem. (Kezébe veszi a letett gyász főkötőt s ketten arról suttognak.)

ATHÁLIA. Megalázott engem azon ember előtt! Megszidott, mint egy cselédet, s az ő hallatára! — Most édesen suttognak egymással, most váltják az epedő pillantásokat. — Ah, ennek a mérgét még magamba kell szívnom. (Belép a rejtekbe, átkemléli Timea szobájába.) Milyen piros lett már az a fehér arcz!

KADISA. Ön egyedül alszik a szobában?

TIMEA. Mióta özvegy vagyok.

ATHÁLIA. És az előtt is.

KADISA. Hová vezet ez az ajtó ott az alkovenből?

TIMEA. Az egy előszobába.

KADISA. És ez a másik ajtó?

TIMEA. Hisz jól ismeri ön. Ez ruhatár-szobámba vezet s innen a látogató terembe.

KADISA. Hát cselédei hol vannak éjjel?

TIMEA. A nőcselédek a konyha melletti szobában, a férfi cselédek földszint. Két csengetyűszalag van az ágyam mellett, egyik a férfiak, másik a nők szobájába szolgál.

KADISA. Hát itt a mellékszobában senki sem szokott lenni?

TIMEA. De igen. Athália alszik ott. Ejh, de mindent meg akar ön tudni.

KADISA. Be szokta ön zárni ajtajait, mikor aludni megy?

TIMEA. Soha sem. Ki elől zárnám? Minden cselédem hűséges.

KADISA. És nincsen ebbe a szobába valami titkos bejárás?

TIMEA (nevet). Ön az én házamat valami rejtélyes velenűzöi kastélynak nézi.

ATHÁLIA. Hát a te házad ez?

KADISA. De hát tegye meg az én kedvemért, hogy ezen az éjszakán zárja be minden ajtaját, mikor aludni megy.

TIMEA. Jól van. Az ön kedveért megteszem.

ATHÁLIA. Csak zárd be jól.

KADISA (megfogja a kezét Timeának gyöngéden). Szokott ön imádkozni, kedvesem?

TIMEA. Soha.

KADISA. Hogyan? Soha?

TIMEA. Az az Isten, a kiben én hiszek, mindig velünk van és ébren.

ATHÁLIA. De hát ha ma alszik?

KADISA. Bocsásson meg, kedves Timea: a nőt nem ékesíti a philosophia. Mienk a skepsis, a nőké a piétás. Imádkozzék ön ezen az éjszakán.

TIMEA. Tudja ön, hogy én mohamedán nő voltam, a kit nem tanítanak imádkozni?

KADISA. De most már keresztényen nő kegyed, s a keresztényen imák szépek. Vegye elő az öjjel az imakönyvét.

TIMEA. Jó. Megtanulom a férjhez menendő hölgyek imáját könyv nélkül.

ATHÁLIA. Majd én segítek hozzá!

KADISA. Én pedig az éjjel hozzá csatlakozom az őrzárhoz s reggelig járom a patrolt. Ha lépteket fog ön az ablaka alatt hallani, gondoljon rá, hogy az enyéim is közte vannak. Jó éjt! Isten őrizze önt.

TIMEA (az ajtón kikiált). Lujza. Kérlek világíts le a lépcsőn az őrnagy úrnak!

ATHÁLIA (kijön a rejtékből, felkapja a gyertyáját, egyik kezével eltakarva a világot, útjába áll Kadisának).

KADISA (a baloldali szoba ajtaján kilép, a lépcső felé indul).

ATHÁLIA (odavilágít).

KADISA. Köszönöm, jó Lujza, köszönöm. Fogja jó leánykám. (Egy tallért nyom Athália kezébe).

ATHÁLIA. Csókolom a kezét nagyságos őrnagy úr.

KADISA (megismeri, megijed). Ah! Az Istenért kisasszony! Bocsásson meg, nem ismertem meg a félhomályban.

ATHÁLIA. Nem tesz semmit őrnagy úr!

KADISA. Bocsásson meg vakságomért s adja vissza kérem sértő ajándékomat.

ATHÁLIA (gúnyos bókolással húzódik hátra, eldugva háta megé a kezét). Majd holnap visszaadom, őrnagy úr, addig hadd legyen az enyim: — hiszen megszolgáltam.

KADISA (boszusan lemegy a lépcsőn).

ATHÁLIA (előre jön, a tallért felhajtja a levegőben, s elkapja a kezével). Egy tallért adott ajándékba. No hát én is kaptam nászajándékot. Hahaha! (Elfújja a gyertyát, belép a rejtekbe).

V. JELENÉS.

Timea, Athália.

TIMEA (lelérdépel az imazsámolyra és imádkozik).

ATHÁLIA (kémlelve). Imádkozik! Segítek benne. Ördög, pokoltűz, gyeheña, döghalál, mirigy, tűzvész, orgyilok, mérég, pusztulás, földrengés, nyavalya, rettegés, gyalázat, veszedelem, kárhozat, éjjeli kísértet szálljon le erre a házra, Amen! S te mersz e házban együtt aludni én velem? A ki attól a peréztől kezdve, a mikor a víz kidobott erre a partra, az én balsorsomat hordod magaddal. A te egymást csókoló fekete szemöldökeid öltek meg engem. Elvetted a házamat és elvetted a szeretőmet s azt hiszed, hogy ez feledve van! Hát nem tudod, hogy a nő gyűlölete hűtelen kedveséhez csak a méreggé vált szerelem; de még akkor is szerelem! Minő menyegzői nap volt az az enyém! Hogy számláltam az óraütéseket: hogy visszatér-e? És közbe pörgött az árverező dob. És aztán hosszú évei a kínos tettetésnek, az eltitkolt megaláztatásnak! Egyetlen ember volt a világon, a ki lelkemet szívének egész irtózatával ismerni tudta; a ki segített nekem szerencsétlenné tenni ezt a házat: s az most elmegy a jég alá, itt hagyja a világot. És most hazajön a boldogság ez alá a tető alá s nem marad itt szerencsétlennék senki más, egyedül én! Ah, sok álmatlan éjszakán csepegett teli e keserű pohár. Csak ez utolsó csepp kellett hozzá, hogy kiömljön: ez volt a mai megalázó szó: «te ügyetlen!» (Átkémlel.) Mégis imádkozik? Mégis zörgeted a mennyország ajtaját? Segítek rajtad. Kinyitom. Felmehetsz. (Felnyitja a „Szent Györgygyel“ takart ajtót, az kitérül: belép Timea szobájába.)

TIMEA (felriad az imazsámolyról.) Ki az?

ATHÁLIA. ...n vagyok: az ördög.

TIMEA. Athália! Hogy jössz ide be?

ATHÁLIA. Ledobtam Szent Györgyöt a hátamról s most én kerülök fölül.

TIMEA. Micsoda szó ez? Mi van a kezekben?

ATHÁLIA. Az egyik kezemben tör, a másikban méreg.

TIMEA. Mit akarsz velük?

ATHÁLIA. Téged kérni, hogy válassz közülük.

TIMEA. Az Istenért! Te meg akarsz engemet ölni?

ATHÁLIA. Még csak most tudod?

TIMEA. Athália!

ATHÁLIA. Ne csapj semmi lármát: minden ember alszik a háznál. Cselédeidnek, Zsófi asszonynyal együtt jó punschot készítettem, megfűszerezve mákonnyal: azok fel nem ébrednek ma. Ketten vagyunk csak, a kik élünk. S az egyikünknek meg kell halni.

TIMEA. Athália! Néném! Te csak tréfálsz velem.

ATHÁLIA. Ha van tréfája a megszakadt szívnek, úgy az enyim is az. Megesküdtem, hogy azon a napon, melyen e férfi szerelmét elfogadod, meghalsz. S én hive maradok az eskümnek.

TIMEA. Gondolj Istenre. Athália! néném! Ne vidd a lelkedet kárhozatra.

ATHÁLIA. Már végig éltem a kárhozatot élve! A pokol nekem már csak pihenés! Egy üdvösséget ismerek csak. Téged haldokolva látni.

TIMEA (letérdel előtte). Légy irgalommal. Oh hagyj engem élni.

ATHÁLIA. Élni ugy-e? Mikor már olyan szép az élet? Mikor kezdődnének az örömei? Épen azért halsz meg ma, mert holnap már örömnáp virradna rád. Hasztalan könyörgesz előttem. Az éhes tigris hamarabb könyörülne rajtad, mint én. Csak a halál nemében válogathatsz. Itt e pohárban gyorsan ölő méreg. Itt az öklömben jól kifent tör. Ha félsz a törtől, ürítsd ki a poharat.

TIMEA. Fngedj Istenhez imádkoznom elébb.

ATHÁLIA. Nincs Isten, a ki segíthessen rajtad. A házban zárva minden ajtó. Ha egyet kiáltasz, ez a tör átjárja a szivedet.

VI. JELENÉS.

Előbbik, Timár.

TIMÁR (sietve jön fel a lépcsőn; a nyitva talált rejtékbe belép).

ATHÁLIA. Válassz! A méreg és a tör között. Ne félj: az meg van élesítve, nem fáj.

TIMEA (kétségbeesetten felugrik, az ablakhoz fut, azt kitöri). Segítség!
Barátom! Megölnék!

ATHÁLIA. Ah, hát a tört választod? (Utána rohan.)

TIMÁR (belép a rejtekből, megkapja Athália kezét, kicsavarja belőle a tört).

ATHÁLIA (rámereszi szemeit). Ah! Timár! A rém!

TIMÁR (odahurcolja az asztalhoz s a mérgegpohárra mutat).

ATHÁLIA. Ah! Hideg kísértet! Ne hurczolj! Megyek magamtól! (Künn lárma hangzik, az ablakot bezúzzák.)

ATHÁLIA (megissza a mérget).

TIMÁR (eltűnik a rejteken át, behúzza maga után a Szent György képet, elfut a lépcsőn keresztül).

VII. JELENÉS.

Athália, Timea, Kadisa.

KADISA (az ablakon át bengrik, a karjába omló Timeát alétan hozza előre).
Mi az? Kit ölnek?

ATHÁLIA (a földön vonaglik). Engem, őrnagy úr. — Én vagyok a megölt. Nászajándéku adom — ti nektek — haláloamat. Ne szorítsd a kezemet kísértet! — Megyek magamtól — hová hívogatsz. (Meghal.)

KERESD A SZIVED

DRÁMÁ NÉGY FELVONÁSBAN

Személyek:

Özvegy gróf BARANGHYNÉ.
RICHARD, fia, huszárkapitány.
BÁRÓ PLANKENHORST ALFONZINE.
ALICE, leánya.
LIEDENWALL EDITH, unokahuga.
PALVICZ HUGÓ, őrnagy.
RÉVY, tanácsos.
MAUZMAN ADOLF, aulista hadnagy.
PÁL, RICHARD szolgálatában, öreg huszár.
GÁBOR, fiatal huszár.
JEAN, komornyik Plankenhorstéknál.
JUNGFERNERANZ.
GELDKATZ.
DONNERKEIL.
SCHORINKA JAROSZLÁV, zongoraművész.
FUTÁR.
VÉN HUSZÁR.
UJONCZ HONVÉD.
UTÁSZ.
VERES SIPKÁS.
PALÓCZ NEMZETŐR.

Ápolónők, sebesülthordók, sebészek, huszárok, honvédek, nemzetőrök, aulisták.

Színhely: Bécs és a királyerdő.
Idő: 1848—49.

ELSŐ FELVONÁS.

(Elegáns bútorzatú elfogadó-terem: középen szárnyajtóval, melyen belül zongora látszik; jobbról felnyitható íróasztalka.)

I. JELENÉS.

Jean. Mauzman.

(A terem egészen üres; az oldal-szárnyajtót kitarja Jean).

JEAN. (Bejön, széjjel néz, aztán megint kimegy, pár perc múlva.)

JEAN. (Az ajtóból hangosan.) Doktor Mauzman Fridrik!

MAUZMAN. (1848-iki aulista jelmezben, karján karkötővel, derekán aranyveres-fekete övvel, egyenes karddal, strucc tollas kalabriával; kezében bokréta.) A kinek neve policzajwidrig.

JEAN. Itt van az az úr, a ki kadenceziakkal fizet.

MAUZMAN. És nem kér mást, mint vizet. (Nevet.) Hát az úrhölgyek hová lettek?

JEAN. Most csinálják a toilettet.

MAUZMAN. Úgy látszik, hogy ön engem visszarimez.

JEAN. Nekem is csak olyan kín ez! (Kimegy, a szárnyajtót becsukja.)

MAUZMAN. (Nevet.)

II. JELENÉS.

Mauzman. Alfonzine. Alice.

MAUZMAN. Ime itt a bájos hölgyek, kiket kell, hogy üdvözöljek. (Alfonzinének kezét csókol, Alicenak átnyújtja a bokrétát.) Mindig én vagyok az első: — bárba nem is a belső. De ez is csak mind arra mutat, hogy az én szívem járja be leg hamarabb az utat. Csokrom borítékja egy költemény, melylyel szívem királynéját üdvözöltem én.

ALICE. Nagyon köszönöm, kedves Mauzman; ön mindig olympi kedélyben van.

MAUZMAN. Ez nekem már rossz szokásom. Szívesen ott hagynám máson; mondjak bármily okosakat, a rim mindig a számba akad. Azért azt hiszik, hogy csak bolondok. Pedig ez nálam rendes dolog. A minap ott a barrikádon — tetszik tudni én a csatát imádom: — kezemben

tartottam a zászlót. Löttek rám: Számláltam: Épen száz volt. Egyszer odacsap egy égő bomba. Hohó uram! ne legyen oly goromba! S a míg ő tüzet okádik: felkapom, elviszem egy kádig. Beledobom, ottan végsőt perczeg: — Lőhet most már másikat a herczeg! Ezt belőlem a kartács sem veri ki; azt kiáltom vissza: Kikeriki! És ha majd a végső pillanat jő, arra is lesz rimem: te szép világ «adjó!»

ALICE. Szerencsés kedély!

MAUZMAN. Ah az én hős múzsám csak akkor van ébren, a mikor itt vagyok az ön közelében. Az egész világon csak kettőt imádom: a szent költészetet és a szabadságot. E kettős oltáron egy fényes láng lobog. E láng az ön szíve, s én ettől gyulladok.

JEAN. (Bejelent.) Schorinka Jaroszláv zongoraművész úr.

SCHORINKA. (Bokrétával a kezében, salon-öltözetben. Alfonzinnak kezét csókol, Alice előtt tétet hajt; mondani akar valamit, de a köhntésen és torokköszörülésen túl nem viszi.)

MAUZMAN. Erre nem tudok kadencziát mondani.

ALICE. (Kirántja a művészt a zavarból.) Igen köszönöm, hogy megemlékezett ön a születésem napjáról. Az ön művészete kárpótlást fog nekem nyújtani azért, hogy a mai Liszt-concerten ott nem lehetek. (Bemutatja a két urat egymásnak.) Doctor Mauzman Frigyes, főhadnagy az aula I. zászlóaljánál. Schorinka Jaroszláv, kitűnő művész.

MAUZMAN. Van szerencsém! Uram. Ön több, mint Liszt!

SCHORINKA. (Arcza gömbölyűre vigyorul.)

MAUZMAN. Ön «naturaliszt».

SCHORINKA. (Arcza hosszúra nyúlik.)

JEAN. (Jelent.) Ő nagysága Jungfernkranz Joachim táborigelmezési főbiztos! — ő méltósága Geldkatz Bruno pénzügyi tanácsos! — Lovag Himmelsteini Donnerkeil Konrad követségi attachée!

JUNGFERNKRANZ. GELDKATZ. DONNERKEIL. (Bejönnek, Alfonzinnak kezét csókolnak, Alicenak átadják a bokrétáikat, egymást sorba üdvözlik, komplementoznak. Mind egyszerre:)

E mai fényes nap nem mulhat el a nélkül,
Legyen ön oly boldog, miut szívem kívánja,
Teljesüljenek legforróbb vágyai.

MAUZMAN. (A férfiak közé vegyül s groteszk mozdulatokkal látszik nekik barrikádi jeleneteket elmesélni; azok szörnyűködnek; mutatja, hogy jön süstörögve a congre-rakéta, hogy csap le, hogy sül el „puff“, azok a füleiket takarják tenyereikkel.)

JEAN. (Jelent.) Ő kegyelmessége, báró Révy Richard, belső titkos tanácsos úr.

RÉVY. (Díszfrakkban, kezében csokorral, Alfonzinnal kezét szorít, Alicehez epedő mosolygással járul, a bokrétát átadja.) Engedje meg szép Isten-nöm, hogy a legforróbb üdvözlét adhassam át ez ünne-pélyes napon. Adja az ég, hogy mind az a jó teljesüljön, a mit én kívánok önnek.

ALICE. Ez igen relativ jó kívánság, kegyelmes uram!

RÉVY. Ön tudja, hogy mi az a jó, a mit én kívánok önnek.

ALICE. (Nagyot sóhajtva.) Tudom. S minden születésnapom arra figyelmeztet, hogy haladok felé a lejtőn. Biz ez szo-morú ünnep, kedves barátom.

RÉVY. Úgy, úgy. Csak mondja: Kedves barátom.

ALICE. (Polytatja.) Ez a születésnap, kivált egy lányra nézve. Egy évvel megint többet számítunk. Gyászünnep ez.

RÉVY. Önön függ, hogy ez ünnepnap mint örömünnep térjen vissza. (Kezét hízeglőn nyújtja felé.)

ALICE. (Fanyar kedvetlenséggel vállat von.) A gyászán bánkódom, hanem az örömétől rettegek.

MAUZMAN. (Odalép Révyhez, hatalmasan tenyerébe csap.) Üdv önnek polgártárs! vagy mit is czinézem? Hisz rég per tu va-gyunk: rég átestünk ezen. Emlékezel-e még ottan künn a téren, hol a magyaroknak azt mondtuk: testvérem! Összecsókolóztunk, összeölelekeztünk: és aztán az ő nó-táikra kezdtünk. Te voltál ott a hős, a legtüzesb szónok! Fülembé cseng most is hangja minden szódnak. Egy mennyország nézett ránk az ablakokból. Egész mennyei kar csupa angyalokból. Nézd, ott hol e három színű zászló lobog. (Alice-re mutat.) Az ott a mi hősnénk! Ah, ha rágondo-lok! Ó a mi Jeanne d'Arcunk, orleansi szüzünk. Koszo-rút fejére csillagokból füzünk! Még most is hordozom itten a kokárdát, melylyel ő szentelte fel az aula-gárdát. Ah, édes barátom, e nap felejthetlen: végig fog kísérni az egész életben.

RÉVY. Csak az a kár, hogy azon dicső nap óta már el-mult egy század.

MAUZMAN. (Elbámulva.) Egy század?

RÉVY. Igen, száz nap.

MAUZMAN. Igaz, hogy e napok év súlyával bírnak; ágyunk, melyben alszunk, beillik egy sirnak. Minden ébredésünk feltámadás képe; s az ítéletnapnak ballagunk elébe. Igaz, hogy azóta már sok megváltozott. De kettő a

régi maradt; ez itt, — (Saját mellére üt) s az ott. (Alicere mutat.)
A többi tán álom; — de ő ideálom, és talán halálom.

ALFOZINE. Leányom! a társaság együtt van: eljátszhatnátok Chopin tanulmányait Schorinka ural.

ALICE. (Kéreti magát.) Óh én csak olyan műkedvelő vagyok.

MIND. Oh művésznő! Művésznő.

SCHORINKA. (Karját siet nyujtani, előbb a balt, aztán a jobbot.)

MAUZMAN. Azt, azt a lengyel szabadságdalt: Nincs még oda Lengyelország.

MIND. (Átmennék a háttéri ajtón, annak betevése után Chopin étudja hangzik zongorázva.)

JEAN. (Bejön, az asztalra tett virágosokrokot mind egy porcellán virágkosárba rakja.) Mennyi hiába való virág! Jobb lett volna, ha az árát küldték volna ide, hogy a mai cukrász-contó kitelne belőle. (Felveszi az oldalasztalról a süteményes tálcát.) Megint csak sütemény és mandulatej, citromviz. Úgy élünk itt mint a mennyországban. (Befal egy süteményt, megköstöl egy pohár citromvizet.) Uraknak való ez! — Az a leány is, de soká késik azzal a theához való rummal. Nem bánom én, igyák meg a nélkül. (Beviszi a tőrembe a süteményes, csészés tálcát.)

Baranghy Richard. Majd: Edith.

RICHARD. (Huszártiszti egyenruhában, bejön, körülnez.) Egy lélek sincs az előszobában, a ki bejelentsen. Ahá! Zongorát gyilkolnak odabenn! Megvárom míg kivégzik. Nem szeretem, ha valami állatot kínoznak előttem. (Kardját leoldja s a szögletbe támasztja.)

EDITH. (Jön futva az oldalajtón: igen egyszerű öltözetben, leeresztett hajfonattal, kezében tálca rhumos palaczkkal.)

RICHARD. (Odangrik hozzá, megcsípi az állát.) Ah, maga kedves kis majmocskám! De régen nem láttam.

EDITH. (Nagyot üt kezére nevetve.) Ahá! Most megkapta ugy-e?

RICHARD. Jaj! üssön rá még egyet! Eszem azt a csillag-szóró két szép szemét.

EDITH. Kacsi! Az nem enivaló. Tetszik theasütemény? Ah! az a bolondos Jean már bevitte a theát, pedig még rum sincs benne.

RICHARD. (Újtát állja.) Csak egy szóra.

EDITH. No hát szaporán.

RICHARD. Én magát imádom. Becsületemre! (Alfozine e perczben kinyitja a középajtót.)

EDITH. Akkor maga pogány! (Elszalad a középajtón.)

RICHARD. Milliom a lelke! A mi kis eszem volt, azt is mind elvette ez a kis portéka. Tartaná meg hát; de fizetne meg érte! Nem adnám ezt a kis czukorbábot egy egész redoutteremért, tele bákirálynékkal. (Zeneszó elhallgat, taps hangzik.) No, hála szent Orpheusnak: ez már kiszenvedett. Most következik egy deklamáció. Mauzman hőskölteményét olvassa fel. Ezen már lehet nevetni. (Indul a középajtó felé.)

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Révy.

RÉVY. (Szembejön Richarddal.) Ah, kedves főhadnagy öcsém uram, druszám uram. Hát ön is megérkezett? Elszalasztott már egy Chopin-etüdet.

RICHARD. Csak hadd szaladjon. Én nem fogom el.

RÉVY. No ne siessen be. Nincs miért. Mauzman próbálja a kezeit elhajigálni, azt állítva, hogy ez deklamáció.

RICHARD. Nem is a vad poéta klapancziáit akarom én hallgatni. Hanem a hölgyeket üdvözölni.

RÉVY. Hát hiszen azzal sincs miért sietni.

RICHARD. Hogy érte ezt kegyelmes urambátyám?

RÉVY. Úgy, hogy a veszedelem mentül később, annál jobb.

RICHARD. S hol itt a veszedelem?

RÉVY. Úgy gondolom, hogy Alice szép szemeiben. Gyilkos szemek! Ha azok megfognak, jobban be vagy ám zárva, mintha a szibériai ólombányákban volnál lánczon.

RICHARD. S az nagy szerencsétlenség volna?

RÉVY. Rád nézve igen. Alice te neked, üröcsém, annyi mint a halál. Méreg. Tüzpokol.

RICHARD. Ugyan mondja meg kegyelmes urambátyám: mi oka van önnek arra, hogy Alicet leszólja előttem? Egy diplomata ingyen nem rágalmaz senkit.

RÉVY. Megmondom őszintén. Azért ijesztgetlek el Alicetől, mert magam akarom őt nőül venni.

RICHARD. Ah! És a bárókisasszony buzdítja önt e szándékában?

RÉVY. Hát kedves öcsém: vannak matematikai kiszámítások, a miknek pontosan be kell következniök. Mi a napfogyatkozás? A hold eltakarja a napot. Bizony nem azért teszi, mintha szerelmes volna bele. Hanem, mert utaik összeesnek.

RICHARD. Ennyire engem is tanítottak az iskolában. Alice hát legyen a nap; kegyelmességed viseli a holdat a fején. De hogy szelik egymást az égi utaik?

RÉVY. Hát én azt is elmondom neked: tudod, csak az irántad való atyafiságos indulatból.

RICHARD. Tudom.

RÉVY. A minek a fenekén azonban ott van a saját egoismusom is.

RICHARD. Így már el is hiszem.

RÉVY. Hát édes öcsém, a mit te ennél a háznál látsz, az mind az úgynevezett aranyozott inség. Minden kölesön van itt kérve: a mire leülsz, a mihez hozzá nyulsz, a mivel az inas megkinál, ital és sütemény; még az inasnak a libériája is.

RICHARD. De hát nagyon jó, hogy vannak, a kik hiteleznek nekik. Jobb, mintha titkos kártyaklubbot tartanának.

RÉVY. Igen. A hitelezők tartják bennök a lelket, mert tudják, hogy van nekik egy roppant nagy örökségük, valami negyed millió.

RICHARD. Csakhogy a hagyományozó még él.

RÉVY. Dehogyan él. Régen meghalt. Hanem hagyott maga után egy végrendeletet, a mely rosszabb egy eleven nagybátyánál. Az örökölt nagy pénzt csak akkor kapják meg, ha Alice rangjához illően férjhez megy: vagy mágnáshoz, vagy főhivatalnokhoz, vagy magasabb rangú tiszthez, vagy nemes földesúrhoz. Egy egész schematizmus van ott, a miben válogathat.

RICHARD. És Alice ez egész schematizmusból mégis kegyelmes urambátyámat kénytelen választani?

RÉVY. Még most nem. Még most próbálgatja, hogy hátha más kulcs is akad, a mi ez elátkozott vexirzárt felnyitja. De majd lassankint rájön, hogy nincs annak más útja. Ő maga reménykedik még valami után; de abból semmi sem lesz. Ezért elutasít sok szerencsét a mi felé közeledik; s ha ő maga el nem utasítja; ha néhanapján akad egy makacs udvarló, a kinek komoly szándékai vannak, egyszer csak a fiatal épouseur megfordul a sarkán: elmarad, nem jön többé a házhoz. Senki sem tudja, miért?

RICHARD. Még kegyelmes urambátyám sem? Mondja meg őszintén.

RÉVY. Nem vagyok én alkotmányos miniszter, hogy minden interpellációra feleljek. Te a makacsabbak közé tartozol.

RICHARD. No én miattam ne fájjon önnek a szíve.

RÉVY. Az én szívem nem szokott fájni, annak más dolga van. LN az eszemmel érzek. Elnéztem a minapi Annabálban önöket, ön Alice-szal tánczolt. Mi oka volt önnek Alice legyezőjével a tánczosnéját hüselni?

RICHARD. Az, hogy melege volt neki.

RÉVY. S ön még melegebbé tette.

RICHARD. No hát én az őszinteségért hasonló pénzzel fizetek. Parolámra mondom, hogy én a bárókisasszonyt elvenni nem akarom, ha mindjárt Rothschildot örökölné is az esküvőjénél.

RÉVY. Egyébre pedig nem gondolhat ön nála. A bárókisasszony «most» (Hangnyomattal.) nagyon szigorú. «A gyiktól is fél».

RICHARD. A példabeszédet egészítem ki magam. No hát én a «kigyó» vagyok. De nem az ő kigyója. Megmondom őszintén. LN ebbe a kis vad teremtésbe vagyok szerelmes, a ki itt lőt-fut a háznál; ebbe a hamupipőkébe.

RÉVY. (Felkaczag.) Hahaha! Abba a kis leányba! No azzal czélt érhet. Már úgy gratulálók. Akkor hát jó barátok maradunk egészen. LN En nem leszek önnek az útjában: ön sem az enyimben.

RICHARD. (Magában.) Ez az ember úgy agyongratulál, hogy kezdek félni magamtól, hogy valami nagy főbenjáró bünt követtem el. Hát biz én, kegyelmés urambátyám, a rózsafáról nem a csipkebogyót szedem, hanem a bimbókat.

RÉVY. Vigyázz, hogy meg ne szúrd a kezed! Még pro coronide azt is tudatom veled, hogy a végrendelet szerint, ha Alice valami olyan lépést — ne mondjuk: botlást — találna nyilvánossá tenni, a mi erkölcsi foltot vetne rá, a végrendelet kizárja őt az örökségből s azt egy távoli rokon leányára ruhazza át. Ugyanarra a leányra nézve is áll azonban az utóbbi záradék, s ha az bukik, a gazdag örökség Alfonzinra jut, nem várva Alice menyegzőjét. Itt tehát a csábítás mérge ellen nagyon jó reagens ellenmérgek vannak.

(Középjató megnyilik, zaj.)

RÉVY. No most szünetet tartanak a koncertezők. Beszéljünk a háborúról. Én azt hiszem, hogy ti nektek is be kell avatkozni minél előbb; — mit gondolsz?

RICHARD (Vállat von.) A hová küldenek, oda megyek. (A hölgyek elé siet. Alicenak egy, a gombzsinojában tartott kis csokrot nyújt át.)

ALICE. (A csokrot kébléhez tűzi.)

RICHARD. (Alfonzinnal kezd beszélgetést, majd leül mellé a pamlagra.)

ALICE. (A virágtartóhoz megy, mélézva nézi sorba a csokrokat.) Mennyi virág! Csak azé nincsen itt, a kiét legjobban vártam. Ed-dig legalább a virágok nyelvén mondta el, hogy vagyok rá nézve valami. Most még a virágok is némák.

JEAN. (Jelent.) Gróf Palvicz Hugó őrnagy.

ALICE. (Ijedt örömmel.) Ő eljött. (A Richardtól kapott csokrot lekapja kébléről s oda dobja a többi közé; nyugalmat erőtet.)

V. JELENÉS.

Előbbiek. Palvicz Hugo.

PALVICZ. (Vértés tiszt ruhában, nefelejts csokorral kezében. Alicehez megy, Alfonzinet nem is keresi.) Ma is elhoztam önnek, mint mindig születésnapján nefelejts-csokromat.

ALICE. Anyámat nem üdvözölte ön.

PALVICZ. (Feléje néz.) Ráérek. Most mulattatja más. (Kardját leoldja s Richardé mellé támasztja.)

MAUZMAN. SCHORINKA. (Néma játék.) (Összetűznek, utoljára fogadnak.)

VENDÉGEK. (Egyiket is, másikat is biztatják.)

MIND. (Átmennek a zongora-terembe.)

RÉVY. (Odalép a beszélgető Alice és Hugóhoz.) Mulatságos tréfa lesz ez: Mauzman arra fogadott, hogy ő játszik úgy zongorán, mint Schorinka. Schorinka pedig arra, hogy ő szebben tud deklamálni, mint Mauzman.

VENDÉGEK. (Gratulálnak Schorinkának és Mauzmannak kézszerítésekkel, Schorinka taglejtésekkel mutatja, hogy milyen ostobául hadonázik a deklamáló poéta, Mauzman pedig a zongorajátékot parodiázza.)

PALVICZ. Elhiszem mind a kettőt, s nem teszek ellenfogadást.

RÉVY. (Látja, hogy ő itt most fölösleges, gúnymosolyal visszavonul, magában dörögve «tempí passati», aztán átmege a zongorás terembe.)

ALICE. PALVICZ. (A beszélgetés alatt semmi taglejtéssel nem árulják el, hogy miél beszélnek.)

ALICE. Ön olyan ritkán mutatja magát nálunk.

PALVICZ. Önnek csak egy szót kell irni hozzám, és rögtön itt vagyok. Soha lélekidézés könnyebben nem sikerült még.

ALICE. Óh de hányszor irtam önnek! Egy király nem kap annyi panaszteljes könyörgő levelet, mint ön én tölem.

PALVICZ. De az a szó nem volt bennük: a mi halottat támaszt.

ALICE. Ön kegyetlen hozzám. Édent ígért, de olyan árt követel érte, a mi feltalálhatlan.

PALVICZ. Ha felismerte, hogy rossz szívem van, mért nem gyűlöl meg?

ALICE. (Elfeledkezik magáról s kezeit könyörögve teszi össze.) Óh legyen irántam könyörülettel.

PALVICZ. Vigyázzon! ügyelnek ránk.

ALFONZINE. (Észreveszi leánya zavarát s Richardot felkéri, hogy vezesse át a zongorás terembe.) Nézzük meg, mi bohóság történik odabenn.

RICHARD. (Félszettel a beszélgető párra ügyel, Alfonzinet az ajtón kiveti; de rögtön visszatér.)

ALICE. (Még mindig könyörgésre összetett kezekkel.) Nem tudok az érzelmemen uralkodni. Megőrülök bele.

PALVICZ. S csodálatos, hogy a hol oly nagy bősége van az érzéseknek, hiányzik épen egy: a legvalódiabb.

ALICE. Nem hiányzik; de ellentmond neki egy másik s az hatalmasabb.

PALVICZ. Ezt tagadom én. Minden uralkodó eszméje a lélek világának: — becsület, bosszú, áhítat; maga a szerelem, — csak szolgáltság áll az egyhez képest, a mit ön gyökerestől ki tudott tépni szívéből. Eh, nem! Ez a szív maga. Kitépte azzal együtt.

ALICE. Ön elkárhoztat. Én önhöz, mint egy arkangyalhoz imádkozom. S ön a sarka alá tipor, mint egy ördögöt.

RICHARD. (Odalép hozzájuk.) Bárónő. Nálam felejtette a legyezőjét.

ALICE. Jó kézben van. Legyezővel a kezemben nem tudnék így könyörögni.

RICHARD. Ön kér valamit Palvicztól?

ALICE. A mit ő elég szívtelen tőlem megtagadni. Képzelve ön: én ma minden áron ott akartam lenni Liszt hangversenyén, a mit a márcziusi áldozatok síremlékére adnak. Ő megígérte, hogy páholyt szerez számunkra, s most azt mondja, hogy későn járt, már mind elfogyott.

RICHARD. No ez még olyan halálos baj, a mit meg lehet gyógyítani. Én tudom a módját, hogyan lehet az utolsó perczen is páholyhoz jutni. Ha megbizását átruházza rám a bárónő, én meghozom azt önnek, a mit Palvitz elmulasztott; ha Palvitz beleegyezik.

PALVICZ. (Ironiával.) Óh kérem. Beleegyezem. (Súgva Alicehez.) Ha tudná miről van szó?

ALICE. Hátha tudja?

RICHARD. Látja bárónő. Én már gondoskodtam is. Én kitalálom önnek még a legtitkosabb gondolatját is.

ALICE. (Ijedten takarja el keblét a széttárt legeyzővel.)

RICHARD. (Nevet.) Ne ijedjen meg. Nem vagyok prestigia-
teur. A bárónő mondta az imént: Alice bizonyosan azért
szidja Palvizot, hogy megfélekedezett a páholyjegyről a
mai Liszt-hangversenyre.

PALVICZ. (Magában.) Hogy tud két ember egyszerre egyet
hazudni. Ez már igazi lélekrokonság!

RICHARD. Már el is küldtem bérkocsiért.

ALICE. Elküldött? Kit?

VI. JELENÉS.

Alice. Palvicz. Richard. Majd Edith.

EDITH. (Bejön az oldalajtón.)

RICHARD. Itt jön az én kis postám.

ALICE. (Kerekre felnyitva szemét.) Ezt küldte kociért? A kis
majom!

EDITH. (Nevet. — Richardhoz.) Itt van már.

ALICE. Ez mindig nevet. Csak rá nézzen valaki. Csak
azt kell neki mondani: »ne vess kis majmocsám! no ne-
vess hát!» mindjárt kaczag.

EDITH. (Dacosan el akarja fojtani a nevetést, sirni akar, de megint csak
nevetésre válik az arca.)

ALICE. S milyen szép gyöngysor fogai vannak, mikor
nevet. No ne vess szépen kicsikém!

EDITH. (Hirtelen betakarja a tenyerével a száját és az oldalajtón kifut.)

RICHARD. Tíz percz múlva itt leszek s ha páholyt nem
kapok, elhozom magát Liszt Ferenczet. (Kardot köt.)

VII. JELENÉS.

Alice, Palvicz.

ALICE. (A mint egyedül maradnak, szenvedélyesen ragadja meg Hugo kezét.)
Meddig fogsz még így lassú halállal ölni?

PALVICZ. Én is együtt szenvedek veled: én a te halottad
vagyok. — De nem igaz! Csak az enyim a szenvedés. Az
én könnyeim befelé folynak. Te a tiedet letörülheted egy ken-
dővel. Még annyi sem kell. Eltakarod mosolygással. Nincs
szived.

ALICE. Ne volna bár.

PALVICZ. Nincs. Kiszakították. Edobták. Rátapostál. Azt mondtam: ha az én szívemet birni akarod, találj meg előbb a magadét. Nem tudod hová lett? — Keresd. — Nyomát vesztetted? — Nem igaz! Félsz tőle, hogy eléd jön s helyét vissza követeli.

ALICE. Igaztalan vagy hozzám. Tudod, hogy nem én vagyok a bűnös, — a hibás.

PALVICZ. Maradj az első szónál. Hát ki az? Az anyád?

ALICE. Nem szólhatok.

PALVICZ. Jég volt a szive, akárki az. Ne csodáld, ha közeleben én is megfagyok. Belül égek, kívül fázom, valahányszor rád gondolok. Tele van veled az egész lelkem; és nem tudom mi az: szerelem-e vagy gyűlölet? vagy valami hybridum: a kettő korcs szülötte. Ha tudnád, mint szeretnék szeretni! — Nem lehet. Ha hűtlen lettél volna hozzám: meg tudnám bocsátani; azt mondanám, sok szive volt, sokat szeretett; de te hűtlen lettél önmagadhoz! Nézd ezt az arczképet, a mit te adtál nekem, én most is itt a keblemen viselem. Hát az én képmásom hol van?

ALICE. (Arczát eltakarja, majd összaszedi magát.) De hát igazságosnak tartod-e, hogy egy férfi, egy erős ember, a ki magában állva is minden, így bánjék egy gyöngé nővel, a ki magára hagyva rosszabb a semminél? Hát ha azt mondd, hogy bűnös vagyok: magame-e a bűn?

PALVICZ. Tudom. A nagyobbik osztályrész az enyim. Épen ez az, a mi gyötör. Mikor téged vádollok, saját magamat ítélem el. De én kész vagyok bűnhődni, vezekleni: a mit ifjúi könnyelműségem vétett, helyrehozni férfiúi becsülettel, hűséggel s csak egy szót kívánok érte.

ALICE. (Kétségbeesetten.) Nem tudom azt a szót!

PALVICZ. (Indulatosan.) Nem tudod? Egy nevet mondj csak! Egy embernevet, egy városnak, egy falunak a nevét! A többi az én dolgom lesz! Az sincs? Néma vagy? Nem tudod?

ALICE. Nem tudom.

PALVICZ. Nem hiszem. Egyéb beszélni valóm nincs veled.

ALICE. Már távozol?

PALVICZ. És nagyon bizonytalan útra. A belháború köröskörül kitört. Mindennap várom az indulási parancsot. S ez nehéz harez lesz, ha egyszer megindul, — a hol mind a két fél szentül hiszi, hogy az ő ügye az igazságos. Elkeseredett és vitéz ellenség közé megyek. Bizonytalan, hogy visszatérek-e? Azért lelkem, szerelmem, mindenem,

kinek nevével sóhajtok utolsót: — a míg azt a trombitaszót nem hallod, a mely engem a harcmezőre hív: addig — keresd meg a szivedet.

ALICE. (Magában.) Elhagy. És búcsuzatlanul. Talán a soha viszont nem látásra. Ah, a férfisors még abban is diceőbb, hogy a kinek az élet sok, a halált felkeresheti. Van csatater, vérmező. De ki öl meg engem? Sokszor kísért a gondolat, egy tördőfessel felelni meg erre a szavára «keresd a szivedet!» «Látod! Rátaláltam. Itt volt a szivem.» Nem tudom megtenni. Valami kinzó gondolat visszatart az öngyilkosságtól. Más embernek a halál örök álom, s én azt hiszem, hogy az öngyilkosnak a halál örök ébrenlét. Ah, a napok végéig ébren lenni és gondolkozni azon, a mi megtörtént és a mi megmásíthatatlan. Ez örülésbe visz. Nem ölöm meg magam.

VIII. JELENÉS.

Előbbiek. Alfonzine.

ALFONZINE. (A tereméből nézte őket, előre siet. Alicehez.) Te sírsz?

ALICE. Palvicz azt mondta, hogy a csatába kell mennie: nagy hadjárat lehet belőle, a mibe most indul.

ALFONZINE. Egyebet semmit?

ALICE. Csak azt, a mit tavaly mondott, és harmadéve, és négy év előtt. (Kezeit összekulcsolva, anyja elé akar térdelni.) Anyám.

ALFONZINE. Örült vagy! Az a szó nincs a levegőben! Nálam van. El van temetve. Ha feltámadna: úgy én nekem kellene meghalnom.

PALVICZ. (Kardot kötni ment, előre jön.) Az a szeles huszártiszt elcsesérte a kardomat a magáéval. Ugyan furesa lenne, ha egyszer a jó pajtások saját kardjaikkal vágnák le egymást. (Alfonzinet üdvözli.) Asszonyom.

ALFONZINE. Ön már megy?

PALVICZ. Az éjjel rajtam a körjárat.

ALFONZINE. Jó éjt. (Egy ujját nyújtja neki.)

PALVICZ. (Bókolva el.)

ALFONZINE. (Alicehez.) Törüld meg a szemeidet: siess a terembe, ne vegyék észre távollétedet.

ALICE. Nem tudok e perczen mosolyogni.

ALFONZINE. Kell tudnod. A világ lát.

ALICE. Ő ismét azt kérdezte tőlem, a mire csak te tudsz választ adni.

ALFONZINE. (Indulatosan.) S azt tőlem meg nem hallja.

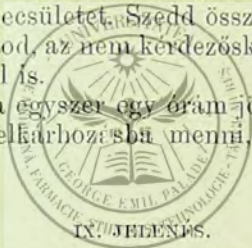
ALICE. Ha leányod boldogsága, üdve kedves előtted.

ALFONZINE. Boldogság, üdv a névtelen emberek számára van föltalálva. A kinek a sors nagy nevet adott: az annak rabja. Szabadítsd meg magadat. Utadban a menekülés. Csak a kezedet kell érte nyújtanod. Mint Tantalus a mesék tavában, úgy ülünk itt, gazdagság, jólét, ragyogás a szájunk széle előtt lebeg s hozzá nem nyúlhatunk.

ALICE. Ő szeret engem. S a mit tőlem követel, ahoz joga van.

ALFONZINE. Olyan joga, mint a tolvajnak a lopott kincséhez. Arról mondjon le! — Nálam hiába kerestek szívet. Annak még annyi hatalma sem volt fölöttem soha, hogy a vért az arczomba kergesse, mert szégyen nem ért soha. És most ismerjem azt meg? Nehéz az inség s a palotákban lakó inség súlyosabb, mint az utczaszegleten álló koldusé: de inkább azt tűröm. Mindig irtóztam attól a gondolattól, hogy valaha foltos ruhát viseljek: de inkább azt, mint foltos becsületet. Szedd össze magad. Az udvari tanácsos jön. Látod, az nem kérdezősködik a szived után: beérné a kezdeddel is.

ALICE. Majd ha egyszer egy órára jön, a mikor gyönyörűségem lesz az elkarhozásba menni, akkor őt választom útítársúl.

Előbbiek, Révy, később Mauzman, Schorinka, Donnerkeil, Geldkatz, Jungfernkranz.

RÉVY. Ah, ez felséges tréfa volt.

ALICE. Igazán az. Én egész a könyvekig kaczagtam rajta.

RÉVY. Nem tudná az ember megmondani, hogy melyik volt a tréfásabb alak, Mauzman-e, mikor zongorázik, vagy Schorinka, mikor deklamál, egymást paródiázva.

ALICE. Kedves egy fiú mind a kettő!

RÉVY. De hová tette ön az armadiát? A mi két vitézünk — elsülyedt?

ALICE. Azokat bizony én birtam futásra. Megigérték, hogy a mai hangversenyre, a hol Liszt zongorázik és Anschütz szaval, nekem páholyt keritenek. Meglássuk, melyik áll szavának.

RÉVY. Ugyan kár a szép fáradságért; mert a mit ön kívánt, az már itt van. Ha kíváncsi lett volna ön azt a csokrot, a mit én adtam át, közelről megtekinteni, megtalálta

volna benne a rózsák között, a mit oly nagyon kívánt, a páholyjegyet.

ALICE. (A csokorból kiveszi a jegyet.) Ah, ez csakugyan kedves meglepetés.

RÉVY. Hát ugy-e, hogy van valaki a világon, a ki önnek a rejtett kívánságait is kitalálja?

ALICE. (Anyjához.) De már most mit tegyünk, ha Baranghy is fog hozni egyet?

ALFONZINE. Arra nem várunk. Ezt fogadjuk el. Ez már megvan. (Sötéten, fenyegető hangnyomattal.) Ha te nem tudtál az egyik úton célhoz jutni, majd odatalálok én a másikon.

ALICE. Anyám! mire gondolsz?

ALFONZINE. Az elkerülhetetlenre. Ha két hajótörött menekül egy szál deszkán, az egyiknek le kell taszítania a másikat. Az életösztön parancsolja ezt.

ALICE. Edith a másik?

ALFONZINE. Vagy te, vagy ő.

ALICE. Ah, anyám, az arcom lángol a szégyentől.

ALFONZINE. Későn lobbant fel. S hát aztán? Én semmit nem teszek. Csupán bizalmamat nyilvánítom. A hogy saját leányom erényében bízni tudtam, úgy bizhatom a rokonéban. A Liederwall vér ugyanazon forrásból ered, a melyből a Plankenhorst. S a hogy megtudta őrizni tisztaságát ez, megőrizheti amaz is. Épen úgy!

ALICE. Kegyetlen tudsz lenni.

ALFONZINE. Kegyetlen az igazság. Egy hüllő, egy kigyó, egy krokodil több irgalmat ismerhet, mint én fajod iránt. Megvetlek és utállak mind, mosolygó bábok. A ki gúnyt űz belőletek, igaza van. Egyébiránt a tűzpróba az aranynak nem árt; s ha nem volt arany, mit érdemelt mást, mint, hogy elégjen? (Fenn.) Megbocsátanak, kedves vendégeink; Lisztet és Anschützöt meghallani olyan rendkívüli eset, a mi még az udvariatlanságot is kimentheti.

MIND. Hiszen mi is mind oda megyünk. (Kihúzzák a jegyeiket a zsebeikből, meg a szinlapokat s ezeket kínálják a két hölgynek.)

ALICE, ALFONZINE. (El.)

MAUZMAN. (Schorinkához.) Hálátlan a világ, kedves barátunk! Hát mi nem zongoráztunk, deklamáltunk? Egy Schorinka után hallgatni Lisztet: olyan, mint färbli után játszani whisztet, s egy Mauzman után hallgatni Anschützöt: olyan, mint fülemüle után tücsök.

JEAN. (Tálczán vízzel tölt poharakat hoz, kínálkozva.)

MAUZMAN. Mit hoz Ganymed e sok pohárral?

JEAN. Mind tele van nektárral.

MAUZMAN. (Egy pohár vizet elvesz.) Igyunk! a sors végzetei ilyenek, lám! vizet iszik a lángész, pezsgőt a reklám.

ALFONZINE, ALICE. (Köpenyékbe burkolva, kalappal fejükön, visszatérnek.)

RÉVY. Az én bérkocsim itt áll rendelkezésükre.

ALFONZINE. Köszönjük. Hisz itt van a terem a közelben.

RÉVY. Akkor szabad a karomat ajánlanom? (Alfonzinehez.)

ALFONZINE. (Elfogadja Révy karját.)

DONNERKEIL, GELDKATZ, JUNGFERNKRANZ. (Egyszerre ajánlkoznak Alicenál.)

ALICE. (Donnerkeil karját fogadja el.)

MAUZMAN. (Sohorinkának nyújtja karját.)

Te értem szenvedsz, én te érted, és
Igy közös sorsunk, a meg nem értetés.

(Mind el.)

De jó, hogy mind elmentek: egészen magam maradtam a háznál. Most danolhatok kedvemre. Ha én gazdag volnék, tartanék nagy szállást; abba senkit sem eresztenék: úgy járnék egyik szobából a másikba. S tele danolnám valamennyit; aztán táncolnék magam magamban. Óh de nagy ostobaság az, mikor két ember tánczol együtt! Ugyan hogy tehetik? Most tanultam épen egy szép nótát. A szomszédéknak van egy magyar dajkájuk, az meg a huszároktól hallotta: «Ég a gunyhó, ropog a nád, Szorítsd hozzád azt a barnát! Mig a barnát szorongatom, azt a szökét elszalasztom!» Most én ezt elpróbálom a zongorán: igaz, hogy csak két ujjal tudom elverni: nem tanultam soha. Ha az Alice néném itthon van, úgy sem szabad a zongorához nyúlnom. No most kedvemre kalapálhatok rajta, míg hazajönnek! nem hallja senki. (Átmege a közéapajtón a terembe, az ajtót nyitva hagyja, úgy, hogy látni lehet az alakját a zongora előtt ülve, félkézzel zongorázik és dalolja hozzá a népdalt.)

XI. JELENÉS.

Edith, Richard.

RICHARD. (Bejő, körülnéz.) Az inas azt mondta, hogy az egész vendégsereg elment már a színházba; de a kisasszony idehaza van, csak jöjjenek be. Ez annyit tesz, hogy Alice bárónőt rám bízták, hogy én kísérem a hangversenybe. A bárónő előre elment. Lám, milyen jó hírben állok! Engem még egyiknek sem néznek. De hát hol van? odabenn kalapál valaki a zongorán. Ah, ez az én kis vad rózsám. Vajjon, hol vette azt a huszárnótát, a mit dalol? (Tapsol.) Éljen! Nagyon szép.

EDITH. (Meglépetve felugrik, kijön az ajtón.) Jaj, de megijedtem! Azt hittem, valami tolvaj.

RICHARD. Még nem vagyok az, de könnyen az lehetek. Egyedül van kis galambom?

EDITH. Különben nem mernék a zongorához nyúlni. Hát minek jött vissza?

RICHARD. A páholyjegyet hoztam. Az inas azt mondta odakünn, mikor beeresztett, hogy csak jöjjenek be; a kisasszony idebenn van.

EDITH. Hát nagyon jól mondta. Itt vagyok.

RICHARD. (Megdöbbenve.) Kegyed?

EDITH. No igen, Liedenwall Edith kisasszony. Hát az én vagyok.

RICHARD. (Felindulva.) Ön Liedenwall Edith baronesse?

EDITH. (Kaczag.) Hát ön ezt nem tudta? Hát ön engem tán a szobalánynak nézett, ugy-e?

RICHARD. (Zavartan.) Lelkemre. Nem tudok mentséget találni. De hisz ez nem az én hibám. Önt mindig olyan helyzetben láttam, mely rangját meghazudtolta. Hogy lett volna különben bátorságom.

EDITH. Az arcomat megcsipni úgy-e? No hisz azért megkapta a körmére az ütést. Hát egy szobalánynyal szabad úgy bánni? Hát az nem ütheti meg érte a kezét?

RICHARD. A hajam szála az ég felé áll, ha elgondolom, hogy micsoda otrombaságot követtem el ön ellen.

EDITH. Én nem emlékszem rá, hogy megbántott volna.

RICHARD. Milyen nevekkkel szólítottam meg!

EDITH. Hogy majmocskámnak nevezett? Hát hiszen minden ember úgy szólít. Tudom én magam is, hogy csak egy kis majom vagyok.

RICHARD. És még arra kértem, hogy hozzon nekem bérkocsit.

EDITH. Hisz itt vannak a közelben.

RICHARD. De most szeretnék valakivel összeveszni, párbajt vívni, s levágtatni ezt a rossz kezemet, a mely önt megbántotta.

EDITH. No azt ugyan meg ne tegye. Az nekem nem kell!

RICHARD. De hát meg tud nekem bocsátani?

EDITH. Nem tudom, miért?

RICHARD. Nyújtsa hát a kezét.

EDITH. (Félénk tartózkodással.) De előbb adja rá a szavát.

RICHARD. Mire adjam a szavamat?

EDITH. Hogy nem csókolja meg a kezemet.

RICHARD. Nem, nem! Még csak meg sem szóritom. Csak úgy tegye rá azt a drága kezét erre az én rossz kezemre, mintha megáldaná. (Odanyújtja a kezét.)

EDITH. Hát miért ne áldanám meg? (Ráteszi a kezét Richardéra.)

RICHARD. Edith kisasszony. Tudja ön, hogy ebben a perczen olyan érzés kísért a szívemben, a mit föl nem fedeztem benne soha.

EDITH. Ugyan mi lehet az?

RICHARD. Nem fogja hinni, ha megmondom. Ez az érzés a gyávaság. Sohasem éreztem ezt se férfival, se hölgygyel szemben, a mit ön előtt érzek. Reszketek, mint egy csintétevő gyermek. A félelmet tanulom megismerni.

EDITH. No lássa ön. Én egészen ellenkezőleg vagyok önnel. Én igazán félek minden embertől a világon. Azt képzelem, hogy a ki csak rám néz, annak mind vétettem valamit, s az meg akar büntetni érte, csak mikor önt látom, akkor érzek valami olyan különös békességet magamban. Azt hiszem, hogy sötét erdőn keresztül el mernék ön után menni s nem félnék semmitől. Az nekem olyan, mint az álom.

RICHARD. (Hirtelen közbevág.) Isten önnel, Edith kisasszony. (Elsiet az oldalajtón.)

EDITH. Még maradhatott volna. Hisz én nem haragudtam rá. — Igaz; neki Alicet kell fölkeresni. (Elgondolkozva.) De hát miért kell neki Alicet keresni? (Danolni kezd halkán.) «Ég a gunyhó, ropog a nád. — Szorítsd hozzád azt a szökét. (Eltakarja arcát szemérmesen.) Így ugyan rossz lesz a vers; de nekem jobban tetszik. (Folytatja bátran, fenhangon.) «Mig a szökét szorongatom, azt a barnát elszalasztom!» (Nevet.) Így van jól ni! «Azt a barnát elszalasztom!» (Meglél egy

főkötöt a kandalló-támlányon.) A nagynéni itt feledte a főkötőjét. (Felpróbálja a fejére a tükör előtt.) Milyen furcsa volna az, ha én asszony volnék? Aztán mit csinálnék én, ha asszony volnék? ha nekem uram volna? Mindennap azt főzném neki, a mit legjobban szeret. Este várnám a kandalló mellett, míg hazajön; aztán egymás mellett ülnénk, olvasnánk egy könyvből, ennénk egy tányérról, innánk egy pohárból, s úgy hívnánk egymást, hogy «szivecském!» (Nevet.)

RICHARD. (Visszajön az oldalajtón.)

EDITH. (Felsikolt.) Jaj! Mért jött vissza? Hallgatózott talán? — Jaj! Most én is kezdem érezni, hogy mi az a reszketés. (Eldugja a főkötőt.)

RICHARD. Bocsásson meg, Edith kisasszony. Nem tudok kimenni a házból. Minden ajtót zárva találok.

EDITH. Bezárva mind?

RICHARD. Igen. Megkísértém az előszobaajtón kimenni, a hol bejöttem. Be van zárva. Aztán a konyha felől próbáltam kimenni, ott sines senki, az ajtó be van zárva.

EDITH. Ah! Az inas bizonyosan elment a koresmába. Így szokott. Mikor az uraság a színházba megy, ő is eltávozik, s csak a színház vége felé kerül haza; addig mulatja magát.

RICHARD. De hisz tudhatta, hogy én itt vagyok, mert ő eresztett be.

EDITH. Bizonyosan azt hitte, hogy ön itt fog maradni, míg ő a színház vége felé visszakertül.

RICHARD. Itt! önnel egyedül!

EDITH. (Naiv tréfásan.) Ne ijedjen meg. Van egy másik kulcs a háznál, a mi az előszobát kinyitja. Mindjárt előhozom. (Félre.) Hogy megijedt a szegény huszárcapitány! Még magamat is megijesztett. (Elsiet jobbra az oldalajtón.)

RICHARD. (Kitörve.) Hisz ez a legalávalóbb ármány! Hát azt hiszik ezek a szent képű démonok, hogy én erre jó leszek? Egy ártatlan gyermeket elveszíteni, a ki nekik útjukban áll? Szegény kicsiny szelíd teremtés! Úgy bízik bennem, mint az Istenében! Az leszek neki! Azt mondták: ez a híres hódító, a ki úgy dül a női erényben, mint az oroslán a szarvasok között! Mi lesz neki e bárány? — No hát ismerjenek meg!

EDITH. (Visszatér.) Itt van a főajtó kulcsa. Mehet ön.

RICHARD. És ha nem megyek?

EDITH. (Ijedten.) Mit mond ön? (Hátravonul.)

RICHARD. (Útját állja.) Edith! Tudja ön, hogy mit gondolok én most?

EDITH. (Fenkölten.) Tudom. Ön azt gondolja magában: Ime itt van egy szegény nyomorult teremtes, a ki úgy hisz bennem, mint az Istenében.

RICHARD. Ne családokozzék a hitében! Vannak, akik szeretnék önt megölni s a halálos mérgek között válogatva, én akadtam a kezükbe. — Kegyed úgy-e bizik bennem?

EDITH. Igen. Ön úgy hasonlít az atyámhoz. Kis gyermek voltam, mikor meghalt.

RICHARD. S szeretné, ha atyja volnék?

EDITH. (Némán int; könyezni kezd.)

RICHARD. Adjon ön nekem írószereket. A bárónőnek irok, néhány rövid sort.

EDITH. (Feltakarja előtte az íróasztal födelét.)

RICHARD. (Leül, ír.)

EDITH. (Magában.) Mit ír most? Ha a homlokára nézek, talán kitalálom. Ott születik a gondolat. Felőlem ír valamit? Hogy ragyog az arcza! A mit ír, azt nem diktálja a harag. Egy pillantást vet felém! Majd összerogytam alatta, oly égető volt. Azt írja-e oda most? Ah, ha tudnám, hogy mit ír most.

RICHARD. (Végzi az írást, a levelet lepecsételi a gyűrűjével, fölkel. Edith elé lép.) Ez a levél Plankenhorst Alfonzine bárónőnek szól. Ön lesz olyan kegyes, hogy nevében által fogja neki adni. — És ha már a szivemben járó gondolatot is meg tudta ön látni, akkor bizonyára azt is el fogja ön tudni olvasni, a mi ebben a levélben írva van.

EDITH. (Tétovázva tekint a levélre és Richard arczára.)

RICHARD. Nézzen ön a szemembe s olvassa el onnan, a mit a levelem tartalmaz.

EDITH. (A szemébe néz vizsgán, némán int, hogy tud mindent s aztán két összekulcsolt kezével eltakarja arcját.)

RICHARD. Olvasott mindent? Igen, e levélben az van írva: «Asszonyom! Én öntől megkérem Liedenwall Edith kisasszony kezét: egy év múlva nagykorú leszek, akkor eljövök érte, s nőmmé teszem. Addig bánjék ön úgy velem, mint az én menyasszonyommal.» — Beleegyezik ön? Adja a levelet? Ön azt mondta: egy sötét erdőn keresztül el merne velem jönni és nem félne; hát egy sötét életem keresztül eljön-e, az én kezemmel a kezében?

EDITH. (Elveszi a levelet, annak a pecsétjét ajkaihoz szorítja, megcsókolva s ismét visszanyújtja Richardnak, kezében tartva.)

RICHARD. (Megcsókolja a kedvese által megcsókolt pecsétet.) Ez volt köztünk az eljegyzési csók. — S most egy évig ne szóljunk

egymásnak arról, a mit egymásról gondolunk. Talán nem is találkozunk addig. Isted veled! Meg ne lássa valaki ezeket a könyveket: ezek már az enyéimnek. Visszajövök érted! még a mennyországból is visszajövök! (El.)

EDITH. (Ott állt a végbeszéd alatt s merően nézett arra a helyére a szőnyegnek, a hol kedvese állt; mikor az eltávozott, látnoki arcczal mutat annak a lábnyoma helyére.) Itt! Itt állt! Ezen a helyen. Itt van a lábnyomának a helye a szőnyegen. Itt. Itt. Itt. (Térdre, majd arcra borúi s azt a helyet, melyre rámutatott, megcsókolja.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(Az első felvonásbeli terem.)

I. JELENÉS.

Alfonzine, Alice, Edith.

ALFONZINE. (Alá s fel jár a színen elején.)

ALICE. (A pamlagra dülve, fejét eltakarja egy sávval.)

EDITH. (A nyitott ablakon néz ki.)

(Künn erős villanás látszik, utána dördülés.)

EDITH. Száznyolez. Präteresillag!

(Künn villanás, dörgés.)

EDITH. Százkilencz. A Glacis-n!

(Künn villanás, dörgés.)

EDITH. Száztíz. Ez a magatsban pukkant el.

ALFONZINE. Száztíz! Ma nem lesz több. Alice, fölkelhetsz. Vége van.

ALICE. (Leveti fejről a burkot, ideges nyugtalansággal.) Minő ostobaság ez!

EDITH. Óh mért nem nézted? Olyan szép látvány ez. Mikor az a tűzsillag végig süg az égen, tüszkölve a szikrákat, s aztán egyszerre szétpattan, mint egy meteor.

ALICE. Eredj! Utállak.

EDITH. Miért?

ALICE. Azért, hogy olyan rinoczerosz idegeid vannak. Nem akarsz félni.

EDITH. Akarnék: de nem tudok.

ALICE. Minő hülye lélek! Neki tetszik az, hogy a bombák hogy hullanak le a városra. Neki nem tesznek kárt.

EDITH. Szívesen odamennék, a hol kárt tesznek, s ápolnám a sebesülteket; ahoz volna kedvem.

ALICE. (Kitekint az ablakon.) Minő szomorú látvány ez! Képtelenség. Bécs város egyetlen lámpa nélkül; egy ablak sem világít. Olyan mint egy nagy katakomba, mint a föld alól kiásott Pompéji. A házunkból mindenki elfutott már, s nekünk itt kell maradnunk.

ALFONZINE. Annak okát jól tudod. — A száztizedik lövés után várhatjuk a látogatónkat.

(Künn csöngetés.)

EDITH. (Menni akar.)

ALFONZINE. Maradjon Liedenwall kisasszony. Ön nem eseléd szolgálatra való. Azt írta gróf Baranghy Richard: bánjék vele úgy, mint az én menyasszonyommal. Alice megteheti, hogy kaput nyitogasson: ő nem jegyese semmi grófnak. Eredj te Alice.

ALICE. Nem én! Nem nyitom ki a kaput, ha mindjárt a Messiást várjuk is. Hogy a sötét folyosón végig menjek. A láz törne ki.

EDITH. Mégis csak én teszem hát. (Kimegy.)

ALICE. (Keserű gúnyval.) Ezt a tervet jól intézted el, anyám. Szalmakoszorút akartál fenni számára, s menyasszonykoszorú lett belőle.

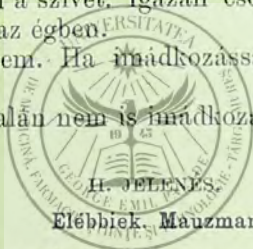
ALFONZINE. Lehet abból még özvegyi fátyol is.

ALICE. Nem hitted, vannak csodák a földön.

ALFONZINE. Úgy-e bár? Férfi, a ki egy ártatlan leány erényét szentségnek tartja. A ki előbb kínálja a kezét, s csak azután kéri a szívet. Igazán csoda. Kár a földnek: jobb helye lesz az égben.

ALICE. Elhiszem. Ha imádkozással meg lehetne ölni valakit.

ALFONZINE. Talán nem is imádkozással.

MAUZMAN. (Belép.) Ah, Edith kisasszony.

ALICE, ALFONZINE. (Egyszerre.)

Hisz ez nem ő.

Nem ezt vártam én.

EDITH. A kapusunk megszökött, a kocsisunk a kórházban, az inasunkat elvitték mozgó nemzetörnek: magunk nyitjuk a kaput.

MAUZMAN. Nem tart már sokáig: ez utolsó éjünk. Sokat tapasztaltunk, ha holnapig élünk. Hasztalan már minden erőfeszítésünk: kemény volt a kenyér; beletört a késünk. Ad vocem kenyér, vacsoráltak önök már?

ALFONZINE. Tegnap igen. Ma már a kenyér is kifogyott a házból. Ma hosszú- napunk volt: igazán egész böjt.

MAUZMAN. Hogyha elfogadják e löporos kézből. Magunknak sincs egyéb, ime itt egy prófont. (Kihúz a köpenye alól egy fekete kenyeret.) Lehet egy pár jó font. Máskor komisz ke-

nyér, de az ostrom alatt: úri lakomához való drága falat. Tudtam, hogy hiányzik e háznál valami; siettem önöket megszabadítani.

ALFONZINE. (Elveszi a kenyeret.) Örök hálára kötelezett le bennünket, édes jó Mauzman. Ön valóban az életünket mentette meg.

ALICE. Ugyan mentse meg, kérem az enyimet is. Hagyja abba most, e rossz órában ezt a versben beszélést. Ez engem megöl. Kösse a rimeit pórázra s ne ereszsze.

MAUZMAN. Nem vagyok oka, drága baroneszsze. Úgy vagyok, mint a ki vízzel lenyelt békát. Hiába borítom gyertyámra a vékát. A versmondó göte itt kuruttyol bennem. Én csak elhallgatnám a rimet; de e' nem.

ALICE. No hát próbáljon rövidebb, egy soros mondásokban választ adni; hisz a bombapukkanás is rettenetes, de még iszonyúbb, mikor azt kell az embernek rettegni, hogy no most itt csattan el a kadenzia.

ALFONZINE. Beszéljünk valósággal prózában. Tehát vége az ellenállás sikerének?

MAUZMAN. Ez az utolsó ének. Most mind elhallgattak az ágyuk. Jön a nagy roham, és azt ki nem álljuk.

ALFONZINE. S nincs út a menekülésre?

MAUZMAN. Van. S epen ez indított az idejövésre. Önökre, hölgyeim, nagy a veszély. Hisz köztudomásu, mindenki arról beszél, hogy önök háznál volt a gyűlpontja a mozgalomnak. Ezt mindenki mondja. Önök szíve mindig mi értünk dobogott: önök hímezték a trikolor-lobogót. Önök buzditottak az ellenállásra: önök hozták ifjú szivünket lázba. Jussunk Golgotánkra inkább valamennyen, de ilyen két nemes lélek ne szenvedjen. — Önöknek innen menekülniök kell. Irataikkal és mindenökkel. A győztesnél nincs irgalom. Azért át kell törni az ostromvonalon.

ALFONZINE. S van erre lehetőség?

MAUZMAN. Csak rám figyelni tessék. Mi még az éj oltalma alatt, áttörjük az ostromvonalat. Tervünk alapja a következő: Itt van a hernalsi mező: mellette fut a mézsáros árok. Ottan fekszenek a huszárok. Vagyis jobban mondva: állnak. Ezek velünk fráterálnak. Vezérök Baranghy Richard. Ez nem fog bennünk tenni kárt. Erre az utunk nyitva lesz. Itt vár az utcán egy kaleszsz: abba önök felülnek hárman, s utánunk vágatnak bátran. A huszárság egyetért velünk: reggelre már a Lajtán átkelünk.

ALFONZINE. (Magszorítja Mauzman kezét.) Ön valóban nagy há-

lára kötelezett le bennünket, barátom. A terv igen jó. Mi ahhoz fogjuk magunkat alkalmazni.

MAUZMAN. Egy fél óra múlva visszatérek. Addig meg-egyeznek a vezérek. A jel az lesz, hogy az ablak alatt valaki nagy danolva végig halad, s e lengyel dalt énekli: «Cservenya csapieska moja kochanyieska!» Ez azt jelenti, hogy készen áll a bricska.

ALFONZINE. Hasznát fogjuk venni a becses ajánlatnak. De most siessen ön. (Félre.) Valakit hallok jönni a lépcsőn. (Edítkez.) Tán nyitva hagytad a kaput.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Révy.

RÉVY. (Napszámosnak álcázva, hátán puttonnyal, a háttal elsiető Mauzmannal összeütközik.)

MAUZMAN. Mennydörgöttét! Nem lát kend az orrától?

RÉVY. (Durván.) No! nézd! Hát az úrnak mért nincs szeme hátul?

MAUZMAN. Hogy jön be ide azzal a puttonnyal?

RÉVY. Hát csak így gyalog.

MAUZMAN. Mit hoz benne?

RÉVY. No mit hát? Granátokat! Krumplit. Kell az vacsorára a nagyságos asszonyoknak.

MAUZMAN. Csak nem tagadja meg magát a bécsi kedély.

RÉVY. Köszönöm, nem kell nekem segély.

MAUZMAN. Ez a ficzkó engem visszaversel: tán ismer valahonnan? S nekem is úgy rémlik, mintha én ennek az ábrázatnak tartoznám egy pofonnal. (El.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Mauzman nélkül.

RÉVY. Majd rám ismert ez a veszett rímtakács. Hát ezt mi hordta itt most?

ALFONZINE. (Nevetve.) A kedves jó barát eljött bennünket megszabadítani az éhhaláltól. Ime nézze ön, milyen szép prófontal ajándékozta meg az egész éhező családot!

RÉVY. Haha! Egy egész katona-kenyér! No hát én is hoztam egy kis hozzávalót. (Leteszi a puttonyt a hátáról.) A burgonya csak felül van; alatta más lappang. Kaphatnék egy kosarat, a mibe a burgonyát lerakjam?

EDITH. Itt az én kötényem.

ALFONZINE. Liedenwall kisasszony, ön elfeledkezik róla, hogy ön Baranghy gróf menyasszonya.

EDITH. Óh a grófsággal összefér a krumpli.

RÉVY. (Edith kötényébe rakja a burgonyát.) Áh! hát az én Richard öcsém ennyire vitte már?

ALFONZINE. Igen. Megkérte levélben Edith kezét.

RÉVY. Akkor jó lesz, ha elébb megvacsorálunk; mert Richard öcsémről épen olyan dolgokat fogok elmondani, a mik képesek egy szerető szívet nagyon elkeseríteni.

EDITH. Ó! az én étvágyamat el nem rontja semmi rossz hír: két napi böjtölés után.

ALICE. Van is ennek szive! Nem érez az egyebet, mint éhséget és álmodást.

EDITH. Bizony az sem volna csoda, ha elaludnám: három éjjel nem feküdtünk le a nagy ágyuzástól.

ALICE. Hát ha éveken át kerülné az alom a szemedet, mint az enyimet.

RÉVY. (Sültet, fehér kenyeret, dobos/sajt, süteményeket, boros és likőr-s palaczkokat szed ki a putnyból, Alicet k adogatva.)

ALICE. (A kezébe adottakat az asztalra rakja.)

EDITH. (Örömet tettetve.) Ah! ezek a pompás dolgok! (Kiszalad a burgonyával, visszajön tányárokkal, ötezerrel, s szívet felteríteni.)

RÉVY. (Alfonzinehez.) Ecsesgett valakit az aulista?

ALFONZINE. Igen. Kétségbe vannak esve.

RÉVY. Még ma vissza kell térnem a táborba és hírt vinnem az itteni helyzetről.

ALFONZINE. Hogy tudott keresztül jönni az ostromvonalon?

RÉVY. Ezzel az álczával könnyű volt, lerchenfeldi kiejtésem segített hozzá. Repülő markotányosnak néztek.

ALFONZINE. De ha felismerik önt?

RÉVY. Akkor föbe lönek. Hát bizony most olyan olesó a halál, mint a mogyoró. S én ismerek úri asszonyokat is, a kik hasonló bátorsággal bírnak.

EDITH. Fel van terítve, tálaltak! Kérem tessék helyet foglalni. Én olyan éhes vagyok, mint egy regement katona.

ALICE. Ez a leány képes egy jó vacsoraért odaadni a földi és égi üdvösségét.

MIND. (Asztalhoz ülnek, falatoznak.)

RÉVY. Holnap minden vonalon döntő roham lesz a külvárosi torlaszok ellen.

ALFONZINE. Ezt már tudják a felkelők is. Mauzman elmondta az imént, hogy az ellenállásban nem bíznak többé.

Felmentő sereg, a mire számítottak, nem érkezik. Ki akar-
nak törni.

RÉVY. Merre ?

ALFONZINE. A hernalsi temető felől. Arra számítanak,
hogy ott egy szakasz huszárság van, melyet a fölkelők már
megnyertek ; ezeknek a kapitánya : Baranghy Richard.

RÉVY. Tudom. Hanem egy körülmény keresztet von a
számításukon. Richard hű az esküjéhez s nem vezeti ka-
tonáit az elpártolásra : általában kárhoztatja az egész fel-
kelést. A huszárság pedig imádja a kapitányát, a ki min-
den viszontagságban közöttük élt, s az utolsó korty pálinká-
ját is megosztotta velük. Ha ez azt mondja a huszárnak
«vágd», akkor Mauzmanékat leapritják, a hogy elébb ösz-
szecsókolgatták. Hanem most érkezett a számukra nagy
segítség.

ALFONZINE. Kicsoda ?

RÉVY. Egy asszony.

ALFONZINE. Egy asszony ?

RÉVY. Egy veszedelmes asszony. Ismerem jól. Richard-
nak az anyja. Az itt van.

ALFONZINE. Hogy tudott az Bécsbe bejutni ? Az ostrom-
záron keresztül.

RÉVY. Épen úgy, a hogy én. Felöltözött zöldségáruló
kofának. Ez a kényes mágnásnő! puttonnyal a hátán,
abban burgonya és hagyma és zsemlye ; útközben pálinká-
tát, zsemlyét árult a bivouac-on : úgy szökött be a városba.
Már kitudtam. Ide szállt a Singerstrassébe 17. szám alatt,
egy zöldségáruló kofa pinczéjébe.

ALFONZINE. Szt. (Figyelmezteti Edithre.)

EDITH. (Mintha nem ügyelne oda.) Kérek abból a gorgonzolából
egy darabkát.

ALICE. Nesze : egyél ! Pákosz gyermek.

ALFONZINE. S mért jött ide ?

RÉVY. Azért, hogy a fiát magával vigye.

ALFONZINE. Hogyan ?

RÉVY. Az egész huszársapatjával együtt. Rá akarja őt
beszélni az elpártolásra.

ALFONZINE. Ha rábeszelné.

RÉVY. Hát csak hadd beszélje rá. Ha szól vele, bizonyo-
san eltántorítja. Ismerni kell ezeknek a fanatikus hősnők-
nek a hatalmát. Az asszonyi könyek a legveszedelmesebb
víz, a mely hadseregünket feltartóztatja.

ALFONZINE. És ha Baranghy rá áll az elpártolásra ?

RÉVY. Az csak neki lesz baj. Közvetlen szomszédságban táboroz Palvicz Hugó őrnagy egy egész vasas ezreddel. Ez már figyelmeztetve van rá, hogy a mint Baranghy svadronja egy gyanus mozdulatot tesz, rögtön fogja őket körül és fegyverezze le.

ALFONZINE. És akkor?

RÉVY. Hát akkor a huszárokat meg fogják tizedelni; Baranghy kapitányt pedig a harcvezető előtt föbe lövik.

ALFONZINE. (Edithre néz, kárörömmel.)

EDITH. (Pohárkáját Alice poharához kocszintja.) Óh milyen pompás ez a chartreuse.

ALICE. Ennek még az sem rontja el az étvágyát, ha arról beszélnek, hogy a vőlegényét föbe lövik.

EDITH. Jobb egy vőlegény meghalva, mint egy élő vőlegény eltemetve.

ALICE. Áh! Ennek az Isten bogárkájának fulánkja van.

EDITH. Igyál te is! Együtt leszünk özvegy mátkák. Elmegyünk apácának mind a ketten. Az apácák jól esznek és isznak.

RÉVY. Mindig ilyen?

ALFONZINE. Főhajlama a restség. Délig tudna aludni, ha föl nem keltenők. Nem érdekli se munka, se tanulmány; szereti a semmittevést. Szenvedélytelen vad állat. Csak enni és aludni a vágya.

RÉVY. Hát csak hadd kövesse hajlamát. Baranghy Richard rá nézve el van veszve. Akár így, akár úgy. Ha az anyja rábeszélheti, hogy a csapatjával pártoljon át: akkor a feljebbvalói öletik meg. Ha pedig az anyjától sem engedi magát rábeszélni, akkor töltve vannak azok a pisztolyok, a melyek az életét kioltják. Saját csapatjában van két ember, a ki őt le fogja löni. Ezt is tudom már.

EDITH. (Hátrarogzik a karszékben.)

ALICE. Nos, kicsikém. Nem vagy már éhes?

EDITH. (Főleszmél, észére tér, hogy a tettetést erőtetnie kell.) Inkább álmos vagyok már. Ez a chartreuse erős!

ALICE. Ilyen majom! Nem hat erre semmi. Még egy ilyen pillanatban is megteszi, hogy nevetni fog, csak azt mondjam neki: «ne vess kis. majmocskám! No ne vess hát!»

EDITH. (Boszúsán, makranczosan ellenkezik, de mégis csak elneveti magát, akkor aztán daczosan felugrik s az ablak előtti karszékhez fut, abba leveti magát, arczát két karja közé eldugva, utoljára alvást tettet.)

RÉVY. (Felkel az asztaltól.) A holnapi roham végzetes lesz. Ezek itt benn estén túl nem tarthatják magukat. Éjjel ki

fognak törni a hernalsi vonalon, a hol Baranghyt tudják. Tehát csak egy nap az élet. Ha Richard beszél az anyjával, akkor holnap este fogva, holnapután halva van. Ha nem beszél vele, vagy ha nem enged neki, akkor holnap este megölve. Sajnálom szegény fiut; de így jár az, a ki a kigyó farkára lép.

ALFONZINE. S azzal vége az egész komédiának.

ALICE. (Révyhez.) Egy szót még, uram; a véletlen műve volt-e az, hogy Baranghy Richard elfogatása Palvicz Hugóra lett bizva?

RÉVY. Ha nem az volt, úgy igen okos ember volt, a ki azt így rendezte.

ALICE. Hátha a kétségbeesett tusában Baranghy Richard öli meg Palvicz Hugót?

RÉVY. A sors titkai kitalálhatlanok. — Én Palvicz Hugót annyi ideig fogom gyászolni, mint ön, bárónő.

ALICE. S még azt mondta nekem: «Keresd a szivedet!» Óh vajha szivet tudnék cserélni ezzel a nyomorult teremtéssel itt, a ki jóllakik és elalszik mámorosan ugyanakkor, a mikor én kétségbe vagyok esve a felelemtől. Oh milyen nyomorult az a nő, a ki szeret!

RÉVY. Nekem most sietve kell még visszatérnem a főhadiszállásra a nyert értesítésekkel.

ALFONZINE. Jó lesz sietni, mert éjjel után új jelszót adnak ki a táborban.

RÉVY. Csakhogy én már azt is megkaptam. «Vasat vassal.»

ALFONZINE. Attól tartok, hogy Mauzman gyanút fogott ön ellen, az álcája daczára.

RÉVY. Magam sem akarom magamat másodszor erre az álöltözetre bízni. Más álcát veszek fel.

ALFONZINE. Jó lesz talán a tábori lelkészé.

RÉVY. Igen. Azt. Van hozzávaló álhaj?

ALFONZINE. Minden elkészítve. Én segítek önnek. Jöjjön velem.

RÉVY, ALFONZINE. (Jobbra el.)

ALICE. Hogy alszik! Tud aludni ilyen rettenetes hír hallatára. Hiszen neki csak tréfa volt az: nem szerelem. Annyiba veszi, mintha egy bábujának a feje tört volna el. A karácsonyest majd hoz helyette másikat! helyében én vagyok kétségbeesve. Minden idegem reszket, és fáj. Két ilyen férfi egymás halálára elküldve. Az egyik szerelmem, a másik bámulatom. Velem mind kettő oly kegyetlenül

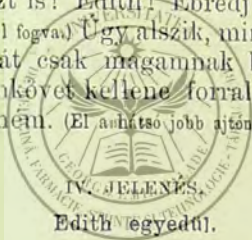
bánt, hogy azt kellene kívánnom, hogy haljanak meg egymás kezétől: és én rettegek miattuk. És én imádkozni nem tudok soha. A mint összeteszem a kezemet, a mint felfobászkodom: eléembe támad egy kicsiny angyalka képe; de nem azé az angyalé, a ki az égbe viszi az imát: ennek nincs szárnya; egy gyermekangyal, a ki a porban fetreng. Ez útját állja imámnak s nem hagyja az ajkamon kijönni. Mikor Istennek azt mondom «atyám!» a szívem elszorúl: hát én hallgatok-e arra, a ki én hozzám könyörög: «anyám»? Egy síró hang bezárja előttem az eget. Ah, ha én nem csókolhatom le azokat a könyveket, a mik engem vádolnak, ki könyörül az én könyveimen?! Rettenetes élet!

ALFONZINE. (A mellékszobából.) Alice!

ALICE. Tetszik?

ALFONZINE. Gyorsan melegíts vizet.

ALICE. Milyen jó satyrái vannak a pokolnak! Én melegítsek vizet az ördögnek, hogy szentté borotválhassa az ábrázatját. Még ezt is! Edith! Ébredj fel! végezd te ezt! (Megrázza Edithet karjánál fogva.) Úgy alszik, mint egy halott: mint egy részeg. — Hát csak magamnak kell kiszolgálnom a jó barátot. Ha kénkövet kellene forralni a számodra: bizony örömet tenném. (El a hátsó jobb ajtón.)

EDITH. (Mikor észreveszi, hogy egyedül maradt, hirtelen felszökik rémlátó tekintettel.) Meg akarják őt ölni! Az én Richardomat! Vesztőhelyre viszik! orgyilkosoknak dobják! Óh mily kegyetlen nők ezek! Elárulják a jó barátokat, a kiket még ma megöleltek, a zászlót, a mit maguk himeztek s azt mondják rá: «komédia volt! Vége van». — Mit tegyek? Elfutok innen! De hová? Világtalan az éjszaka: minden utca sötét. — De ha minden halottja a mai napnak ott kísért is a sötétségben, még is beledobom magamat. És aztán mit teszek? Keresek egy utcát, egy házat, a melyet nem ismerek, egy asszonyt, a kit nem láttam soha. Richardom édes anyját. Odaborulok a lábaihoz. Oh asszonyom, siess: a fiadat megölik, vesztőhely, orgyilkos fegyver várja: szabadítsd meg Richardot! Találj ki számára valami szebb halált!» Reszketsz te nyomorult test? azért velem jössz: olyan vagyok, mint mikor hagymázbeteg voltam. Képes voltam az ágyból kiugrani: ablakon át menekülni, folyamokat át-

úszni, hegyes kavicsokon mezítláb elfutni, erős embereket megtámadni: az iszonyat vakmerővé tesz! Nem ismernek még engemet! Magam sem ismerem magamra.

(Künn hangzik a lengyel felkelődal.)

«Jáczi táczy, jáczi táczy, vojáczi vojáczi!»

Hah! Ez Mauzman jeladása. Isten küldi őt e pillanatban ide! Futok! Futok! (Baloldali ajtón elrohan.)

(Künn folytatják a dalt.)

«Jáczi táczy vojáczi	Ezek a katonák
Klapezy krakoviáczi	Mind krakói fiúk
Cservena csapicska	A veres sipkások
Moja kohanyicska.»	Az én szeretőim.

(Künn Edith sikoltása félbeszakítja a dal ismétlését. Szünet mulva Mauzman kacagása hangzik, ismét szünet multán Manzman kiáltása „Pereant, pereant!” Egy ablakon nagy csörömpöléssel repül be egy kő.)

ALFONZINE. (Jobbról.)

RÉVY. (Tábori papnak álcázva.) (Berohannak az ablaktörés zajára.)

ALICE. (Balról.)

ALICE. Mi volt ez?

RÉVY. Valami utcai suhanéz bezúzta az ablakot. (Künn hangzik újra a lengyel dal távolból.)

ALFONZINE. Nem. Ez Mauzman jeladása. Ő tette volna azt? a mi hős lovagunk.

ALICE. (Észreveszi, hogy Edith eltűnt a karszékéből.) Hát ez hová lett? Nem alszik itt?

ALFONZINE. (Megrettenve.) Ő elszökött!

RÉVY. Akkor elárult bennünket! Én futok. (El.)

(A távolban: Cservena csapicska, moja kohanyicska.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

(Hernalsi temető, háttérben sirkert síremlékekkel, közepén egy nagy kripta bejárata, balról az előtérben tisztí sátor, előtte letűzve a császári lobogó.)

I. JELENÉS.

Gábor. Később Pál.

GÁBOR. (Közhuszár, sötétkék mente és nadrág, fehér csákó, karjára vetve a karabin, a színtér közepén, strázsák módjára fel s alá járkál. Künn a távolban a takarodót fűjják: «tradra, — tradri tradra».)

GÁBOR. (A takarodó hangjára, utána danolja.) «Hadnagy, fő-ő hadnagy!» (Künn trombitaszó: «tradra tradri traa, tradri tradra traa».)

GÁBOR. (Utánozva.) «A-alkapitány — Fő-őkapitány». (Künn trombitaszó: «trarum — trarum».)

GÁBOR. «Major — major.» (Künn: «trara rira ri rira rararaa».)

GÁBOR. «Alezredés — Főezredes». (Künn trombitaszó: «rara, rira, rara».)

GÁBOR. «És a generális». (Künn vegzi a trombitaszó: «rittiri, rattara, rattarum».)

GÁBOR. (Utánozva.) «Mind valamennyinek karikagyűrű az ujjára!» (Hirtelen glédába csapja magát, nagyot kiált.) Megállj! Ki vagy?

PÁL. (Jobbról jön.) Vakuljon meg az a pesztonkára kacsintó varju szemed; nem látod, hogy «én» vagyok?

GÁBOR. (Puskáját neki szegzi.) Mi a jelszó?

PÁL. «Nyergelj, indulj».

GÁBOR. Köszönje, hogy megmondta, mert már elkezdtem lüni.

PÁL. Nem jött még vissza a kapitány?

GÁBOR. A strázsával pedig beszélgetni nem dukál.

PÁL. Hogy beszélgeszen veled a köteles leánya nevednapján! Mikor én ilyen suhancz huszár voltam, mindig azt mondtam magamban, ha a vén káplárommal beszéltem: «karikagyűrű az ujjadra!» tudom, hogy ez a kölyök is azt mondja magában most nekem!

GÁBOR. (Balra fordul rivalva.) Ki vagy? megállj!

II. JELENÉS.

Előbbiek, Palvicz.

PALVICZ. (Bejő balról.) Jó barát.

GÁBOR. Mi a jelszó?

PALVICZ. Vasat vassal.

GÁBOR. Haladhat.

PALVICZ. (A sátorig jön, Pálhoz.) Itt van a kapitány úr?

PÁL. Igen is szolgálatjára, nincs itt.

PALVICZ. Merre van?

PÁL. Igenis szolgálatjára, a körjáratot végzi.

PALVICZ. Ne mondja kend untalan: «igen is, szolgálatjára», hanem csak egyszerűen a kérdésre feleljen. Megértette?

PÁL. Igenis szolgálatjára, megértettem.

PALVICZ. Vacsorált már a legénység?

PÁL. Igenis szolgál . . . (elhallgat) vacsoráltak.

PALVICZ. Mi volt a menüsz?

PÁL. Angyalbakanács, görög olvasóval.

PALVICZ. Mi lehet az, földi nyelven?

PÁL. Megkövetem: disznólab paszulylyal.

PALVICZ. Nincs semmi pánsza a legénységnek?

PÁL. Hogy az ördögbe volna, hisz most kaptak friss szálmát.

PALVICZ. Csak inkább mondja kend úgy, hogy igen is szolgálatjára.

GÁBOR. (Jobbra fordul rivalva.) «Ki vagy? Megállj!»

III. JELENÉS.

Előbbiek, Richard.

RICHARD. (Egyenruhája fölött fehér huszárköpenyeg, a háttérből közelít.) Jó barát.

GÁBOR. Mi a jelszó?

RICHARD. Vasat vassal. Mi ujság előörs?

GÁBOR. A kúrazir-major itt van.

RICHARD. (Palviczot észreveszi, felé siet.) Ah szervusz Hugo.

PALVICZ. (Fagyosan bevárja, nem megy eléje.) Kapitány úr, kérem a kardját.

RICHARD. (Egy pillanatra megdöbben, aztán elmosolyodik.) Ha most csak egy csepp rossz lelkiismeret volna bennem, azt kérdezném: «van önnek ellenem elfogatási parancsa?» — Hanem ezt

jól adtad. A kardjainkat elcseréltük tévedésből a minap Plankenhorstéknál; most azt kéred vissza ugy-e?

PALVICZ. (Elneveti magát.) Kitaláltad. Hát nem szeppentél meg? Szervusz. (Kezet nyújt Richardnak.)

RICHARD. Már régen visszaadhattam volna; de messze járunk egymástól, aztán meg, az igazat megvallva, nekem nagyon megtetszett a kardod; (kihúzza) pompás egy Solingen aczél; aztán olyan jó markolatja van, csupa gyönyörűség vele vágni. (Suhint a karddal a levegőben.)

PALVICZ. Nem is jönnék azt visszakérni; de a tied sokkal többet ér. Főlséges spanyol damaszki aczél. (Kihúzza a kardját.) A kik tudnak arabusul, azt mondják Albohacen neve van benne arany betűkkel. Hol tettél erre szert?

RICHARD. Egy zsidóknál fedeztem fel; negyven aranyat fizettetett érte.

PALVICZ. Még úgysis ajándék volt. Az ember a dereka köré övezheti.

RICHARD. És a mellett olyan éle van, hogy a puskacsövet úgy ketté lehet vele vágni, mint a bodzafa tilinkót.

PALVICZ. Ezt szeretném egyszer megpróbálni.

RICHARD. Hát akkor tartsd meg a tiedért cserébe. Én meg ezt szerettem meg nagyon.

PALVICZ. Tudod, bajtárs, én kissé babonás vagyok. Az a hitem, hogy az embert a saját kardja, ha más kezébe kerül, halálra sebesítheti.

RICHARD. S azt nekem mondod. A régi jó barátoknak. Hát nem minden jóban, rosszban osztoztunk-e eddig? Lehet-e rá valaha eset, hogy mi összevevesszünk? Hiszen ha valamelyikünk egy szép nőnek udvarolt, őszintén megmondta a másiknak: pajtás te e körül ne taposd a földet, mert arra már én vagyok betáblázva.

PALVICZ. Nem is párbajra gondoltam én.

RICHARD. Hát mire? A csataterre tán? Hisz egy zászló alatt harcolunk.

PALVICZ. Jól mondod. Tehát ezek a mi kardjaink nem fogják soha keresztezni egymást? Akkor tartsuk meg hát a cserét.

RICHARD. Hisz az természetes. Holnap találkozunk a Sperlben.

PALVICZ. Már olyan biztosra veszed? Jó éjszakát. (Távozik.)

RICHARD. Jó éjt.

PALVICZ. (Visszatér.) Elfelejtettem veled kezét szorítani. (Kezet szorítanak.) Így! Bajtárs. Jó barát. (Megöleli.) A viszontlátásig.

RICHARD. Most mért szorongatta ez úgy össze-vissza a kezemet? Mindig tele volt rejtélyes furcsaságokkal ez a Palvicz; különben jó fiu.

PÁL. (Meggyújtja a lámpát a sátorban.)

RICHARD. (Bemegy a sátorba.)

PÁL. No, most következik az eksplozió. Most mindjárt repülünk a levegőbe. Hogy hol esünk le? Azt már nem tudom.

RICHARD. (Kijön a sátorból, dühösen, kezében egy veres betűkkel nyomott kiáltvány.) Ki tette ezt az ágyamra?

PÁL. Én biz' azt.

RICHARD. Ez egy kiáltvány a magyar ezredekhez, hogy térjenek haza.

PÁL. Igenis, szolgálatjára.

RICHARD. Hogy került az a kezedbe?

PÁL. Egy aulista tiszt hozta ide.

RICHARD. Aulista tiszt? Hogy jöhetett az ide az előőr-sökön keresztül?

PÁL. Megmondta a tabori jelszót: «vasat vassal».

RICHARD. Az lehetetlen. Én csak ez órában osztottam ki az új jelszót; azóta az Bécset még nem járhatta. Mért nem fogtátok el a lázító?

PÁL. Megtettük. Be is zártuk ide a kriptába.

RICHARD. Helyesen történt. Mért nem értesített engem erről az ór, mikor azt kérdeztem, mi újság?

PÁL. Az őrnagy urat említette előbb, s akkor ott hagyta kapitány úr.

RICHARD. Vezesd elém a kémet!

PÁL. (Karabinját veszi, felnyitja a kriptajtót, s elővezeti Mauzman.)

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Mauzman.

RICHARD. Mauzman! Ön hozta ezt ide! Minő vakmerőség ez itt?

MAUZMAN. Úgy tudom, hogy a tisztok egymást tegezik.

RICHARD. De nem beszélnek egymással rimekben.

MAUZMAN. Nekem sincs hozzá kedvem: de már rá jár a nyelvem.

RICHARD. De itt nem mint tisztársak állunk szemben, hanem mint bíró és vétkes.

MAUZMAN. Az még igen kétes.

RICHARD. Ön mint kém lopózott ide, s lázító kiáltványokat osztott szét a katonáim között.

MAUZMAN. S ez persze a hadirendszabályokba ütközött.

RICHARD. Én önt a fal felé fordítatom, s arra nem tudom majd minő rimet talál?

MAUZMAN. Arra meg épen kész rim a «halál». Hát bizony meghalunk édes barátom. Egyikünk gyalog, a másik lóháton. Egyik azért, mert véreben kevés vas volt; a másik meg, mert nagyon sokat kapott a vashól. Minden valásnak vannak vértanui: hozzájuk jártam erkölcsöt tanulni; a martyrok kapnak a meghaláson; s nekem a népszabadság a hitvallásom.

RICHARD. Jól van. Bolond vagy. Nem lövetlek agyon; hanem bedugatlak Schönbrunnban egy üres majomketreczbe, ott aztán csinálhatsz fintorpopákat, verselhetsz is hozzá, hanem most felelj meg rá: hogyan jutottál az ebben az órában kiadott tábori jelszó tudomására?

MAUZMAN. Mindennek megvan a maga vására. Egy szép leányka, a ki szerelmes, egy katonatiszt, a ki figyelmes. A tábor jó hely a találkozára. Ez itt a legszebb pásztor óra. A szép leányt idáig kísértem. Talán nem éri semmi baj értem.

RICHARD. Ez már hallatlan. Arulás és szerelmeskedés a csataterén! Hol van az a leány?

PÁL. Igenis itt van, szolgálatjára, kapitány úr.

RICHARD. Vezesd elém!

V. JELENÉS.

Előbbiek. Edith.

EDITH. (Kilép a kriptaajtón.)

RICHARD. Edith! — Mi ez? — Pál! — Önts a fejemre egy kancsó vizet! Micsoda rossz álmom van!

EDITH. Én vagyok itt, Richard.

RICHARD. Hát ébren vagyok én most? Mi hoz téged ide? Ebben az órában? Az én Edithemet.

EDITH. Ugy-e? Magad is bámulsz rajta. Nagy rémségnek kellett lenni, a mi egy ilyen éjszakán, egy ilyen kísértetekkel teljes sötétségben egy leányt arra kényszerít, hogy fusson, fusson, míg arra rá nem talál, a ki életénél, üdvösségénél kedvesebb. Ugy-e nem bántod Mauzmant? Ő kísért, ő vezetett idáig.

RICHARD. De hát miért jöttél ide?

EDITH. Meg akarnak ölni! egyetlenem.

RICHARD. Hogy engem meg akarnak ölni? Jól tudom. Csatatéren állok. Minden golyónak, mely a fülembé sipol, az a szándéka, hogy megöljön. Hisz ez nevetni való tréfa volna, az ütközet napján azt tudatni egy katonával, hogy meg akarják ölni. Meg bizony. S ha ma megölnek, holnap nem fogok rajta csodálkozni.

EDITH. Oh nem, nem így. Nem dicső szép halállal. Attól még a menyasszonyod keze se tartson vissza. De rút, szégyenteljes halállal. Hallgasd meg, a mit tudok. Ma éjjel odajött Révy a két nagynénémhez, kémül jött a városba, álruhában. Tőle hallottam meg a ma éjféli után kiadandó jelszót is.

RICHARD. Tehát nem az enyéim árulták el.

EDITH. Mind hárman a te veszedre esküdtek. Elmondták, hogy katonáid fel vannak lázítva az elpártolásra. Pálviz Hugónak van kiadva a rendelet, hogy elfogjon csapatoddal együtt, ha az helyéből kimozdul, s mint árulót azonnal föbe lövessen.

RICHARD. Épen most volt itt nálam. Mint jó barátok váltunk el. Azóta már takarodót fúvatott; vértesei lenyergeltek. És én nem leszek áruló. Ez a halál tehát nem fenyeget.

EDITH. Akkor hátulról kerül a másik. Ha te csapatodat innen el nem viszed, a saját katonáid, a kik erővel haza akarnak törni: azok ölnek meg orgyilkos módra. Ezt is Révy mondta.

RICHARD. Hazudott! Lelkemre mondom. Orgyilkos nem volt a magyar soha. (Pálra mutat.) Nézz ide! Nézz erre a becsületes arcra. Ez őszinte, nyílt tekintet! Hát ilyen az orgyilkosok képe? Nem, nem! A te főurad csalódott. Nem fenyeget engem ilyen halál. — Hát azért futottál ki hozzám? Te, több mint angyal. Bár az lehetnél, hogy most vissza tudnál repülni. Milyen bohóság volt ide jönnöd.

EDITH. Haragszol érte?

RICHARD. Imádlak érte. De vissza hogy kerülsz most? S mi történik veled, ha visszamégy? — Mauzman! Te megnyerted ezt a játszmat. — Én pedig elvesztettem azt. — Most még én neked kell tégedet szépen tisztelettel kérnem, hogy találj kadenciát erre az esetre. Kisérd vissza a menyasszonyomat, a honnan elhoztad.

MAUZMAN. Egész városhosszat.

RICHARD. S miután ezt az esetet minden bizonynyal

megtudják majd az előjáróim: már most engemet fog-
nak hadi törvényszék elé állítani, a miért két elfogott
kémet szabadon bocsátottam. Mert azt nem mondhatom,
hogy a leány szeretőm volt, a ki itt fölkeresett.

EDITH. S miért ne mondhatnád?

RICHARD. Mert azzal meggyaláznám a nevét.

EDITH. Oh én a gyalázatot, melyet a te neved hozna
rám, úgy viselném a fejemen, mint egy koronát!

RICHARD. Arany szív! Hanem már most Mauzman bará-
tom, miután nem vagyok birád, és te nem vagy deliquen-
sem, mondd meg őszintén, ki adta a kezedbe e kiáltványo-
kat, a melyekkel ide jöttél.

MAUZMAN. Vártam, hogy kérdezősködjél. Egy paraszt-
ruhás úriasszony adta nekem, a ki idáig kísért keresztül
a kerteken.

RICHARD. (Pálhoz hevesen.) Láttátok ez asszonyt?

PÁL. El is fogtuk. Itt van az is a kriptában. Az a regula,
hogy a deliquensek egymás után jöjjenek: ne hallja egyik,
mit vallott a másik.

RICHARD. Hozd elém.

PÁL. (A kriptajtón bemegy.)

RICHARD. Végre valahára kezembe került hát az a rej-
télyes némbor, a ki katonáim hűségét megrontja. Meg-
találtam a cselszövény intézőjét. Ezuttal esküszöm...

EDITH. (Eltakarja kezével Richard száját.) Ne mondd tovább, kér-
lek: ne esküdj!

MAUZMAN. Csak engedje őt esküdni, Liedenwall baro-
nesse. Ma olyan nap van, a mikor az esküszegés virtus.
Bocsásson meg érte a Jézus Krisztus!

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Baranghyné grófné.

BARANGHYNÉ. (Kilép a kriptajtón, pórasszonynak öltözve, méltóságteljesen
megáll.)

RICHARD. (Elképedve.) Ki ez a nő? ki ez a golgotai alak?
képmása a keresztfa lábánál leroskadó asszonyoknak; a
fájdalom élő kifejezése. Hát van a világon más, ki így
hasonlít hozzá?

BARANGHYNÉ. Anyád van itt!

RICHARD. (Odarohan hozzá, keblére zárja, zokog.) Anyám! édes
anyám! (Magához térve, az öklébe szorított kiáltványra mutat.) Te vagy
az, a ki így szólsz hozzánk?

BARANGHYNÉ. Esküszöm arra a szeretetre, a mit hozzád éreztem mindig, hogy minden szó igaz.

RICHARD. Ne esküdjél, anyám. Az, hogy te most itt vagy, rettenetesebb bizonyság nekem minden esküvésnél. Mit kívánsz tőlem?

BARANGHYNÉ. Nézd, itt van az, a ki nekem megmondta, hogy mit kívánok én tőled?

RICHARD. Edith! Hát ti már értitek egymást. Meg kell-e tébolyodnom, hogy tudjak veletek én is egyetérteni.

BARANGHYNÉ. Lélekeserelő idők járnak, fiam! Mindnyájan más emberek lettünk. Még a kőnek is szive van most és fáj. Azt akarták, hogy annak, a ki fegyvert hord, ne legyen. Hisz az örök anya, a haza néma, nem kiálthat: fiam segíts! De nem gondoltak arra, hogy minden egyes kardviselőnek van egy édes anyja otthon, és ha kétszáz-ezer anya elkezd jajt kiáltani, azt majd meghallja a nagy gyermek. Mi kiáltottunk. És a fiak meghallották szavunkat. Csak te, csak te egyedül nem hallottál meg minket.

RICHARD. Hallgatlak anyám.

BARANGHYNÉ. Nézd. Itt van egy fiatal leány: gyermek még. Ez meghallja, midőn titkosan elbeszélnek egy pokoli tervet, hogyan veszítsék el kedvesét. Akár tesz, akár nem tesz. Már ki van adva a parancs, hogy elfogják, ha mozdul, és töltve van ellene az orgyilkos fegyvere, ha helytt marad. És a fiatal leány nem gondolkozik, mit tegyen? Nem sir, nem esik kétségbe. Vigságot tettet, bort iszik, ittasságot szinlel, s a mint magára hagyják, neki fut a sötét éjszakának, hogy felkeresse kedvesének anyját; annak lábaihoz veti magát s így szól: asszony! fiadat meg akarják ölni! rettenetes, gyalázatos halállal! siess! keresd fel. Válaszsz számára valami szebb halált.

RICHARD. Oh Edith!

BARANGHYNÉ. Én választottam fiam. Van még mező, hol az ilyen fiak, ha feláldozták magukat, anyjuk nem sir utánuk, csak édes könyeket.

RICHARD. Mit tegyek?

BARANGHYNÉ. Tanuld meg közkatonáidtól. A te általad kiadott jelszón kívül egy másik is van: «Nyergelj, indulj».

RICHARD. Én hűtelen legyek zászlómhöz, mely alá esküdtem? Ki soha egy bajtársnak adott szavamat meg nem szegtem, most törjem meg a hűséget, melylyel a királynak tartozom; ki rendjét mellemre tüzte.

BARANGHYNÉ. Nagy fájdalom, hogy a hűség kétfelé sza-

kadt; de a czimeres rész a hazáé maradt. A haza parancsol.

RICHARD. Nem értem én azt! Mit tudom én, miért keltek fel otthon. «Alkotmány, szabadság» nevek, a miknek viselőjét nem ismerem. Mi ösztönzi a békés polgárnépet, hogy fegyvert fogjon? Nem tudom. Nekem az olyan magas tudomány, a mit nem érek el. Lehet, hogy ők jobban tudják. Lehet, hogy szent hitük, meggyőződésük, a mi harcza vezeti őket. Elhiszem. De hát harcoljanak az igazságuk mellett fegyverrel emberül. Vágjanak bennünket karddal, vagy kaszával, a mi kezünkbe akad; de ne tántorítsák meg a hűséget közöttünk. Én nem értek az államtudományhoz. De egyet tudok, azt, hogy a katonai eskü, hűség, parola szentsége a fundamentuma minden országnak. Ha azt megtörjük, minden utána dül.

BARANGHYNÉ. Elhiheted fiam, hogy a miért annyi százezer szívet meglepett az a láz, melynek gyógyszere «vér», az nem hiu ábránd. Bátyád Ödön, egyik vezéralakja táborunknak. Pedig neki ifju nője van; két szép gyermeke: az egyik most kezd gagyogni. És ő elhagyta őket; s ment oda, a hol nem egy alakban vár rá a halál.

RICHARD. Ő nagyeszű, magas szellemű férfi. Ő tudja mit cselekszik. Nekem nem jutott az eszéből. Én csak egyszerű katona vagyok.

BARANGHYNÉ. Ha mint ellenség jössz hazádba, bátyádat ott fogod találni talán az első ütközetben, veled szemtől-szembe.

RICHARD. Azt megteszem, hogy honfitársaimnak sebeket nem osztok; de a mi sebet ők fognak nekem adni, azt fogadom hallgatag.

BARANGHYNÉ. Éz utolsó szavad?

RICHARD. Nem tudok mást mondani. A hűség ösztön, nem kényszer. A mit királyom, vezérem iránt érzek, olyan, mint az az érzés, a mi apámhoz kötött; a ki ha parancsolt: nem bíraltam, engedelmeskedtem; ha megfenyített: nem panaszkodtam, elviseltem. Nem tehetek másként.

BARANGHYNÉ. Akkor minket egy világ fog egymástól elválasztani. A te világod boldogabb lesz, mint a mienk. Te ott szeretsz, a hol boldogságot, hírt, nevet ígérnek. Az, a mit nekünk ígér a sors, az mind sötét és keserű. Nem kényszeritelek, hogy vedd ki belőle a részed. A hogy te a magasba emelkedni fogsz, úgy sülyedünk mi a mélységbe le. Hűségednek fényes jutalma meglesz. Hogy minket, ha-

zádat, bátyádat, engemet hogyan temet el a balvégzet? azzal ne fájdítsd meg a szived. De egyet mégis ígérj meg fiam. Bátyád, Ödön mindent kockára tett: életét, vagyonát. Ha elbukunk, az az egy vigasztal, hogy a Baranghy czimert, melyet mi porba ejtünk, te újra felemeled, s az ősi birtokot hűségédért mind magad elnyered.

RICHARD. (Zavarodottan.) Anyám!

BARANGHYNÉ. Majd akkor, édes jó fiam, midőn hatalmas úr léssz, midőn boldogságod fényében úszni fogsz: emlékezzél ez órára: anyád könnyörgő szavára! Fiam! bátyád ártatlan két kis gyermekét koldulni ne engedd!

RICHARD. (Arczára teszi kezét, egy zokogó hangot fojt el.) Győztél anyám! Eltaláltad az egyetlen fájó részt szivemben. Hogy én tegyem koldussá bátyám két gyermekét! Nem, arra nem gondoltam én soha, hogy a hűségnek még jutalma is van: — és ilyen jutalma! Törjön hát össze régi jellemem. Válgak hát porrá, s te a ki szültél, alkoss belőlem új embert megint; a ki a múlt órára nem emlékezik. Eskü, kézcsapás, becsületszó legyen füst és pára, forogjanak a csillagok visszafelé: s Baranghy Richard akkor hordozza a fejét legmagasabban, a mikor legjobban szidalmazzák! Pál! Add ki a jelszót: «Nyergelj, indulj.»

PÁL. (Elsiet.)

RICHARD. (Mauzmanhoz.) Ésteg, lázadó, jer ide; csókolj meg: testvérek vagyunk!

MAUZMAN. (Átöleli, összecsókolja.) Nagy szó volt, a mint mondtál, olyan nagy: hogy nem tudok rá rímet mondani. Kigyógyítottál a versmondásból velem. Nem pengetünk több szót, csak kardokat.

RICHARD. (Anyját megöleli.) Győztél, Coriolánnak anyja: de még jobban mint Volumnia, mert a fiadat magaddal viszed.

BARANGHYNÉ. (Edithre mutat.) Hát ez nem érdemel egy csókot tőled? (Óda tolja Edithet Richard karjai közé.)

RICHARD. (Némán magához öleli Edithet, megcsókolja.)

BARANGHYNÉ. Hisz az én leányom ő. Ha az egész világot felkerestem volna, ilyen menyet nem választhattam volna, mint ő. Húzd újjára az én jegygyűrűmet, mit boldogult apádtól kaptam, mint menyasszony. (Átadja gyűrűjét.)

RICHARD. (Edith újjára húzza a gyűrűt.) És most egy kérést te hozzád Mauzman. Te visszatérsz Bécsbe?

MAUZMAN. Hogy ne térnék? Csak nem hagyom el társaim a veszélyben.

RICHARD. Ez a mai nap s tán még a holnapi is a tiétek.

Még ma te úr vagy odabenn s parancsolsz. Midőn arámat visszaviszed a Plankenhorst házhoz: mondd el a két nőnek, hogy mi történt. Ők téged és vezérideket elárulták, jogod volna őket megöletni. Szegezd homlokaiknak a fegyvert és térdre nyomva esküdtessd meg őket, minden földöntúli hatalomra, a melytől félnek, hogy Edithen boszút nem fognak állani. Mondd meg nekik, hogy én visszatérek, ha élek élve, ha meghalok, mint kísértet s boszút állok ez édes gyermek minden könyjeért. — Anyám te velünk jössz.

EDITH. Hát én nem mehetek veled?

RICHARD. Nem, kis madárkám, oda te nem jöhetsz. Szörnyű út az, melyre mi megyünk! egyik halál elől futva, a másikat kergetve, ellenséges nép tartományain át: pihentelenül, harczolva éjjel-nappal, széles folyókon, úttalan bérczeken keresztül. Ezt csak olyan nő szive bírja meg, mint az én anyámé; ki ég a vágytól, hogy lássa a fiát, mikor az túlnyomó ellenséggel harczol. Anyám, e vágyad teljesülni fog.

BARANGHYNÉ. (Magában.) Elborzadok; most sejtem, mit tevék.

EDITH. Óh téged nem fog énni semmi baj. Két nő imája kísér mindenütt, s az betakar köröskörül, hogy fegyver nem fog rajtad. Tüded, miként a legenda mondja: hogy Szent László király feje fölött mindig egy fehér galamb röpködött, midőn ellenséggel csatázott s az védte meg a nyílzápor között: a te fejed fölött kettő fog repkedni.

PÁL. (Visszatér.) Jelentem kapitány uram, mindenki a nyeregben ül.

RICHARD. Egy vezetékemet hozzátok anyámnak.

PÁL. (Baranghynéhez.) Szent asszony, engedd meg, hogy le térdeljek eléd. Sohasem térdepeltem életemben, se ember se szobor előtt. Légy üdvözölve drága asszonyom, hogy megszabadítottál engem attól a szörnyű sorstól, hogy orgyilkossá legyek.

RICHARD. Hogyan? Te képes lettél volna engemet megölni? Öreg szolgám. Legjobbik hívem.

PÁL. Én húztam a fekete golyót, s ha te uram azt mondd utolsó szavadban, hogy «nem», ez a fegyver számodra volt megtöltve. (Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Szintér: a királyerdő. Vén cserfák, felül lombjaikkal egymásba borulva, hátul nyílt vidék, alkonyati éggel, a láthatáron egy égő város, sötét füstbe borítva; a fák alatt sátorok, ereszek ponyvából, nádból, sebesültek számára, egy kétkerekes hordszekér ernyővel, magas rúdon egy fekete zászló.)

I. JELENÉS.

Baranghyné. Ápolónők. Sebesülthordók. Sebészek. Futár.

BARANGHYNÉ. Az ágyudörgés elhallgatott. A nap munkájának vége. A kik aludni mehettek, boldogok. A vérmező nekünk maradt. Mi számláljuk meg a halottakat, mi szedjük fel a sebesülteket. Mások a csatatéren bámulják ezt a népet: én itt a kórágyon dicsőítem azt; milyen némán tűri a nehéz sebeket; egy jajszavát nem hallani. Ez a példa ad nekem is erőt. Nem hallja senki, mit szenvedek, mint rettegek hosszú éjszakákon keresztül!

FUTÁR. (Sietve jó.) A tábori győgyszertár.

BARANGHYNÉ. Megérkezett?

FUTÁR. Ott rekedt az útban; egy gránát mind a két lovunkat megölte.

BARANGHYNÉ. Ki kell fogni az én kocsimból a lovakat és érte küldeni.

FUTÁR. (Elsiet.)

BARANGHYNÉ. Azon a kocsin voltak a sebkötélékek is. (Első ápolónőhöz.) Menjen ön sietve: nyissa fel az uti bőröndömet; hasogassák szét a fehérenemüket mind; mire a sebesülteket hozzák, legyen készen minden.

ÁPOLÓNŐ. (El. Künn a trombiták takarodót fúnak.)

BARANGHYNÉ. Takarodót fúnak. A csapatok pihenőkre térnek. Vajha mienk volna a győzelem. Mi kinzó ez a kétség! Egy helyben várni a hirt. Gyász-e vagy öröm? — Hát hős fiam hol van? Él-e még? Olyan büszke arcczal tudtam mondani: «eredj! hazád oltára az a vérmező: áldozd fel magad!» de a szív azt mondta belül: «óh jöjj vissza épen!» — Vajh ott repked-e feje fölött az a két fehér galamb? az anya és a szerető imáinak megtestesült képe! Megvédik-e őket? — Higyjünk Istenben! — Ki jön oly

vágtatva a Királyerdő felől? — Az ezredorvos: a derék Mauzman. — Ő mindenütt kísérte fiamat. Bizonyosan tud valami hírt Richardom felől.

II. JELENÉS.

Előbbiek, Mauzman.

MAUZMAN. (Porlepte aulista öltözetben, tollas kalabiai kalap a fején, jön sietve.) A sebesülthordók siessenek az erdőbe! Iziben! Duplálépésben, fiuk! Csunya nagy szüret van!

BARANGHYNÉ. Mi hír Mauzman? Vége a csatának?

MAUZMAN. A hol én jártam, ottan vége már.

BARANGHYNÉ. Nem látta ön Richardomat?

MAUZMAN. Még most is látom és látni fogom, a míg csak élek! Ah mért nem lehetett ott ön is, hősöknek anyja, hogy látta volna fiát küzdeni.

BARANGHYNÉ. (Megrettenve.) Én!

MAUZMAN. Az volt a viadal! Az ott a királyerdőben. Ilyet nem látott még a nap! Nem utközet volt ez, de hősi torna tizezer és tizezer férfi között; párbaj gyalog és lóháton, golyóval és szuronyhával, karddal és puskagygyal, kövekkel és pusztakézzel. A rettentő tusa közé recsegve törnek utat a fákon keresztül az ágyugolyók: senki sem törődik velük! az ágyúk keresztüze alatt hárczol minden ember. A ki sebet kap, azt mondja, nem faj még; beköti s újra visszaroohan ellenséget keresni. Örült lesz minden ember.

BARANGHYNÉ. Ez örjögés még a halálra sebesültek ajkain is hangzik.

MAUZMAN. Ah! Az volt a pokol isteneinek való látvány! Amott, a hol a kerek erdő fölött még most is szállong a porfelleg: ott rohant egymásra két egész lovas dandár, egyformán halálra szánt hős mind a kettő. Mikor rohamra fújták a trombitákat, rengett az erdő a robajtól, s az égverő ordítás közé vegyült az aczélok pengése, a mint ezernyi ezer kard elkezd egymással csókolózni.

BARANGHYNÉ. Idáig hangzott e rémes csatazaj!

MAUZMAN. Az édig hangzott asszonyom! És hangzani fog az örökkévalóságig! Két óriás haláltusája volt az; két egyenrangú óriásé: kiknek minden csepp vére egy lélek, minden csapása egy csodatett.

BARANGHYNÉ. Ott volt az én Richardom is?

MAUZMAN. Ő ne lett volna ott? De még a leáldozó nap is őt kívánta meglátni, keresztül süttött a fák alatt; s az

aranyozott porfellek között glóriát támasztott az alakja körül. A merre ő járt, ott a győzelem járt.

BARANGHYNÉ. (Mogdicsőülten.) Oh dicső Richardom!

MAUZMAN. Hatalmas asszony! A hol más gyöngé nőnek a keblében gyáva reszkető szív repes, ott ő egy darab gyémántot visel! Richard járt elől. Mondhatnám egyedül. Mert a mi tért a kard hegye beért: ott nem volt élet. Végre rá talált ő is méltó ellenfelére. Egy vértés-ezred őrnagya jött rá szembe, egy fejjel kimagasló a többi közül. — Ismerték egymást mind a ketten.

BARANGHYNÉ. Ki volt az?

MAUZMAN. Ez Palvics Hugó volt. Az egykor szívéhez nőtt jó barát. És most legelbúsultabb ellene. Ilyen a két villám találkozása két fergeteg öléből.

BARANGHYNÉ. Ön látta őket?

MAUZMAN. Mindenki tért nyitott körülöttük. Azt hívék: istenitélet ez. Végezzék egyedül, senki ne segítsen nekik.

BARANGHYNÉ. Ah! Elfulladás!

MAUZMAN. Mint két sors-lovagja, mint két arkangyal rohantak egymásra fejük fölött villogtatott karddal.

BARANGHYNÉ. Fejem szédül!

MAUZMAN. (Félre.) Olyad már a jég! Meritsek egy pohár vizet? Itt a patak. (Elsiet hátra.)

BARANGHYNÉ. Oh ezt nem bírom el. Leroskadok. Sötétség fogja el a szemem!

MAUZMAN. (Visszatér egy pohár vízzel.)

BARANGHYNÉ. (A pohárhoz nyúl, majd iszonyodva taszítja el.) Hah ez a víz rózsaszín!

MAUZMAN. Ez a patak a csatatéren folyik keresztül. Kitalálod-e asszonyom, miért rózsaszín e patak vize?

BARANGHYNÉ. A fiam vére is közte van-e?

MAUZMAN. Közte van, asszonyom!

BARANGHYNÉ. (Felsikolt, térdre rogy, arcát kezeibe takarja.)

MAUZMAN. Hát neked is csak volt szíved, mint más szegény asszonynak. Hiába! Nem lesz az jéggé, akárhogy fagyasztják!

BARANGHYNÉ. (Főlegyenesedik, büszkén.) Ne sírj szemem! Honáért halt meg!

MAUZMAN. Római mondás! Istenemre! szeretném, hogy ha ilyen anyám volna, s ilyen vég érne!

BARANGHYNÉ. Mondja el, hogyan látta őt elesni?

MAUZMAN. Összezsaptak a hősök. Karjának teljes erejével, szívének teljes haragjával vágott mind a kettő. Egy-

más fejére czélt mind a két kard. Egyik se védett, mind a kettő sújtott. A két csapás egyszerre csattant, mint a találkozó villám, s a két hős egyszerre lefordult a nyeregből.

BARANGHYNÉ. Meghalt-e mind a kettő?

MAUZMAN. Ha csak abba a bűforrásba nem mártották őket az anyjaik, a melybe az Iliás és Niebelungendal hőseit: úgy bizonyára viszik már mind a kettőt a valkűrok.

BARANGHYNÉ. (Felsőhajt.) Az a két fehér galamb nem repkedett hát a feje körül!

MAUZMAN. Továb nem tudom mi történt vele: a dulakodás zürzavara elsodort magával, míg a takarodó fuvásra visszakerültem ide, a táborig kórházhoz.

BARANGHYNÉ. S fiam ott maradt a csatatéren?

MAUZMAN. Győzelmünk helye az a csatatér.

BARANGHYNÉ. De nekem most csak fiam temetője.

MAUZMAN. Biztatnálak, de nem tudlak, asszonyom. A ki ott ez ádáz tusában elbukott, azt akár pánczél, akár édes anyjának inája fedte, holt emberre lett: ha seb nem ölte meg, a lovak taposták össze.

BARANGHYNÉ. Megyek oda! Megyek a vérmezőre. Nekem meg kell a fiamat találnom.

MAUZMAN. Azt hittem eddig, hogy nincsen szived; azt látom most, hogy több van, egynél. Mert látó szemmel és halló fülekkel végig bolyongan a véres theátrumon: két szív kell; — az egyik, a mely szeret és vért hullat, a másik mely gyűlöl és szikrát ad. No hát jöjj velem. Két ápoló jöjjön utánunk.

BARANGHYNÉ. Köszönöm, odatalálok én a két beteghordóval is magamban: nem kell, hogy ön vezessen. Ön táborig orvos: a sebesülteknek van szükségük önre. Maradjon itt. Én magam is rátalálok a fiamra.

MAUZMAN. Csodálatos egy asszony! Látom őt és azt hiszem, hogy csak álmodom.

BARANGHYNÉ. (Jobbra el.)

III. JELENÉS.

Mauzman, Honvédek, Huszárok, Katonák, Betegápolónók.

I. II. KATONA. (Puskákon hoznak sebesült ujoncz honvédet.)

III. IV. KATONA. (Hordágyon hoznak sebesült vén huszárt.)

UJONCZ HONVÉD. (Fiatall ujoncz.) Oh édes anyám, édes anyám, miért szültél engemet?

VÉN HUSZÁR. Ugyan ne kiabálj, mintha a fogadat húznák. Hiszen csak az egyik lábadat lőtték el, még maradt három.

HONVÉD. Jaj, Miska bácsi, sohasem látom én meg többet Kis-Kőröst; ha haza kerül kend, mondja meg a Panninak, hogy férjhez mehet már: de ne ezen a farsangon.

HUSZÁR. Majd ha a Szent-Mihály lovára felülhetek.

UTÁSZ. (Cserepárt hoz a hátán, a sebészhez viszi s ott ledobja.)

UTÁSZ. Itt is van egy maródi cserepár. Megsajnáltam az ebugattát, elhoztam: mind azt mondja, hogy «nem halsz meg!»

CSEREPÁR. Úgy jöttem, mint Krisztus Jeruzsálembe... Szamár-háton.

II. HONVÉD. Jaj! Hadd vigyem vissza! Még kicsufol az átkozott!

VERESSIPKÁS. (Jön sebesen az orvoshoz.) Félre innen, himpellérek: az én sebemet kell legelőbb bekötni; mert én még visszamegyek verekedni.

MAUZMAN. (Mognézi a mellén kapott sebet.) Te fiam nem mégy sehová verekedni, hanem meghalsz szépen: eredj feküdni, véged van.

VERESSIPKÁS. Meghalok-e? Akkor kérek szépen egy szivart. (Rágyújt, odább mégy.) No hát seryus világ. Hanem azért éljen a haza! (El.)

PALÓCZ NEMZETŐR. (Mauzmanhoz furakodik.) Hallja szi! Tilaógus úr. Adjeek nekem ezeert a sustaakeert egy deákliliom flastromot; de nagy darab legyen; mert betegnek viszem.

MAUZMAN. Hát aztán minek az a flastrom?

PALÓCZ. (Egy golyót vesz ki a zsebéből.) Haat laatja ezt a gelóbicsot neé? Haat ez a bolondság itt bemene az oldalamon, emitt meg kijöve ni: haat avvaó a flastromvaó be ragaszszam mind a keet likat: oszteg mingyaa jaó lesz. De jaó lesz az uram!

MAUZMAN. Adta palócza! Mégy mindjárt az ispitályba lefeküdni. Rögton megnézem a sebeidet.

PALÓCZ. Nem neezze bi azt senki tilaogussa. Mer ma estveere gelódeent főztek a menaazsiba; én csak nem lefetyölöm a kentek gyiak levessét, mikor gelódeen van.

MAUZMAN. Vigyétek, fektessétek le.

I. II. BETEGHORDÓ. (A palóczot galléron fogva erővel eltuszkolják.)

PALÓCZ. (Ellenkezve.) De mikor maar itt van a gelóbics a markomba nee! Hiszen csak akkora, mint egy babszem! (Elviszik.)

IV. JELENÉS.

Előbbiek, Pál, Gábor, Richard, Palvicz.

PÁL, GÁBOR. (Richardot hozzák karjaikon emelve.)

PÁL. Félre baka! Nem látod, hogy huszárt hoznak?

GÁBOR. Még pedig pléhgallérost.

PÁL. De még a ki holtan is különb legény, mint ti eleventen!

MAUZMAN. (Ráismer.) Hisz ez Baranghy Richard!

PÁL. A biz ez, feleser uram. Kezestül lábastul. Egy porczikája sem maradt ott. (Ölében tartja Richardot.)

MAUZMAN. Hát nem taposták össze a lovak?

PÁL. Nem ám; mert a mint azt láttam, hogy leesik a nyeregből a kapitányom, utczu, lengortam a lóru, ráfeküdtem, nem taposhatták meg a lovak.

MAUZMAN. Hát kendet nem rugdalták össze?

PÁL. Nem fáj az a huszárnak!

MAUZMAN. Van benne valami élet?

PÁL. Van valami vágás a fejen, de bekötöttük izibe. Azt hiszem, hogy él, mert a sarkantyúját összeveregette, a míg idáig hoztuk.

MAUZMAN. (Richardot ápolja.) Csoda történt vele! Az ellenfél kardja bizonyosan lapján fordult, mikor a csákóján áthatolt, van rajta egy nagy daganat és repedés, de a koponyába nem hatolt a vágás. Ebben még otthon van a lélek. Héj Richard! Ne aludjál! Reggel van. — Anyád hiv! — Nem hallod? — Itt van a kedvesed! — Azt se hallod? — Mi győztünk. Éljen a haza! — Erre már csak fölbred!

RICHARD. (Félbreds, behuny szemmel.) Hopp! Hó! Ki kiált? Mi ez a nagy feketeség itt?

MAUZMAN. Az a nagy feketeség? Az az éjszaka. Nyisd ki a szemedet. Mindjárt nem lesz ott. Nehezen megy ügy-e? Három mázsát nyomnak a szempillák? — No hát látsz már valamit?

RICHARD. (Polyvást félálomban.) Micsoda sok nap van itt?

MAUZMAN. Egy volt csak, az is lement.

RICHARD. No hát temesetek el!

MAUZMAN. Hiszen te élsz.

RICHARD. Nem élek... nincs kardom.

MAUZMAN. (Kezébe adja a maga kardját.) No hát szorítsd a kezedbe: ha ettől ébredsz!

RICHARD. (Felugrik fektéből.) Ah! Mi mélyen aludtam!

MAUZMAN. Szépen aludtál. Meg voltál halva.

RICHARD. Azt álmodtam, hogy nagy ütközet volt.

MAUZMAN. El is estél benne.

RICHÁRD. Mitől?

MAUZMAN. Itt a fejedem a seb.

RICHARD. (Lerántja fejéről a kötést.) Mi ez? Hisz ez csak egy karczolás. Egy ütés daganatja, a milyent tréfából szoktak osztani. Szégyen, gyalázat, hogy mégis elszédített. Ne tegyetek rá köteléket. Hol a süvegem? A süvegem ide! Az betakarja. Kérlek barátim, czimborák. Eltagadjátok, hogy ez a kudarcz ért. Egy pofontól elesni! Egy vessző-csapástól!

MAUZMAN. Olyan jó kardesapás volt biz az barátom, hogy ha két angyal imája élet nem veszi, most ott lovagolsz ösödnél Tuhutumnál a nap mezején.

RICHARD. Csak az anyámnak meg ne mondjátok ezt! Kiégne a szemem, ha ő megtudná. Leesni a lóról és meg nem halni, pfúj! Hol van az anyám?

MAUZMAN. Most az ő munkájának van rendi. Tudod, hogy az ő hős tettei a harc után következnek. A sebesülteket szedi össze a vérmezőn.

RICHARD. És tán engem keres? Ne küldjetelek utána. Hadd legyen egy óráig boldog abban a hitben, hogy fia hős halállal esett el. Elegendő lesz majd a kiábrándulás, ha meglátja, hogy csak kényes volt a kolyók! semmi sírás! Elestél fiacskám? Be kell kötni a szék lábát, ha fáj. Haha! Szép hőstett, mondhatom: kocsmában verekedtem, és ki-dobtak! — Hazahoztam egy kék foltot emlékül. Hát ellenfelemről mit tudsz? Palviczezal mi történt?

MAUZMAN. Én csak elesni láttam, veled ugyanegy pillanathban.

RICHARD. Saját kardjainkkal vágtuk meg egymást. Mondtam neki előre, hogy ne fogja végén a markolatot, mert akkor a mór penge lapjára fordul!

MAUZMAN. Ott hoznak egy fehér ruhást. Talán ő lesz.

RICHARD. Siess! Siess eléje. (Szünetet tart.) Annak adom a legjobb paripám, a ki azzal a hirrel jön elé, hogy Palvicz él.

MAUZMAN. (Visszatér.) No akkor nekem csak fél lovat adj, mert Palvicz él — de haldoklik. Veled kíván beszélni!

RICHARD. Ki őt megöltem! Lelkem édes társát!

V. JELENÉS.

Előbbiek, Két beteghordó, Palvicz.

V. VI. BETEGHORDÓ. (Palviczot hozzák faágakból készített saraglyán.)

RICHARD. (Eléje siet.) Bajtárs!

PALVICZ. Jöjj hozzám közelebb. Akkor félsz-e tőlem, mikor már haldoklom?

MAUZMAN. (Palvicz fejét kendővel körül köti.)

PALVICZ. Köszönöm. — Nem fáj ez. — Jól esik. — Elvissz innen. — (Kezet nyújt Richardnak.) Nyújtsd kezed. Voltunk jó barátok egykor. Ezután még jobbak leszünk. — Rólam semmit többet. — Be van végezve, derék jó csapás volt. — Se balzsam, se «Csaba-ire» fel nem épít engem többé. Elmegyek és magasztalni foglak. — Más fáj nekem, nem ez a seb. Ez csak megöl. Az a másik a sírban sem hagy nyugodnom. — Kérd e jó pajtásokat, hogy hagyjanak magunkra.

RICHARD. (Int.)

MIND. (Hátravonulnak.)

MAUZMAN. Bajtárs, tartsd magad nyugodtan, hogy sebed fel ne törjön. (Hátravonul.)

PALVICZ. Nem vetek neki egy napot, hogy igen nyugodt ember leszek. (Hirtelen megragadja Richard kezét.) Bajtárs, nekem egy gyermekem van, — a kinek holnap már nem lesz apja.

RICHARD. Hol van?

PALVICZ. Mindent elmondok neked. Időm rövid. Hulló vérem mondja, hogy siessünk. Titkomat nem bizhatom másra, mint egy nemes emberre, a ki azt megérti és megőrzi. Ellenfeled voltam. Most már mindenkinek jó barátja vagyok: még a féregnek is. Te élsz, te győztél. Kötelességed ellenfeled véghagyományát elfogadni.

RICHARD. Elfogadom.

PALVICZ. Tudtam azt. Tehát halld meg, a mit reád bizok. Nekem van egy fiam, a kit én sohasem láttam s már nem is fogok látni. Anyja egy előkelő hölgy. Hogy kicsoda? azt meg fogod tudni ez iratokból, miket tárczámban találsz. Egy szép, egy szívtelen hölgy. Fialtal főhadnagy voltam, mikor megismertük egymást. Mind a ketten könnyelműek voltunk. Atyám még élt s nekem megtiltotta a házassági összeköttetést, a mi egy nő önfeledését orvosolta volna. — Mindegy! — Azért még sem kellett volna

neki a szivéből kiszakítani egy darabot s azt kihajítani az utczára. — A leány, ki Isten és a természet előtt nőm volt, elment anyjával utazni, s midőn visszajött, ismét leány volt. — Csak annyit tudtam meg, hogy a veszendő lélek, a kivel a fölösleges lények száma megsaporodott: fiú. — De hogy hová lett? hol dobták el idegen földön? azt nem tudtam meg. Nemsokára meghalt az apám; önálló lettem, és őrnagy. — Istenemre, nőül vettem volna azt a hölgyet, ha meg tudja mondani, hol van a fiam? — Hasztalan könyörgött; szeretett és én is szerettem őt; de kegyetlen voltam hozzá: «találja ön meg gyermekemet!» Mehetett volna nőül máshoz, kérője volt elég: «Én megtiltom neked, hogy férjhez menj!» kinoztam őt. — De nem volt szive, hogy ezt a kint igazán érezte volna. — Találd meg a szived! Találd meg a fiamat! Azt mondta, nem tudja, hová lett. Mert nem kereste. — Mert úgy iparkodott azoknak a piezi gyermeklábaknak a nyomát betakargatni a homokban, hogy vissza ne találjon hozzá sem ő, sem más.

RICHARD. Pihenj meg kissé.

PALVICZ. Most nem érek rá. Majd olvasó lesz az idő nem sokára! — Én mégis rátaláltam. Egyik lábnymocskáját a másik után fedeztem föl. Ett egy keresztelő levelet. Amott egy dajkát. Egy iratot. Egy piezi főkötöcskét: — még utolsó nyomára is ráakadtam. És ennél a nyomnál meg kell állnom és meghalnom.

RICHARD. (Félre.) Hogy zihál a keble. E kemény álarcz alatt mily érző sziv lakik.

PALVICZ. Bajtárs! add kezedet rá, hogy te elmegy odáig, a hová én már el nem jutok.

RICHARD. Lelkemet teszem rá.

PALVICZ. Vedd ki keblemből a tárczámat. — Derék huszárok, nem nyúltak hozzá! — ott megtalálod az iratokat, a mik útba igazitanak. Már odáig jutottam, hogy a lakását tudom a zsibárus nőnek, a kire rá volt bízva a gyermek. Az kiadta egy falusi dajkaasszonynak: tudod, egy angyalcsinálónak, a kinek keresetmódja az, hogy az anyáiktól eldobott gyermekeket szépen visszaadja az égnek, a honnan ide tévedtek. A gyermek rongyos, éhezik és beteg!

RICHARD. Hah! Mint szoritja kezemet.

PALVICZ. Pedig azt mondják, igen szép gyermek. Az anyja szemei! Ah szivem! — Untatlak úgy-e bajtárs?

RICHARD. Istenemre: könyezni tanítasz.

PALVICZ. A gyermek rongyos és éhezik! — És már három éves. A zsidóasszony eselédje irgalomból ad neki fekete kenyeret, eldobott rongyokat, s a dajkanő kegyeléből ad neki helyet a szemetes zugban; mert anyja rég megfélemlített róla. — Bajtárs! A föld alatt is ennek a gyermeknek a sírását fogom hallani.

RICHARD. Nem fog lesírni hozzád! Légy nyugodt.

PALVICZ. Ugy-e bár? Te fölkeresed őt? Pénzemet, mit tárczámban találsz, biztos helyre fogod tenni, hogy a míg felnő s kenyeret tud keresni, meg ne haljon éhen.

RICHARD. Én felkeresem őt és gondom alá veszem.

PALVICZ. Megtalálod irataim közt a felhatalmazást, hogy nevedet viselje. De azt ne tudja meg soha, hogy mily rangban voltam! Szegény katona voltam. Add őt valami becsületes mesterségre, Richard!

RICHARD. Légy nyugodt bajtárs: úgy fogom őt tartani, mintha testvérem gyermeke volna.

PALVICZ. Te megígéred. Meg is tartod. Akkor nekem nincs mit várnom ide által. — Ah, milyen jól esik ez az égés a fejemben.

RICHARD. Hadd ujtsam meg a jeges borítékot rajta.

PALVICZ. Ne üzd el a kint: van annak oly foka, a mikor az már jól esik.

(Künn hangzik a német legionáriusok dala.)

«Was kommt dort von der Höh' (Ismét.)
Was kommt dort von der ledernen Höh'
Sa! Sa! Ledernen Höh'
Was kommt dort von der Höh'!»

Mi jön le ott felül,
Mi jön le ott felül,
Mi jön le ott a bércz fölül,
Sza! Sza! Bércz fölül
Kit hoz ránk ellenül?

NÉMET LEGIONÁRIUSOK. (Végig vonulnak a háttérben marsch-léptekben.)

PALVICZ. Hallod! Ez az én haláldalomban. A Fuchslied! (Hagyományos önkivételben.) «Was kommt dort von der Höh'!» Ah ez csúf dal! Mért nem dalolnak mást?

(A háttérben honvédek örtüzet raknak; éjszaka lesz; a tűz körül táncolni kezdenek, dalolnak.)

Ég a kunyhó, ropog a nád,
Szorítsd hozzád azt a barnát.
Míg a barnát szorongatom,
Azt a szökét elszalasztom.

PALVICZ. (Deliriumban.) Azt, azt! Ez tetszik nekem. (Dalolni akar.) Míg a barnát — szorongatom: — azt a szökét — elszalasztom.

RICHARD. (Félre.) Ah, ezt rettenetes látni! Egy haldokló, a kit az én kezem ölt meg.

PALVICZ. (Megragadja mindkét kezével Richard kezét.) Ahá! Te el akarnál most innen osonni? Nem tetszik a látvány? — Nem úgy bajtárs. — Ha megöltél, nézd végig hogyan halok meg. Tanuld meg, hogyan kell majd neked is, ha így jársz, mint én, vonaglani, torzképeket fintorgatni, halál kisasszonyával kaczerkoldni? Haha!

(Dalolnak.)

Ég a kunyhó, ropog a nád . . .

PALVICZ. (Kezét arczára tapasztja, fájdalommal.) Csak félezipőcske volt a lábán szegénykének.

RICHARD. Ez a gondolat öli meg.

PALVICZ. (Főlemelkedik, Richardot magához vonja.) Hanem — bajtárs — az a titok, a mit neked átadtam, egy nőnek a titka . . . Becsületedre fogadd meg, hogy e nőt el nem árulod soha . . .

RICHARD. Becsületemre fogadom.

PALVICZ. Még fiának sem mondod meg anyja nevét . . . Szívtelen nő . . . de a titkához csak a sírnak van joga, a hová én lemegyek. — Ah — még a barnát . . . szorongatom . . . azt a . . . szökét . . . el . . . (Hátrahanyatlik.)

RICHARD. Mauzman! Siess ide!

MAUZMAN. (Odafut, fülét Palvicz mellére teszi.)

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Baranghyné.

BARANGHYNÉ. (Kétségbeesetten fut a háttérből előre.) Nem lelem a fiamat! Nincsen sehhol!

RICHARD. (Anyja elé megy.) Anyám! Szégyenpirulva vallom meg, hogy élek.

BARANGHYNÉ. (Odarohan fiához, átöleli, csókolja szenvedélyesen.) Fiam! üdvöm, angyalom! Hát megtartott az Isten! Hol kaptál sebet?

RICHARD. Sehhol. A te csókod már begyógyította azt.

BARANGHYNÉ. (Kezeit kulcsolva.) Óh ne játsszál a veszélylyel. Engedd, hogy irt tegyek rá: hadd ápoljalak.

RICHARD. Ne engem anyám. De hogya a te áldott

ujjaid nyomán még visszatér a haldoklóba az élet, s én hiszem, hogy te csodatevő szent vagy, a ki halottakat fel tudsz támasztani: úgy támaszd fel ezt itt: ezt a jó barátot, kit az én kezem ejtett el a harcban. S én kápolnát emelek a tiszteletedre.

BARANGHYNÉ. (Térdre ereszkedik Palvics mellett, kezét annak homlokára téve.)

(Háttérben elenyésző dal.)

Eg a kunyhó, ropog a nád . . .

(Takaradót fuvó trombitaszó.)

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

(Szoba Plankenhorstéknál; középen szárnyajtó; balrul hosszú, tojásdad asztal; túl rajta pamlag, mellette három karszék, jobbrul kis asztal.)

I. JELENÉS.

Révy, Jean.

RÉVY. (Középjáraton belép.)

JEAN. (Egy dobozt hoz utána.)

RÉVY. Tegye le kérem ide az asztalkára.

JEAN. Nem törekeny? (Leteszi a kisebb asztalra.)

RÉVY. Már el van törve

JEAN. Hogyan? Már el van törve?

RÉVY. Úgy jó az! — Jelentsen be kérem a hölgyeknél. Nincsenek ebédnél?

JEAN. Mi nem szoktunk ebédelni, csak theázni. (Balra el.)

RÉVY. Vajjon meddig állja meg ki Alice a czifra inséget? Ma döntő rohamot intézek a fellegyára ellen. «Egy kis karikagyűrű s onnét egy új boldog világnak az ajtaja! Csak az aranyos ujjad hegyét tedd bele, s átléptél a paradicsomba.» — Ez elég szép költői frázis. — Eléggé meg lesz már törve a szív. — Különben a szív is csak frázis.

II. JELENÉS.

Révy, Alfonzine, Alice, Edith.

ALFONZINE. (Kezét nyújtja Révynek.) Rég láttuk önt.

RÉVY. (Kezet csókol.) Nekem még hosszabb volt ez idő, önöktől távol.

ALICE. (Kezében fekete öltönydarab, melyet varr.)

EDITH. (Kezében himző tabourette.)

RÉVY. Mindig munkában? drága hölgyeim! (Alicehoz.) Penelope szó?

ALFONZINE. A mint látja ön, Alice gyászruháját varrja. Edith pedig menyasszonyi kelengyéjét himezi. (A pamlagra ül.)

ALICE. (Szembe a közönséggel a karszékbe ül s varrását folytatja.)

EDITH. (Háttal ül a nézőtérnek, himezve.)

RÉVY. (A közép támlásszéken foglal helyet. — Gúnyosan.) Ah, mennyasszonyi kelengyéhez való készül?

ALFONZINE. (Sarcasticus hangnyomattal.) Hát hiszen tudja ön: a vőlegénye megígérte, hogy egy év múlva érte jön s elviszi. S az év letelt.

RÉVY. Talán túl is haladt.

ALFONZINE. Lehet; egy nappal.

RÉVY. Egy olyan nappal, a mely csak egyszer szokott előfordulni életünkben.

ALICE. (Ledobja kezéből a varrott ruhát, kezeit összekulcsolja.) Tud-e ön már valami bizonyosat Palvicz felől?

RÉVY. Tudok. A hír igaz. Palvicz elesett az isaszegi ütközetben.

ALICE. De én nem hiszek a kósza hírek; nem a hírlapi közleménynek. Hisz hány embert megöltek, eltemettek, megsirattak, és ismét előkerült. Én bizonyoságot akarok.

RÉVY. Bizonyoságot hoztam bárónő, olyan tanut, a ki beszélni tud, s elmondja, hogy ő is ott volt. Ön tartotta egyszer kezében Palvicz Hugó sisakját, úgy-e bár?

ALICE. (Zavarral.) Igen. Egyszer. Mikor a cser-ágot tüztem mellé. Tavaly a májusi nagy hadiszemlé alkalmával.

RÉVY. És még egyebet is. Egy nevet karczolt ön a sisak tarajára. Ez a név «Adhemar».

ALICE. (Hátradül, ijedten.) Ah!

ALFONZINE. (Felugrik, haraggal.) Mit mond?

RÉVY. (Finom ironiával.) Nem tudom, kinek a neve lehet? Nekem ezt a sisakot úgy küldték fel, mint az elesett Palvicz Hugó ereklyéjét, a mit a csatatéren találtak; akarja látni bárónő? (Felkel, az asztalhoz megy, a dobozt felnyitja.)

ALICE. (Odafut, megpillantja a sisakot, keble elfulad, tántorogni kezd, egy székhez támaszkodik.)

RÉVY. (Kiveszi a sisakot, melynek baloldala kardsapás által végig van hasítva.) Ráismer, bárónő?

ALICE. (Felsikolt, szívéhez kap, térdre rogyik, a tört sisakra borúlva.)

RÉVY. Úgy-e bár, ez a szörnyű hasadás itt e sisakon elég hangosan elmondja, hogy viselője hová lett?

ALICE. (Zokogva.) Oh, kedves Hugó!

ALFONZINE. (Oda akar hozzá menni.)

RÉVY. (Visszatartja.) Engedje őt fájdalmának áldozni, bárónő. A hős megérdemelte, hogy megsirassák. Hadd búcsúzzék el tőle: hiszen nem látja többé.

ALICE. Hát meghaltál? Hát elhagytál örökre? Élő halottat! Elmenjek-e utánad? — Szeretnek-e ott, gyülöl-

nek-e ott még, a hová te mentél? — Óh én most már csak gyűlölni tudok. Még téged is gyűlöllek, a mért halva vagy! Nem! Nem hagylak aludni a sírban: kísérteted leszek, én, az élő teremtés! Hozzád lejáráó elkárhozott lélek! (Maga elé tartja a sisakot.) Hát ember volt-e az, a ki ily kaput tudott törni egy csapással? Hisz ily csapást csak démon keze adhat! Minő boszú, minő pokoli düh vezette karját, a ki így tudott karddal sújtani?

RÉVY. Nem volt az démon... nem volt az haragos szörnyeteg. Egy kedves jó barát volt. Mindnyájunk ismerőse: jó czimbora, a neve Baranghy Richard.

ALICE. Baranghy Richard! — Hugó gyilkosa? (Felragad egy tört az asztalról s dühösen rohan Edith felé.)

EDITH. (Karjait széttárva feláll előtte.)

ALICE. Nem! Nem tégedet; te sápadt, reszkető teremtés! Mit ér a te haláloed én nekem? De megölöm őt, Hugómnak gyilkosát! Megölöm, ha ég és pokol áll is közénk. Nem gondolkozom egyébről se éjjel, se nappal, mint arról, hogyan ölhessem meg? Megölöm anyját, és ha ártatlan nővére van, azt! S ha lesz cseszszópó gyermeke: megölöm! Kiirtom férjét, asszonyát az egész családjának és az lesz a legboldogtalanabb közöttük, a kit élve hagyok, hogy a többi fölemlegesse.

RÉVY. Térjen magához, Alice: ez indulatoskodás megárt. Adja ide kezéből azt a tört, még kárt tesz vele magában. Nem ilyen gyöngé kézre bízta a sors a boszúálló pallost. Vas kézben van az, s nem vár a mi átkozódásunkra. Fejet fejért! Ez az én szavam is. S ki tudja, hátha hamarabb beváltom, mint az ön könye felszárad?

ALICE. (Fokozatos belküzdelemmel, magához térve.) Igaz! — Meghalni még nem elég. Az csak álom. De meggyalázva halni! Hogy a széttépett becsület rongya legyen arczán a szemfödél: — feje fölött a bitófa a kereszt! Ezt a halált akarom én neki! Ah, ki hírét hozná egy ilyen zomotornak: egy étellel fizetnék meg neki.

RÉVY. Úgy hát szaván fogom. Ennek a drága hirnek én vagyok a meghozója.

ALICE. Mit mond ön?

RÉVY. A villám hamarabb sújt, mint a dörgése hallik. Én már tudom, hogy lesújtott! A nagy háború már végét járja: a felkelők serege széthull. Egy vesztett ütközet után Baranghy Richard fogságra jutott. Haditörvényszék elé állíták, mint szökevényt és lázadót halálra ítélték; azóta

ott fekszik a dicstelen sírban, a hol a széttépett becsület rongya a szemfödél.

EDITH. (Megtörtén térdre rogy.)

ALICE. Valót beszélt ön? (Szikrázó szemekkel, démoni örömmel.)

RÉVY. (Hírlapot mutat fel.) Itt a nyomtatott ítélete. Ez valóság!

ALICE. (Elkapja, olvassa, megcsókolja a lapot, kaczag, fuldokolva hebeg.)
 Öné vagyok, testemmel, lelkemmel együtt. Oh, a bosszúnál
 nincs nagyobb gyönyör!

RÉVY. (Félre.) Ezt a vasat kovácsoljuk, a mig izzó. (Fenn.)
 Éltém egyetlen feladata volt, hogy azt megérdemeljem.

ALICE. Egy tündér királyfi nem érdemelte meg jobban
 elátkozott hölgye kezét, mint ön az enyimet. Kezünket vér
 tapasztja össze. Mi már csak boldogok leszünk, a kiket
 nem a szokásos áldás egyesít, hanem egy beteljesült ke-
 serű átok!

RÉVY. Nem, bárónő! Minket áldás és a gondviselés keze
 hozott így össze. Megdicsőült hősünk, kit senki jobban
 meg nem sirat, mint én, s kinek arcsképe ott fog bizony-
 nyal állni abban a szobában, megkoszorúzva, melyet csalá-
 di szentélyünkül fogunk tartani; mielőtt a hadba indult
 volna, engem felkeresett. Előszó volt, hogy nem fog
 visszatérni onnan. «Engem egy nagy adósság terhe
 nyom, — így szólt hozzám, — egy hölgynek tartozom oly
 kincsesel, melynek árát megszabni nem lehet. E hölgy
 Plankehorst Alice. Ha engem a sors elejt: te váltsd be e
 nagy tartozásomat!» Ezek voltak hozzám végszavai. —
 Szent hagyomány. — Én Palvicz Hugó tartozását rovom
 le. — S ha látnak le ránk az égből: úgy bizonyára az ő
 áldása az, mely bennünket összeköt, Alice bárónő.

ALFONZINE. Ön valóban nemes szívű. (Kezét nyújtja Révynak.)

RÉVY. Ha a bárónő megengedi: én sietek a nász elő-
 készületeit megtenni.

ALFONZINE. (Int, hogy helyesli.)

ALICE. Türelmetlenül fogom visszavárni.

RÉVY. (Alfonzinenek kezét csókol, el.)

III. JELENÉS.

Előbbiek, Révy nélkül.

ALICE. (A fekete ruhát odadobja Edithnek.) A gyászruhát most már
 neked adom. Az özvegy név te rád marad. Viseld!

EDITH. (Mehajtja fejét, átveszi a ruhát.)

ALICE. És te még sem sírsz! Nem érted-e? Kedvesed, vőlegényed megölték! gyalázatos halállal, mit emlegetni szégyen! hogy most e perczben földet taposnak rá, a nélkül, hogy valaki egy imát mondana el fölötte, s te még a sírjára sem fogsz találni soha!

EDITH. (Áhitattal.) Ezentúl lesz egy szentem az égben, a kihez imádkozhatom.

ALICE. S ha nem az égbe, hanem a pokolba jut?

EDITH. Akkor ott keresem föl. Nekem nincs mit retteg-nem a pokoltól. Több fájdalom, mint itt, rám ott se várhat!

ALICE. Egy könyved nem hull érte!

EDITH. Ha sírni tudnék: téged siratnálak akkor. Oh Alice, hová tetted a szivedet?

ALICE. Mit kérded azt? Te is az én szívem keresed?

EDITH. Ha én előttem egy darab vérlepte rongy, a mit kedvesem viselt, így állna, mint te előttem ez összetört sisak; s ha abban a pillanatban a napból szállna le egy lovag, szent glóriával a fején s azt kínálná, felejtsem el a bánatom, egy mennyországot ad érte, azt mondanám: «nem! nem adom oda a fájdalommat a te kínált üdvödért!» És te gyűrűt vállasz itt most, e rossz órában. Nem félsz, hogy ez a tört sisak lát, hall és rád kiált!

ALICE. (Megdöbbenve.) Jól mondd ezt. — De a boszú mámorea nagy betegség. Meg vagyok háborodva; eszem vesztém. Csak vért látok magam körül. Én nevem sem tudom! Gyűlölöm azt, a ki meghalt és itt hagyott. Szeret-ném, ha érze né halott szive azt, hogy halálhírének per-czében dobtam oda magamat másnak. Boszút állok a halottakon! Mi lesz belőle? Azt nem kérdezem. E perczben jól esik. Egy pokol ég bennem. Azt eloltom. — Hall-jon hát, lásson hát, beszéljen hát e gyászereklye! — Akarom.

ALFONZINE. Liedenwall kisasszony! És te is Alice! Tér-jetek eszetekre. Minek e nagy mondások. A kik meghal-tak, Isten hírével nyugodjanak. Katonák sorsa a hirtelen halál. — Neked Alice, hideg, józan meggondolásból kellett volna rég megtenned azt, a mire most elhatározad ma-gad. Boldogságunk ajtaját nyitod meg vele. Rég így tehetél volna. A büszkeség is vallás! azt, hogy boldogok vagyunk, vagy boldogtalanok, csak magunk tudjuk, tisz-telve vagyunk-e? azt tudja, vagy tagadja az egész világ. Ő téged, a míg élt, élő halottul tartott; most, hogy ő meg-

halt, lett te belőled élő. A sors ítélete, hogy mind a ketten egymást veszítsék el! de Liedenwall kisasszonyt is biztosítom, hogy nem fog apácza lenni. Választani fogunk számára illő élettársat. S hogy ez a nagybecsű ereklye ne lásson, ne halljon és ne beszéljen, (Alicehez) még az a név se, a mit reá karczoltál: arra majd lesz gondom. (A sisakot el akarja venni az asztalról, Alice könyörögve áll eléje.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Jean. Majd Richard.

JEAN. (A szárnyajtón belép.) Baranghy Richard úr kíván tisztelegni.

ALFONZINE, ALICE. (Mögrettenve.) Baranghy Richard!

EDITH. (Örömsikoltva eléje rohan, önfeledt mámorral öleli át.) Richard! Kedves Richardom!

ALICE. (Félre, dühvel.) Hát te élsz még?

ALFONZINE. (Hidegen.) Edith kisasszony! Miért ez önfeledtség? Mit akar ön e háznál uram?

ALICE. (Keserűen.) Mi joga van önmek élni?

RICHARD. Tudom, hogy kísértet vagyok. Olyan jó, mint egy másvilágról hazatért halott. Egyszerű a magyarázatom. A kegyelemosztó kez levette a fejemről a súlyos ítéletet. Ismét e világra vagyok. S minthogy emlékezem leköötött szavamra, mit a másik életben itt hagyék, eljöttem, azt az újban beváltani.

ALFONZINE. Hivatlanul jött Baranghy úr; mi visszavonultunk a világtól: termeink zárva vannak minden társaság előtt. Ön ezt meg fogja érteni.

RICHARD. Biztosítom önt bárónő, hogy e mostani látogatásom önöknél az utolsó.

ALFONZINE. És reményilem, rövid.

RICHARD. Nagyon kevés szóval végezhetünk. Ön emlékezni fog rá, hogy én egy év előtt Edith kisasszonyt eljegyeztem.

ALFONZINE. Annak a következményeire most már gondolni sem lehet, uram.

RICHARD. Miért nem?

ALFONZINE. Azt jobb lesz, ha ön nem magyaráztatja meg magának.

RICHARD. De azt nekem okvetlenül szükség meg tudnom.

ALFONZINE. Tehát meghallhatja tőlem, ha épen önma-

gától nem akarja kitalálni. Mikor ön Liedenwall Edith baronesset eljegyezte, akkor ön gróf volt, kapitány, gazdag úr. Most pedig egy megkegyelmezett lázadó; — egy semmi.

RICHARD. De még mindig Baranghy Richard vagyok: élő és szabad ember.

ALFONZINE. Szabad, mint a madár. De a másik nem szabad, mint a madár. Liedenwall Edith bárónőnek családja van. S a családnak joga van elutasítani: — joga van számára mást választani.

RICHARD. Én Liedenwall kisasszonyt kérdezem: így van ez?

ALFONZINE. Edith követni fogja azt, a mit mi határozunk felőle. Ön uram, elkésett a leánykéréssel. Nagyon is magasról akart hozzánk leszállni, s most nagyon is alacsonyról kéredzkedik fel.

RICHARD. Én nem kéredzkedem önökhöz. Tudok nőnek nevet adni, és szívet és kenyeret.

ALFONZINE. Az a név Liedenwall bárónő nevéhez nem illik. Ön rá nézve holt ember. Edith keze már el van ígérve másnak.

RICHARD. (Elbámulva.) Másnak? Ki az?

ALFONZINE. Ön igen kíváncsi. Azonban nem tartok titkot. Ön emlékezni fog azon fiatal titkárra, kivel tavalyi estéyeinken találkozott. Az most magas polezra hágott. Megyefőnök. Edithre nézve nagy szerencse.

RICHARD. És Edith beleegyezett?

ALFONZINE. Ne hívja ön a keresztnevén. uram. Liedenwall kisasszony annak fogja nyújtani a kezét, a kit én vezetek elé.

EDITH. (Előlép.) Liedenwall Edith nem fogja másnak kezét adni, mint annak, a kit szeret.

ALFONZINE. Edith kisasszony. Semmi szinpadi jelenegetek! Én gyámleányom. Nekem jogot ad ön felett a törvény.

EDITH. Én nem kívánok önnek gyámleánya lenni! Elmegyek cselédnek. Mint szolgáló annak adhatom a kezeimet, a kinek akarom.

ALFONZINE. Gondoskodva van róla, kedvesem, hogy ön el ne mehessen cselédnek. Minden úri megszokott renddel fog egymás után következni, egész odáig, a hol az oltár előtt le kell térdepelni. Ha ön sirni fog az alatt, a míg a lelkész az esketési formát elmondja ön előtt, az a szent ceremóniának csak nagyobb dísz fog adni.

EDITH. De én nem fogok sírni! Hanem valami mást teszek. Ha csakugyan akadna olyan ember, a ki engem, szívem, akaratom ellen nőül akarna venni, önök parancsára, annak én az esküvő előtti napon elmondom, hogy én egyszer az önök házatól elszöktem éjnek éjszakáján a táborba kedvesemhez, ott töltöttem a szeretőm sátorában a fél éjszakát. Láttak a katonák, láttak a markotányosnék. Itt van a vállamon most is a korbácsütés nyoma, a hogy megverték érte, mikor hazakerültem. (Hirtelen lerántja a bal válláról az öltönye himzett fodrát.) Akarja ön, bárónő, hogy e verések nyomait más is meglássa rajtam, mint a kiért megverték?

ALFONZINE. (Megnémulva retten vissza.) Edith!

EDITH. És ha akadna mégis oly nyomorult, silány férfi, a ki ily fölfedezés után az oltárig elkísérne, én ott az egész násznép előtt ezt kiáltom, mikor térdepel: «Nézzétek ezt a gyávát! A ki tudja, hogy menyasszonya más szeretője volt, s mégis nőül akarja venni!» s akkor úgy ütöm arczul a násznép előtt, hogy elmulik a kedve örökre hazudni Isten és az ő szentei szemébe.

RICHARD. (Magában.) Imadandó teremtés! Hogy rágalmazza önmagát. Igaz, de mégsem igaz. Ott volt nálam; de nem egyedül, hanem anyámmal, nem szerelemből, hanem kétségbeesésből. Azért, hogy ellenem megmentse. És ezért megostorozták. E drága testet! e gyöngye szeráfi alakot. Kinek van joga a világon, e szent sebhelyeket csókjával megengesztelni, mint a ki miatt az történt?

ALFONZINE. (Alicehez.) Mi történt ezzel a leánynyal?

ALICE. Anyám! Ez erősebb, mint mi ketten. Mi csak apró daemónok vagyunk; de ez maga egy «legio».

ALFONZINE. (Edithhez.) Te szerencsétlen leány! Tudod-e, minő csapodár csábitónak vetetted oda magadat áldozatul? Ez ember itt nem csupán a te kedvesed. Ennek más hölgye van, kinek nevével, becsületével tartozik, ki téged el fog üzni, vagy boldogtalanná tesz.

RICHARD. Én nekem? bárónő.

ALFONZINE. Merje bár ön tagadni, hogy ön Pesten titokban egy gyermeket tart, kiről gondoskodik, ápolja, szereti, gyógyíttatja. Én azt megtudtam. Tagadja el, ha van bátorsága hozzá.

RICHARD. Hát még egy ártatlan gyermek sorsát is belekeveri ön e szomorú vitánkba?

ALFONZINE. A gyermek ártatlan, de szülői nem azok.

RICHARD. «Te mondad!» — Jól van, asszonyom, —

elmondom önnek e gyermek történetét. — Egyszer a csatában egy derék vitéz ellenfeletem, hajdani jó pajtásomat, halálra sebesítém. Bajtársam, kit balsorsa kardom által ejte meg, haláltusájában odahitt magához. És akkor elmondá, hogy van neki egy kis fia, kit régóta keres, s kinek most nyomára akadt. Azt a fiút az anyja elveté. Rám hagyta, hogy keressem azt fel, s ne hagyjam elveszni. Felfogadtam, hogy felkeresem és gondját viselem: miként ha saját testvérem fia volna. Kerestem a fiút és rátaláltam. Megtaláltam őt a nyomor, az inség legalsó fenekén. Roszszabb sorsban, mint egy gazdátlan ebet! Oh, ha az anyja látta volna! (Alice szemébe néz.)

ALICE. (Rémüldözve néz Richardra.)

RICHARD. Megtaláltam az anyjától elhagyott gyermeket, pór kunyhóban, egy ablaktalan, penészes odúban, szemétágyon fetrengve, félmeztelen, ronggyal takarva és félig megvakulva.

ALICE. (Reszketve emeli kezeit a feje elé.)

RICHARD. Én elvittem magammal a nyomorult árvát és atya lettem neki atya helyett, kinek neve volt: Palvicz Hugó. A fiú neve «Adhemar».

ALICE. (A pamlagra roskad, arcát a vákosba takarva.)

ALFONZINE. (Ijedten áll a leánya elé, hogy eltakarja azt.)

RICHARD. Minden okirat a kezemből van, mely igazolja a gyermek származását. Anyjának minden levele. A keresztelő levél, a szülők nevével. Kitarhatom annak, a ki kétkedik szavamban.

ALFONZINE. (Reszketve teszi össze kezeit.)

RICHARD. De én felfogadtam haldokló bajtársamnak, hogy gyermeke anyjának nevét soha senkinek el nem árulom. Nemesi szavamra fogadtam. S minthogy enmagam előtt még most is nemes ember vagyok, — azért még önnek sem mondom el azt, bárónő.

ALFONZINE. (Mégkönnyebbülten fellélegzik.)

EDITH. (Ódalép Richardhoz.) Akárkié legyen az a gyermek, a kinek te azt fogadtad, hogy atyja fogsz lenni: én anyja leszek annak!

ALICE. (Érzelmétől legyőzve felugrik helyéből.) Hol van a gyermekem?

EDITH. (Meglepetve.) Alice!

ALFONZINE. (Megragadja Alice kezét.) Megörültél-e? Elvesztesz bennünket!

ALICE. Nem bánom (Odarohan Richardhoz, térdre esik előtte.) Hol van a gyermekem?

ALFONZINE. (Megsemmisülve, könyörögni kezd Richardnak.) Uram! Nemes lovag! Legyen ön irgalommal irántunk!

RICHARD. Én legyek irgalommal? Én elfelejtsem önöknek azt, hogy a vesztőhelyre küldtek? Hagyján! De elfelejtsem azt, hogy kedvesem miattam megkínózták, korbáccsal ütötték? Nem! Én boszút akarok önökön állni!

EDITH. (Bámul, kezeit könyörögve emeli fel.) Te? Richard! Te boszúra gondolsz? Az nem lehet!

ALICE. Nem bánom. Tegyen semmivé. Álljon boszút. Rászolgáltam. Csak a gyermekem adja vissza. Hol van a fiam? (Richard kezét megragadja, ajkaihoz szorítja, a földön utána csúszik.) Érjen bármi gyalázat! Vesztsem el örökségemet: legyek koldus, földönfutó! Azt a beteg gyermeket adja vissza!

RICHARD. Ah! Tehát megtalálta ön a szivét? Azt kérdi, hol a gyermekem? Jó helyen van. — Az édes atyjánál.

ALICE. (Felriad.) Meghalt?

RICHARD. Nem. Palvicz Hugo él. — S miután gyermekét föltalálta, most már kész annak anyját nejevé tenni. (Felmeli Alicet a földről.)

ALICE. Ah! Ez csak álom.

RICHARD. De szép álom: ugy-e jár? Hát még ha megvalósul? Így áll boszút egy Baranghy Richard! (A szárnyajtóhoz megy, azt feltárja.)

V. JELENÉS.

Előbbiek, Palvicz.

PALVICZ. (Fején könnyű fekete kötelék. Előre jön csendesen.)

ALICE. (Szemlesütve húzódik hátra.)

EDITH. (Richard karjába borul.)

PALVICZ. (Alicenek nyújtja kezét.) Alice! halottaimból támadtam fel. A ki elejtett, annak az anyja adta vissza életemet. Csodát tett velem. Ez élet most az öné. Elfogadja-e?

ALICE. (Odafut Edithhez s annak nyakába borul.)

PALVICZ, RICHARD. (Egymáshoz lépnek s kezet szorítanak.)

ALFONZINE. (Csüggedten áll a szín közepén a két csoport között.)

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Révy, Jean.

RÉVY. (Belép a szárnyajtón, kezében óriás csokor.)

JEAN. (Mutatja, hogy mi történt, vállvonogatva.)

ALFONZINE. Itt hát mindenki nyertes: a vesztés fél én vagyok.

PALVICZ. (Észreveszi Alfonzine töprengését, odaság Richardnak.)

RICHARD. Jobb lesz, ha te mondd meg neki.

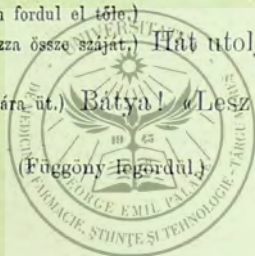
PALVICZ. (Alfonzinehez.) Bárónő. Köztünk egy végzetes örökségi per fekszik, a mi szeretetünket megzavarja. Én és Baranghy megegyezünk e fölött. Mi csak kedveseinket viszzük el magunkkal: a vitatott vagyon maradjon az öné.

RÉVY. (Félre.) A vagyon a bárónőnek marad? Ez a legjobb megoldás. (Alfonzinehez lejt, a csokrot felajánlva.) Bárónő: szabad a nászcsokrot felajánlanom?

ALFONZINE. (Büszkén fordul el tőle.)

RÉVY. (Fanyalogva húzza össze száját.) Hát utoljára én vagyok, a ki meghalt.

RICHARD. (Révy vállára üt.) Bátya! «Lesz még szőlő, lágy kenyér!»

TARTALOM.

	Ésp
Thespis kordéja	1
Földön járó csillagok	62
Olympi verseny	95
A fekete gyémántok	108
Az arany ember	170
Keressd a szíved	267

